

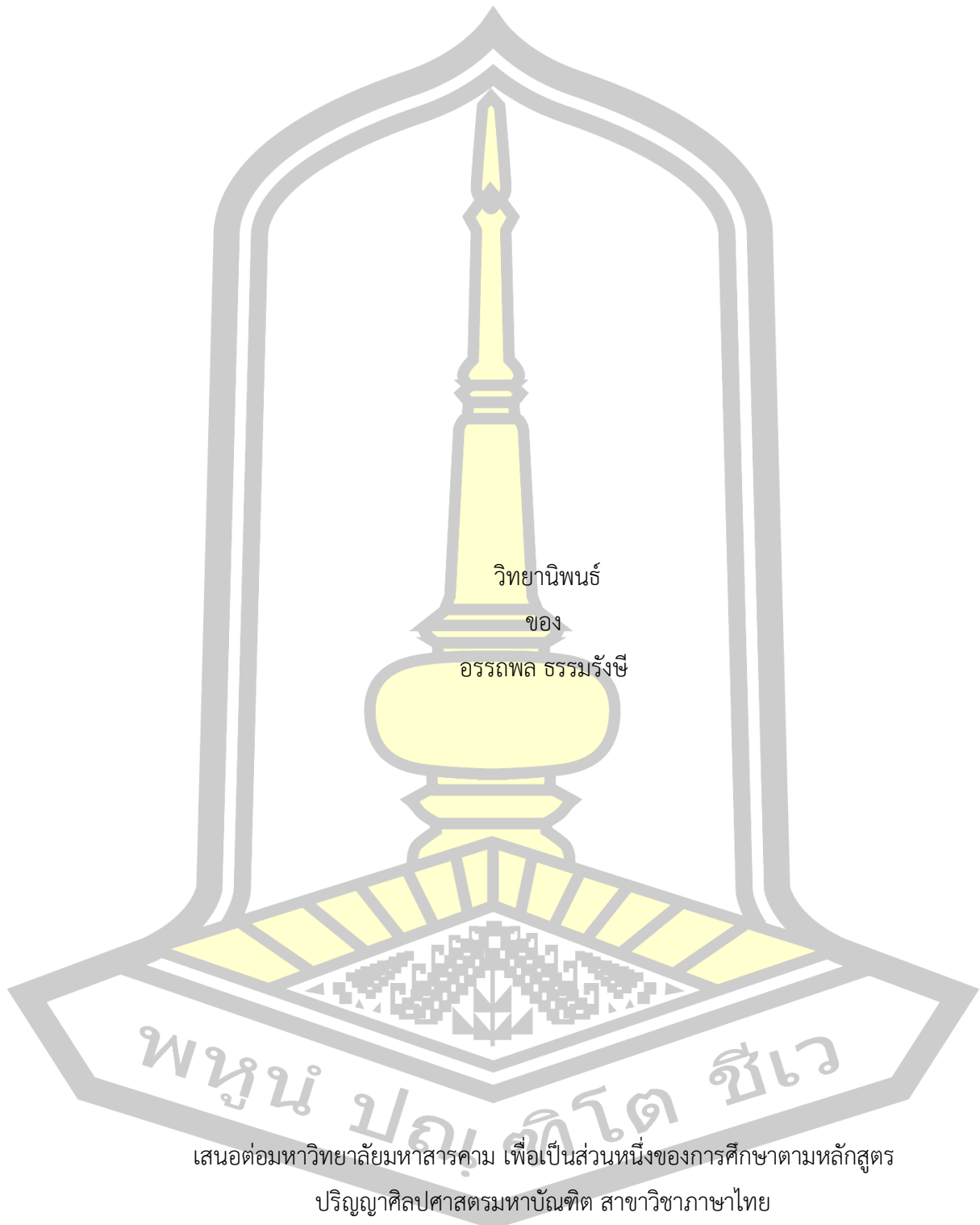
ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง

วิทยานิพนธ์
ของ
อรรถพล ธรรมรังษี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
กุมภาพันธ์ 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง

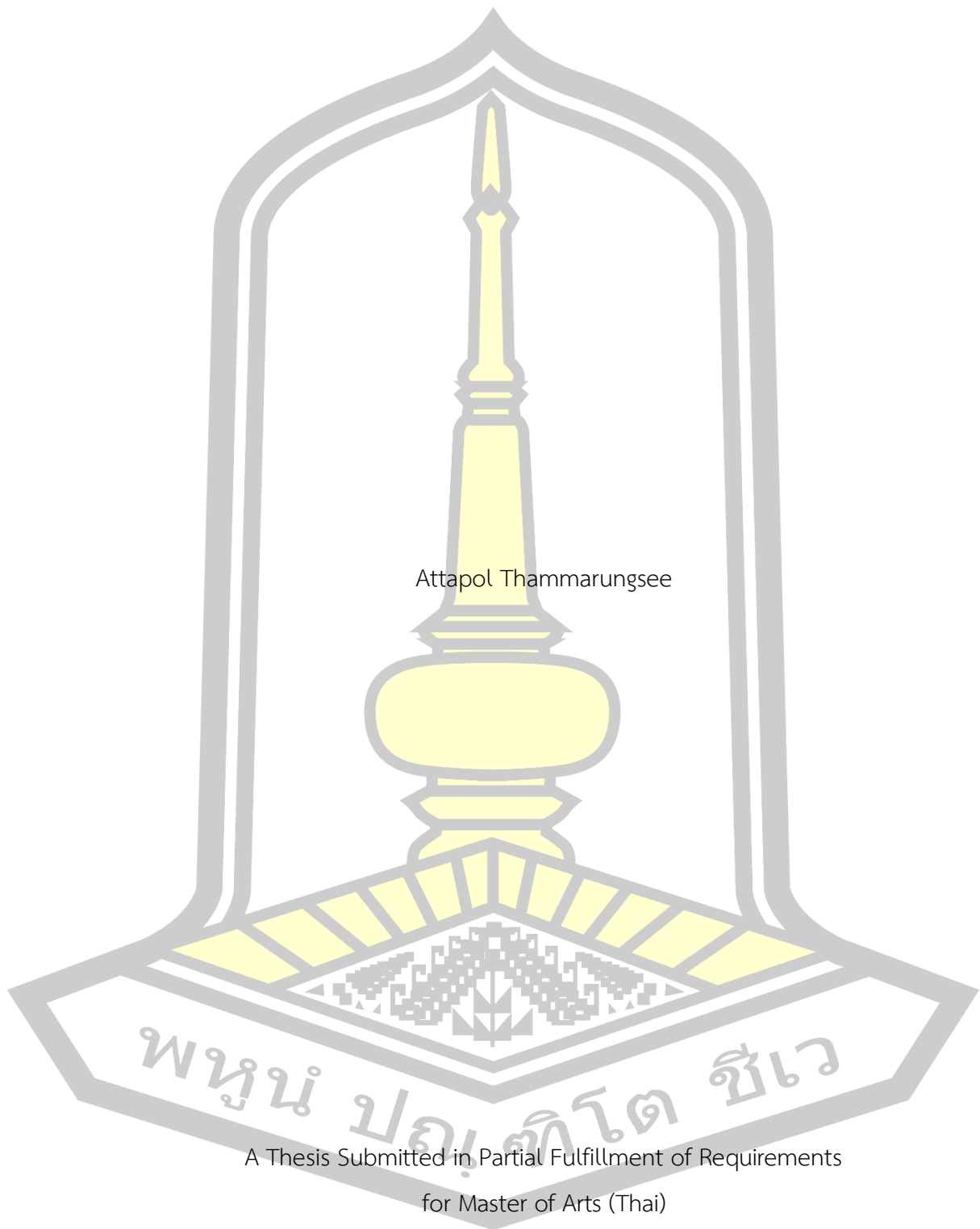

วิทยานิพนธ์
ของ
อรรถพล ธรรมรังษี

พูน บุญเกิด ชีวะ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
กุมภาพันธ์ 2562
สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Representation Prawor Prata Narrative of Mekong Basin

Attapol Thammарunsee

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Thai)

February 2019

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายอรรถพล ธรรมรังษี
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ราชนัย นิลวรรณภา)

กรรมการ

(ผศ. ดร. นิตยา วรรณกิติร์)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผศ. ดร. พยุ่งพร ศรีจันทวงศ์)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ. ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(ผศ. ดร. กวิสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง		
ผู้วิจัย	อรรถพล ธรรมรังษี		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ราชันย์ นิลวรรณภา		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	ภาษาไทย
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2562

บทคัดย่อ

พระวอพระตาถือได้ว่าเป็นที่รับรู้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายผู้คนบริเวณสองฝั่งลุ่มน้ำโขงในช่วงการปกครองของพระเจ้าสิริบุญสารแห่งเวียงจันทน์ กระทั่งอยู่ในความทรงจำของผู้คนจนมีคำที่กล่าวถึงพระวอพระตาว่า “ตั้งแต่ปางพระวอพระตาพื้น” อันแสดงถึงการรับรู้และเป็นหลักฐานที่ยืนยันการมีตัวตนในความทรงจำของผู้คนสองฝั่งโขง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงและเพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง อันประกอบด้วย เรื่องเล่าพื้นเมืองทั้งของไทยและลาวรวม 3 ฉบับ ได้แก่ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี เรื่องพระวอพระตาในเอกสารในลาน การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้แนวคิดหลักคือ แนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation) และแนวคิดเรื่องคือการเล่าเรื่อง (Narrative theory)

จากการศึกษาพบว่าในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ ปรากฏภาพแทนพระวอพระตาสองลักษณะคือ ภาพแทนวีรบุรุษและภาพแทนกบฏ โดยภาพแทนวีรบุรุษถูกนำเสนอผ่าน ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ ซึ่งภาพแทนวีรบุรุษสะท้อนให้เห็นมุมมองของคนไทยที่มองว่า พระวอพระตาเป็นวีรบุรุษของเมืองอุบลราชธานี และมุมมองของคนลาวที่มองว่าพระวอพระตาเป็นวีรบุรุษของบ้านดู่บ้านแกโดยไม่มี การเล่าเชื่อมโยงถึงการก่อสร้างเมืองอุบลราชธานี ส่วนภาพแทนกบฏถูกนำเสนอผ่าน ภาพผู้คัดค้านทรยศ ภาพผู้ปลัดถิ่น ภาพผู้พ่ายแพ้ ซึ่งพบว่าในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยกล่าวถึงภาพแทนกบฏทั้ง 3 ลักษณะ ส่วนเรื่องเล่าของลาวไม่ปรากฏการกล่าวถึงภาพผู้พ่ายแพ้เนื่องจากไม่ต้องการนำเสนอว่าพระวอพระตาจะกลายมาเป็นวีรบุรุษเมืองอุบลราชธานีอย่างไร ภาพผู้พ่ายแพ้ดังกล่าวจึงไม่ถูกกล่าวถึง

นอกจากนี้พบว่ากลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับมีการนำเสนอผ่านกลวิธีการเล่าเรื่อง ซึ่งพบว่ามี การสร้างความขัดแย้งเพื่อเสนอ

แก่นเรื่อง การเสนอมุมมองในการเล่าเรื่อง การใช้คำเรียกพระวอพระตา การนำเสนอโครงเรื่อง นอกจากนี้ยังมีกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ คือ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษ ประกอบด้วย 4 เหตุการณ์สำคัญ คือ เหตุการณ์การเป็นผู้นำ เหตุการณ์การวางแผน เหตุการณ์การต่อสู้ เหตุการณ์การชนะศึก ส่วนเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนกบฏ ประกอบด้วย 3 เหตุการณ์สำคัญ คือ เหตุการณ์ผู้คัดค้านค้านทรยศ เหตุการณ์การอพยพ เหตุการณ์การแพ้ศึก ซึ่งเหตุการณ์ทั้ง 2 ลักษณะที่ผู้วิจัยกล่าวมานี้ ได้ผ่านกระบวนการตีความจากผู้ประพันธ์และให้ความหมายพระวอพระตาผ่านกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ ทั้งนี้การศึกษาภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทำให้เข้าใจบทบาทของเรื่องเล่าพื้นเมืองที่มีต่อการสะท้อนภาพแทน อันเป็นภาพที่ถูกนำเสนอจากมุมมองของคนลุ่มน้ำโขง ทั้งไทยและลาว นอกจากนี้เรื่องเล่าพื้นเมืองดังกล่าว ยังสามารถสะท้อนให้เห็นกระบวนการประกอบสร้างความหมายของพระวอพระตาในแง่ของวีรบุรุษและกบฏที่ถูกมองจากสายตาคนไทยและคนลาว กระทั่งนำไปสู่การสร้างสำนึกร่วมของคนทั้งสองกลุ่ม

คำสำคัญ : ภาพแทน, พระวอพระตา, เรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง

พูนัน ปณฺ ทิโต ชีเว

TITLE The Representation Prawor Prata Narrative of Mekong Basin
AUTHOR Attapol Thammarungsee
ADVISORS Assistant Professor Rachan Nilawanapa , Ph.D.
DEGREE Master of Arts **MAJOR** Thai
UNIVERSITY Mahasarakham **YEAR** 2019
 University

ABSTRACT

Pra Wo-Pra Ta is considered as a person who takes important role in population movement between Mekhong River borders in the reign of Phrachao Siribounyasan of Vientiane. As there is a quote referred to Pra Wo-Pra Ta that “Since the period of Pra Wo-Pra Ta” (ตั้งแต่ปางพระวอพระตาพุ้น) which shows people recognition and proves of existence in memories of people living between Mekhong River borders.

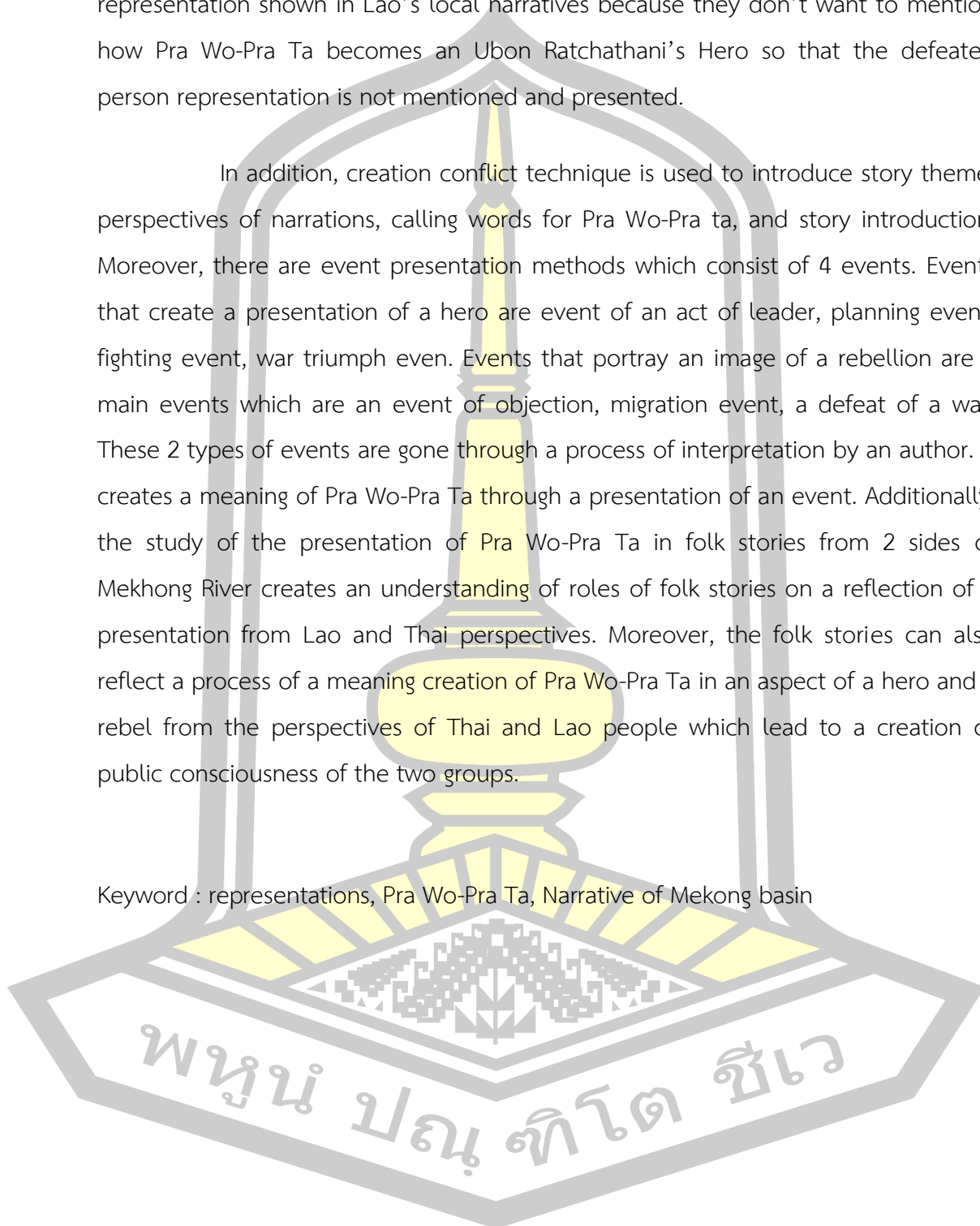
This research aims to study the representations of Pra Wo-Pra Ta in local narratives of Mekhong River and to study the presentation techniques of Pra Wo-Pra Ta representations. There are 3 local narratives both from Thailand and Lao used in this research which are; History of Nong Bua Lam Phu, History of Ubon Ratchathani, Pra Wo-Pra Ta in Palm Leaves manuscripts. This research is conducted to study from documents to be analyzed using Representation as a main concept and Narrative theory as a secondary concept.

The study shows that in the 3 narratives, there are 2 types of Pra Wo-Pra Ta representations which are Hero representation and Rebel representation. The hero representation is presented as a hero who is a leader which reflects Thai’s people perspectives that Pra Wo-Pra Ta is a hero of Ubon Ratchatani and Lao’s people perspectives that Pra Wo-Pra Ta is a hero of Ban Du and Ban Kae without any connections to Ubon Ratchatani establishment. As for rebel representations, it is presented as an objector, a displaced person, and a defeated person. The 3 types of

rebels are found in Thai's local narratives. However, there is no defeated person representation shown in Lao's local narratives because they don't want to mention how Pra Wo-Pra Ta becomes an Ubon Ratchathani's Hero so that the defeated person representation is not mentioned and presented.

In addition, creation conflict technique is used to introduce story theme, perspectives of narrations, calling words for Pra Wo-Pra ta, and story introduction. Moreover, there are event presentation methods which consist of 4 events. Events that create a presentation of a hero are event of an act of leader, planning event, fighting event, war triumph even. Events that portray an image of a rebellion are 3 main events which are an event of objection, migration event, a defeat of a war. These 2 types of events are gone through a process of interpretation by an author. It creates a meaning of Pra Wo-Pra Ta through a presentation of an event. Additionally, the study of the presentation of Pra Wo-Pra Ta in folk stories from 2 sides of Mekhong River creates an understanding of roles of folk stories on a reflection of a presentation from Lao and Thai perspectives. Moreover, the folk stories can also reflect a process of a meaning creation of Pra Wo-Pra Ta in an aspect of a hero and a rebel from the perspectives of Thai and Lao people which lead to a creation of public consciousness of the two groups.

Keyword : representations, Pra Wo-Pra Ta, Narrative of Mekong basin

กิตติกรรมประกาศ

บัดนี้ ข้าพชนบอบน้อมถวายบาทบังคม พุทฺโธ ธรรมโม สังโฆเสมอภาค กับทั้งคุณมาตาปิตุเรศ ผู้เพิ่นเพียรเลี้ยง คุณอุปชฌาย์อาจารย์ผู้สั่งสอนความสู้ กับทั้งเทเวศพร้อมคุณล้าช้อยผญา อีกทั้งคุณชั้น ฟ้าเมฆลาอยู่เทิง กับทั้งไต้ลุ่มพื่นน้อยหน่อธรรณี ขอให้มาปกเกล้าเลื่อมงำก็ข้าเทอญ โอมปฐวียงสวาโหม

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระครูพิพัฒนวิทยาคุณ หลวงพ่อเจริญ ฐานยุตโต เจ้าคณะอำเภอหนองวัวซอ (ธ) จังหวัดอุดรธานี ผู้เป็นพระอุปชฌาย์จารย์ เป็นพ่อผู้ให้การอบรมบ่มเพาะวิชาความรู้ อักษรโบราณและจาริตนีสัย และจุดประกายในการเริ่มศึกษาเรื่องราวพระวอพระตาจากเอกสารโบราณสู่ การปริวรรต กระทั่งทำเป็นงานวิจัย อีกทั้งยังคอยเอาใจใส่และให้กำลังใจคอยถามความเป็นอยู่สารทุกข์ สุกดิบต่าง ๆ พร้อมทั้งสั่งสอนผู้วิจัยให้ตระหนักถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่นรวมถึงคุณค่าของอักษรโบราณ และเรื่องราวต่าง ๆ ที่ถูกบันทึกไว้ในโบราณรวมถึงเรื่องราวของพระวอพระตาด้วย

ขอขอบพระคุณคุณพ่อไพบูลย์ ธรรมรังษี คุณแม่ลัดดา ธรรมรังษี พ่อและแม่ผู้เลี้ยงดูและเอาใจใส่ทุกสิ่งทุกอย่างนับตั้งแต่เกิดมา ผู้คอยดูแลและเติมเต็มครอบครัวให้อบอุ่น ให้การศึกษาแก่ผู้วิจัยทุก ด้าน ทำให้ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงการเรียนรู้อันมีความสำคัญยิ่ง ขอขอบพระคุณยายกว้าง เหล่าบ้านคือ ผู้ที่ คอยเล่านิทานให้ฟังเมื่อยังเด็กเวลานอนไกวเปล อีกทั้งช่วยสร้างข้อถกเถียงให้เกิดขึ้นแก่ผู้วิจัยเกี่ยวกับ พระวอพระตา กับคำกล่าวที่ว่า “ตั้งแต่ปางพระวอพระตา” ขอขอบคุณคุณดิเรวัฒน์ ธรรมรังษี พี่ชายผู้ ผลักดันผู้วิจัยได้เรียนอีกทั้งสนับสนุนทุนการศึกษา ขอขอบพระคุณลุงเด่นศักดิ์ ถิโนนลาน คุณลุงธวัช ชัย ธรรมรังษี และญาติมิตรทุกคน

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ราชนันท์ นิลวรรณภา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อีกทั้งเป็นผู้บังคับบัญชาในการทำงาน ที่คอยแนะนำให้คำปรึกษาในทุก ๆ ประเด็น ที่ผู้วิจัยสงสัย มอบ ตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องให้ผู้วิจัยได้อ่านทำความเข้าใจ อีกทั้งสละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องใน งานวิจัยอย่างละเอียด ด้วยความเมตตาเสมอมา

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. จารุวรรณ ธรรมวัตร รองศาสตราจารย์ ดร. ธัญญา สังข์พันธานนท์ อาจารย์ ดร. แก้วตา จันทรานุสรณ์ คณะกรรมการสอบเค้าโครงวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐุม หงษ์สุวรรณ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัย คอยชี้แนะพัฒนาหัวข้อวิทยานิพนธ์ จากระยะแรกกระทั่งกลายเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิตยา วรรณกิติ์ กรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พยุง พร ศรีจันทวงษ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก คณะกรรมการสอบจบวิทยานิพนธ์

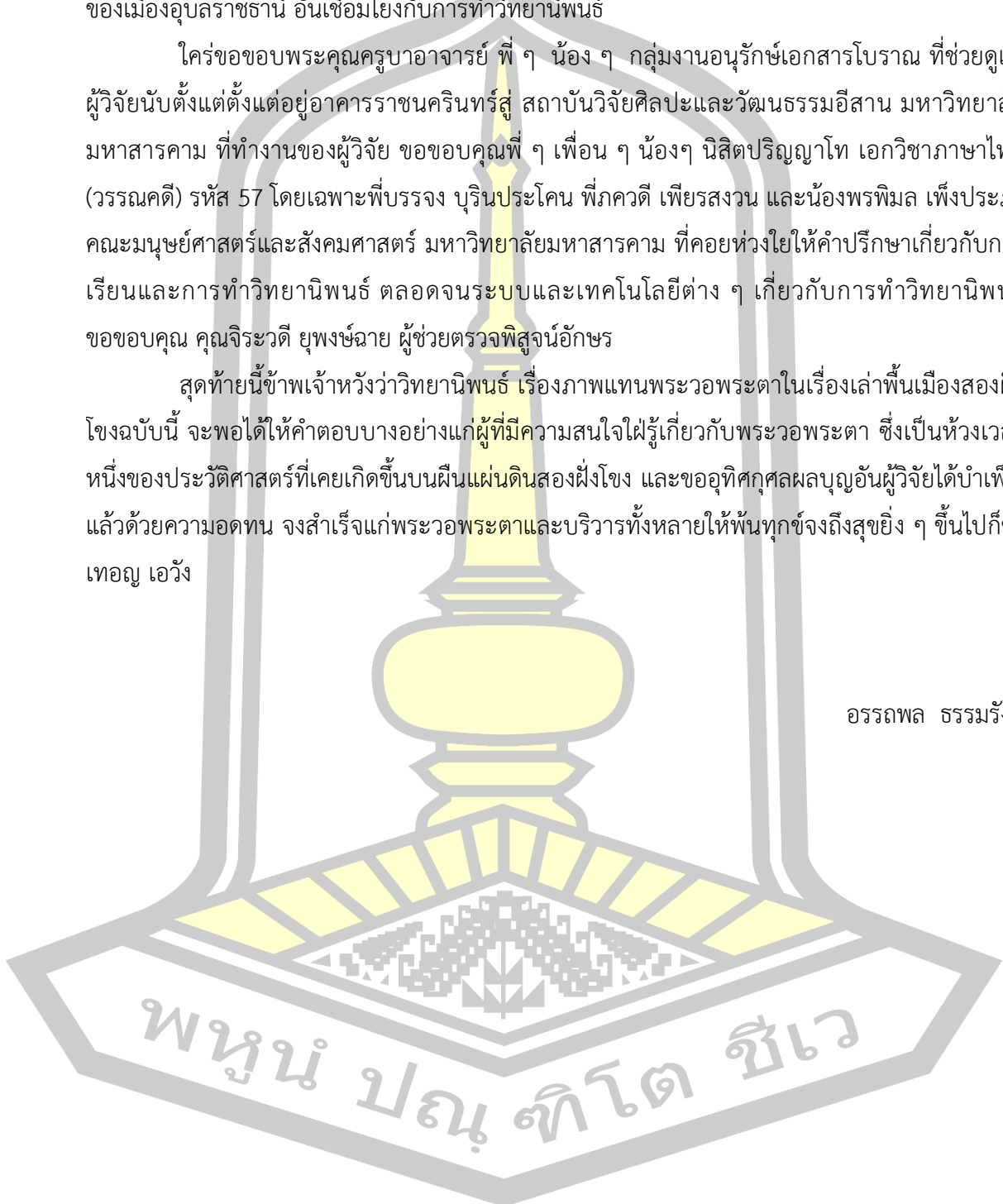
ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สัมพันธ์ ฤทธิเดช อธิการบดี ผู้ที่คอยให้คำชี้แนะให้ คำปรึกษาและเอาใจใส่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์วิณา วิสเพ็ญ ครูผู้มีคุณูปการอย่างมากที่เปิดโอกาสให้
ผู้วิจัยได้เข้ามาเรียนรู้งานสายวิชาการเกี่ยวกับเอกสารโบราณ พร้อมทั้งให้ความอนุเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูล
ของเมืองอุบลราชธานี อันเชื่อมโยงกับการทำวิทยานิพนธ์

ใคร่ขอขอบพระคุณครูบาอาจารย์ พี่ ๆ น้อง ๆ กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ ที่ช่วยดูแล
ผู้วิจัยนับตั้งแต่ตั้งแต่อู่อาคารราชนครินทร์สู่ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม ที่ทำงานของผู้วิจัย ขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ นิสิตปริญญาโท เอกวิชาภาษาไทย
(วรรณคดี) รหัส 57 โดยเฉพาะพี่บรรจง บุรินประโคน พี่ภควดี เพียรสงวน และน้องพรพิมล เพ็ญประภา
คณະมนุชย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่คอยห่วงใยให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการ
เรียนและการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนระบบและเทคโนโลยีต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์
ขอขอบคุณ คุณจิระวดี ยุพงษ์ฉาย ผู้ช่วยตรวจพิสูจน์อักษร

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าหวังว่าวิทยานิพนธ์ เรื่องภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่ง
โขงฉบับนี้ จะพอได้ให้คำตอบบางอย่างแก่ผู้ที่มีความสนใจใฝ่รู้เกี่ยวกับพระวอพระตา ซึ่งเป็นช่วงเวลา
หนึ่งของประวัติศาสตร์ที่เคยเกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินสองฝั่งโขง และขออุทิศกุศลผลบุญอันผู้วิจัยได้บำเพ็ญ
แล้วด้วยความอดทน จงสำเร็จแก่พระวอพระตาและบริวารทั้งหลายให้พ้นทุกข์จนถึงสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไปก็ข้า
เทอญ เอวัง

อรรถพล ธรรมรังษี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ญ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง.....	1
1.2 คำถามหลักในการวิจัย.....	4
1.3 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
1.4 ความสำคัญของการวิจัย.....	5
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
1.7 กรอบแนวคิดหลักในการวิจัย.....	6
1.8 ทบทวนวรรณกรรม.....	6
1.8.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพระวอพระตา.....	7
1.8.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดภาพแทน.....	14
1.8.3 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทน.....	19
1.8.4 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาบุคคลในประวัติศาสตร์.....	22
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	25
บทที่ 2 พระวอพระตาในบริบททางประวัติศาสตร์.....	26
2.1 พระวอพระตาในยุคการปกครองของเวียงจันทน์.....	28

2.2 พระวอพระตาในยุคของการแยกตนเป็นอิสระ.....	32
2.3 พระวอพระตาในยุคการปกครองของสยาม	41
2.4 พระวอพระตาในยุคปัจจุบัน.....	44
บทที่ 3 ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง.....	51
3.1 ภาพแทนวีรบุรุษ	51
3.1.1 ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ.....	52
3.1.1.1 ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล.....	52
3.1.1.2 ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัว.....	66
3.1.2 ภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า.....	83
3.1.3 ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ	94
3.2 ภาพแทนกบฏ.....	108
3.2.1 ภาพผู้คัดค้านทรยศ.....	108
3.2.2 ภาพผู้พลัดถิ่น	117
3.2.3 ภาพผู้พ่ายแพ้	126
บทที่ 4 กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตา.....	132
4.1 กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในลักษณะต่าง ๆ.....	132
4.1.1 กลวิธีการเล่าเรื่อง.....	132
4.2 กลวิธีการเล่าเรื่องพระวอพระตาผ่านเหตุการณ์.....	155
4.2.1 เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษ.....	155
4.2.1.1 เหตุการณ์การเป็นผู้นำ.....	155
4.2.1.2 เหตุการณ์การวางแผน.....	167
4.2.1.3 เหตุการณ์การต่อสู้.....	175
4.2.1.4 เหตุการณ์การชนะศึก.....	186
4.2.2 เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนกบฏ.....	198

4.2.2.1 เหตุการณ์การคัดค้านทรยศ..... 198

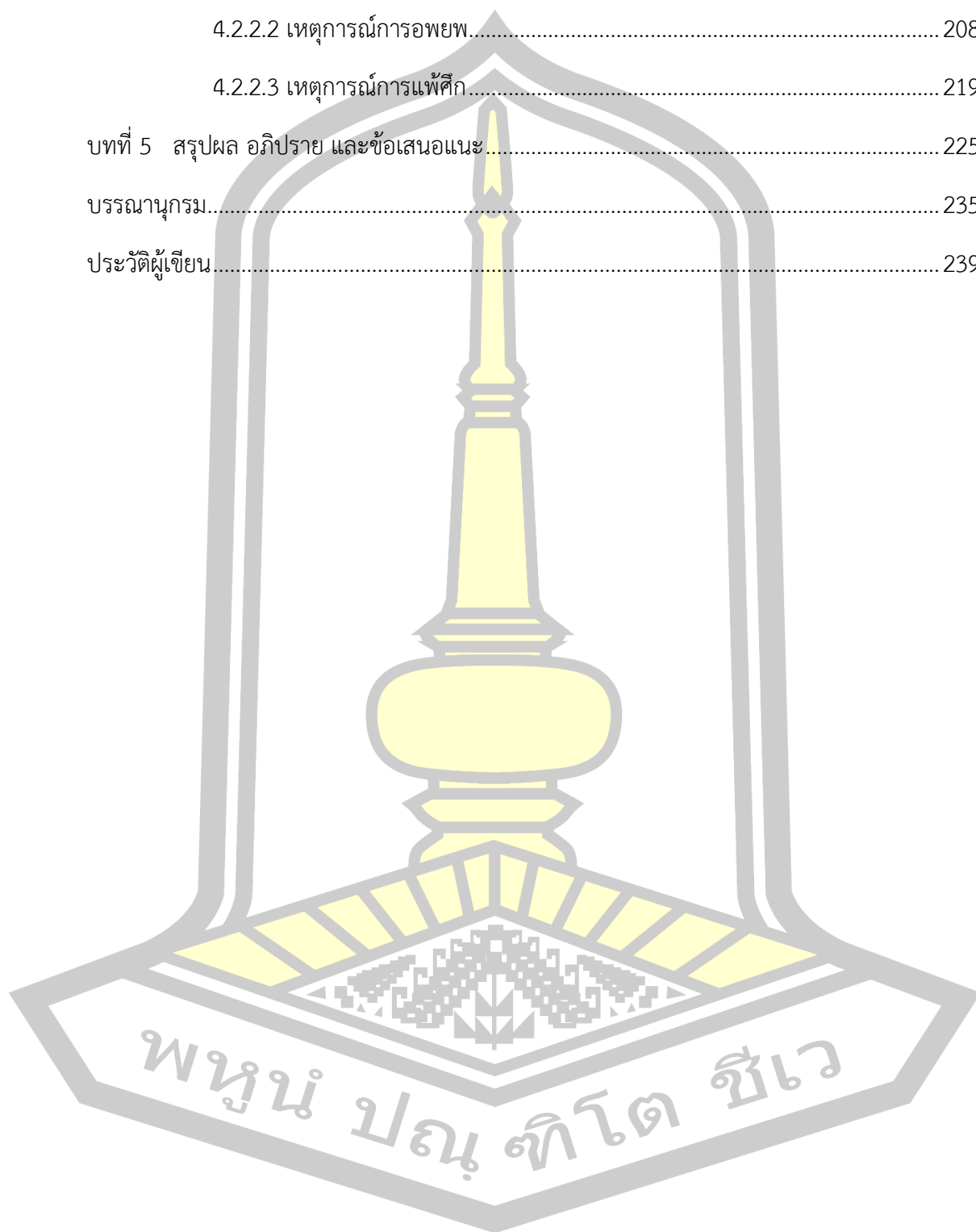
4.2.2.2 เหตุการณ์การอพยพ..... 208

4.2.2.3 เหตุการณ์การแพ้ศึก..... 219

บทที่ 5 สรุปลผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ..... 225

 บรรณานุกรม..... 235

 ประวัติผู้เขียน..... 239

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

ภาพประกอบ 1 ภาพอักษรธรรมที่บันทึกเรื่องราวพระวอพระตา (ผูกที่ 1 ลานที่ 1 หน้าที่ 1).....	9
ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความจริง/ภาพต้นแบบและภาพตัวแทน.....	17
ภาพประกอบ 3 ภาพเหรียญพระวอพระตา รุ่น 1 สมทบทุนสร้างศาลหลักเมืองหนองบัวลำภู พ.ศ.2518 ปลุกเสกโดยหลวงปู่ขาว อนาลโย เจ้าอาวาสวัดถ้ำกลองเพล และ หลวงปู่บุญมา ถิตเปโม เจ้าอาวาสวัดศิริสาวัน อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี.....	45
ภาพประกอบ 4 ภาพเหรียญพระวอพระตา 22 ปี จังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ.2559	46
ภาพประกอบ 5 ภาพศาลพระวอพระตา เป็นศาลหลักเมืองของจังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลลำภู อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู	46
ภาพประกอบ 6 ภาพลักษณะเนินดิน ชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูเชื่อว่าเป็นที่ตั้งของธาตุอัฐิของเจ้าปางคำ ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดมหาชัย ริมหนองบัว.....	47
ภาพประกอบ 7 ภาพแผนที่บ้านคูบ้านแก เป็นหมู่บ้านที่พระวอพระตาอพยพมาตั้งบ้านเรือนก่อนที่จะเสียชีวิตซึ่งติดกับลำห้วยพาลิง (พะลิน) เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ภาพจาก (www.google.co.th, 2018).....	48
ภาพประกอบ 8 ภาพการสัมภาษณ์ชาวบ้านคู เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว.....	48
ภาพประกอบ 9 ภาพป้ายทางเข้าหมู่บ้าน บ้านแก เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว	49
ภาพประกอบ 10 ภาพอนุสาวรีย์พระวอพระตา ตั้งอยู่บริเวณสวนสาธารณะหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2560.....	50
ภาพประกอบ 11 ภาพอนุสาวรีย์พระตา ที่สวนสาธารณะหนองบัว จังหวัดหนองบัวลำภู.....	81
ภาพประกอบ 12 ภาพอนุสาวรีย์พระตา ที่สวนสาธารณะหนองบัว จังหวัดหนองบัวลำภู.....	82
ภาพประกอบ 13 แผนภาพปิรามิดของไพโรทาก (อ้างใน อีราวดี ไตลังคะ, 2543: 4).....	133

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

พระวอพระตาเป็นบุคคลที่มีชื่อปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง การรับรู้เรื่องราวของพระวอพระตาในหน้าประวัติศาสตร์บนพื้นที่สองฝั่งโขงมีการรับรู้ที่หลากหลายแตกต่างกันไป ซึ่งอาจไม่ได้ถูกเล่าเรื่องราวให้ละเอียดเท่ากับประวัติของกษัตริย์ในราชวงศ์ต่าง ๆ แต่ก็ถือได้ว่าเรื่องเล่าดังกล่าวสามารถสะท้อนกรอบความคิดบางประการที่ไหลเวียนและเป็นตัวส่งอิทธิพลต่อการนำเสนอเรื่องราวพระวอพระตาในปัจจุบัน โดยเอกสารประวัติศาสตร์บางฉบับกล่าวถึงพระวอพระตาว่าเป็นหนึ่งในผู้นำที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนในดินแดนสองฝั่งโขงและการเข้าสวามิภักดิ์ต่อรัฐสยาม ซึ่งถูกนำเสนอในลักษณะยกย่องเชิดชูประจักษ์วีรบุรุษ บางฉบับกล่าวถึงในลักษณะผู้ร้ายที่เป็นกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์ อย่างไรก็ตามพระวอพระตาได้ถูกผู้คนกล่าวถึงและรับรู้ว่าเป็นบรรพบุรุษของเมืองต่าง ๆ ในภาคอีสานของไทยและลาวบางพื้นที่ กระทั่งมีคำกล่าวที่อ้างอิงถึงอดีตที่เกี่ยวพันกับพระวอพระตาว่า “ตั้งแต่ปางพระวอพระตา” หมายความว่ายาวนานตั้งแต่สมัยพระวอพระตา คงเป็นเครื่องยืนยันการมีตัวตนที่อยู่มากในการรับรู้ของผู้คนสองฝั่งโขง โดยเฉพาะในภาคอีสานของไทย อย่างไรก็ตามเรื่องราวพระวอพระตาที่ถูกเล่าผ่านประวัติศาสตร์ไทยนั้นระบุเหตุการณ์ว่าเกิดขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายหลังจากที่พระวอพระตาเข้าสวามิภักดิ์ต่อกรุงธนบุรีแล้วได้กลายเป็นบุคคลที่มีส่วนในการช่วยขยายอำนาจให้กับรัฐสยาม อีกทั้งยังถูกกล่าวถึงว่าเป็นส่วนหนึ่งในผู้ช่วยอัญเชิญพระแก้วมรกตจากเวียงจันทน์มายังสยาม สะท้อนให้เห็นถึงความแปลกแยกของการปกครองของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ในยุคนี้ นอกจากนี้การรับรู้เรื่องราวพระวอพระตาในหน้าประวัติศาสตร์ลาว ได้กล่าวถึงพระวอพระตาว่าเป็นผู้ร้ายที่ก่อการกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์โดยการอพยพผู้คนข้ามแม่น้ำโขงแล้วตั้งตนเป็นใหญ่ที่หนองบัวลุ่มภูในช่วงรัชสมัยพระเจ้าสิริบุญสาร ผู้เป็นพระราชบิดาของเจ้าอนุวงศ์ซึ่งเป็นที่รับรู้ในประวัติศาสตร์ลาวว่าเป็นวีรบุรุษ และเป็นผู้ออกการกบฏในประวัติศาสตร์ไทยในเวลาต่อมา ทั้งนี้นักประวัติศาสตร์ลาวดังเช่น บุญมี เทบสีเมือง (2556: 199) ได้กล่าวว่า พระวอพระตา หรือเอกสารประวัติศาสตร์ไทยเรียกว่า “พระวอพระตา” ในพ.ศ. 2314 ได้ก่อการ “กบฏ” ต่อราชสำนักเวียงจันทน์ในสมัยพระเจ้าสิริบุญสาร พระวอพระตาได้พาไพร่พลข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งตนเป็นใหญ่ที่

เมืองหนองบัวลำภู (นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน หรือ หนองบัวลุ่มภู) หลังจากนั้นพระเจ้าสิริบุญสารได้ส่งกองทัพมาปราบปราม พระวรวงศ์เธอพระเจ้าไชยภูมิภคกษัตริย์เมืองจำปาสัก ต่อมา พ.ศ.2320 พระวรวงศ์เธอพระเจ้าไชยภูมิภคกษัตริย์เมืองจำปาสัก ได้ยกทัพเข้ามาบุกรุกลาวเวียงจันทน์และจำปาสัก โดยในมุมมองของบุญมี เทปสีเมืองกล่าวอีกว่าศึกดินนาศยามอ้างเหตุการณ์การปรากฏพระวรวงศ์เธอพระเจ้าสิริบุญสารว่า เป็นการหมิ่นพระราชาอำนาจ ซึ่งศึกดินนาศยามมีแผนที่จะเข้ายึดครองลาวอยู่แล้ว จะเห็นได้ว่าในมุมมองของนักวิชาการที่ศึกษาประวัติศาสตร์ลาวได้สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับพระวอพระตาในด้านผู้ร้ายที่ก่อการกบฏ จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งเอกสารประวัติศาสตร์ไทยและลาวมีการกล่าวถึงพระวอพระตาที่หลากหลายทั้งที่ได้รับยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษและถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ร้ายก่อการกบฏ

นอกจากจะมีการรับรู้กันว่าพระวอพระตามีความสำคัญต่อการเคลื่อนย้ายผู้คนสองฝั่งลุ่มน้ำโขงแล้ว เหตุการณ์วีรกรรมดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้นักประพันธ์ในยุคหลังสรรสร้างเรื่องราวพระวอพระตาจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์กลายเป็นเรื่องเล่าพื้นเมืองด้วยการนำเสนอผ่านภาษาวรรณศิลป์ท้องถิ่น ความสำคัญประการหนึ่งจากการศึกษาคือการใช้ภาพแทนและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ซึ่งผู้วิจัยได้นำเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ประกอบด้วย 1. เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินิเวศเมืองหนองบัวลำภู 2. เรื่องประวัตินิเวศเมืองอุบลราชธานี 3. เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ฉบับหอสมุดแห่งชาติลาว มาทำการศึกษา รวมถึงเอกสารประวัติศาสตร์ฉบับอื่น ๆ ที่มีการกล่าวถึงเรื่องราวพระวอพระตาที่แตกต่างกันไป โดยผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง จากการศึกษาเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับพบว่า มีการเล่าเหตุการณ์พระวอพระตาที่แตกต่างไปจากเนื้อหาพระวอพระตาในเอกสารประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีเลือกนำเสนอเหตุการณ์บางเหตุการณ์มาขยาย โดยการดึงเอาลักษณะเด่นบางประการมาประกอบสร้างและนำเสนอเพื่อขบเน้นให้เห็นภาพพระวอพระตา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาภาพแทนและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้งนี้แนวคิดเรื่องภาพแทน สจิวต์ ฮอล (Stuart Hall) ได้เสนอว่า ภาพแทนคือการใช้ภาษาเพื่อกล่าวถึง/นำเสนอสรรพสิ่งโดยมีการเน้นย้ำความหมาย หรือเป็นกระบวนการผลิตความหมายจากมโนทัศน์ความคิดของเราผ่านภาษา ซึ่งกรอบแนวคิดภาพแทนและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนดังกล่าว ถูกนำเสนอผ่านภาษา อีกทั้งมีความสอดคล้องกับ คะนิงฮัย วิริยะสุนทร (2557) ที่กล่าวว่าภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารของมนุษย์ที่แสดงถึงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จนั้นผู้ใช้ภาษา

ต้องรู้จักเลือกสรรถ้อยคำให้เหมาะสมกับบุคคลและกาลเทศะ นอกจากการสื่อสารด้วยภาษาที่ตรงไปตรงมาแล้วยังมีการใช้ภาษาที่ต้องตีความอีกชั้นหนึ่งถึงจะเข้าใจได้ ซึ่งภาพแทนและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาที่ถูกสรรสร้างขึ้นโดยผู้ประพันธ์ นอกจากกลวิธีการนำเสนอภาพแทนจะถูกสื่อสารผ่านทางภาษาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าภาพแทนพระวอพระต่ายังถูกนำเสนอผ่านกลวิธีการเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นวิธีการตรวจหาลักษณะร่วมระหว่างเรื่องเล่าที่กำลังศึกษากับเรื่องอื่น ๆ ในระดับของเนื้อหาเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทของเรื่องเล่าและเรื่องอื่น ๆ

จากการสำรวจข้อมูลพบว่าในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับมีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาใน 2 ลักษณะ คือ ภาพแทนวีรบุรุษ และภาพแทนกบฏ ซึ่งการนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษนั้นผู้ประพันธ์ได้ดึงเอาลักษณะเด่นต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวถึงในด้านยกย่องเชิดชูพระวอพระตามา ช้บเน้นให้ปรากฏภาพวีรบุรุษที่ชัดเจนขึ้น เช่น ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ ภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ ส่วนภาพแทนกบฏ พบว่า ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอผ่านภาพผู้คัดค้านทรยศ ผู้พลัดถิ่น ผู้พ่ายแพ้ ซึ่งเรื่องราวเหตุการณ์พระวอพระตาที่ปรากฏในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้งฝ่ายไทยและลาวมีการนำเสนอเหตุการณ์คนละแง่มุมตามแต่หลักฐานที่มีของแต่ละฝ่ายที่ปรากฏ นอกจากนี้ยังพบว่าเหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงนั้นได้ปรากฏบางเหตุการณ์ที่เนื้อหาพ้องกับประวัติศาสตร์ซึ่งช่วยให้มีความน่าดึงดูดแก่ผู้อ่าน เช่น เหตุการณ์การเสียชีวิตของพระวอที่เมืองจำปาสักนั้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระเจ้าตากแห่งกรุงธนบุรีมีรับสั่งให้นำกองทัพเข้าตีลาวทั้งสามอาณาจักร โดยเริ่มตั้งแต่จำปาสัก เวียงจันทน์ และหลวงพระบาง แต่ในทางกลับกันเอกสารประวัติศาสตร์ของลาวกลับมองว่าเหตุการณ์เกี่ยวกับพระวอพระตานี้เป็นการกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์ ทั้งนี้เหตุการณ์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการนำเสนอในมุมมองของใคร่ไทยหรือลาวซึ่งมีความสอดคล้องกับมุมมอง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ที่กล่าวถึงลักษณะการเกิดวีรบุรุษในแต่ละสังคมว่า บุคคลผู้ซึ่งถูกยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษนั้นมีทั้งที่มีอยู่จริงและไม่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ บางคนอาจถูกยกย่องจากการกระทำอันมีคุณประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมซึ่งเป็นการกระทำที่ทำได้ยาก การกระทำดังกล่าวไม่เพียงแต่มีคุณประโยชน์ในอดีตที่บุคคลนั้นอยู่เท่านั้นแต่ยังส่งผลและทรงคุณค่าในทุกสมัยโดยเฉพาะสมัยที่มีการยกย่องบุคคลนั้นอยู่ อันสัมพันธ์กับเรื่องเล่าของพระวอพระตาที่ถูกยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้เรื่องการยกย่องวีรบุรุษดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการปรับเปลี่ยนและสร้างขอบเขตที่แน่นอนเพื่อสร้างรัฐชาติให้กับสยามประเทศ การมีขอบเขตที่แน่นอนนั้นเพื่อป้องกันการแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจจากตะวันตก ซึ่งเริ่มให้ความสนใจกับการสืบสาวราวเรื่องประวัติความเป็นมาของสามัญชนและบุคคลสำคัญในท้องถิ่นมากขึ้น อันเป็นส่วนหนึ่งที่มีส่วนทำให้เกิดสำนึกร่วมของคนในชาตินำไปสู่การเขียนประวัติศาสตร์หรือประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่นเชื่อมโยงเข้าสู่ประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่ง

มีความสอดคล้องกับเรื่องราวของพระวอพระตาที่มีการอธิบายเชื่อมโยงเข้าสู่การสร้างเมืองอุบลราชธานีภายใต้ปกครองของสยามช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับมีความเข้าใจที่ต่างกันเกี่ยวกับการตีความของผู้คัดลอกหรือผู้เขียน ที่คัดลอกต่อกันมาด้วยความเข้าใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องชาติ อาจมีความคลาดเคลื่อนแตกต่างบางเหตุการณ์ เช่น ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิเทศมณี มีความคล้ายคลึงกับเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง (2530) ซึ่งเปิดเรื่องด้วยบทไหว้ครู แนะนำตัวละครพระวอพระตาและเกริ่นกล่าวถึงความเป็นมาของเมืองอุบลราชธานี นอกจากนี้ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ อรรถพล ธรรมรังษี (2560) ฉบับหอสมุดแห่งชาติลาว มีการเปิดเรื่องในช่วงเหตุการณ์ภายหลังที่พระวอพระตาอพยพออกมาจากเวียงจันทน์แล้ว โดยเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับแม้จะมีการนำเสนอเนื้อหาออกมาคล้ายคลึงกันก็ตาม แต่ก็มีจุดสังเกตที่ทำให้เห็นว่าผู้คัดลอกของแต่ละฉบับนั้นมีการอ่านหรือศึกษาและตีความตัวบทของพระวอพระตาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าในความเหมือนและความต่างกันของเนื้อหาจะได้ทำการวิเคราะห์ภาพแทนและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตา ทั้งภาพแทนวีรบุรุษ และภาพแทนกบฏ โดยแต่ละฉบับมีลักษณะเฉพาะสอดคล้องกับปัญหาการวิจัยในครั้งนี้

นอกจากนี้ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของคนลุ่มน้ำโขงในอดีต (ไทยกับลาว) เกี่ยวกับจารีตทางวัฒนธรรม การก้าวก้ามนิดบ้านเมือง การพลัดเปลี่ยนเกี่ยวกับอำนาจการปกครองบนพื้นที่สองฝั่งโขง รวมถึงมุมมองภาพแทนพระวอพระตาที่ทั้งไทยและลาวมอง จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยใฝ่ใจใคร่ที่จะศึกษาภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงในครั้งนี้

1.2 คำถามหลักในการวิจัย

- 2.1 เรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาอย่างไร
- 2.2 เรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงมีกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาอย่างไร

1.3 ความมุ่งหมายของการวิจัย

- 3.1 เพื่อศึกษาภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง
- 3.2 เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง

1.4 ความสำคัญของการวิจัย

- 4.1 เพื่อเข้าใจการนำเสนอภาพแทนของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง
- 4.2 เพื่อเข้าใจกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพระวอพระตา โดยศึกษาจากเอกสาร 3 ฉบับดังนี้

- 1.5.1 เอกสารพื้นเมืองอุบลประวัติน้องหว่องบัวลำภู (ฉบับของพระครูพิพัฒน์วิฑฒนวิทยาคุณ)
- 1.5.2 เอกสารประวัติเมืองอุบลราชธานี (ปรีชา พิณทอง ปวีร์วรรต)
- 1.5.3 เอกสารพระวอพระตาในเอกสารโบราณ (อรรถพล ธรรมรังษี ปวีร์วรรต)

1.6. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

- 1.6.1 กำหนดโครงร่างของงานวิจัยและรวบรวมข้อมูล
 - 1.6.1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระวอพระตา
 - 1.6.1.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพแทน และกลวิธีการนำเสนอภาพแทน
- 1.6.2 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาอย่างละเอียดและทำการวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้
 - 1.6.2.1 ชั้นวิเคราะห์ภาพแทน
 - 1.6.2.2 ศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทน
- 1.6.3 ชั้นนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยโดยการเรียบเรียงผลการวิจัย สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

1.7 กรอบแนวคิดหลักในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดภาพแทน (representation) เป็นกรอบแนวคิดหลัก และใช้กรอบแนวคิดการเล่าเรื่องเป็นกรอบแนวคิดรอง ซึ่ง สจิวต์ ฮอล (Stuart Hall) ได้อธิบายว่า การผลิตแต่ละบุคคลสร้างความหมายและแลกเปลี่ยนความหมายจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความหมายจะถูกผลิตขึ้นจากสื่อที่มีทั้งความหลากหลายและแตกต่างกัน การบริโศกทางวัฒนธรรมมีความหลากหลายของความหมายความหมายอาจถูกตีความได้มากกว่าหนึ่งความหมาย อัตลักษณ์คือการแสดงออกว่าเราเป็นใคร รู้สึกอย่างไร มีความรู้สึกร่วมหรือสำนึกร่วมในกลุ่มใด กฎระเบียบในสังคมมีความสำคัญต่อการสื่อความหมายต่อโลกและให้วิธีการใช้ความหมายปฏิบัติการ นอกจากนี้ภาพแทนยังหมายถึงการใช้ภาษา เป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการนำเสนอภาพแทน คือการใช้ภาษาเพื่อกล่าวถึง/นำเสนอสรรพสิ่งโดยมีการเน้นย้ำความหมาย หรือเป็นกระบวนการผลิตความหมายจากมโนทัศน์ความคิดของเราผ่านภาษา รวมถึง การนำเสนอ คือ การให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ การประกอบสร้าง คือ การดึงเอาความหมายต่าง ๆ ในวัฒนธรรมมาให้ความหมายแก่สิ่งที่ถูกนำเสนอ และการตีความ คือ การแปลความหมายของสิ่งที่นำเสนอไปในทิศทางที่ผู้ส่งสารเข้าใจ หลังจากที่ผ่านมากระบวนการทั้งสามแล้ว จะได้ภาพหรือตัวบทที่มีลักษณะเปลี่ยนไปจากสิ่งที่เป็นต้นฉบับ

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดการเล่าเรื่อง (narrative theory) เป็นกรอบแนวคิดรอง การเล่าเรื่องถือเป็นทฤษฎีที่สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ หลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน นวนิยาย สารคดี ภาพยนตร์ ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับการเล่าเรื่องประเภทต่าง ๆ มักจะมีองค์ประกอบร่วมกัน เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร แนวคิด ฉาก และอาจรวมถึงผู้เล่าเรื่อง และวิธีการนำเสนอเรื่อง (อิรวดี ไตลิ่งคะ. 2543) ซึ่งเป็นการนำเสนอเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่งดำเนินดำเนินเหตุการณ์ไปตามสถานที่และเวลา ซึ่งมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์เริ่มต้นไปสู่สถานการณ์สุดท้าย

1.8 ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงครั้งนี้ ผู้วิจัยจำแนกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 1.8.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพระวอพระตา
- 1.8.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดภาพแทน
- 1.8.3 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทน
- 1.8.4 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาบุคคลในประวัติศาสตร์

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

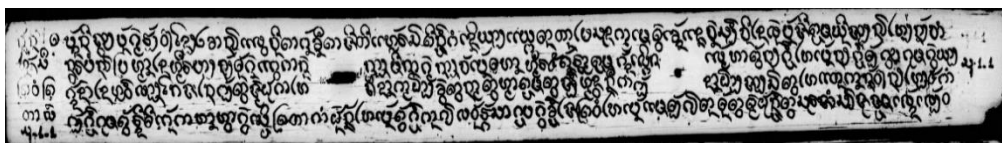
1.8.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระวอพระตา

จากการรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยพบว่าเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงเรื่องราวพระวอพระตามีจำนวนน้อย โดยพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระวอพระตาดังต่อไปนี้

ปรีชา พิณทอง (2530) ผู้ปริวรรตเนื้อหาเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีจากเอกสารโบราณที่จารึกด้วยอักษรไทยน้อยเป็นอักษรไทยปัจจุบัน จากการศึกษาข้อมูลพบว่าเนื้อหาในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีฉบับนี้มีการกล่าวถึงพระวอพระตาในรูปแบบของเรื่องเล่าที่มีลีลาทางภาษาที่น่าเสนอภาพพระวอพระตาที่เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ทำให้เร้าจินตภาพให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านประหนึ่งว่าได้อ่านงานเขียนประวัติศาสตร์ที่เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงแทบทั้งสิ้นโดยเนื้อหาทั้งหมดแบ่งออกเป็น 83 ตอนหรือบั้น มีสาระสำคัญเกี่ยวกับความขัดแย้งของพระวอพระตากับกษัตริย์เวียงจันทน์ ซึ่งสาเหตุของการอพยพนำไปสู่การสู้รบระหว่างพระวอพระตากับเวียงจันทน์ รวมถึงการเคลื่อนย้ายไพร่พลครอบครัวมายังหนองบัวลุ่มภู กระทั่งอพยพเรื่อยลงไปจนถึงเขตเมืองจำปาสักและอพยพไปตั้งเมืองอุบลราชธานีในเวลาต่อมา โดยบทเปิดเรื่องเป็นการกล่าววามัศจรรย์คุณพระรัตนตรัย ฯลฯ แล้วกล่าวถึงเมืองอุบลราชธานี จ.ศ.1141 หรือ พ.ศ. 2322 ว่ามีพระยาราชสุภาวดีเป็นผู้มอบประกาศแต่งตั้งเป็นเมืองอุบลราชธานี จากนั้นเป็นการกล่าวถึงพระตาผู้มีตำแหน่งเป็นตาแสงรักษาหน้าด่านที่บ้านหินโงม (ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย) พระตามีลูกทั้งหมด 7 คน เป็นหญิง 4 คน ชาย 3 คน ปราภภูชื่อลูกชายพระตาชื่อ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม ต่อมาได้กล่าวถึงสาเหตุที่พระตาพาไพร่พลและครอบครัวอพยพออกจากเวียงจันทน์อันสืบเนื่องมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ส่งสาส์นมายังพระตามีใจความว่าพระองค์ต้องการลูกพระตาทั้งหมดเพื่อเป็นนางสนมและเป็นมหาดเล็ก ด้วยเหตุดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความรู้สึกคัดค้านต่อต้านขึ้นในใจของพระตาและครอบครัวเป็นอย่างมาก จึงได้ชักชวนไพร่พลที่ตนปกครองพร้อมขุนนางผู้เก่งกล้าฝีมือดีกลุ่มต่าง ๆ พาครอบครัวอพยพออกจากเวียงจันทน์ระบุดังกล่าวในปี จ.ศ.1121 หรือ พ.ศ.2302 มีกองครัวขุนนางและไพร่พลที่อพยพออกจากเวียงจันทน์ทั้งสิ้น 3 กองครัวประกอบด้วย 1. กองครัวหลวงราชโกชนัย 2. กองครัวท้าวนาม 3. กองครัวพระวอพระตา ออกเดินทางโดยใช้เวลาราว 1 เดือนจึงถึงหนองบัวลุ่มภู จากนั้นได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม เนื่องจากพื้นที่หนองบัวลุ่มภูมีพื้นที่อันจำกัดพระวอพระตาเกรงจะมีที่ดินทำการเกษตรไม่เพียงพอ โดยแบ่งเป็นกลุ่มดังนี้ กลุ่มพระวอพระตา (หนองบัวลุ่มภู) กลุ่มท้าวนาม (ภูเวียง ภูเขียว) กลุ่มหลวงราชโกชนัย (ผ้าขาว พันนา) ต่อมาเวียงจันทน์แต่งกองทัพเข้าปราบปรามทำให้พระวอพระตาต้องอพยพออกจากหนองบัวลุ่มภูมุ่งหน้าสู่เมืองจำปาสัก แต่ระหว่างทางได้มีการแยกกองครัวออกเป็น 3 กลุ่มดั้งเดิมกระทั้งพระวอพระตาอพยพลงไปยังบ้านเรือนอยู่ที่บ้านดู่บ้านแกในเขตจำปาสัก ครั้นนี้เวียงจันทน์ได้แต่งทัพมาปราบปรามและได้ฆ่าพระวอจนเสียชีวิต ต่อมาพระตาเข้าสวามีภักดิ์ต่อกรุงธนบุรีพร้อมได้ส่งกำลังเข้ามาช่วยเหลือโดยการเข้าตีเวียงจันทน์ ภายหลังเมื่อพระตาเสียชีวิตลงได้มีการนำศพของพระวอและพระตาทำพิธีเผาพร้อมกันบนเมรุรกษัตริย์ ท้าวคำผงได้เป็นผู้นำแทน

พระตาและล่วงเข้าสู่ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีการเคลื่อนย้ายครอบครัวและไพร่พลมาอาศัยอยู่ที่ริมแม่น้ำมูลและขอตั้งเป็นเมืองอุบลราชธานีภายใต้ปกครองของสยามจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงความสัมพันธ์เกี่ยวกับการตั้งชื่อเมืองอุบลราชธานี อันหมายถึงเมืองดอกบัวที่มีนามเมืองที่เกี่ยวข้องกับหนองบัวลุ่มภูในอดีต ส่วนในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิเทศ (เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์) เป็นเอกสารที่ปริวรรตเนื้อหาออกจากเอกสารโบราณ ซึ่งมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี โดยมีการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสาเหตุที่พระวอพระตาอพยพครอบครัวออกมาจากเวียงจันทน์ พร้อมด้วยกองครัวขุนนางกลุ่มอื่น ๆ ที่ติดตามมา เช่น กองครัวหลวงราชโกษนัย กองครัวท้าวนาม ท้าวหมา ท้าวชม เนื้อหาส่วนแรกมีการเปิดเรื่องด้วยบทไหว้ครูยอยกคุณพระรัตนตรัย ฯลฯ จากนั้นกล่าวถึงการเปิดฉากเรื่องเมืองอุบลราชธานีว่า เดิมจะมาตั้งเมืองอุบลราชธานี มีจำนวนไพร่พลทั้งหญิงและชายราว 1 หมื่นคน สถาปนาเมืองขึ้นในปีมะแม ศักราช 1336 (ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็น พ.ศ.2336) ซึ่งแต่เดิมอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงธนบุรี ต่อมาได้กล่าวถึงพระตาว่าเป็นผู้นำกองครัวมาสร้างเมืองอุบลราชธานี ซึ่งมีการนำเสนอภาพพระตาในลักษณะยกย่องว่าเป็นผู้นำที่มีความกล้าหาญ เป็นที่ยำเกรงของไพร่พลและคนทั่วไป มีตำแหน่งเป็นนายกองนอกอยู่ที่ตำบลบ้านหินโงมขึ้นตรงต่อเวียงจันทน์ ภายหลังเมื่อผิดใจกันกับกษัตริย์เวียงจันทน์อพยพมายังหนองบัวลุ่มภูเวียงจันทน์ได้แต่งตั้งพมาปราบปราม จึงได้อพยพต่อไปยังบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำชี แถบเมืองร้อยเอ็ดศรีสะเกษในอดีต จากนั้นไม่นานพระวอพระตาก็ได้อพยพไปสร้างบ้านเรือนอยู่ที่เมืองจำปาสัก ตั้งชื่อว่าบ้านคูบ้านแก ขณะนั้นเวียงจันทน์ทราบข่าวการเคลื่อนไหวก็นำทัพมาปราบปรามและได้ฆ่าพระวอจนเสียชีวิต พระตาได้เข้าสวามิภักดิ์ต่อกรุงธนบุรีเป็นเหตุให้พระเจ้ากรุงธนบุรีแต่งตั้งพมาปราบปรามเวียงจันทน์ ภายหลังเมื่อพระตาเสียชีวิตได้มีการขุดศพพระวอขึ้นมาเพื่อเผาพร้อมกับพระตาบนเมรุรกหัสดีลีลค์

นอกจากนี้ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ อรรถพล ธรรมรังษี (2560) ปริวรรตฉบับหอสมุดแห่งชาติลาว ซึ่งแต่เดิมเอกสารถูกเก็บรักษาอยู่ที่ วัดอำพวัน เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ภายหลังจากการสำรวจของหอสมุดแห่งชาติลาวได้จัดทำเป็นภาพไมโครฟิล์ม มีจำนวน 6 ผูก 38 แผ่นลาน 76 หน้าลาน ในเนื้อหาทั้ง 6 ผูก อรรถพล ธรรมรังษี (ปริวรรต) มีการแบ่งตอนหรือบั้นทั้งหมดออกเป็น 65 บั้น การบันทึกพระวอพระตาฉบับนี้ ใช้อักษรธรรมในการบันทึกเนื้อหาทั้งหมด ซึ่งเป็นอักษรที่มีวิวัฒนาการร่วมกับอักษรมอญ และอักษรธรรมล้านนาที่นิยมใช้ในการบันทึกคำสอนทางพุทธศาสนานับตั้งแต่ในอดีต ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 ภาพอักษรธรรมที่บันทึกเรื่องราวพระวอพระตา (ผูกที่ 1 ลานที่ 1 หน้าที่ 1)

เอกสารฉบับนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่ระบุชื่อผู้เขียนไว้ในตอนท้ายของผูกที่ 3 ว่า “สามเณรคำพิเป็นผู้เขียน” ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเนื้อหาที่นำมาบันทึกลงในใบลานอาจมีการคัดลอกสืบทอดกันมา ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระวอพระตาด้วยน้ำเสียงในเชิงยกย่องในการต่อสู้ปกป้องไพร่พลและครอบครัว นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการหลบหนีจากอำนาจปกครองของเวียงจันทน์มาอยู่ที่หนองบัวลุ่มภู เวียงจันทน์ยังคงตามมารุกรานพระวอพระตาอยู่หลายครั้งโดยการแต่งกองทัพมาปราบปรามจนต้องอพยพออกจากหนองบัวลุ่มภูมุ่งหน้าลงสู่เขตเมืองร้อยเอ็ดในอดีต ซึ่งมีการแยกกลุ่มเพื่อตั้งบ้านเรือนก่อนที่พระวอพระตาจะอพยพเข้าสู่เขตเมืองจำปาสักตามลำดับ สำหรับเอกสารพระวอพระตาฉบับนี้ ได้เลือกที่จะนำเสนอเหตุการณ์การรวบรวมไพร่พลที่ตนปกครองพร้อมครอบครัวและขุนนางกลุ่มต่าง ๆ อพยพออกจากเวียงจันทน์มุ่งหน้าสู่หนองบัวลุ่มภู โดยไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุการอพยพแต่ประการใด ทั้งนี้การบรรยายเรื่องราวพระวอพระตาในเอกสารฉบับนี้ ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับภาพกลุ่มคนที่อพยพออกมาจากเวียงจันทน์พร้อมกับกลุ่มพระวอพระตา คือ กลุ่มหลวงราชโกชนัยบริเวณผ้าขาวพันนา (ในเขตจังหวัดสกลนครปัจจุบัน) และกลุ่มท้าวนามบริเวณภูเวียง (ในเขตจังหวัดขอนแก่นปัจจุบัน) จากเหตุการณ์การอพยพดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสภาพการเมืองของเวียงจันทน์และการเมืองบริเวณลุ่มน้ำโขงในขณะนั้นที่มีความสัมพันธ์กันเชิงอำนาจ และการทำสงคราม ทั้งสยาม พม่า ลาว ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องเรื่อยมาจนถึงยุคเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

จะเห็นได้ว่าเอกสารทั้งสามฉบับที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นเอกสารที่ถูกปริวรรตออกมาจากเอกสารใบลานแล้วทั้งสิ้น ซึ่งทั้งสามฉบับมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน บ้างมีการสอดแทรกน้ำเสียงของผู้เขียน (ผู้จาร) ที่มีการศึกษาเนื้อหาบ้างแล้วอย่างน้อยจากต้นฉบับ และนำมาจดจารลงในใบลาน อาจมีการตีความและให้ความหมายผ่านภาษาซึ่งในงานเขียนดังกล่าวคือ เอกสารประวัติเมืองอุบลราชธานี ปรีชา พิณทอง (2530) เป็นผู้ปริวรรต ได้มีผู้ที่สนใจและทำการศึกษามาบ้างแล้ว โดยเป็นการศึกษางานเขียนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับผู้วิจัยกำลังศึกษา มานิตย์ โศกค้อ (2556: 1) ได้ศึกษาสุนทรียภาพในวรรณกรรมเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับร้อยกรองอีสาน ปริวรรตโดยปรีชา พิณทอง ผลการศึกษาพบว่า มีการนำเสนอภาพความสุนทรียภาพใน 2 ลักษณะ คือ 1. สุนทรียในคำ คือ ผู้ประพันธ์มีกลวิธีการสร้างสุนทรียภาพด้วย เสียงของคำ การเล่นคำ การสรรใช้คำ

2. สุนทรียในความ คือ ผู้ประพันธ์เลือกใช้กลวิธีการสร้างสุนทรียภาพในโวหารสองลักษณะ คือ โวหารอุปมา และโวหารบุคลาธิษฐาน ด้านโวหารอุปมา มีการเลือกใช้คำว่า ปาน คือ เเทียม เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบ ส่วนโวหารบุคลาธิษฐาน พบว่าผู้ประพันธ์ได้นำ สัตว์จำพวก นก แมลง หรือธรรมชาติ เช่น ลม ซึ่งไม่มีชีวิตจิตใจมาแสดงอากัปกิริยาประหนึ่งว่ามีชีวิตจิตใจเหมือนมนุษย์ ซึ่งถือได้ว่าการศึกษาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และสะท้อนให้เห็นว่าในวงวิชาการปัจจุบันได้มีความสนใจกับการศึกษาเอกสารของท้องถิ่นเกี่ยวกับพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองของท้องถิ่นสองฝั่งโขงมากขึ้น

นอกจากนี้เหตุการณ์พระวอพระตายังมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในภูมิภาคเดียวกันอีกด้วย ซึ่งในมุมมองของนักประวัติศาสตร์ไทยอย่าง สุจิตต์ วงษ์เทศ (2555: 133 - 134) อธิบายว่า ภายหลังจากกรุงศรีอยุธยาแตก เมื่อ พ.ศ. 2310 พม่าได้แผ่ขยายอำนาจเข้ามาทั้งในรัฐล้านนาและรัฐล้านช้างเวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังเกิดความขัดแย้งในราชสำนักลาวด้วยตนเอง ลูกหลานถึงการเข้ามาใกล้เคียงของพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรีในเวลาต่อมา เหตุการณ์ในเวียงจันทน์ ราว พ.ศ. 2311 ภายหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาจากการสู้รบกับพม่า ก็เริ่มค่อย ๆ คลี่คลายเข้าสู่ยุคกรุงธนบุรี โดยการนำของพระยาตาก (สิน) ในสมัยนั้น ฝ่ายราชสำนักเวียงจันทน์เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งกันระหว่างพระเจ้าสิริบุญสารกับพระวอพระตา เป็นเหตุให้พระวอพระตาชักชวนขุนนาง บ่าวไพร่ไปสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่หนองบัวลุ่มภู พร้อมขนานนามเมืองใหม่แห่งนี้ว่า นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน พระเจ้าสิริบุญสารแต่งทัพไปปราบปรามหลายครั้ง แต่ก็ถูกพระวอพระตาตีแตกพ่ายทุกครั้ง ในที่สุดพระเจ้าสิริบุญสารได้ขอกำลังจากพม่าให้มาช่วยปราบปราม เหตุการณ์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยสุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวว่า พระตาเสียชีวิตในสนามรบ ส่วนพระวอพาไพร่พลหลบหนีไปทางตะวันออกเพื่อขอพึ่งเจ้านครจำปาศักดิ์ ทั้งนี้ ปฐม คเนจร (2506: 31 - 33) ผู้รวบรวมพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอิสาน ได้อธิบายว่า พ.ศ.2310 พระเจ้าองค์หล่อผู้ครองกรุงศรีสัตนาคนหุตถึงแก่พิราลัย ไม่มีพระโอรส ขณะนั้นแสนท้าวพระยาพร้อมทั้งนายวอ นายตา ได้เชิญกุมารสองคนแต่ไม่ปรากฏนามซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ที่หนีไปอยู่กับนายวอนายตาเมื่อครั้งที่หนีราชภัยจากพระเจ้าองค์หล่อ เมื่อกุมารได้ขึ้นครองกรุงศรีสัตนาคนหุตแล้ว นายวอนายตาจะขอเป็นที่มหาอุปราชฝ่ายหน้าราชกุมารเห็นว่านายวอนายตาไม่ได้เป็นเชื้อเจ้า จึงแต่งตั้งให้เป็นเพียงเสนาบดี แล้วได้แต่งตั้งให้ราชกุมารผู้เป็นอนุชาเป็นมหาอุปราช ฝ่ายนายวอ นายตาเสียใจเป็นอย่างมากเพราะไม่ได้เป็นมหาอุปราช จึงได้อพยพครอบครัวมาตั้งบ้านเมืองขึ้นใหม่ที่บ้านหนองบัวลำภู แขวงเวียงจันทน์ แล้วยกขึ้นเป็นเมือง นามว่านครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน เมื่อข่าวการตั้งเมืองทราบถึงพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตพระองค์ได้ยกกองทัพมาปราบปรามต่อสู้กันนาน 3 ปี นายวอนายตาเห็นจะต้านกำลังไม่ไหวจึงได้แต่งคนเพื่อไปอ่อนน้อมต่อพม่าพร้อมทั้งขอกำลังมาช่วย ฝ่ายพม่าจึงแต่งให้มอละแะเป็นแม่ทัพคุมกำลังมาช่วยนายวอนายตา เมื่อพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตทราบจึงได้แต่งเครื่องบรรณาการให้แสนท้าวพระยาคุมกำลังลงดักกองทัพพม่ากลางทาง เกลี้ยกล่อมชักชวนพม่าให้เป็นพวกเดียวกันแล้วเข้าตี

นายอนายนดาที่หนองบัวลำภูจนทัพแตก นายดาเสียชีวิตในสนามรบ คงเหลือแต่นายวอกับท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม ท้าวทิดกำ แล้วจึงอพยพครอบครัวลงไปพึ่งพระเจ้าไชยภูมิรณรงค์หลวงเมืองจำปาสัก ตั้งอยู่ที่ตำบลเวียงดอนกอง หรือเรียกว่า บ้านคูบ้านแก จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นได้ว่ามีการใช้คำเรียกขานพระวอพระตาว่า นายวอ นายตา ซึ่งเป็นขนบการเรียกชื่อของคนสยาม ผู้วิจัยจะขอเรียกชื่อพระวอพระตาเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหางานวิจัย ต่อมา พ.ศ. 2314 ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ทราบว่าพระวออพยพไปตั้งที่เวียงดอนกองเขตเมืองจำปาสัก จึงแต่งตั้งให้อัศยานำกำลังเข้าปราบปรามพระวอ ฝ่ายพระเจ้าไชยภูมิรณรงค์หลวงทรงทราบจึงมีศุภอักษรถึงพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตเพื่อขอให้ยกโทษแก่พระวอ ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตทรงตอบศุภอักษรกลับมาว่าพระวอเป็นคนนอกตัญญู หากเลี้ยงไว้ก็คงจะไม่มีความเจริญ แต่เมื่อเจ้านครจำปาสักมาขอให้ยกโทษไว้ครั้งนี้พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตจึงได้สั่งให้ยกทัพกลับเพื่อรักษาพระราชไมตรี ในปีเดียวกันนั้นพระเจ้าองค์หลวงดำริจะสร้างเมืองใหม่ถอยไปจากเมืองเดิมที่ตำบลศรีสุ่มัง พระวอรับอาสาเป็นผู้สร้างกำแพงเมือง ส่วนพระมนโสรราชและพระศรีอัคราตเมืองโขงรับอาสาสร้างหอคำซึ่งสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2315 เมื่อพระเจ้าองค์หลวงออกว่าราชการ ณ หอราชสิงหาร พร้อมแสนท้าวพระยา พระวอได้ทูลพระเจ้าองค์หลวงว่าการที่พระวอได้สร้างกำแพงเมืองถวาย กับผู้ที่ได้สร้างหอคำถวายสิ่งใดประเสริฐกว่ากัน พระเจ้าองค์หลวงตอบว่าหอคำดีกว่าด้วยเป็นที่อาศัยนั่งนอนมีความสุข เมื่อพระวอได้ยินดังนั้นก็เกิดความน้อยใจเป็นอย่างมาก คิดเอาใจออกห่างพระเจ้าองค์หลวง ภายหลังได้พาครอบครัวอพยพหนีขึ้นไปตั้งช่องสูมผู้คนอยู่ที่ดอนมดแดง แล้วมีใบบอกพร้อมเครื่องบรรณาการมายังเมืองนครราชสีมา ขอขึ้นเป็นขอบขันทีสีมามีปกครองของสยาม ภายหลังได้คลี่คลายเป็นเมืองอุบลราชธานี จะเห็นได้ว่าเนื้อหาในพงศาวดารมณฑลอีสาน มีการกล่าวถึงพระวอพระตาเป็นเพียงแค่สามัญชนธรรมดา ดังจะเห็นได้จากคำที่เรียกพระวอพระตาว่านายวอนายนดา นอกจากนี้เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับการเสียชีวิตของพระตาที่หนองบัวลำภู กับในเรื่องเล่าพื้นเมืองมีการให้รายละเอียดที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามในพงศาวดารฉบับดังกล่าวก็ได้ชี้ให้เห็นความขัดแย้งภายในและภายนอกของเวียงจันทน์ในช่วงเวลานั้น

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่องหมอธรรม ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และเครือข่ายทางสังคมในภาคอีสาน ซึ่งเป็นงานวิจัยของ ปฐมพงษ์ ลิ่มเจริญ (2558: 28) ซึ่งได้ศึกษาเชื่อมโยงถึงภูมิหลังความเป็นมาของพระวอพระตาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายผู้คนสู่ภาคอีสานของไทยว่าเมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 พินาศ พระวอพระตาได้ช่วยให้พระเจ้าสิริบุญสารได้ขึ้นเป็นกษัตริย์นครเวียงจันทน์ ต่อมา พ.ศ.2314 พระวอพระตาเกิดขัดใจไม่ปรองดองกับพระเจ้าสิริบุญสาร จึงได้ชักชวนขุนนางกลุ่มเดียวกัน เช่น หลวงราชโกษนัย ท้าวคำสู ท้าวคำสิงห์ ท้าวเชียง และท้าวนาม ฯลฯ อพยพครอบครัวและไพร่พลจากเวียงจันทน์ไปอยู่บ้านหินโงม ต่อมาย้ายไปตั้งอยู่เมืองหนองบัวลำภู และอพยพเรื่อยลงไปยังเขตเมืองจำปาสัก จะเห็นได้ว่าในงานศึกษาเกี่ยวกับ

เหตุการณ์พระวอพระตาฉบับนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีการกล่าวถึงพระวอพระตาและมีความสัมพันธ์อย่างมากต่อประวัติศาสตร์สังคมและการปกครองในกลุ่มน้ำโขงในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากนี้ สัญญา ชิวประเสริฐ (2557) ได้ศึกษาเรื่องความทรงจำเกี่ยวกับดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขงในประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์ลาว ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 17 ฉบับเดือนมกราคม – ธันวาคม 2557 โดยศึกษาเกี่ยวกับความทรงจำบนดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขงในประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์ลาว ทั้งสองฝ่ายต่างก็จดจำและให้ความหมายแก่เรื่องราวที่เกิดขึ้นไปคนละด้าน โดยใช้มุมมองของชาติไปอธิบายเรื่องราวก่อนรัฐชาติ ทำให้ไม่สามารถเข้าใจดีได้ และยังไม่สามารถยอมรับความทรงจำของอีกฝ่ายหนึ่งได้ด้วย พบว่าการกล่าวถึงพระวอพระตาในหัวข้อ ภาควิชาสันนิษฐาน ความทรงจำในประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งสัญญา ชิวประเสริฐ (2557: 343) ได้กล่าวอีกว่าการที่สยามทำสงครามกับล้านช้าง มีสาเหตุมาจากพระวอพระตาซึ่งเป็นผู้ก่อการกบฏต่อเวียงจันทน์ ได้พาผู้คนอพยพจากเวียงจันทน์ข้ามมาฝั่งขวาแม่น้ำโขง และได้ขอขึ้นต่อกรุงธนบุรีเพื่อป้องกันตนเองจากเวียงจันทน์ พระเจ้าสิริบุญสารกษัตริย์เวียงจันทน์ได้ส่งกองทัพมาปราบปรามกลุ่มของพระวอพระตาและได้ประหารชีวิตพระวอ เป็นเหตุให้กรุงธนบุรีส่งกองทัพมาตีเวียงจันทน์ โดยได้ยึดเมืองจำปาสักและเมืองรายทางก่อนจะถึงเวียงจันทน์ หลังจากยึดเวียงจันทน์ได้แล้ว ก็ได้บังคับให้หลวงพระบางซึ่งยกทัพมาช่วยรบกับเวียงจันทน์ขึ้นต่อธนบุรีอีกด้วย ทำให้ดินแดนล้านช้างและดินแดนอีสานทั้งหมดอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม เวียงจันทน์ถูกทำลายอย่างหนัก เชื่อพระวงศ์ถูกนำมาเป็นตัวประกันที่กรุงเทพฯ ประชาชนหลายหมื่นคนถูกกวาดต้อนไปที่สระบุรีและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของบ้านเมือง รวมทั้งพระแก้วมรกต และพระบาง ได้ถูกนำไปไว้ที่กรุงธนบุรี ซึ่งงานศึกษาเกี่ยวกับพระวอพระตาเรื่องนี้จะมองในมุมมองประวัติศาสตร์ชาติเป็นสำคัญ และมีรายละเอียดที่แตกต่างจากเรื่องราวพระวอพระตาที่เป็นเรื่องเล่าพื้นเมืองที่ถูกเล่าผ่านเอกสารโบราณโดยคนท้องถิ่นในลักษณะของบทร้อยกรองตามจารีตในวัฒนธรรมล้านช้าง

นอกจากนี้ข้อมูลข้างต้นที่กล่าวมายังสอดคล้องกับ บำเพ็ญ ญ อุบล (2542: 303) ที่ได้เรียบเรียงเรื่องราวพระวอพระตาในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน โดยกล่าวถึงพระวอพระตาว่า เมื่อชาวอีสานกล่าวถึงเรื่องราวเก่า ๆ ที่เกิดขึ้นมานานแล้วมักจะพูดว่า “ตั้งแต่สมัยพระวอพระตา” หมายถึงเหตุการณ์ที่กล่าวย้อนไปตั้งแต่สมัยพระวอพระตา ซึ่งพระวอพระตาเป็นบรรพบุรุษของเมืองหนองบัวลำภู อุบลราชธานี ยโสธร เขมราฐ หนองคาย ตระการพืชผล พิบูลมังสาหาร มหาชนะชัย เสลภูมิ ชัยบุรี และอำนาจเจริญ พระวอพระตาเป็นเสนาบดีในกรุงศรีสัตนาคนหุตในรัชสมัยพระเจ้าสิริบุญสาร ต่อมาพระวอพระตาได้เกิดผิดใจกับพระเจ้าสิริบุญสาร เรื่องการแต่งตั้งมหาอุปราช จึงได้อพยพครอบครัวป่าไพร่ข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งที่บ้านหนองบัวลุ่มภู (หนองบัวลำภู) สร้างบ้านแปงเมือง ค่ายคูประตูหอรบพร้อมขนานนามเมืองว่า นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน

เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารทรงทราบว่พระวอพระตาได้สร้างเมืองใหม่ขึ้น จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ยกกองทัพไปปราบ ทั้งสองฝ่ายได้สู้รบกันติดพันนาน 3 ปี พระตาได้เสียชีวิตที่หนองบัวลุ่มภู พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิตพรหม ท้าวฝ่ายหน้า และท้าวกำ (บุตรพระวอ) ได้อพยพครอบครัวลงมาทางใต้จนถึง เขตเมืองจำปาสัก พระเจ้าองค์หลวงไชยกุมารทรงให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ บ้านดู่ บ้านแก ในตำบลเวียง ดอนกอง เขตเมืองจำปาสัก เมื่อนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานเสียเมืองแก่เวียงจันทน์แล้ว พระวอได้ เป็นหัวหน้าแทนพระตา ฝ่ายพระเจ้าสิริบุญสารเมื่อทรงทราบว่พระวอพาครอบครัวไปตั้งบ้านเรือน อยู่ที่บ้านดู่ บ้านแก พระองค์ได้แต่งกองทัพยกมาตีพระวอที่บ้านดู่ บ้านแก ในปี พ.ศ. 2314 พระเจ้า องค์หลวงไชยกุมารได้ทรงช่วยเหลือพระวอ โดยส่งพระยาพลเชียงสายยกทัพไปช่วย พร้อมทั้งส่งสาสน์ ไปยังเวียงจันทน์เพื่อขอให้ยกโทษแก่พระวอ พระเจ้าสิริบุญสารทรงยกโทษให้พระวอและโปรดให้อัคร ฮาดผู้เป็นแม่ทัพกลับเวียงจันทน์ ต่อมาพระวอเกิดผิดใจกับพระเจ้าองค์หลวงไชยกุมาร เกี่ยวกับเรื่อง การสร้างนครจำปาสักขึ้นใหม่ พระวอจึงได้อพยพครอบครัวมาอยู่ที่ตำบลดอนมดแดง ริมฝั่งซ้ายแม่น้ำ มูล พ.ศ. 2319 เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารทรงทราบว่พระเจ้าองค์หลวงไชยกุมารวิวาทกับพระวอ จึงสั่ง ให้พระยาสุโขณำกำลังมาตีพระวอ พระวอเห็นกำลังของตนมีน้อยกว่า จึงอพยพไปอยู่ที่เวียงดอนกอง อีกครั้ง และขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าองค์หลวงไชยกุมารอีกครั้งแต่ถูกปฏิเสธ พระวอจึงสู้รบตาม ลำพังและถูกฆ่าตาย ท้าวคำผงและพวกได้หนีออกจากวงล้อม และนำไปบอกไปยังเมืองนครราชสีมา เพื่อขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงธนบุรี ทั้งนี้ในมุมมองของเอกสารประวัติศาสตร์ลาว ได้กล่าวถึงพระ วอพระตาว่าเป็นการก่อกบฏ ทั้งนี้บุญมี เทบสีเมือง (2556: 199) นักประวัติศาสตร์ลาวเรียกชื่อพระ วอพระตาว่า พระวรวราชวงษา ซึ่งเป็นเจ้านายชั้นสูงในราชสำนักเวียงจันทน์ พ.ศ.2314 ได้พาไพร่พล หนีการปราบปรามของพระเจ้าสิริบุญสารมาตั้งอยู่ที่หนองบัวลุ่มภู (นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน) พระเจ้าสิริบุญสารส่งกองทัพไปปราบปราม พระวรวราชวงษาเห็นจะสู้ไม่ไหว จึงหลบหนีไปขอพึ่งพระ เจ้าไชยกุมารกษัตริย์เมืองจำปาสัก และได้ตั้งถิ่นฐานที่บ้านดู่ บ้านแก (ในเขตเวียงดอนกอง) เมือง จำปาสัก ในปีต่อมาพระเจ้าสิริบุญสารได้ส่งกำลังทหารเข้ามาปราบพระวรวราชวงษาในเขตเมืองจำปา สัก พระเจ้าไชยกุมารได้นำกำลังเข้าขัดขวางและได้ส่งสาสน์ไปถึงพระเจ้าสิริบุญสารเพื่อขอให้ พระราชทานอภัยโทษแก่พระวรวราชวงษา เวียงจันทน์จึงถอนกำลังทหารกลับไป ต่อมา พ.ศ. 2320 พระวรวราชวงษา เกิดขัดใจกับพระเจ้าไชยกุมาร จึงพาไพร่พลย้ายถิ่นฐานบ้านเมืองไปตั้งอยู่ที่ดอนมด แดง เป็นเขตแดนรอยต่อระหว่าง เวียงจันทน์กับจำปาสัก บริเวณริมแม่น้ำมูลฝั่งตะวันออก เมื่อข่าว การแยกตนของพระวรวราชวงษาจากจำปาสักรู้ถึงพระเจ้าสิริบุญสาร พระองค์จึงได้ให้พระยาสุโขยก กำลังเข้าปราบปราม และจับพระวรวราชวงษาประหารชีวิต เพื่อไม่ให้เป็นอันตรายต่อบ้านเมือง ด้วย เหตุนี้จึงทำให้ศึกดินาสยาม หรือพระเจ้ากรุงธนบุรี ใช้สาเหตุการปราบกบฏพระวรวราชวงษาของ เวียงจันทน์ครั้งนี้ ยกทัพเข้าโจมตีจำปาสักและเวียงจันทน์ โดยอ้างว่ฝ่ายเวียงจันทน์หมิ่นพระราช

อำนาจโดยการฆ่าพระวอซึ่งเป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงธนบุรีหลังจากเสร็จศึกแล้ว ศักดินาสยามก็ได้ยึดหลวงพระบางเป็นเมืองขึ้นสยามเช่นเดียวกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระวอพระตาพบว่า บ้างมีความพ้องต้องกันระหว่างเนื้อหาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง บ้างมีความแตกต่างกัน ซึ่งทำให้เห็นถึงภูมิหลังของปมปัญหาขัดแย้งกันระหว่างพระวอพระตากับกษัตริย์เวียงจันทน์กระทั่งขยายถึงความขัดแย้งของสยามและลาวในอดีตและเห็นมุมมองที่นำเสนอภาพพระวอพระตาทั้งจากฝ่ายไทยและลาวอันสะท้อนให้เห็นการสื่อความหมายของการศึกษาเรื่องภาพแทนที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวในบทต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้ไปประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่ข้อมูลสอดคล้องและมีความสัมพันธ์กัน เพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้

1.8.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดภาพแทน

การศึกษาหัวข้อ ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับภาพแทนมาใช้ในการวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ภาพแทน ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า representation ภาพแทน หรือ ภาพตัวแทน ซึ่ง สจ๊วต ฮอล (Stuart Hall อ้างใน วันชนะ ทองคำเภา, 2554: 17) ได้อธิบายว่า ภาษา เป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการนำเสนอภาพแทน คือการใช้ภาษาเพื่อกล่าวถึง/นำเสนอสรรพสิ่งโดยมีการเน้นย้ำความหมาย หรือเป็นกระบวนการผลิตความหมายจากโน้ตทัศน์ความคิดของเราผ่านภาษา รวมถึง การนำเสนอ คือ การให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ การประกอบสร้าง คือการดึงเอาความหมายต่าง ๆ ในวัฒนธรรมมาให้ความหมายแก่สิ่งที่ถูกนำเสนอ การตีความ คือ การแปลความหมายของสิ่งที่นำเสนอไปในทิศทางที่ผู้ส่งสารเข้าใจ หลังจากที่ผ่านมากระบวนการทั้งสามแล้ว จะได้ภาพหรือตัวบทที่มีลักษณะเปลี่ยนไปจากสิ่งที่เป็นต้นฉบับ นอกจากนี้ สุธเดช โชติอุดมพันธุ์ (2548) กล่าวว่า ภาพแทนที่ใช้ในที่นี้ไม่ได้หมายความเพียงแค่ภาพที่เรามองเห็นเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติยังครอบคลุมถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการนำเสนอภาพ ออกมาอีกด้วย ทั้งนี้การนำเสนอภาพแทนเป็นการนำความจริง หรือภาพต้นแบบมานำเสนอซ้ำอีกครั้ง โดยที่การนำเสนอภาพตัวแทนนั้นไม่สามารถนำเสนอได้ตรงกับภาพต้นแบบ เพราะการนำเสนอภาพแทน เป็นการนำภาพต้นแบบมานำเสนอครั้งใหม่ ภาพที่ถูกนำเสนอจึงไม่ได้มีคุณสมบัติเท่าเทียมกับความจริงดั้งเดิม แต่เป็นเพียงตัวแทนที่คล้ายคลึงกับความจริงของภาพต้นแบบเท่านั้น ภาพแทนไม่ใช่สิ่งที่เคยเป็นอยู่หรือมีอยู่ แต่เป็นผลผลิตของการประกอบสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา ภาพแทนจะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่าภาพนั้นจะถูกนำเสนอออกมาอย่างไร หรือกล่าวในแง่ของภาษา คือ ภาพแทนนั้นถูกนิยามหรือถูกเล่าเรื่องในลักษณะใด อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุที่ภาพตัวแทนเปลี่ยนไปจากภาพต้นแบบนั้นเพราะรูปลักษณ์และคุณสมบัติบางประการถูกสื่อกลางที่ใช้นำเสนอบิดเบือนลักษณะของภาพต้นแบบไป สื่อกลางที่เป็นเครื่องมือในการนำเสนอภาพตัวแทนนั้นไม่ได้มีเพียงรูปภาพ

ตามความหมายนัยตรงของคำว่าภาพเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสื่อชนิดอื่น ๆ ทุกชนิดที่มีความสามารถในการนำเสนอได้ ทั้งภาพวาด ภาพถ่าย โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ ภาษา รวมทั้ง วจนภาษา และ อวจนภาษา ล้วนเป็นสื่อที่สามารถนำเสนอภาพแทนได้ทั้งสิ้น ดังที่นพพร ประชากุล (2552: 415) อธิบายว่า ภาพแทน (representation) คือการคัดเลือกเอาคุณลักษณะบางอย่างมาขบเน้นแล้วนำเสนอออกมาประหนึ่งว่าเป็นตัวแทนของทั้งหมด ซึ่ง วันชนะ ทองคำเกา (2554:18) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เช่น มนุษย์คนหนึ่งอาจจะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่การนำเสนอภาพตัวแทน มนุษย์คนดังกล่าวอาจจะเลือกเฉพาะด้านดีมานำเสนอให้เป็นวีรบุรุษ หรืออาจจะเลือกเฉพาะด้านที่ไม่ดีมานำเสนอให้เป็นผู้ร้ายก็ได้ หรือการรณรงค์ท่องเที่ยวตลาดโบราณแนวตลาดร้อยปี ซึ่งอาจจะเลือกเน้นประชาสัมพันธ์เฉพาะสิ่งที่มีคุณลักษณะแบบโบราณ เช่น ของเล่น อาหารการกิน และการแต่งกายของคนในตลาดที่ทันสมัยไปแล้ว ทั้ง ๆ ที่จริง ในตลาดนั้นอาจมีสินค้าและผู้คนที่ทันสมัยตามปกติ รวมอยู่ด้วยก็ได้ เสนาะ เจริญพร (2549:299) อธิบายว่า ภาพแทน หมายถึงภาพจำลองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งนำเสนอผ่านวรรณกรรม หรือประดิษฐภัณฑ์ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ในฐานะที่ภาพจำลองนั้นสร้างขึ้นจากการคัดเลือก ประูแต่ง ขบเน้นคุณลักษณะบางอย่างจากความเป็นจริงตามคติความเชื่อและค่านิยม บางประการ นอกจากนี้ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2551:1-5) อธิบายว่า ภาพแทนเป็นผลผลิต หรือวัตถุสำเร็จ แต่คำว่า representation นั้นยังหมายรวมถึงกระบวนการนำเสนอด้วย ดังนั้น จึงอาจแปลได้ว่า เป็นการนำเสนอภาพแทนอีกด้วย นอกจากนั้น คำว่า representation ยังมีแง่มุมของการนำมาเสนอใหม่ (re-representation) และการเป็นตัวแทน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2538: 16 - 18) อธิบายว่า “ภาพตัวแทน (representation)” คือ การนำเสนอใหม่ (re-representation) ไม่ได้เอาสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในความเป็นจริงมานำเสนอให้เห็น เพราะเชื่อว่าทุกคนจะสามารถมีประสบการณ์โดยตรงกับสิ่งต่าง ๆ ได้ ความรู้บางอย่างที่เรารับรู้ก็เป็นเพียงแค่การนำเสนอผ่านสื่อบางอย่าง และรวมถึงผู้ที่สร้างภาพตัวแทนให้เราเรารู้นั้นก็ไม่ได้อยู่ตรงหน้าเราจริง ๆ เราจะไม่สามารถรู้ได้เลยว่าสิ่งที่กำลังรับรู้อยู่นั้นตรงกับสิ่งที่ผู้สร้างภาพตัวแทนเข้าใจอยู่หรือไม่ ภาพตัวแทนไม่สามารถบอกความเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้องทุกอย่าง เพราะผู้สร้างภาพตัวแทนและเวลาในการสร้างภาพนั้นแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นต่อให้สร้างภาพตัวแทนออกมาหลายครั้ง ภาพตัวแทนเหล่านั้นก็ถือเป็นภาพตัวแทนอันใหม่เสมอ และการที่มนุษย์สร้างภาพตัวแทนขึ้นมา นั้นก็เหมือนกับการสร้างโลกใหม่ไปในตัว

ทั้งนี้ Stuart Hall (อ้างใน ชาม เชื้อสถาปนศิริ, 2550: 28) แบ่งกรรมวิธีที่ทำให้เกิดภาพตัวแทนออกเป็น 3 ลักษณะตามการให้ความหมายของสรรพสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. การสะท้อน (reflective approach) เป็นกระบวนการให้ความหมายที่เกิดจากความคิดที่ขึ้นอยู่กับวัตถุ บุคคล แนวความคิด หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกความเป็นจริง และการทำงานของภาษาเปรียบเสมือนกระจกหรือการเลียนแบบที่สะท้อนความหมายแท้จริงที่ปรากฏในโลก เราสามารถใช้ถ้อยคำเพื่อแทนสิ่ง ๆ หนึ่งได้ เนื่องจากการเชื่อมโยงสัญลักษณ์ที่เรามองเห็นด้วยตา (visual sign) กับรูปร่าง (shape and texture) ว่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เราใช้เป็นภาพตัวแทน เช่น กุหลาบ หมายถึงดอกไม้สีแดงที่ปลูกไว้ในสวน เป็นต้น

2. เจตนา (intentional approach) เป็นกระบวนการให้ความหมายที่เป็นความประสงค์ของผู้พูดหรือนักประพันธ์ว่าจะสื่อสารความหมายอย่างมีเอกลักษณ์ของตนเองผ่านทางภาษา แต่ยังคงมีข้อถกเถียงอยู่ว่า ปัจเจกบุคคลย่อมมีเอกลักษณ์ที่พิเศษในการใช้ภาษาสื่อสารในการมองโลก เราไม่สามารถเป็นหนึ่งเดียวกันกับกระบวนการให้ความหมายทางภาษาที่มีเอกลักษณ์ เพราะเราต่างมีการแสดงความคิดผ่านภาษาอย่างเฉพาะตัว แต่อย่างไรก็ตามหัวใจของภาษา คือ การสื่อสารที่มีการแลกเปลี่ยนการสนทนาและรหัส (codes) ระหว่างกันในสังคม

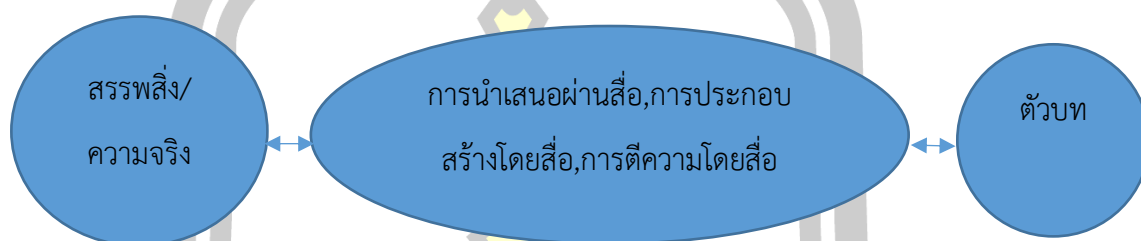
3. โครงสร้าง (construction approach) เป็นกระบวนการให้ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นโดยใช้ระบบตัวแทน (representational system) แนวคิด (concepts) และสัญลักษณ์ (signs) เนื่องจากสิ่งต่าง ๆ ไม่มีความหมายในตัวเองภาพตัวแทนจะมีความหมายต่อคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็ต่อเมื่อความหมายของภาพตัวแทนนั้นสอดคล้องต้องกันกับความเชื่อ บรรทัดฐาน และคุณค่าที่มีอยู่แล้วในสังคมนั้น ภาพตัวแทนแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ภาพเหมารวม (stereotype) คือ การลดลักษณะของบุคคลนั้นลงเป็นเพียงลักษณะธรรมดาและติดยึดลักษณะนี้ไว้อย่างถาวรตายตัว เช่น เมื่อกล่าวถึงคนอีสาน ภาพตัวแทนที่ถูกนำเสนอคือ คนจน ไร้การศึกษา

2) ภาพคู่ตรงข้าม (dualism) กล่าวคือ เป็นการแบ่งคุณลักษณะออกเป็นสองฝ่าย แล้วสร้างเป็นขั้วตรงข้ามเพื่อสร้างเส้นแบ่งเขตอย่างชัดเจน เช่น ชาว-ดำ, พระเอก-ผู้ร้าย, ผู้ชนะ-ผู้แพ้, วีรบุรุษ-คนเลว เป็นต้น

3) ภาพจากกรอบ โดยมีการล้อมกรอบถึงคุณสมบัติของกลุ่มนั้น ๆ ไว้แล้ว เช่น คุณลักษณะของวีรบุรุษถูกสร้างกรอบไว้ แล้วนำกรอบนั้นมาใช้กับคนอื่นว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน Richard Dyer (อ้างใน ฐาม เชื้อสถาปนศิริ, 2550: 25) ได้อธิบายความหมายของภาพตัวแทน ว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญของภาษาในสื่อที่มีระเบียบแบบแผน เพื่อใช้ในการเสนอภาพของโลกสู่ผู้รับสาร และเป็นเครื่องที่แสดงถึงภาพลักษณ์ หรือเสนอภาพของคนกลุ่มในสังคมแบบภาพสรุปเหมารวม (stereotype) เราสร้างความหมายกับสิ่งต่าง ๆ โดยให้ภาพที่เป็นตัวแทนสำหรับสิ่งเหล่านั้น สมาชิกของวัฒนธรรมเดียวกันมักจะมีความคิด การรับรู้แนวคิด และภาพในใจที่ทำให้พวกเขาคิดและรู้สึกเกี่ยวกับโลกและการตีความโลก โดยผ่านรหัสวัฒนธรรม (cultural codes) ร่วมกันซึ่งความคิดและ

ความรู้สึกของพวกเขาก็คือ ระบบแห่งภาพตัวแทน (system of representation) ที่อาร์มอนด์แนวกิต และภาพในใจจะถูกแสดงเป็นภาพตัวแทนออกมา นอกจากนี้ ไมเคิล โอ ซอจเนสซี (Michael O'Shaughnessy) และเจน สเตดเลอร์ (Jane Stadler) (อ้างใน วันชนะ ทองคำเภา, 2554: 15) ได้เสนอแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความจริง/ภาพต้นแบบและภาพตัวแทนดังนี้

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความจริง/ภาพต้นแบบและภาพตัวแทน

จากแผนภูมิข้างต้น สรรพสิ่งและความจริงต่าง ๆ ล้วนถูกนำเสนอผ่านสื่อในกระบวนการนำเสนอ สื่อย่อมมีบทบาทในการบิดเบือนภาพของสรรพสิ่งเหล่านี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การนำเสนอ คือ การให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ การประกอบสร้าง คือ การดึงเอาความหมายต่าง ๆ ในวัฒนธรรมมาให้ความหมายแก่สิ่งที่ถูกนำเสนอ การตีความ คือ การแปลความหมายของสิ่งที่นำเสนอไปในทิศทางที่ผู้ส่งสารเข้าใจ และในที่สุดก็จะได้ภาพ หรือตัวบทที่มีลักษณะเปลี่ยนไปจากต้นแบบ เพราะผ่านกระบวนการทั้งสามข้อข้างต้น

จากแนวทางการศึกษาภาพแทนที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าภาพแทนเป็นมโนทัศน์ที่สอดคล้องกับปัญหาของการวิจัยนี้ เพราะเป็นมโนทัศน์ที่ใช้วิพากษ์การนำเสนอภาพแทน ไม่ได้สะท้อนความจริงของภาพต้นแบบอย่างเต็มที่ เช่นเดียวกับที่นำเสนอภาพของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงที่ไม่ได้สะท้อนภาพของพระวอพระตาที่เป็นบุคคลจริงในประวัติศาสตร์ การที่ภาพของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงมีความแตกต่างกันนั้น ด้วยเหตุที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องของผู้ประพันธ์ หรือผู้ที่บันทึกแต่ละคนนั้นมีบทบาทในการนำเสนอตัวละครพระวอพระตาในมุมมองของตนเอง โดยเฉพาะการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในจุดเน้นที่ต่างกันอย่างเด่นชัดเป็นภาพแทนของพระวอพระตาทั้งด้านบวกและด้านลบ หรือภาพในลักษณะอื่น ๆ ที่โดดเด่นในเรื่องเล่าของแต่ละเรื่องที่ได้นำมาศึกษา นอกจากนี้ วันชนะ ทองคำเภา (2554: 302-306) ซึ่งศึกษาแนวคิดเรื่องภาพตัวแทนวรรณกรรมในงานวิจัยเรื่อง “ภาพตัวแทนสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย” ที่พบว่า ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาไม่ใช่ภาพสะท้อนของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อย่างตรงไปตรงมา แต่ในวรรณกรรมแต่ละเรื่องที่ได้ทำการศึกษานั้น เสนอภาพ

ตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชา โดยได้ตัดแปลงภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาให้แตกต่างไปจากประวัติศาสตร์ในลักษณะที่ต่างกัน ส่งผลให้ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมปรากฏอย่างหลากหลาย โดยเป็นได้ทั้งภาพด้านดีและด้านไม่ดี ตามแต่การตีความของผู้ประพันธ์ ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในด้านไม่ดีพิจารณาได้จากภาพของพระมหาธรรมราชาผู้เข้ากับฝ่ายพม่า แต่ก็มีมีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุค กล่าวคือถูกนำเสนอไปในด้านไม่ดีแต่เป็นไปตามสมัยต่าง ๆ ไม่คงที่ ส่วนภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในด้านดีนั้น นอกจากสถานภาพขุนพิเรนทรเทพที่ปรากฏด้านดีมาตลอด ต่อมาได้ปรากฏด้านดีในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นภาพของผู้ที่ต่อสู้เพื่อชาติขับไล่พม่าและไม่ปรากฏเด่นชัดเท่าในยุคแรก ซึ่งวันชนะ ทองคำภา ได้วิเคราะห์ต่อไปว่า ลักษณะภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในสถานภาพต่าง ๆ ทั้งในด้านดีและไม่ดีชี้ให้เห็นธรรมชาติของการนำเสนอภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในมิติวรรณกรรมประการหนึ่ง ผู้ประพันธ์มักใช้บทบาทของตัวละครสมเด็จพระมหาธรรมราชา สนับสนุนบทบาทของตัวละครเอกที่เป็นวีรบุรุษ/วีรสตรีอื่น ๆ วันชนะได้สรุปว่าแรงผลักดันเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาเปลี่ยนไป ทำให้เกิดการตัดแปลงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจาก “วัตถุประสงค์ของการประพันธ์” ได้แก่ สุนทรียภาพทางวรรณศิลป์ กลวิธีการเล่าเรื่อง เป็นวิธีการที่ซับซ้อนในการตัดแปลงข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาเป็นวรรณกรรมเป็นกระบวนการที่ผู้ประพันธ์จะต้องตัดสินใจว่าจะถ่ายทอดภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในด้านใด ซึ่งจะให้งานประพันธ์ให้ทั้งคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางวรรณกรรม ซึ่งงานวิจัยของวันชนะได้ใช้แนวคิดเรื่องภาพตัวแทนและวาทกรรมในการวิเคราะห์ภาพตัวแทนตัวละครพระมหาธรรมราชา ทำให้เห็นภาพและสามารถสื่อสะท้อนความหมายแฝงเกี่ยวกับตัวละครในวรรณกรรมได้เด่นชัดและมีพลังมากขึ้น เป็นการศึกษาที่สามารถทำให้เกิดแนวคิดการใช้หลักและทฤษฎีในการศึกษาตัวละครในวรรณกรรมอย่างกว้างขวางและหลากหลายขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย นอกจากนี้ กษริน วงศ์กิตติขวลิต (2552) ได้ศึกษาภาพตัวแทนของ “พระสุริโยทัย” ในงานวิจัยเรื่องภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย ที่ได้มีการประกอบสร้างและนำเสนอด้วยการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องให้เป็นภาพตัวแทนที่มีมุมมองแตกต่างกันและมีความหลากหลาย ภาพตัวแทนที่หลากหลายเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการตีความและการให้ความหมายต่อการสิ้นพระชนม์กลางสมรภูมิของพระสุริโยทัยที่ต่างกันไป นอกจากนี้ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยมีส่วนสัมพันธ์กับแนวคิดหรืออุดมการณ์บางประการในสังคมไทย ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรม แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1 ภาพยอดภรรยา และ 2 ภาพวีรสตรี ในภาพหลักแต่ละกลุ่มยังมีภาพย่อยที่เน้นมิติที่แตกต่างหลากหลาย ในตัวบทวรรณกรรมเรื่องหนึ่งสามารถนำเสนอได้มากกว่าหนึ่งภาพหากแต่จะมีเพียงภาพที่โดดเด่นที่สุดภาพเดียว กษริน วงศ์กิตติขวลิต (2552: 42) เสนออีกว่า กลวิธีการประพันธ์ที่ส่งผลให้ภาพตัวแทนของ

พระสุริโยทัยแตกต่างกันเป็นผลมาจากแก่นเรื่อง ประเภทของโครงเรื่อง การนำเสนอตัวละคร มุมมองในการเล่าเรื่อง การอ้างอิงและการใช้ภาษา แนวคิดสำคัญที่สัมพันธ์กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ได้แก่แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/วีรสตรี และแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิงที่ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยสามารถนำเสนอความคิดเรื่องสำนึกรักชาติ ความคิดเรื่องการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ และความคิดเกี่ยวกับลักษณะของสตรีที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

กล่าวโดยสรุป ภาพแทน คือ ภาพของสรรพสิ่งที่เราย้ายทอดให้ผู้อื่นรับรู้ โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด แต่เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งที่เกิดจากสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นเมื่อต่างสังคมก็ต่างภาษา ต่างความเข้าใจ ผู้ที่ร่วมสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันจึงจะมีความเข้าใจเดียวกันต่อภาพตัวแทนนั้น ๆ โดยกระบวนการสร้างภาพตัวแทนเกิดจากการเชื่อมโยงกันจาก สรรพสิ่ง (things) แนวคิด (concepts) สัญลักษณ์ (sign) ออกมาเป็นภาพตัวแทน ภาพที่ออกมาสามารถสะท้อนแนวคิด ความเชื่อหรืออคติที่เรามีต่อสิ่งหนึ่ง ๆ ได้ และภาพตัวแทนไม่ใช่สิ่งที่สะท้อนความเป็นจริง แต่เป็นเหมือนโลกอีกใบหนึ่งที่เกิดจากความเป็นจริง

1.8.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทน

กลวิธีการนำเสนอ หมายถึง วิธีการที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการสื่อความหมายของรูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะและการแสดงออกทางพฤติกรรมของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง จากการศึกษาพบว่า กลวิธีการนำเสนอภาพแทนในเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องฉบับต่าง ๆ เป็นแนวทางที่จะเชื่อมโยงกับการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ วรุณญา อัจฉริยะบดี (2554) ได้ศึกษาเรื่องเล่าและภาพแทนของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ และนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ทั้งในด้านกลวิธีการนำเสนอ เรื่องเล่าและภาพแทน ซึ่งพบว่า เรื่องราวสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติและนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ มีการสร้างขึ้นจากประวัติศาสตร์และจินตนาการ เรื่องราวในวรรณกรรมทั้งสองประเภทแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ เรื่องราวที่แสดงการยกย่องสรรเสริญ เรื่องราวที่แสดงถึงการวิพากษ์วิจารณ์ และเรื่องราวที่เสนอความจริงที่แตกต่าง ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ประพันธ์และประเภทของวรรณกรรม เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชปรากฏภาพแทน 2 ลักษณะ ซึ่งมีความขัดแย้งกัน ได้แก่ ภาพวีรบุรุษผู้กอบกู้ชาติไทย และภาพกษัตริย์ผู้ล้มเหลว ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อเรื่องเล่าและภาพแทนสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมทั้งสองประเภทคือ แนวคิดเรื่องชาติไทย แนวคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ และแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ แนวคิดเหล่านี้ส่งผลให้เรื่องเล่าและภาพแทนของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีความสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทยกระแสหลัก นอกจากนี้ วรุณญา อัจฉริยะบดี (2554: 204 - 218) ยังได้ศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทน ซึ่งพบว่า มีการนำเสนอผ่านภาพลักษณ์ซึ่งกล่าวถึงลักษณะหรือท่าทีของบุคคลหรือขององค์กรที่ปรากฏแก่ตาหรือความรู้สึกนึกคิดของสาธารณชน เช่น

ภาพลักษณ์ของนักการเมือง ภาพลักษณ์องค์กรสหประชาชาติ ในหัวข้อนี้จึงเป็นการศึกษาลักษณะ หรือท่าทีของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้งสองประเภท ตามความรู้สึกนึกคิดและการเลือกนำเสนอเรื่องราวของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของผู้ประพันธ์ โดยแบ่งการนำเสนอภาพลักษณ์ออกเป็นสองประเด็น คือ ภาพลักษณ์ที่ทำให้เกิดภาพวีรบุรุษผู้กอบกู้ชาติไทย และภาพลักษณ์ที่ทำให้เกิดภาพกษัตริย์ผู้ล้มเหลว ซึ่งภาพลักษณ์ที่ทำให้เกิดภาพวีรบุรุษผู้กอบกู้ชาติไทย ดังนี้

ภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรบหรือทำสงครามในช่วงการกอบกู้กรุงศรีอยุธยา ได้แก่ การเป็นผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว มีปฏิภาณไหวพริบ รู้จักประเมินสถานการณ์และมองการณ์ไกล

ภาพลักษณ์ของผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยวเกิดจากการบรรยายภาพให้เห็นว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงนำทัพจำนวนน้อยต่อสู้กับทัพพม่าที่มีจำนวนมากกว่า

ภาพลักษณ์ของผู้มีปฏิภาณไหวพริบ คือเป็นผู้ฉลาดรอบรู้ รู้เท่าทันเหตุการณ์และความคิดของผู้อื่น ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นจากเหตุการณ์การเข้าตีเมืองจันทบุรี

ภาพลักษณ์ของผู้รู้จักประเมินสถานการณ์และมองการณ์ไกล ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากเหตุการณ์การนำทัพออกจากกรุงศรีอยุธยาในเรื่องสามกรุง แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงไตร่ตรองสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างรอบคอบ

ภาพลักษณ์การเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับชาติบ้านเมืองก่อนเรื่องส่วนตัวปรากฏในเรื่องลิลิตสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในเหตุการณ์ที่ทรงยกทัพหลวงไปราชบุรี เพราะพม่าเข้ามาประชิดเมือง ก่อนออกเดินทางพระราชชนนีทรงมีพระอาการประชวรแต่พระองค์ก็ไม่ได้เลื่อนการเดินทาง แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นปกป้องเอกราชของชาติไทยเป็นสำคัญโดยไม่ให้เรื่องส่วนตัวต้องส่งผลกระทบต่อชาติบ้านเมือง

ภาพลักษณ์ที่ทำให้เกิดภาพกษัตริย์ผู้ล้มเหลว ภาพลักษณ์ที่ชัดเจนให้เกิดภาพกษัตริย์ผู้ล้มเหลวได้แก่

ภาพลักษณ์ผู้มีสติไม่สมบูรณ์และอารมณ์คุ้มดีคุ้มร้าย จะเห็นได้จากวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ เรื่องโคลงภาพพระราชพงศาวดารที่นำเสนอภาพลักษณ์ผู้มีสติไม่สมบูรณ์

ภาพลักษณ์ผู้มีความโหดร้ายและใช้อำนาจไม่เป็นธรรม ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องใครฆ่าพระเจ้ากรุงธน และเรื่องผู้ยู่เหนือเงื่อนไข นอกจากนี้กลวิธีการนำเสนอภาพแทนที่ชัดเจนให้เห็นภาพต่าง ๆ ชัดเจนยิ่งขึ้นคือ

การนำเสนอเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพวีรบุรุษผู้กอบกู้ชาติไทย ซึ่งวรรณกรรมทั้งสองประเภทเกิดจากการเน้นการนำเสนอชุดเหตุการณ์การกอบกู้กรุงศรีอยุธยามากกว่าเหตุการณ์อื่น ๆ ในช่วงชีวิตของพระองค์ เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนขึ้นชมยกย่องสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่

เกิดจากการให้ความหมายวีรบุรุษว่าจะต้องต่อสู้กับความยากลำบากด้วยความอดทนเพื่อเอกราชของชาติไทย ซึ่งเป็นการให้คุณค่าเชิงพลวัติกรรมให้กับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพกษัตริย์ผู้ล้มเหลว เป็นการนำเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ ในช่วงปลายรัชสมัย เหตุการณ์ที่ส่งผลให้เกิดภาพกษัตริย์ผู้ล้มเหลว ได้แก่ เหตุการณ์ที่ทรงมีสัญญาวิปลาส เหตุการณ์พระยาสรรรค์และพวกก่อกบฏ และเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในกรุงธนบุรีและความเดือดร้อนของราษฎรในช่วงปลายรัชสมัยของพระองค์

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยเห็นว่ากลวิธีการนำเสนอภาพแทนสมเด็จพระเจ้าตากสินทั้ง 2 วิธี คือ การนำเสนอผ่านภาพลักษณ์ที่ปรากฏ และการนำเสนอผ่านเหตุการณ์ มีความสัมพันธ์กับการศึกษาวิเคราะห์และประเมินวรรณกรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทนของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ส่วน มัทนา นาคุบุตร (2523) ได้ศึกษาศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองการแต่งและกลวิธีนำเสนอเรื่อง ตลอดจนศึกษาชีวประวัติของผู้แต่ง ในส่วนที่สัมพันธ์กับงานประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ ผลการศึกษาพบว่า ชีวิตของยาขอบมีความสำคัญและสัมพันธ์กับการประพันธ์ด้วย คือ ด้านประสบการณ์ ด้านบุคลิกภาพ และอุปนิสัย นอกจากนี้ บุคคลอื่นก็มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์เช่นกัน เกี่ยวกับท่วงทำนองการแต่งด้วยภาษา ยาขอบใช้ภาษาได้ไพเราะเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ด้านปรัชญาชีวิตเรื่องความรัก ถือความซื่อสัตย์ และบริสุทธิ์ใจเป็นสำคัญ ทั้งยังยึดมั่นในความกตัญญู ด้านกลวิธีเสนอเรื่องยาขอบใช้วิธี 3 ด้าน คือ 1. กลวิธีเกี่ยวกับเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง 2. กลวิธีเกี่ยวกับตัวละครและบทสนทนา 3. กลวิธีเกี่ยวกับฉาก กลวิธีในการเสนอเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ยาขอบมีลักษณะการใช้กลวิธีหลายวิธีที่ทำให้เรื่องผู้ชนะสิบทิศดำเนินไปอย่างสนุกสนานและมีชีวิตชีวา นอกจากนี้ นันทนภัส พิมพะนิตย์ (2553) ได้ศึกษาองค์ประกอบกลวิธีการนำเสนอและมุมมองทางสังคมในนวนิยายรักของพนมเทียน โดยศึกษาจากผลงานประเภทนวนิยายรัก จำนวน 9 เรื่อง ซึ่งผลการศึกษาพบว่า พนมเทียนมีกลวิธีการนำเสนอองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่น่าสนใจ ทั้งในด้านการกำหนดแก่นเรื่อง กำหนดโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างวิธีการเล่าเรื่อง ตลอดจนการสร้างฉากและบรรยากาศที่เหมาะสม แยกย่อย ทำให้เรื่องมีความสนุกสนานเข้าใจ และน่าติดตาม ขณะเดียวกันกลวิธีการนำเสนอด้านการใช้ภาษาพบว่า พนมเทียนมีการใช้ภาษาของกรสือความที่มีประสิทธิภาพ ด้วยลีลาการใช้คำที่เหมาะสม คือ มีการใช้คำที่ทำให้เกิดมโนภาพ และความหมายชัดเจน เกิดจังหวะและลีลาของคำที่สื่อถึงอารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ทั้งน้ำเสียงให้กำลังใจ ความไม่พอใจ ความปลอบปล้ำใจ ความทุกข์ใจได้อย่างแจ่มชัด มีการใช้คำราชาศัพท์ สำนวนโวหาร ภาษาปาก และการใช้ภาษาอังกฤษได้ถูกต้องเหมาะสมตามบริบทของเนื้อเรื่องและมีเอกภาพทางภาษาในการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตัวละคร มีลีลาการเขียนที่ดีทั้งในลักษณะลีลาแบบเรียบ ๆ ลีลาแบบเข้มข้น และลีลาแบบสละสลวย มีการใช้โวหารที่หลากหลาย คือ โวหารบรรยาย โวหารอธิบาย โวหารพรรณนา โวหารอภิปรายและโวหารเทศนา ซึ่งนับว่าเป็นลีลาการ

ใช้ภาษาที่สื่ออารมณ์แก่ผู้อ่านได้ดีเยี่ยม ด้านมุมมองทางสังคม พนมเทียนนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตและสังคมในมุมมองต่าง ๆ คือ ทางด้านความรัก ทางด้านครอบครัว ทางด้านพุทธศาสนา ทางด้านการศึกษา และทางด้านการเอาเปรียบทางสังคม โดยสรุปจากการศึกษากลวิธีการนำเสนอองค์ประกอบทางวรรณกรรม กลวิธีการนำเสนอการใช้ภาษา และมุมมองทางสังคมที่พนมเทียนสื่อออกมาทางนวนิยายรักนั้น พบว่าพนมเทียน สามารถสร้างขึ้นมาได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน เป็นปัจจัยทำให้นวนิยายรักของพนมเทียนประสบความสำเร็จทั้งในด้านคุณภาพและความนิยมจากผู้อ่าน นอกจากนี้ นันทน์ภัส พิมพะนิตย์ ยังได้กล่าวอีกว่า แก่นเรื่องคือแนวคิดสำคัญที่ผู้เขียนตั้งใจจะส่งสารให้ผู้อ่านได้รับรู้ จากการศึกษานวนิยายรักของพนมเทียน สะท้อนแก่นเรื่องเกี่ยวกับความรักที่สุขสมหวังของชายหญิง มีจำนวน 6 เรื่อง คือ เรื่องแวมยูรา เรื่องสกาเวเดือน เรื่องละอองดาว เรื่องมัสยา เรื่องกัลปิงหา เรื่องรัศมีแห จากการศึกษาพบว่าพนมเทียน ต้องการแสดงให้เห็นว่าความรักจะก่อตัวขึ้นมาได้ภายในหัวใจของชายหญิงคู่นั้น ต้องผ่านเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย ความรักไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุคคลเพียง 2 คนเท่านั้น แต่องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ครอบครัว สังคม ความมั่นคงของจิตใจของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงนับว่ามีส่วนสำคัญในด้านความรัก ทั้งนี้ นันทน์ภัส พิมพะนิตย์ ยังได้อธิบายถึงลักษณะการเปิดเรื่องแบบบรรยาย ซึ่งพนมเทียนมีกลวิธีในการเปิดเรื่องโดยการใช้การบรรยายที่หลากหลาย ทั้งการบรรยายให้เห็นบรรยากาศ สภาพสิ่งแวดล้อม บรรยายลักษณะบุคลิกภาพของตัวละครหรือการบรรยายให้เห็นฉากในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างจินตนาการแก่ผู้อ่านถึงเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ช่วยให้การเปิดเรื่องเกิดขึ้นอย่างมีชั้นเชิง ผู้อ่านสามารถรับจินตภาพจากผู้แต่งได้อย่างครบถ้วน จากกลวิธีการนำเสนอภาพแทนในเอกสารงานวิจัยที่ยกมาทั้งหมด ล้วนแต่ชี้ให้เห็นวิธีการที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการโน้มน้าวให้ผู้อ่านรับรู้จินตภาพ และรวมถึงการสื่อความหมายบางประการของผู้ประพันธ์

1.8.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาบุคคลในประวัติศาสตร์

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์มีการศึกษาในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาภาพแทนของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ของ วรุณญา อัจฉริยะดี (2554: 288) ซึ่งมีการศึกษาจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช 2 ประเภทคือ เรื่องราวของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติและนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไทย มีการนำเสนอเหตุการณ์ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์เกิดจากการที่ผู้ประพันธ์สอดแทรกอภินิหารและเกร็ดความเชื่อที่แตกต่างไปจากข้อเท็จจริงในเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่เน้นสรรเสริญบุญบารมีในฐานะกษัตริย์ที่มีความพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดา เช่นการสอดแทรกอภินิหารจากเอกสารกระแสกรองในเหตุการณ์กำเนิดสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ส่วนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไม่ได้เน้นเพิ่มเติมอภินิหารต่าง ๆ

ที่เป็นการเฉลิมพระเกียรติ แต่เน้นเหตุการณ์ที่ทำให้เรื่องราวชวนติดตามสอดคล้องกับลักษณะของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มุ่งเน้นความบันเทิง เช่น เหตุการณ์การหลบหนีการประหาร เป็นต้น ซึ่งวรรณกรรมทั้งสองประเภทปรากฏข้อมูลทั้งในเอกสารทางประวัติศาสตร์ผสมผสานกับเอกสารกระแสรองที่เสริมจินตนาการ ทั้งนี้ในการศึกษาเกี่ยวพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อโต้แย้งความรู้ประวัติศาสตร์กระแสหลัก

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ อย่างสมเด็จพระนเรศวรในเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ของ มารศรี สอทิพย์ (2551: 307) ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นความสำคัญของกลวิธีการเล่าเรื่องกับการสร้างภาพลักษณ์ในเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยเรื่องเล่าเกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแต่ละประเภทมีความเข้มข้นทางประวัติศาสตร์ต่างกัน บางประเภทมีมีข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เป็นแกนหลักในการสร้างเรื่อง บางประเภทมีการผสมผสานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์กับจินตนาการของผู้เล่าเรื่อง ทั้งนี้เรื่องเล่าต่าง ๆ ผู้เล่าเรื่องมีการคัดเลือกเหตุการณ์ที่จะนำมาเล่าโดยใช้กลวิธีที่แตกต่างกันไป

ทั้งนี้งานศึกษาบุคคลในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับท้าวสุรนารี ของ สายพิน แก้วงามประเสริฐ (2537) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ท้าวสุรนารีในประวัติศาสตร์ไทย เรื่องราวของท้าวสุรนารีปรากฏครั้งแรกในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 ของเจ้าพระยาทิพากรวง (ขำ บุนนาค) ซึ่งพบว่า การรับรู้วีรกรรมของท้าวสุรนารีมีความชัดเจนมากภายหลังจากที่สร้างอนุสาวรีย์ เมื่อปี 2442 เป็นการสนองตอบการปกครองในสมัยนั้นที่ใช้เรื่องเล่าและการสร้างอนุสาวรีย์เป็นเครื่องมือในการหลอมรวมสำนึกของคนท้องถิ่นเพื่อให้ง่ายต่อการปกครองของส่วนกลาง นอกจากนี้ยังพบว่ามีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับอนุสาวรีย์ซึ่งช่วยในการยืนยันความมีตัวตนและการยอมรับนับถือของผู้คน โดยเฉพาะชาวจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้ในงานวิจัยเรื่อง เรื่องเล่าท้าวสุรนารี : การสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชาวไทยโคราช จังหวัดนครราชสีมาในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัยของ ณัฐกฤตา นามมนตรี (2558) ซึ่งมุ่งหมายวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องเล่าท้าวสุรนารีประเภทต่าง ๆ ที่มีปรากฏในการรับรู้ของชาวโคราช ทั้งนี้พบว่า การเล่าเรื่องท้าวสุรนารีในพระราชพงศาวดารให้ความสำคัญกับการบรรยาย วัน เวลา และสถานที่ตามข้อเท็จจริง การเรียกชื่อท้าวสุรนารีเป็นไปด้วยการสื่อความหมายของชื่อผู้ยิ่งใหญ่ ส่วนในเรื่องเล่าประเภทหนังสือและสื่อส่งเสริมการอ่านและแบบเรียนมีการใช้คำประพันธ์ร้อยแก้วเล่าเรื่องตามพระราชพงศาวดารที่ให้ความสำคัญกับการบรรยาย วัน เวลา และสถานที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง การใช้คำเรียกท้าวสุรนารีเป็นไปเพื่อสร้างภาพแทนให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ส่วนเรื่องเล่าประเภทร้อยกรองและนวนิยายมีการเน้นความเป็นวีรสตรีจากเหตุการณ์การต่อสู้ที่ทุ่งสำริด ซึ่งท้าวสุรนารีได้แสดงความเก่งกล้าสามารถเยี่ยงผู้ชายเป็นโครงเรื่องหลัก ส่วนเรื่องเล่าประเภทการแสดงวีซีดีการ์ตูน และการ์ตูน พบว่ามีการเพิ่มเติมตัวละครในขณะเดียวกันก็ได้กล่าวถึงข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เพื่อให้ดูน่าสนใจและสมจริง

ส่วนการศึกษาเรื่องราวของสมเด็จพระมหาธรรมราชา เรื่องภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทยของ วันชนะ ทองคำเภา (2554) พบว่า ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไม่ใช่ภาพสะท้อนของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อย่างเที่ยงตรง แต่วรรณกรรมแต่ละเรื่องได้มีการดัดแปลงภาพตัวแทนให้แปลกไปจากข้อมูลประวัติศาสตร์ จึงส่งผลให้ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาปรากฏอย่างหลากหลายทั้งภาพด้านบวกและภาพด้านลบ ตามการตีความของผู้ประพันธ์ ซึ่งภาพตัวแทนด้านลบพิจารณาได้จากภาพพระมหาธรรมราชาผู้เข้ากับพม่าที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคต่าง ๆ คือ ในยุคต้นรัตนโกสินทร์จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ผู้ประพันธ์วรรณกรรมมักเสนอภาพตัวแทนพระมหาธรรมราชาด้านลบโดยอ้อม เช่น ภาพของพระมหาธรรมราชาผู้เข้าข้างฝ่ายพม่าที่มารุกรานชาติใน เสภาพระราชพงศาวดาร ที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนภาพตัวแทนในด้านบวก นอกจากในสถานภาพขุนพิเรนทรเทพที่กล่าวถึงในด้านบวกนั้น ปรากฏครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นภาพของพระมหาธรรมราชาผู้ต่อสู้เพื่อชาติด้วยการขับไล่พม่าที่มารุกรานออกจากดินแดนไทย จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาเกี่ยวกับการศึกษาบุคคลในประวัติศาสตร์พบว่า มีงานวิจัยแต่ละชิ้นได้ศึกษาและการนำเสนอความมีตัวตนในสังคมของบุคคลในประวัติศาสตร์นั้น ๆ แต่มีการปรับเปลี่ยนสภาพการมีตัวตนตามแต่การให้ความหมายของคนแต่ละยุคสมัยซึ่งมีทั้งยุคที่ให้ความสำคัญมาก และยุคที่ลดความสำคัญ เหตุผลส่วนหนึ่งเนื่องมาจากกระแสทางสังคมที่จะนำเสนอบุคคลในประวัติศาสตร์นั้น ๆ เพื่อประโยชน์ประการใดประการหนึ่ง เช่น เหตุผลทางการเมือง เหตุผลเกี่ยวกับการสร้างสำนึกร่วมของคนร่วมวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระวอพระตา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแนวคิดภาพแทน และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทน ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในส่วนที่สอดคล้องกับข้อมูลเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง และในส่วนที่มีความแตกต่างกันนั้น ผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์และตั้งข้อสังเกตและสรุปผลต่อไป

พูน ปณ ทิโต ชีเว

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาพแทน (representation) หมายถึง การนำภาพต้นแบบพระวอพระตาซึ่งเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ มานำเสนอซ้ำโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ซึ่งนำเสนอในด้านตึจนเกิดเป็นภาพแทนวีรบุรุษ และนำเสนอในด้านร้ายจนเกิดภาพแทนกบฏ

พระวอพระตา หมายถึง บุคคลในประวัติศาสตร์และในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ที่ถูกกล่าวถึงว่าเป็นวีรบุรุษและเป็นกบฏ

เรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง หมายถึง เรื่องเล่าความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับพระวอพระตาที่ปรากฏอยู่ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู เรื่องประวัตินองอุบลราชธานี และเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

บทที่ 2

พระวอพระตาในบริบททางประวัติศาสตร์

ในบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลพระวอพระตาในบริบททางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระวอพระตาและอาจมีความแตกต่างไปจากพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ซึ่งจะสืบบย้อนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงถึงพระวอพระตา นอกจากนี้การจดบันทึกทางประวัติศาสตร์จากการนิยามของ นาฏวิภา ชลิตานนท์ (2524) ที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์อย่างกว้าง ๆ ว่า ในชีวิตประจำวันของมนุษย์มีเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมายเกิดขึ้น เหตุการณ์ต่าง ๆ เมื่อเกิดขึ้นแล้วถ้าไม่มีการจดจำ บันทึก เก็บรวบรวมไว้อาจมีการลืมเลือน เมื่อนานเข้าก็จะสูญหาย จากอดีตที่ผ่านมาพบว่ามี การจดบันทึกรวบรวมพฤติกรรมที่คนสมัยนั้นเห็นว่าสำคัญและหลักฐานต่าง ๆ ทั้งร่องรอยไว้ การที่จะรู้และเข้าใจอดีตได้นั้นจึงต้องมีคนทำหน้าที่อ่าน แปล ค้นคว้า รวบรวม ถ่ายทอดบันทึกและหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งกระจัดกระจายให้ปรากฏออกมาเป็นเรื่องราวที่สัมผัสและรับรู้ได้ ถือเป็น การนำประวัติศาสตร์มาตอบสนองและการรับรู้ของคนทั่วไป ทำให้ประวัติศาสตร์มีบทบาท มีชีวิตที่เป็นจริงขึ้นมา นอกจากนี้ยังมีคำจำกัดความเกี่ยวกับมุมมองทาง ประวัติศาสตร์ของชาวบ้านมักอธิบายออกมา ในลักษณะของตำนานประจำถิ่น เรื่องเล่ามุขปาฐะที่แฝงด้วยความมหัศจรรย์ต่าง ๆ ที่ต่างจาก ประวัติศาสตร์ของชนชั้นปกครองที่อธิบายประวัติศาสตร์ของตนผ่านพระราชพงศาวดาร หรืออาจอยู่ในรูปของบันทึกการตรวจราชการตามหัวเมืองต่าง ๆ เช่นบันทึกการตรวจราชการมณฑลของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งอธิบายออกมาในมุมมองของผู้ปกครอง ลักษณะเช่นนี้ ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2554) อธิบายว่า การให้ความสำคัญกับการมีหลักฐานที่ใช้อ้างอิงได้ ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจึงมักเป็นเรื่องของกลุ่มผู้นำ หรือกลุ่มชนชั้นสูงในสังคม เป็นการมองภาพอดีตจาก ข้างบน ลงมาสู่ข้างล่าง แต่ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการอธิบายประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับบุคคลทั่วไปที่อยู่ นอกศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง จึงเป็นการมองภาพอดีตจาก ข้างล่าง ขึ้นสู่ข้างบน

โดยหากกล่าวถึงเรื่องราวเหตุการณ์พระวอพระตาในบันทึกเอกสารทางประวัติศาสตร์พบว่า มีปรากฏเอกสารไม่มากนักเนื่องจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ถูกเขียนขึ้นนั้นมักบันทึกเรื่องราวที่มีพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญจึงอาจพบเห็นได้น้อย ทั้งจากบันทึกเอกสารประวัติศาสตร์ฝ่ายไทยและฝ่ายลาว ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะเหตุการณ์เกี่ยวกับพระวอพระตาจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ 4 ประเด็น ดังนี้ 1) พระวอพระตาในยุคการปกครองของเวียงจันทน์ 2) พระวอพระตาในยุคของการแยกตนเป็นอิสระ 3) พระวอพระตาในยุคการปกครองสยาม และ 4) พระวอพระตาในยุคปัจจุบัน

ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ มาประเมินในฐานะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ด้วย เพราะถือได้ว่าเนื้อหาของเอกสารทั้ง 3 ฉบับ คือ 1. พื้นเมืองอุบล ประวัตินองบัวลำภู 2. ประวัตินองอุบลราชธานี 3. พระวอพระตาในเอกสารใบลาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกชุดความรู้หนึ่งที่ถูกบันทึกในมุมมองของคนในท้องถิ่นลุ่มน้ำโขง เพื่อจะให้เห็นภาพบริบททางประวัติศาสตร์ของผู้คนสองฝั่งโขงชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้มีความสอดคล้องกับลักษณะการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ประวัตินองสำคัญในท้องถิ่น ที่อาจได้รับอิทธิพลมาจากการรับรู้ประวัติศาสตร์ชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของชนชั้นผู้นำหรือผู้ปกครองจากเมืองหลวงราชธานี เรื่องราวประวัติศาสตร์ชาติ, เรื่องราวประวัติวีรบุรุษ รวมถึงงานเขียนที่อธิบายความเก่งกล้าสามารถของผู้ปกครอง ในทัศนะของ ธิดา สารเยา (2539 : 76) อธิบายว่าการสร้างความศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเสมือนเครื่องเน้นย้ำอำนาจของเจ้าผู้ครองนครหรือเมือง การตั้งอำนาจนิยายปรัมปราเข้ามาในกรอบของอำนาจ ทำให้เรื่องปรัมปราเหล่านั้นถูกจัดเข้าในกรอบของช่วงเวลา สถานที่ที่อ้างอิงได้ เพิ่มน้ำหนักของตำนาน นิทาน เรื่องเล่าพงศาวดาร เป็นการสร้างรากฐานในการปกครองอย่างหนึ่ง อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2527) ที่กล่าวถึงลักษณะการเล่าสืบต่อเรื่องของบุคคลในประวัติศาสตร์ในลักษณะเรื่องมุขปาฐะ กระทั่งมีการแต่งเป็นกลอนลำ ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดหรือเล่าเรื่องอันเป็นแบบฉบับวิธีการจดจำของคนอีสาน-ล้านช้าง จะมีความแตกต่างจากการบันทึกของชนชั้นผู้ปกครอง เช่น พระราชพงศาวดารต่าง ๆ ที่ถูกจดบันทึกเพื่อสรรเสริญสดุดีความเก่งกล้าสามารถในการปกครองบ้านเมืองของกษัตริย์เป็นสำคัญ ซึ่งงานเขียนลักษณะนี้ ในอดีตแทบจะไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาให้คนท้องถิ่นรับรู้เลย คงเป็นสมบัติของชนชั้นผู้ปกครองดั้งเดิม เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับความต่างในระบบชนชั้น ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้เอกสารทางประวัติศาสตร์อาจไม่จำเป็นต้องเป็นพระราชพงศาวดาร หรือเอกสารที่ถูกสร้างขึ้นจากคำสั่งของกษัตริย์เท่านั้นแต่หมายรวมถึงเรื่องราวของผู้คนในท้องถิ่นที่มีการจดบันทึกไว้ อยากรู้ตามก็ต้องมีการประเมินและพิจารณาตัวเอกสารด้วยว่ามีการกล่าวถึงสิ่งใดและจากมุมมองของใคร จากที่กล่าวมาผู้วิจัยเห็นว่าพระวอพระตาที่ปรากฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงเป็นอีกชุดความรู้หนึ่งที่คนในท้องถิ่นได้กระทำขึ้นเพื่อยืนยันการมีตัวตนจริงและความรู้สึกนึกคิดของคนในท้องถิ่นที่อ้างถึงกล่าวถึงพระวอพระตา

2.1 พระวอพระตาในยุคการปกครองของเวียงจันทน์

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นถึงเหตุการณ์ในครั้งที่พระวอพระตาบริหารราชการในราชสำนักเวียงจันทน์ ซึ่งเดิมมีตำแหน่งเป็นเสนาบดีในราชสำนักเวียงจันทน์ พระวอ หรือ พระวอราชภักดี บ้างเรียกว่า พระวอราชวงษา บำเพ็ญ ญ อุบล (2545) อธิบายว่า พระวอพระตาสืบเชื้อสายมาจากเจ้าปางคำ มีเชื้อสายมาจากนครเชียงรุ่งแสนหวีในเขตสิบสองปันนา ต่อมาราว พ.ศ. 2228 หลังเกิดเหตุการณ์จिनฮ่อตรงเข้าปล้นนครเชียงรุ่งแสนหวี เจ้าปางคำได้อพยพครอบครัวไพร่พลลงมาพึ่งพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชที่เวียงจันทน์ โดยมีความเกี่ยวเนื่องเป็นญาติกันมาแต่เดิม ทรงโปรดให้เจ้าปางคำนำไพร่พลไปตั้งเมืองที่หนองบัวลุ่มภู แล้วตั้งชื่อเมืองใหม่ว่า “นครเขื่อนขันธกาบแก้วบัวบาน” และมีหัวเมืองที่ร่วมการปกครองคือ ภูเวียง ภูเขียว ผ่าขาว พันนา เจ้าเมืองเหล่านี้ล้วนเป็นเชื้อสายเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธกาบแก้วบัวบานทั้งสิ้น ภายหลังพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอินทกุมารเสกสมรสกับเจ้าราชธิดา มีโอรสด้วยกันคือเจ้าองค์นก แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าจันทกุมารเสกสมรสกับพระอุปยุวราช ได้โอรสคือ เจ้ากิงกิสราชและเจ้าอินทโสสม ส่วนเจ้าปางคำโปรดเกล้าฯ ให้เสกสมรสกับพระราชธิดา ได้โอรสคือ พระวอพระตา

เมื่อพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิการสิ้นพระชนม์ เกิดการแย่งชิงราชสมบัติกันภายในราชสำนักเวียงจันทน์ เพี้ยเมืองแสนสมคบคิดกับท้าวพระยาทั้งหลายก่อกบฏแย่งชิงราชสมบัติ เนื่องจากราชบุตรพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชยังทรงพระเยาว์ คือ (เจ้าองค์หล่อ) อีกทั้งพระมเหสียังทรงมีพระครรภ์จึงได้หลบหนีไปอาศัยกับพระครูโพนสะเม็ก ภายหลังเจ้าองค์หล่อกลับมาทวงราชสมบัติคืนได้สำเร็จโทษเพี้ยเมืองแสนเสีย แต่บุตรเพี้ยเมืองแสนคนหนึ่งหลบหนีไปได้ ภายหลังไปขออาศัยอยู่กับพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู

เมื่อเจ้าองค์หล่อสวรรคต ราวปี พ.ศ. 2310 พระวอพระตาได้ช่วยบุตรเพี้ยเมืองแสนเข้ายึดเอาราชสมบัติกลับคืนได้ และขึ้นครองราชย์สมบัติพระนามว่า พระเจ้าสิริบุญสาร นอกจากนี้ อดัม กมล จันทะประเทศ (2538: 20) กล่าวว่าหากพิจารณาถึงความเป็นไปได้ว่าพระวอพระตาเป็นโอรสเจ้าปางคำจากตำนานเมืองนครจำปาสัก ในปี พ.ศ. 2184 ส่วนปีที่พระวอพระตาช่วยพระเจ้าสิริบุญสารขึ้นครองราชย์ เป็นปี พ.ศ. 2310 ซึ่งมีระยะเวลาห่างกันถึง 120 ปี แต่น่าเชื่อว่า พระวอพระตาเป็นเชื้อสายเจ้าราชสกุล ถ้าไม่ใช่บุตรของเจ้าปางคำโดยตรง คงเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากเจ้าปางคำหรือไม่ก็เป็นเจ้านายที่สืบสกุลจากเจ้านายองค์ใดองค์หนึ่งในชั้นหลัง เพราะพระเจ้าสิริบุญสารไปอาศัยอยู่กับพระวอพระตาในคราวเกิดจลาจลนั้น ก็น่าจะเคยขอบพ้อฉันทมิตรกันมาก่อน หลังจากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาช่วยให้พระเจ้าสิริบุญสารขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว กลับไม่ได้รับการแต่งตั้งตำแหน่งของพระวอพระตาให้สมกับที่ได้เคยช่วยเหลือ ทั้งนี้ในเอกสารเรื่องอุบลราชธานีงามล้ำเทียนพรรษา (2540: 6-10) ได้กล่าวถึงการข้ามฝั่งแม่น้ำโขงของกองครัวพระวอพระตาพร้อมด้วยสมัครพรรพวัก เช่น หลวงโกษณัย ท้าวนาม ท้าวคำสิง ท้าวคำสู อพยพออกจากเวียงจันทน์ กองครัวพระวอพระตา

อพยพมายังเมืองหนองบัวลุ่มภู โดยได้กล่าวรายละเอียดอีกว่า เดินทางโดยใช้เส้นทางจากเมืองพรานพร้าว (จังหวัดหนองคายปัจจุบัน) ไปทางอำเภอบ้านผือ (จังหวัดอุดรธานี) ตัดลงช่องข้าวสารซึ่งเป็นช่องเขาเทือกเขาภูพานมายังเมืองหนองบัวลุ่มภู แล้วตั้งชื่อเมืองใหม่แห่งนี้ว่า นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน นอกจากนี้ลักษณะความสัมพันธ์ของพระวอพระตาในเอกสารทางประวัติศาสตร์ยังมีความแตกต่างกัน ซึ่ง เต็ม วิภาคย์พจนกิจ (2530: 67) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระวอพระตาว่าเป็นพี่น้องกัน

ส่วนเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ได้กล่าวในลักษณะเดียวกันว่าพระวอพระตาไม่ได้เป็นพี่น้องกัน แต่มีความสัมพันธ์เป็นพ่อลูกกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาเปรียบเทียบให้เห็นว่าพระวอพระตาที่ปรากฏในประวัติศาสตร์กระแสหลักกับในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงซึ่งถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์กระแสรองที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษานั้นมีลักษณะเฉพาะที่ต่างออกไป ดังนี้

เอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู ฉบับพระครูพิพัฒน์วิทิตยาภรณ์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระวอพระตา ว่า พระตามีลูกทั้งหมด 7 คน เป็นชาย 3 คน เป็นหญิง 4 คน ดังตัวบทว่า

...พระตานั้นได้ลูกเต้า	ผู้จักสืบแทนแนว
มีอยู่เพียงเจ็ดคน	สะอาดตาปานแค้น
หากเป็นชายล้วน	สามคนสิทธิเดช
เหลือกว่านั้นเป็นหญิงแท้	คนย่องฮูบงาม
อันว่า องค์กษัตริย์เจ้า	เวียงจันทน์ตนประเสริฐ
พระก็ปูนแต่งตั้ง	ลูกชายใหญ่พระตา
มีนามว่าพระวอ	ผู้แต่งการกองนอก
พระตาพระวอนั้น	คนเกรงขามเดช...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 1)

...ค้อมฮ้ำแล้ว	เอ็นลูกทั้งสาม
คือพระวอราชท้าว	คำผิงสิทธิเดช
ท้าวพรหมผู้หล่า	มาพร้อมพร้อม...
	ปรีชา พิณทอง (2530: 5)

พจนานุกรมศัพท์โบราณคดี

จากตัวบทมีการกล่าวถึงลูกของพระตาว่า “...พระตานันได้ลูกเต้าผู้จักสืบทนแนวมืออยู่เพียงเจ็ดคน...” พระวอเป็นลูกชายคนโตซึ่งจะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวว่า “...ลูกชายใหญ่พระตามีนามว่าพระวอ...” พร้อมกับมีการกล่าวถึงนามของลูกชายพระตา ทั้ง 3 คนว่า “...คือพระวราชท้าวคำผงลัทธิเดช ท้าวพรหมผู้ห่า...” นอกจากนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าในความเข้าใจประวัติศาสตร์ของคนที่ท้องถิ่นสองฝั่งโขงบางส่วนเชื่อว่าพระวอพระตามีความสัมพันธ์เป็นพ่อเป็นลูกกัน ภายหลังมีการเรียกชื่อต่อกันดังจะสังเกตได้จากขบวนการเรียกชื่อทั้งในภาคอีสานและในลาวก็ดี เพื่อบ้านมักขานชื่อลูกชายคนโตแทนชื่อพ่อ ซึ่งพระวอพระตาก็น่าจะมึขบวนการเรียกแบบเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวว่า “..ลูกชายใหญ่พระตามีนามว่าพระวอ พระตาพระวอนันคนเกรงขามเดช...” (พื้นเมืองอุบล ประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 1) ขบวนการเรียกชื่อลูกชายคนโตและชื่อพ่อต่อกันอาจสื่อให้เห็นถึงความสำคัญของลำดับในระบบเครือญาติที่มีการยอมรับนับถือผู้อาวุโส

นอกจากนี้เอกสารเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ อรรถพล ธรรมรังษี (2560) ก็ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์อย่างเห็นได้ชัดของพระตาและลูกชายทั้ง 3 ดังข้อความที่กล่าวว่า “สามพี่น้อง” ซึ่งหมายถึง พระวอผู้เป็นลูกคนโต ท้าวคำผง ละท้าวทิตพรหม ดังตัวอย่างดังนี้

...บัดนี้	ถวยบังคม	ฮับว่าโดยโดย	ช้าน้อยแล้ว
	จึงพากันขึ้น	พาซีตีแล่น	
	สามพี่น้อง	ก็เดินย้ายแยกทาง	
	ต่างไปสุดคาเม	ทั่วแดนจนเสี้ง...	
		อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 80)	

จากตัวอย่างที่ยกมา อาจกล่าวได้ว่าเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง เป็นข้อมูลอีกชุดที่เป็นตัวแทนการรับรู้ประวัติศาสตร์ของคนท้องถิ่นลุ่มน้ำโขง ที่พยายามอธิบายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของพระวอพระตา

นอกจากนี้ เต็ม วิภาคย์พจนกิจ (2530: 67) ได้กล่าวถึงสาเหตุความขัดแย้งระหว่างพระวอพระตากับพระเจ้าสิริบุญสารว่า เกิดความขัดแย้งขึ้นในช่วงรัชสมัยพระเจ้าตากสิน (กรุงธนบุรี) สาเหตุความขัดแย้งมี 3 ลักษณะดังนี้ 1) เต็มพระวอพระตาได้เคยช่วยให้พระเจ้าสิริบุญสาร (เจ้าองค์บุญ) ขึ้นครองราชย์สมบัติ ต่อมาพระวอพระตาเกิดขัดใจกับพระเจ้าสิริบุญสาร โดยพระเจ้าสิริบุญสารได้ชี้ช้างเหยียบย่ำนาข้าวราษฎรจนได้รับความเสียหาย แม้พระวอพระตาทักทวนไว้ในฐานะผู้ที่ได้เคยช่วยเหลือก็ไม่เป็นผล 2) พระวอพระตาเมื่อช่วยเหลือพระเจ้าสิริบุญสารให้ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว

พระองค์ไม่ทรงแต่งตั้งให้เป็นอุปราชตามที่เคยสัญญากันไว้ 3) พระเจ้าสิริบุญสารบีบบังคับเอาบุตรธิดาของพระวอพระตา ประกอบกับเหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นที่ไม่สงบ

จากความขัดแย้งทั้ง 3 ข้อ พบว่า ในข้อ 2 มีความสอดคล้องกับข้อมูลพระวอพระตาที่ถูกนำเสนออยู่ในเอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินครเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิทยาคุณกล่าวถึงพระตาว่าได้เคยรับใช้พระมหากษัตริย์องค์ก่อนซึ่งไม่เคยข่มเหงประชาชน โดยได้กล่าวถึงการรับราชการในราชสำนักเวียงจันทน์ในช่วงกษัตริย์องค์ก่อนรัชสมัยพระเจ้าสิริบุญสาร ดังนี้

	...คิดว่าแท้ๆเป็นข้าเจ้า	องค์ประเสริฐปิตา	
	ก็บ่เคยข่มเหง	ซีโอบซิงเมียลูก	
บัดนี้	บุตรราชเจ้า	ได้ทรงแทนแทนเมือง	
เหตุใด	จึงซิวมาข่มเหง	โอบซิงเอาเมียลูกไปเกลี้ย...	
		(พื้นเมืองอุบลประวัตินครเมืองหนองบัวลำภู: 1)	
	...พระจึงมีสารใช้	ทูตาดั้นฮอด	
	เถิงพระตานายกอง	บอกการตามนี้	
	เฮามีใจประสงค์เค้า	หญิงชายลูกของท่าน	
	มาเป็นขามหาดเล็ก	และเป็นน้องฮ่วมไส้	
	ภายหน้าพุ้น	พงเชื้อซีเกี่ยวกับ	ว่าเนื้อ
	คั้นพระตาฮู้ทราบแจ้ง	คำพระราชเล็งโย	
	ก็เหล่ามีคำชม	เคียดเค็มเคืองแค้น	
	คิดว่าแท้ๆเป็นข้าเจ้า	องค์ประเสริฐปิตา	
	ก็บ่เคยข่มเหง	ซีโอบซิงเมียลูก...	
		(พื้นเมืองอุบลประวัตินครเมืองหนองบัวลำภู: 2)	

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ฝ่ายพระตาไม่พอใจข้อความในสาส์นที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ เป็นเหตุให้เกิดการอพยพไพร่พลออกมาจากการปกครองของเวียงจันทน์ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าจากความสำคัญขอเหตุผลการอพยพออกจากเวียงจันทน์ดังกล่าว ได้เป็นชนวนเหตุสำคัญที่ทำให้พระเจ้าสิริบุญสารทรงหวาดระแวงพระวอพระตา เนื่องจากพระวอพระตาเป็นขุนนางคนสำคัญที่มีกำลังไพร่พลมาก จึงทำให้พระเจ้าสิริบุญสารเกรงว่าหากปล่อยไว้อาจทำให้ราชบัลลังก์ของพระองค์สั่นคลอนก็เป็นได้ จึงทำให้พระเจ้าสิริบุญสารต้องการที่จะกำจัดพระวอพระตาเสียเพื่อให้หายความหวาดระแวง

2.2 พระวอพระตาในยุคของการแยกตนเป็นอิสระ

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเหตุการณ์ที่พระวอพระตา แยกตนเป็นอิสระจากเวียงจันทน์ โดยสาเหตุของการแยกตนออกจากเวียงจันทน์นั้นยังไม่สามารถสรุปแน่ชัดได้ ซึ่งเอกสารหลายฉบับได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่าเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในราชสำนักเวียงจันทน์ ภายหลังจากที่แยกตนออกมาจากเวียงจันทน์ของพระวราชวงษา หรือ พระวอพระตา บุญมี เทบสีเมือง (2556: 199) ได้อธิบายเหตุการณ์ดังกล่าวในมุมมองของนักประวัติศาสตร์ลาวว่า พระวอพระตาเป็นเจ้านายชั้นสูงของราชสำนักเวียงจันทน์ พยายามแยกตนเป็นอิสระออกจากเวียงจันทน์ โดยพระวอพระตาพร้อมทั้งผู้นำหลายกองครัว เช่น หลวงราชโพนชัย ท้าวคำสู ท้าวคำสิง ท้าวเชียง ท้าวนาม พากันอพยพกองครัวมาที่หนองบัวลำภูซึ่งเป็นเมืองเจ้าปางคำบิดาของพระวอพระตา แล้วเรียกชื่อเมืองแห่งนี้ใหม่ว่า “นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” นอกจากนี้ อรรถ นันทจักร (2536: 65) อธิบายว่า สาเหตุการอพยพออกจากเวียงจันทน์ของพระวอพระตาว่า เกิดจากสาเหตุที่พระเจ้าสิริบุญสารทรงขอธิดาพระวอพระตาไปเป็นชายา ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้พระตาไม่พอใจ จึงตัดสินใจเดินทางออกจากเวียงจันทน์พร้อมบ่าวไพร่และขุนนางผู้มีฝีมือเก่งกล้า

ทั้งนี้บุญมี เทบสีเมือง (2556: 199) ยังกล่าวอีกว่าพระวอพระตาได้มีการสร้างเมืองให้ทัดเทียมกับเวียงจันทน์ เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารเห็นเช่นนั้นจึงคิดว่าพระวอพระตาคิดจะก่อการกบฏ จึงแต่งทัพไปปราบหลายครั้งแต่ไม่มีใครแพ้ชนะ ภายหลังจากพระตาจึงได้มีสารถึงพระเจ้ากรุงอังวะ (พม่า) เพื่อขอกำลังมาช่วยรบ ในส่วนนี้มีความสอดคล้องกับ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2555: 133) ที่กล่าวว่า ภายหลังจากกรุงศรีอยุธยาแตก อำนาจของพม่าแผ่เข้าไปถึงล้านช้างเวียงจันทน์ ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในราชสำนักจนลูกหลานไปภายนอกจนถึงกรุงธนบุรี จากเหตุการณ์ดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2313 เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารทรงทราบก็จึงแต่งทูตไปขอกำลังทัพจากพม่าก่อนเพื่อเข้าตีหนองบัวลุ่มภู โดยมี มังละแวง เป็นแม่ทัพสมทบกับฝ่ายเวียงจันทน์เข้าตีหนองบัวลุ่มภู สู้รบกันจนกระทั่งพระตาเสียชีวิตในสนามรบ การสู้รบครั้งนี้ฝ่ายเวียงจันทน์มีเจ้าอุปราชดวงคำเป็นแม่ทัพต่อสู้กับพระวอโดยการชนช้างเป็นการสู้ตัวต่อตัวบนหลังช้าง ฝ่ายพระวอชนะเจ้าอุปราชแต่ก็ไม่สามารถยกทัพส่วนใหญ่เข้าตีเวียงจันทน์ได้เนื่องจากทัพพม่าและเวียงจันทน์ขนาบอยู่ เมื่อพระตาผู้เป็นแม่ทัพเสียชีวิตแล้ว พระวอพร้อมด้วยบุตรพระตา 3 คนคือ เจ้าฝ่ายหน้า เจ้าคำผง เจ้าพรหม และเจ้าคำ บุตรพระวอ ตีฝ่าข้าศึกอพยพกองครัวลงไปทางทิศใต้ให้ท้าวคำสู คำสิง พร้อมทั้งนางอุสา ธิดาคณโฑของพระตาอยู่บ้านสิงห์โคก สิงห์ท่า รวบรวมบำรุงไพร่พลที่นี้ นอกจากนี้ในเอกสารเรื่อง อุบลราชธานีงามล้ำเทียนพรรษา (2540: 8) ได้กล่าวถึงการอพยพของพระวอว่าครั้งที่อพยพออกมาจากเวียงจันทน์ ท้าวคำสิงห์ ท้าวคำสู ได้แยกทางจากพระวอเดินทางไปทิศตะวันออก แล้วเลือกตั้งบ้านเรือนที่บ้านสิงห์โคก สิงห์ท่า (ภายหลังเป็นอำเภอโยสธร และเป็นจังหวัดโยสธร) หลังจากที่พระตาตายในสนามรบที่หนองบัวลุ่มภูแล้ว ราวปี พ.ศ. 2313 พระวอได้นำพาไพร่พลอพยพออกจากหนองบัวลุ่มภูมุ่งหวังเพื่อจะไปขอพึ่ง

เมืองจำปาสัก เมื่อเดินทางมาถึงบ้านสิงห์โคกสิงห์ท่า หลวงราชโกชนัยขอแยกตัวไปตั้งหลักแหล่งอยู่ บ้านศรีลำดวน (จังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน) ซึ่งมีความสอดคล้องกับเอกสารพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ดังนี้

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ อรรถพล ธรรมรังษี ปรีวรรต ฉบับหอสมุดแห่งชาติลาว เอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิทยาคุณ และ เอกสารเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ปรีชา พิณทอง ปรีวรรต ซึ่งเป็นตัวอย่างเหตุการณ์ที่มีการอพยพไพร่พลออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภูเพื่อแสวงหาที่อยู่ใหม่ มีรายละเอียดดังนี้

...ค้นปรึกษาแล้ว	เห็นดีพร้อมทุกหมู่
หลวงราชเป็นหัวหน้า	พากองครัวข้ามปาก
ฝั่งมูนก้าทิศใต้	ตามเจ้าเพิ่นสั่งการ
ก็จึงไปพบพ่อ	โพนงามกลางทุ่ง
ก็หากเป็นฤกษ์บ้าน	ดีแท้ถักตำรา
อันทีไฉดงโนน	มีป่าดอนฮ่อมโอ
จึงได้พากันตั้ง	เทิงโนนเป็นบ้านอยู่
มีนามตั้งให้	บ้านใหม่ลำดวน
ค้นมาถึงกายเฮา	ชื่อก็ยงเด็ยวนี้แท้
หากผิดแท้คำปลาย	บ้านดวนใหญ่
ตั้งแต่คราวอยู่พุ้น	ปางนั้นสืบต่อมา
	เจ้าเอย...
	อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 133)

จากตัวอย่างที่ยกมาได้กล่าวถึงกลุ่มหลวงราชโกชนัย ได้แยกไปตั้งบ้านเรือนเรียกชื่อว่า บ้านดวนใหญ่ (ในเขตจังหวัดศรีสะเกษปัจจุบัน) จะเห็นได้ดังตัวบทที่กล่าวไว้ว่า “จึงได้พากันตั้งเทิงโนนเป็นบ้านอยู่ มีนามตั้งให้บ้านใหม่ลำดวน ”

ส่วนท้าวนามได้แยกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณพื้นที่บ่อพันขัน (ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดปัจจุบัน) ส่วนพระวอพระตานนั้นอพยพลงไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านดู่ บ้านแกในเขตเมืองจำปาสัก

นอกจากนี้ในเอกสาร เรื่องอุบลราชธานีงามล้ำเทียนพรรษา (2540: 8) ยังได้กล่าวต่ออีกว่า ท้าวนามขอไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านบึงโดน (แถบอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดปัจจุบัน) การอพยพครั้งนี้มีคนจำนวนมาก เมื่อพระวออพยพมาถึงบ้านสิงห์โคก สิงห์ท่าแล้ว ท้าวคำสิงห์ ท้าวคำสูได้เชิญให้พระวอและไพร่พลอยู่ด้วย แต่พระวอปฏิเสธเพราะเห็นว่าระยะที่ตั้งใกล้อำนาจเวียงจันทน์เกรงว่า

พระเจ้าสิริบุญสารจะยกทัพติดตามมาตี อีกทั้งเหลือกำลังไพร่พลน้อย เนื่องจากแยกไปตั้งหลักแหล่งตามรายทาง แต่ก็เป็นผลดีที่ทำให้การเดินทางคล่องตัวมากขึ้น พระวอเดินทางถึงจำปาสัก ราวปี พ.ศ. 2315 เพื่อขอพึ่งเจ้าไชยกุมารองค์หลวง เจ้าไชยกุมารให้พระวอพร้อมไพร่พลพักตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านคู บ้านแก ตำบลเวียงดอนกอง เมืองโพนทอง แขวงปากเซ

ฝ่ายพระเจ้าสิริบุญสารยังไม่หายจากความแค้นเคืองพระวอ ทั้งเกรงว่าต่อไปภายหน้าจะเป็นภัยต่อราชสำนัก จึงจัดกองทัพมาตีอีกครั้ง แต่เจ้าไชยกุมารได้ขอให้พระเจ้าสิริบุญสารยกโทษให้ โดยให้เหตุผลว่าพระตาตายไปแล้วพระวอคงไม่กล้าแข็งกล้าอีก อีกทั้งพระวอก็เคยทำความดีความชอบไว้มากในอดีต ฝ่ายพระเจ้าสิริบุญสารใจอ่อนจึงยอมยกโทษให้ ซึ่งมีข้อมูลบางส่วนสอดคล้องกับเอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลำภู เกี่ยวกับไพร่พลผู้ติดตามมากับพระวอพระตาในครั้งนี้

...แล้วจึงปรึกษาว่า	ชุมกันหาบ่อนอยู่
จึงได้ลับเคลื่อนย้าย	ไปหน้าสี่บตุ
ไปเลิงหินโงมตั้ง	ดูตระการกลางทุ่งใหญ่
เป็นบ่อเกลือ	สะอาดงามขาวล้วน
บ่แม่บ่อนอื่นแท้	คือบ่อพันขัน
มีลำห้วย	ปลูกาเนื้อป่า
ดงทุ่งกว้าง	ทำสร้างไเฮ่นา
จึงได้พากันตั้ง	คาเมเป็นบ้าน
อยู่ตะวันตก	บ่อเกลือเดียนี่
เลียบบทุ่งกว้าง	แควน้ำห้วยสระรอ
ให้ชื่อว่าบ้านหินโงม	สี่บมาเดียนี่...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลำภู: 14)

จากตัวอย่างในเอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒน์ วิทยาคม กล่าวถึงผู้ติดตามมากับพระวอคือ กลุ่มท้าวนาม แตกต่างออกไปจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ คือกลุ่มท้าวนามได้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณบ่อพันขัน ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดโดยจะเห็นได้ตั้งตัวบทที่กล่าวว่า “ไปเลิงหินโงมตั้งดูตระการกลางทุ่งใหญ่ เป็นบ่อเกลือสะอาดงามขาวล้วน บ่แม่บ่อนอื่นแท้คือบ่อพันขัน”

นอกจากนี้ในเรื่องอุบลราชธานีงามล้ำเทียนพรรษา (2540: 8) ได้กล่าวต่อไปอีกว่าส่วนพระวอ เจ้าฝ่ายหน้า เจ้าคำผาง เจ้าพรหม เจ้ากำ ได้อพยพครอบครัวบ่าวไพร่ลงไปอาศัยในเขตจำปาสักกับเจ้าชัยกุมารองค์หลวง แต่เจ้าชัยกุมารเกิดวิวาทกับเจ้าอุปราชาธรรมเทโว กองครัวพระวอจึงได้อพยพมาอยู่ที่ดอนมดแดง (เขตจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน) พร้อมกับเจ้าอุปราชาธรรมเทโว ภายหลังเมื่อคืนดีกัน เจ้าอุปราชาธรรมเทโวจึงให้พระวอกับพวกย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เวียงดอนฆ้องกลอง (บ้านคูบ้านแกเขตแดนจำปาสัก) ซึ่งมีความสอดคล้องกับเนื้อหาในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมือง เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...ทูลเสร็จแล้ว	ชวนกันลาบาท
คืนสู่ด้าว	สถานตั้งพักครัว
พากันตั้ง	คามเป็นบ้านอยู่
บ่สู้ไกลฝั่งห้วย	แควน้ำแม่พะลิง
ตั้งเป็นสองหมู่บ้าน	ไปมาอดกั้นง่าย
ชื่อบ้านคูบ้านแก	ตั้งแต่คราวเดิมพัน
พากันสร้าง	นาสวนบ้านอยู่
อยู่ห่างสุขอยู่สัน	บ่มีได้ช้อยไผ
มีแต่ทำบุญสร้าง	ศีลทานฟังเทศน์
สาวบ่าวเฮ้า	โหมเข้าช่วงชั้น...
	ปรีชา พิณทอง (2530: 60)

จากตัวอย่างที่ยกมาเป็นเหตุการ์ณการอพยพของพระวอพระตา ที่อพยพมาอาศัยอยู่ที่เขตเมืองจำปาสัก และตั้งชื่อที่อยู่อาศัยแห่งนี้ว่า บ้านคูบ้านแก “ชื่อบ้านคูบ้านแกตั้งแต่คราวเดิมพัน” เนื่องจากเป็นที่เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนและทำการเกษตรเพราะมีแหล่งน้ำ คือลำห้วยพะลิง ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พากันตั้งคามเป็นบ้านอยู่บ่สู้ไกลฝั่งห้วยแควน้ำแม่พะลิง”

นอกจากนี้ในเอกสารเรื่องอุบลราชธานีงามล้ำเทียนพรรษา (2540: 8) ยังกล่าวอีกว่าเมื่อพระเจ้าสิริบุญสารทราบข่าวพระวออาศัยอยู่ที่เขตจำปาสัก จึงได้ให้อัครฮาด (हांทอง) ยกทัพมาตีกองทัพพระวอ ครั้นจับพระวอได้แล้วให้สำเร็จโทษเสีย เจ้าชัยกุมารองค์หลวงจึงให้พญาเชียงสาคุมทัพเพื่อไปด่านทัพเวียงจันทน์ที่ล้ำเข้ามาในเขตจำปาสัก แล้วเจรจากับนายกองไว้ก่อน พร้อมมอบศุภอักษรเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีต่อพระเจ้าสิริบุญสาร ว่าให้ทรงยกโทษพระวอไว้อีกสักครั้ง ด้วยเหตุที่เคยมีความดีความชอบ แล้วเจ้าสิริบุญสารได้เรียกทัพอัครฮาด (हांทอง) กลับคืน

ทั้งนี้ในเอกสารเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง มีความสอดคล้องกับเนื้อหาประวัติศาสตร์ในเรื่องของการนำเสนอภาพเหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพมาตั้งบ้านคู่บ้านแกในเขตจำปาสัก

...ฝ่ายพระดานัน

หยับเคลื่อนย้าย

นำครัวย้าย

พร้อมพร้าถั่ว

ไปจวนใกล้

หยุดกองครัว

ควรถูกพักเพ็งเง้อม

คือชืหายกังวล

พาลพวกไพร่

ก้าฝ่ายบูรพา

หลายทิวาแลมถ่าย

ประมาณได้สี่เดือน

จำปาเมืองใหญ่

พากฎมาโรง(มะโรง)ทางนี้

ยังกระหม่อมปาสัก

พวกมารบมาใกล้...

ปรีชา พิณทอง (2530: 58)

จากตัวอย่างในเหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพไพร่พลครอบครัวไปยังเขตเมืองจำปาสัก มีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทางพักแรมในสถานที่ต่าง ๆ ดังเช่น มีการกล่าวถึงสถานที่ ฎุมะโรง ปัจจุบันอยู่บริเวณพื้นที่เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ดังตัวบทที่กล่าวถึงฎุมะโรงว่า “ไปจวนใกล้จำปาเมืองใหญ่ หยุดกองครัวพากฎมาโรง(มะโรง)ทางนี้”

ต่อมา พ.ศ. 2314 เจ้าองค์หลวงมีดำริจะสร้างเมืองใหม่ขึ้น ฝ่ายพระโทธิสารราชกับพระศรีอัครฮาดเมืองโขง อาสาสร้างหอคำถวาย ส่วนพระวออาสาสร้างกำแพงเมืองถวาย ครั้งเมื่อเจ้าองค์หลวงเสด็จออกว่าราชการพร้อมด้วยแสนท้าวพญา ณ หอราชสิงหาญ พระวอเกิดสงสัยจึงถามขึ้นว่า ระหว่างสร้างหอคำและสร้างกำแพงเมืองสิ่งใดประเสริฐกว่ากัน เมื่อเจ้าองค์หลวงตรัสว่าหอคำประเสริฐกว่า จึงทำให้พระวอเกิดความอับศ น้อยใจเป็นอย่างมาก จึงได้อพยพบ่าวไพร่กองครัวไปอยู่ที่ดอนมดแดงตามเดิม แล้วแต่งเครื่องบรรณาการไปยังเมืองนครราชสีมาเพื่อขอสมัครขึ้นอยู่ในปกครองของกรุงธนบุรี ในเวลานั้นดอนมดแดงที่เคยอยู่ในปกครองของจำปาสักจึงอยู่ภายใต้ปกครองของกรุงธนบุรีโดยปริยาย

บุญมี เทบสีเมือง 2556: 199) กล่าวว่า ต่อมา พ.ศ. 2320 เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารทรงทราบเรื่องการวิวาทกันระหว่างเจ้าไชยกุมารองค์หลวงกับพระวอแล้วอพยพมาอยู่ที่ดอนมดแดง จึงสั่งให้พญาสุโพยทพจากเวียงจันทน์มาตีพระวออีกครั้ง เมื่อพระวอเห็นจะสู้ทัพฝ่ายเวียงจันทน์ไม่ไหว จึงอพยพไปอยู่ที่บ้านคู่ บ้านแกตามเดิม เพื่อขออาศัยกำลางจากเจ้าไชยกุมารองค์หลวง แต่ครั้งนี้เจ้าไชย

กุมารองค์หลวงไม่ยอมช่วย ทำให้ฝ่ายพญาสุโพบตามจับพระวอได้ที่บ้านสัก เมืองสมอเสียบ ริมแม่น้ำโขง (เหนือเมืองเก่าตรงข้ามปากเซขึ้นมาเล็กน้อย) พระวอได้ต่อสู้กับทัพพญาสุโพบจนเสียชีวิต

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ามีเนื้อหาบางส่วนที่มีความสอดคล้องกับเอกสารที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา 3 ฉบับ คือเอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินิเวศเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิเทศ เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง ปรีชาธรรม และเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ อรรถพล ธรรมรังษี ปรีชาธรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติลาว โดยได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่เวียงจันทน์สืบรู้ข่าวความเคลื่อนไหวของพระวอพระตา และเตรียมแต่งทัพไปตี ซึ่งการสู้รบในครั้งนี้ ฝ่ายพระวอพระตาเสียเปรียบเป็นอย่างมาก ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินิเวศเมืองหนองบัวลำภู ได้ให้รายละเอียดว่า

...บัดนี้	จักกล่าวถึงราชาเจ้า	เวียงจันทน์บ่หายเคียด
	พระก็มีความคิด	อำเพิงบ่มีแล้ว
	จึงได้แต่งคนใช้	นำสืบกองครัว
รู้ว่า	พระตาพระวอพากันลงไปใต้	ไปสร้างบ้านในเขตจำปาสัก
	ค้นหาไปตี	หากจักสมประสงค์ได้...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินิเวศเมืองหนองบัวลำภู: 15)

จากตัวอย่างที่ยกมาเนื่องจากกองทัพเวียงจันทน์เดินทางล่องตามแม่น้ำโขงมาขึ้นฝั่งในเขตจำปาสัก โดยพระตายังไม่ทันคาดคิดว่าแม่น้ำโขงที่ไหลจากเวียงจันทน์ผ่านเขตเมืองจำปาสัก จะทำให้เวียงจันทน์เคลื่อนย้ายกำลังไพร่พลโดยการล่องแพมาตามลำน้ำโขงและขึ้นฝั่งที่ท่าหน้าเมืองจำปาสัก ซึ่งในเอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินิเวศเมืองหนองบัวลำภู ได้กล่าวถึงพระเจ้าสิริบุญสารว่าความโกรธแค้นที่พระองค์มีต่อพระวอพระตายังไม่จางหาย ดังตัวบทที่กล่าวไว้ว่า “บัดนี้จักกล่าวถึงราชาเจ้าเวียงจันทน์บ่หายเคียด”

นอกจากนี้ในประวัติเมืองอุบลราชธานี ยังได้กล่าวถึงการยกกำลังไพร่พลของเวียงจันทน์ลงมาตามลำน้ำโขงเพื่อมาตีพระวอพระตาเช่นเดียวกันโดยกล่าวว่า

...เมื่อนั้นพระตาพระวออยู่	เสียทีคิดปลื้ม
หมายว่าไกลเขตด้าว	เขาบ่ย้อย่องเงิง
เหิงนานล้ำ	สิบปีเป็นขนาด
ได้แต่ขุดคูล้อม	ระวังบ้านแห่งเดียว
รู้ว่าพลหลวงล้อม	ตีตันโดยฮอบ...

ปรีชา พิณทอง (2530: 64)

จากตัวอย่างที่ยกมาได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระตาคาดการณ์ผิดเกี่ยวกับการโจมตีของเวียงจันทน์ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “เมื่อนั้นพระวอพระวอผู้เสียดิถีบังเกิด หมายว่าไกลเขตต์ว่าเขาบ่ย้อย่องเงิง” จากตัวอย่างที่ยกมามีความสอดคล้องกับเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงการเข้าโจมตีของฝ่ายเวียงจันทน์ ทั้งนี้เนื้อหาจากเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการอพยพของพระวอพระตาและการเข้าโจมตีจากเวียงจันทน์ได้ละเอียดกว่าเอกสารประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ เต็ม วิภาคย์พจนกิจ (2530: 67) ยังได้กล่าวว่า ด้วยสาเหตุการตายของพระวอที่จำปาสัก ได้เป็นชนวนเหตุประการหนึ่งในการเข้าปราบเวียงจันทน์ของกรุงธนบุรี ในขณะที่ฝ่ายท้าวคำผง ท้าวคำ ท้าวพรม ท้าวฝ่ายหน้า แต่งให้ แก้วท่ายช้าง เพี้ยขันอาสา พรหมโลก ถือบอกไปยังเมืองนครราชสีมา แจ้งข่าวการเสียชีวิตของพระวอและขอทัพจากกรุงธนบุรีให้มาช่วย เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีทราบข่าวก็พิโรธที่พระเจ้าสิริบุญสารดูหมิ่นทำร้ายข้าขอบขัณฑสีมา ซึ่งเนื้อหาโดยรวมมีความสอดคล้องกับเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา 2 ฉบับ คือ เอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิเทศ และเอกสารเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง ซึ่งได้ให้รายละเอียดของเนื้อหาในลักษณะยกย่องเชิดชู โดยกล่าวถึงการตายของพระวออย่างสมเกียรติ จากรายละเอียดเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู

...เมื่อนั้นทหารเวียงจันทน์ฮ้องไห้	มาเวดล้อมวงไว้
ฆ่าพระวอเอาหอกง้าว	ฟันแทงหนังบ่โปก
จับกุมปล้ำ	โตหมื่นปานเอียน
ได้แต่ค้อน	ตีเล่นตั้งกลอง
พระวอหมดแสงเอง	จึงถูกกุมจับได้
ทหารกล้า	ตามพระวออดอ่อน
ตายสองฮ้อย	เหลือนั้นแตกคีน
ยังแต่แก้วท่ายช้าง	คนกล้าผู้เดียว
เห็นเขาจับนายโต	บ่อาจคีนหลังได้
กำดาบหมั้น	คะโยงเดินฝ่าวาง
เงิงพระวอ	ยาดชิงเอาได้
แล้วจึงฟันแทงฆ่า	คนตายล้มท้าว

ให้เขาตกสะเก้ง

แล้วพายจ้าวแบกนาย

กลับคืนหลัง

เล่นฝ่าวงเงิงค่าย

พระวอเจ้า

โศยแสงอิดอ่อน

คิงบอบข้า

ใจเจ้าขาดเอง...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 17)

จากตัวอย่างที่ยกมานำเสนอภาพพระวอสู้รบด้วยความกล้าหาญ เป็นชายชาติทหาร อยู่ยงคงกระพันฟันแทงไม่เข้า แต่ท้ายที่สุดผู้ประพันธ์ได้กล่าวว่าพระวอเหนื่อยและหมดแรงตายเองกลางสนามรบ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ฆ่าพระวอเอาหอกจ้าวฟันแทงหนังบโปก จับกุมปล้ำโตหมื่นปานเอียนได้แต่ค้อนตีเล่นตั้งกลอง” “...พระวอเจ้าโศยแสงอิดอ่อน คิงบอบข้าใจเจ้าขาดเอง..”

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าเนื้อหาเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงที่กำลังศึกษาอยู่ ได้กล่าวถึงพระตาว่ายังคงมีชีวิตมาจนกระทั่งมาถึงบ้านคู บ้านแก ในเขตจำปาสัก ไม่ได้ตายในสนามรบที่หนองบัวลุ่มภู เหมือนอย่างเอกสารประวัติศาสตร์กล่าวไว้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการส่งสาสน์เพื่อแจ้งข่าวการสวามิภักดิ์ไปถึงพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น พระตาเป็นผู้สั่งให้แก้วท้ายช้างนำสาสน์ไปกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมือง 2 ฉบับ คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ได้กล่าวถึงการส่งสาสน์เพื่อขอเข้าสวามิภักดิ์ต่อกรุงธนบุรีของพระตาว่า

...เมื่อนั้นพระตาปรึกษาพร้อม

นายกองพวกไพร่

บัดนี้เสียทีล้ม

กำลังเฮาตายเปล่า

แม่ทัพกล้า

ใจกว้างส่วนมรรณ

คั้นเฮาหักหาญสู้

ใจไวคือเก่า

พวกไพร่น้อย

ยังเศร้ายับขึ้นบาน...

...เฮาจักแต่งคนใช้

เมื่อทูลบาททกรุงศรี

ให้เพิ่นส่งรีพล

ช้อยชูชิวังไว้

ค้อมวาปรึกษาพร้อม

เห็นดีโดยอาชญ

สั่งให้พวกไพร่น้อย

ระวังค่ายชุกอง...

ปรีชา พิณทอง (2530: 72-73)

...พระตาได้

สมใจก็ชมชื่น

เขียนหนังสือ

ใส่ลานมิช้า

สาราท้าว

ทูลความเขียนขีด

ริจนาเสี้ยงสิ้น	สุนทรเนื่อก่่าวแถลง
ประวัติข้าน้อย	อยู่บ้านหินงอม
นามว่าพระตา	ช้อยเวียงกงนอก
ราชาเจ้า	เวียงจันทน์ตนเป็นใหญ่
เปียนไพร่น้อย	มีตั้งเที่ยงธรรม
ข้าน้อยทนต์ได้	คุมพวกห้าหมื่นปลาย
หนีจากด้าว	เวียงกว้างเข้าสู่ไพร
พากันขั้วม	แดนไกลพันเขต
ไปอาศัยป่าสักเขต	ด้านแดนใต้ฝั่งของ
พากันสร้าง	นาสวนตั้งบ้านอยู่
สิบขวบเข้า	ระคุล้าลวงมา
บัดนี้กองทัพกำ	เวียงจันทน์อาฆาต
หมายมาทฆ้าง	เมืองบ้านให้แตกพัง
เขาก็คุมไพร่น้อย	ตายถิมไชวซิ่น
นับแต่ลงมือฆ่า	พันกันอยู่ตามช่อง
สองเดือนปลาย	บ่มีวันเว้น
ฝูงข้าเฒ่า	โหยแองอิดอ่อน
ฮักษาแต่ค้าย	คู่ว้อย่างเดียว
จึงได้ซุดดินตัน	เป็นแปวถือบอก
ให้เขาออกจากบ้าน	ถึงพื้มอบถวาย
มาราบทูลบาทพิน	องค์พระราชกรุงศรี
ขอกองทัพ	ช้อยชีวังคราวฮ้อน
ฝูงข้าขอเป็นข้า	ทูลละอองใต้บาท
ขอเพ็งเงื้อ	เป็นข้าเขตแขวง
เขียนเสร็จแล้ว	คัดเลือกหาคน
ผู้จักเป็นทูตา	กราบทูลการฮ้อน
ได้แก้วทำยช่าง	คนดีถือบอก
ราชบุอมราชอาสา	พรมโคตรรวมเข้าสี่คน
เตรียมเสปียงให้	ทูตาวันนี้...

ปรีชา พิณทอง (2530: 74-75)

จากตัวอย่างที่ยกมาเป็นการแก้ไขปัญหของพระตาผู้เป็นผู้นำที่ขอสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อให้ช่วยขับไล่เวียงจันทน์ จากตัวอย่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้เรื่องราวพระวอ พระตาของคนท้องถิ่นลุ่มน้ำโขง ที่มีเนื้อหาบางส่วนพ้องกับเนื้อหาทางประวัติศาสตร์

2.3 พระวอพระตาในยุคการปกครองของสยาม

ในพ.ศ. 2321 สยามได้มายึดอาณาจักรจำปาสัก บุญมี เทบสีเมือง (2556: 199) นักประวัติศาสตร์ลาวเรียกว่า “ศึกดินาสยาม” ได้มารุกรานยึดอาณาจักรจำปาสักเป็นหัวเมืองขึ้น ซึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้โปรดให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นแม่ทัพใหญ่ พร้อมเจ้าพระยาสุรสีห์ยกกองทัพเข้าตีเวียงจันทน์ ฝ่ายเจ้าพระยาสุรสีห์ให้เกณฑ์พลเมืองเขมรราว 1 หมื่นคน ต่อเรือรบตีหัวเมืองรายทางมาทางจำปาสัก นครพนม (ท่าแขกเก่า) มุกดาหาร แล้วไปบรรจบทัพใหญ่ที่เวียงจันทน์ ส่วนเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกให้รวมพลอยู่ที่เมืองนครราชสีมา ยกกองทัพทางบกผ่านไปเมืองอุบลราชธานีตีหัวเมืองรายทางที่ขึ้นกับเวียงจันทน์ ฝ่ายทัพเวียงจันทน์ได้ตั้งทัพรับศึกทั้งทางบกและทางน้ำ พระเจ้าสิริบุญสารให้เจ้านันทเสน ราชบุตร มหาอุปราช ชีช้างเพื่อต่อสู้กับกองทัพกรุงธนบุรี รบกันนานถึง 4 เดือนเศษ พระเจ้าสิริบุญสารเห็นจะต้านทัพกรุงธนบุรีไม่ไหว จึงได้ทิ้งเมืองพาเจ้าอินทร์ เจ้าพรหม ราชบุตรและข้าหลวงคนสนิทลงเรือหนีไปเมืองคำเกิด ฝ่ายกองทัพกรุงธนบุรีตีฝ่าเข้าเวียงจันทน์ จับเจ้านันทเสน อุปราช พร้อมด้วยราชบุตร ราชวงศ์ นางสนมกำนัลและทรัพย์สมบัติ พร้อมอัญเชิญพระแก้วมรกต พระบาง ลงเรือข้ามฝั่งมาประดิษฐานที่ฝั่งเมืองพรานพร้าว (อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคายปัจจุบัน) แล้วกวาดต้อนชาวเวียงจันทน์และเมืองรายทางที่ตีได้ลงมายังกรุงธนบุรี แถบสระบุรี ลพบุรี บ้านหมี่ สนามแจ้ง อำเภอตะพานหิน และจันทบุรี เป็นต้น ทั้งนี้ฝ่ายพระเจ้าสุริยวงศาเมืองหลวงพระบาง ซึ่งเป็นอริกับพระเจ้าสิริบุญสารอยู่แล้วพอทราบข่าวกองทัพกรุงธนบุรีบุกมาเวียงจันทน์ ในขณะนั้นหลวงพระบางตกอยู่ภายใต้อำนาจของพม่า พระเจ้าสุริยวงศาก็เอาใจออกห่างจากพม่า พร้อมทั้งกำลังพล 3,000 คนลงมาช่วยกรุงธนบุรีตีด้านฝ่ายเหนือของเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นต้นมาทั้งหลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาสัก จึงตกเป็นเมืองประเทศราชของธนบุรี

ครั้น 1 ปี ต่อมา พ.ศ.2322 พระเจ้าสิริบุญสารเห็นว่าพระเจ้ากรุงธนบุรีไม่ถือโทษ และได้ดูแลขบเลี้ยงราชบุตรเป็นอย่างดี จึงได้ขอเป็นเมืองประเทศราชขึ้นกับกรุงธนบุรี พระเจ้าสิริบุญสารครองเวียงจันทน์ได้ปีเศษก็สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ.2324 พระเจ้าสิริบุญสารมีราชบุตรทั้งหมด 4 พระองค์ มีเพียง 3 พระองค์ที่ถูกนำตัวลงมายังกรุงธนบุรีคือ เจ้านันทเสน เจ้าอินทรวงศ์ เจ้านองศ์ ซึ่งเป็นเหตุการณ์เกี่ยวพันกันเรื่อยมาจนถึงเหตุการณ์กบฏอิสรภาพจากสยามของเจ้านองศ์ พ.ศ.2369 ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ทั้งนี้เนื้อหาประวัติศาสตร์ก็มีความสอดคล้องกับเนื้อหาบางตอนของเอกสารพื้นเมืองที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่ ซึ่งเอกสารเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง ปรีวรรต ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่พระเจ้ากรุงธนบุรีให้พระยาจักรีคุมทัพมาช่วยเหลือฝ่ายพระวอ ดังนี้

เช่นเดียวกับรายละเอียดในเอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู ฉบับพระครูพิพัฒน์วิทยาคม โดยได้กล่าวเหตุการณ์ที่กองทัพกรุงธนบุรีภายหลังเข้าตีจำปาสักแล้วได้เข้าไปตีเวียงจันทน์และได้นำพระแก้วมรกตมายังธนบุรี ดังนี้

...เมื่อนั้นแม่ทัพเจ้า

บัญชาให้

ให้แต่งตั้ง

เป็นแม่ทัพ

คิดว่าเสร็จกระบวนได้

เฮาจักอนุญาตให้

พระตาให้อยู่บ้าน

ให้แสวงหา

เมื่อนั้น พระตาเจ้า

ทานโทษทอน

เห็นแต่ตามล้ามูล

...พอว่าแล้ว

จัดเฮื้อแพ

หลายวันได้

ก็จึงถึงเวียง

หมายรบสู้

เมื่อนั้น ราชาเจ้า

เห็นจักสู้ได้

ขอเป็นข้า

ขอนำต้นดอกไม้เงินเป็นคู่

เมื่อนั้น กองทัพกำ

ยอมาไว้

มีบัญชา

พระแก้วเจ้า

กับทั้งนางเขียวค่อม

เป็นราชบุตร

จักได้นำเมื่อเฝ้า

อันว่าเมืองสองกำ

องค์เอกกรุงศรี

พระตาคืนบ้าน

ท้าวคำผงตนลูก

ขึ้นไปล้านช้าง

เวียงจันทน์สมประโยชน์

คืนบ้านสู่กอง

คุมพวกกองครัว

บ้านชีเป็นเมืองกว้าง

ยอกรฮับภาค

ขอพึ่งชีวิต

ทำชีเป็นเมืองได้...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 19)

เดินป่าวกกองทัพ

ขึ้นสู่เวียงตามน้ำ

สองเดือนเป็นเขต

จอดเขาทางใต้

ชนชิงยาด

เวียงจันทน์ฮู้เหตุ

มาน้อมอ่อนยอม

ฝ่าธุลีใต้บาท

สามขวบได้นำขึ้นส่วยไฮ

กรุงศรีเห็นชอบ

เป็นข้าไพร่เมือง

เร่งเอาของเลิศ

ประเสริฐมรดก

องค์เอกกษัตริย์ตรา

ช่าลือคนย่อง

ทูลถวายภูวนาท

ชีเป็นชั้นเกี่ยวกัน...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 19)

เหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างเวียงจันทน์กับพระวอพระตาและปัญหาต่าง ๆ ได้ถูกฝ่ายกรุงธนบุรีเป็นผู้คลี่คลาย ด้วยสาเหตุสำคัญที่พระเจ้ากรุงธนบุรีที่พึ่งกู้กรุงศรีอยุธยาจากพม่ามาสร้างกรุงธนบุรี กระทั่งเป็นที่หวาดระแวงว่าฝ่ายเวียงจันทน์ หลวงพระบางจะเข้าฝักใฝ่ฝ่ายพม่า และพม่าอาจย้อนมาตีกรุงธนบุรีได้อีก ผนวกกับความระส่ำระสายของการเมืองในยุคนั้นที่เวียงจันทน์ต้องการสร้างความมั่นคง ความหวาดระแวงที่พระเจ้าสิริบุญสารมีต่อฝ่ายพระวอพระตานี้จึงกลายเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่พระเจ้ากรุงธนบุรีต้องเข้ามาใกล้ชิด ภายหลังคนกลุ่มพระวอพระตาได้สร้างบ้านแปลงเมืองอยู่บริเวณเมืองอุบลราชธานี โดยทำว้าค้ำฝง ซึ่งได้ขอตั้งเมืองอุบลราชธานี ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่พระประทุมสุรราช (พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ในเวลาต่อมา) ทั้งนี้ในเอกสารเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ อรรถพล ธรรมรังษี ปรีวรุต ฉบับหอสมุดแห่งชาติลาว มีได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังกล่าว แต่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับพระวอ พระตาว่ามาตั้งบ้านเรือนที่บ้านตู๋ บ้านแก ในเขตเมืองจำปาสัก แล้วก็จบเรื่อง โดยมีลักษณะการเล่าเรื่องตามขนบการเขียนในลักษณะร้อยกรองตามแบบฉบับท้องถิ่นในวัฒนธรรมล้านช้าง มีการเลือกสรรคำต่าง ๆ มาบรรยายเรื่องราวให้มีความสวยงามไพเราะของคำ พร้อมทั้งเลือกบรรยายเหตุการณ์และเน้นบรรยายบางเหตุการณ์

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับเรื่องราวพระวอพระตาในบริบททางประวัติศาสตร์ทั้งประวัติศาสตร์ไทยและลาว พบว่า มีการกล่าวถึงเหตุการณ์พระวอพระตาในช่วงเวลาเดียวกัน คือช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นของไทยซึ่งพ้องกับช่วงการปกครองของรัชสมัยพระเจ้าสิริบุญสารของประวัติศาสตร์การปกครองของลาว ทั้งนี้ในเหตุการณ์การอพยพดังกล่าวในประวัติศาสตร์ไทยพระวอพระตาถูกยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษของเมืองอุบลราชธานี ส่วนในประวัติศาสตร์ลาวนั้นพระวอพระตาก็ถูกมองว่าเป็นกบฏ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในส่วนวีรบุรุษและกบฏนี้มีความสัมพันธ์การให้ความหมายอันเนื่องมาจากความเป็นชาติที่พยายามสถาปนาและเป็นตัวกำหนดว่าเป็นวีรบุรุษหรือกบฏ

2.4 พระวอพระตาในยุคปัจจุบัน

การรับรู้เรื่องราวพระวอพระตาในยุคปัจจุบันมีการรับรู้เรื่องราวผ่านทั้งประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า พิธีกรรม รวมถึงการสร้างอนุสาวรีย์ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเหตุบ้านการเมืองของแต่ละช่วงเวลาโดยมีความสอดคล้องและสืบเนื่องนับตั้งแต่ช่วงยุคสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้มีความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ของสามัญชนหรือบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ด้วยเหตุผลที่ต้องการสร้างสำนึกของคนในชาติ โดยมีการสืบสาวราวเรื่องบุคคลสำคัญในท้องถิ่นเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติ พบว่ามีการกล่าวถึงเรื่องราวพระวอพระตาสัมพันธ์กับการอัญเชิญพระแก้วมรกตจากเวียงจันทน์สู่กรุง

ธนบุรี การเข้าสวามิภักดิ์ของพระวอพระตาต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี และการก่อสร้างเมือง
 อุบลราชธานีภายใต้ปกครองของกรุงรัตนโกสินทร์ อันสะท้อนให้เห็นแนวคิดของรัฐชาติ (national
 state) เช่นการกล่าวถึงความสำคัญของพระวอพระตากับรัฐสยามหรือรัฐไทยทำให้กลุ่มผู้ที่เชื่อว่าเป็น
 ลูกหลานของพระวอพระตามีความรู้สึกถึงการมีตัวตนในสังคม นอกจากนี้ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลง
 การปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาได้มีการพยายามเรียกคนลาวที่อยู่บนพื้นที่ภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในปัจจุบันว่าเป็นคนไทยเพื่อเร้าสำนึกการเป็นคนไทยที่ไม่เป็นอื่นเพื่อให้
 ง่ายต่อการปกครอง กระทั่งถึง พ.ศ. 2518 เป็นปีที่มีการริเริ่มสร้างเหรียญพระวอพระตาเพื่อหารายได้
 ก่อสร้างศาลหลักเมืองหนองบัวลำภู อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานีในขณะนั้น ถือได้ว่าเป็นการ
 เน้นย้ำการมีตัวตนอยู่ในสังคมของพระวอพระตาจากบุคคลในประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าพื้นเมืองให้
 กลายเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์และเป็นพิมพ์เหสักซ์หลักเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการประกอบพิธีกรรม
 เกี่ยวกับผีหลักเมือง คือ พิธีกรรมการเลี้ยงบ้าน ชาวบ้านในจังหวัดหนองบัวลำภูเชื่อว่าศาลหลักเมืองมี
 ดวงวิญญาณของพระวอพระตาสถิตอยู่ ในพิธีกรรมการเลี้ยงบ้านมักจะกระทำขึ้นในช่วงเดือน 6 ของ
 ทุกปี ซึ่งผู้ที่มาร่วมพิธีล้วนแต่เชื่อว่าพระวอพระตาผู้เป็นผีอารักษ์เมืองจะคอยปกป้องรักษาลูกหลานให้
 ทำมาค้าขายดี แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง เรียกรวม ๆ ว่าเป็นลูกหลานพระวอพระตา

ภาพประกอบ 3 ภาพเหรียญพระวอพระตา รุ่น 1 สมทบทุนสร้างศาลหลักเมืองหนองบัวลำภู
 พ.ศ.2518 ปลุกเสกโดยหลวงปู่ขาว อนาลโย เจ้าอาวาสวัดถ้ำกลองเพล และ หลวงปู่บุญมา ถิตเปโม
 เจ้าอาวาสวัดศิริสาวัน อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี

ภาพประกอบ 4 ภาพเหรียญพระวอพระตา 22 ปี จังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ.2559

ภาพประกอบ 5 ภาพศาลพระวอพระตา เป็นศาลหลักเมืองของจังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลลำภู
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

อย่างไรก็ตามเรื่องเล่าพระวอพระตาที่ถูกเล่าขานในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดอุบลราชธานี ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่มีการพูดถึงพระวอพระตาว่าเป็นมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นมาภายในหมู่บ้านตน จากการให้ข้อมูลของ สุภาพ ศรีกุลวงศ์ อายุ 79 ปี ชาวบ้านกลาง ตำบลลำภู อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ให้สัมภาษณ์ 13 เมษายน 2558 กล่าวถึงเรื่องราวพระวอพระตาว่า พระวอพระตาอพยพมาอยู่ที่เมืองหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นเมืองของเจ้าปางคำแต่เดิม นอกจากนี้ยังกล่าวถึงสถานที่ “ปากช่อง” ที่ชาวบ้านในตำบลลำภู อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูเรียกช่องแคบหุบเขาที่เชื่อว่า เป็นช่องเขาที่พระวอพระตาหลบซ่อนเพื่อคุ้มโคมติข้าศึกที่มาจากเวียงจันทน์ ซึ่งเป็น

ทางเชื่อมต่อกับปากช่องแคบหุบเขา ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีชื่อว่า “น้ำตกเหมาไต้” เหนือน้ำตกเหมาไต้ขึ้นมาพบว่าการสร้างศาลพระวอพระตารวมกับศาลปู่หลุบซึ่งเป็นศาลเจ้าที่ที่ชาวบ้านและคนทั่วไปเชื่อว่าเป็นผู้ปกป้องรักษาบริเวณภูพานคำ เป็นการเล่าเรื่องราวพระวอพระตากับการก่อกำเนิดภูมินามต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการสร้างความทรงจำร่วมที่นำไปสู่พลังสำนึกของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนอีกด้วย

ภาพประกอบ 6 ภาพลักษณะเนินดิน ชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูเชื่อว่าเป็นที่ตั้งของธาตุน้ำของเจ้าปางคำ ตั้งอยู่ในบริเวณวัดมหาชัย ริมหนองบัว

นอกจากนี้ สมชาย ทองไทย อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 4 บ้านคือ ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี สัมภาษณ์ 8 เมษายน 2557 ได้เล่าถึงว่า พระวอพระตาเป็นลูกเจ้าปางคำ เมืองหนองบัวลุ่มภู ครั้งหนึ่งกองครัวพระวอพระตาเคยหนีภัยคุกคามจากเวียงจันทน์ผ่านพื้นที่น้ำมูลและสู้รบกับทหารเวียงจันทน์ที่บริเวณบึงนางเพานางแพง ซึ่งเดิมเชื่อว่านางเพานางแพงนั้นเป็นกษัตริย์ปกครองจำปาสัก ในขณะนั้นเจ้าปางคำเมืองหนองบัวลุ่มภู เดินทางมาคล้องช้างถึงเขตจำปาสัก เมื่อเห็นนางแพงจึงเกิดรักใคร่และลักลอบได้เสียกันจนตั้งครรภ์ ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นลักษณะนิทานอธิบายเหตุของคนสองกลุ่มคือ กลุ่มคนลาวที่นำพาเรื่องราวพระวอพระตาไปด้วย และอีกกลุ่มคือ กลุ่มชาวข่าซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิมในพื้นที่แถบนี้ ซึ่งเมื่อเวลาล่วงผ่านไปจึงได้มีการเล่าเรื่องราวของตนให้เชื่อมโยงกับสถานที่ ปัจจุบันกลายเป็นบึงนางแพง เป็นพื้นที่แหล่งน้ำที่อยู่ติดกับแม่น้ำมูลในจังหวัดอุบลราชธานี

ภาพประกอบ 7 ภาพแผนที่บ้านดู่บ้านแก เป็นหมู่บ้านที่พระวอพระตาอพยพมาตั้งบ้านเรือนก่อนที่จะเสียชีวิตซึ่งติดกับลำห้วยพาลิง (พะลิน) เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ภาพจาก (www.google.co.th, 2018)

นอกจากนี้ การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระวอพระต่ายังดำเนินไปถึงพื้นที่บ้านดู่บ้านแก ในเขตเมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ดังที่ น้อย กุลมิตร อายุ 78 ปี บ้านดู่ เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ให้สัมภาษณ์ 2 มิถุนายน 2557 ได้เล่าถึงว่าที่บริเวณหมู่บ้านแกแต่เดิมมีกลุ่มพระวอพระตาอพยพมาจากเวียงจันทน์ ค่ายบ้านดู่ คุ้มบ้านแก หมายถึงค่ายคูสำหรับหลบซ่อนศัตรู ซึ่งถูกสร้างและเป็นชื่อเรียกมาตั้งแต่สมัยพระวอพระตา

ภาพประกอบ 8 ภาพการสัมภาษณ์ชาวบ้านดู่ เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านดู่ ต่อม วงสกุล สัมภาษณ์ วันที่ 2 มิถุนายน 2557 อายุ 83 ปี ชาวบ้านดู่ เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก ได้เล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของบ้านดู่ในอดีตว่า เดิมเรียกค่ายบ้านดู่ คุ้มบ้านแก คุ้มกันสองหมู่บ้านตั้งแต่สมัยพระวอ พระตา และยังมีศาลผีปู่ตาประจำหมู่บ้านอยู่ทางด้านทิศตะวันออกและจะมีพิธีบวงสรวงในช่วงบุญเดือน 6 ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านที่นี่เกี่ยวกับการทำการเกษตร ผู้วิจัยพบข้อสังเกตเกี่ยวกับชื่อเรียกพระวอพระตาว่า “ปู่พระวอปู่พระตา” ซึ่งตามปกติจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งหนองบัวลำภู อุบลราชธานี

ต่างเรียกว่าพระวอพระตา แต่ที่บ้านดู่บ้านแก กลับเรียกชื่อแตกต่างกันซึ่งการเรียกปู่สะทอนให้เห็นถึงการเคารพนับถือในฐานะเป็นเจ้าโคตรฝ่ายชาย

ภาพประกอบ 9 ภาพป้ายทางเข้าหมู่บ้าน บ้านแก เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว

จากภาพด้านบนเป็นภาพทางเข้า “บ้านแก” ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่คู่กับบ้านดู่ ชาวบ้านดู่บ้านแกมักเรียกสองหมู่บ้านนี้ว่า “ค่ายบ้านดู่ คู่บ้านแก” และเชื่อว่ามีมาตั้งแต่สมัย พระวอพระตา จากภาพแผนที่จะเห็นได้ว่า บ้านแกทางด้านทิศตะวันออกติดลำน้ำห้วยพาลิง และห้วยน้ำคี่ ไหลบรรจบกัน ทั้งสองหมู่บ้านห่างกันประมาณ 2-3 กิโลเมตร ซึ่งอยู่ไม่ห่างกันมากนักสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้ทันเวลาเมื่อมีข้าศึกศัตรูมารุกราน จากภาพเป็นป้ายทางเข้าหมู่บ้าน บ้านแก ซึ่งเป็นป้ายที่เขียนด้วยอักษรลาวปัจจุบันข้อความว่า “บ้านพัฒนา บ้านแก”

พหุจน์ ปณฺ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 10 ภาพอนุสาวรีย์พระวอพระตา ตั้งอยู่บริเวณสวนสาธารณะหนองบัว อำเภอเมือง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2560

นอกจากพระวอพระตาในยุคปัจจุบันจะถูกนำเสนอในรูปแบบของเหรียญที่ระลึก และเป็นพิมพ์แม่เหล็กที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในสังคมแล้ว ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูยังพบว่ามี การนำเรื่องราวของพระวอพระตาที่ปรากฏอยู่ทั้งในประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าพื้นเมืองมาสร้างให้เป็น อนุสาวรีย์เพื่อยืนยันการมีตัวตนของพระวอพระตาในสังคม ทั้งนี้มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการสร้าง อนุสาวรีย์ภาคอีสานอย่างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) ที่จังหวัดนครราชสีมา เมื่อปี พ.ศ.2510 และอนุสาวรีย์กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ที่จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีแนวคิดในลักษณะเดียวกันคือ การ สร้างอนุสาวรีย์คือการพยายามสถาปนาวีรบุรุษ/วีรสตรีและอาจแฝงด้วยเหตุผลทางการเมืองการปกครอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดที่มีการนำเสนอถึงการมีตัวตนของพระวอพระตาในยุคปัจจุบัน ทั้งจาก การสร้างเหรียญพระวอพระตา การสร้างศาลมเหสักข์หลักเมือง การสร้างอนุสาวรีย์ เหล่านี้เป็นตัวที่ ยืนยันการมีตัวตนของพระวอพระตาที่แปรสภาพจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าพื้นเมือง ใน การรับรู้ของผู้คนสองฝั่งโขง อาจกล่าวสรุปได้ว่าพระวอพระตานอกจากจะปรากฏอยู่ในเอกสารเรื่อง เล่าพื้นเมืองแล้ว ในนิทานมุขปาฐะจากพื้นที่ต่าง ๆ ล้วนช่วยยืนยันการมีตัวตนของพระวอพระตาใน ยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการนำเรื่องเล่าดังกล่าวสร้างให้พระวอพระตากลายเป็นวัตถุที่จับต้องได้ กล่าวคือภาคปฏิบัติของการเรื่องเล่านำมาสู่วัตถุศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังพบว่าพระวอพระตาในยุค ปัจจุบันยังดำรงอยู่ด้วยการแปรสภาพกลายเป็นพิมพ์แม่เหล็กหลักเมืองในการยอมรับนับถือของชาวบ้าน

บทที่ 3

ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง

ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง คือภาพพระวอพระตาที่ถูกกล่าวซ้ำหรือการนำเสนอใหม่ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวีรบุรุษและกบฏ ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู ทั้งนี้ (Stuart Hall อ้างใน งาม เชื้อสถาปนศิริ, 2550) ได้กล่าวถึงวิธีที่ทำให้เกิดภาพแทน ว่าเป็นการสะท้อน (refractive approach) คือการทำงานของภาษาเสมือนกระจกสะท้อนความหมายที่แท้จริง ส่วนเจตนาคือ เป็นกระบวนการให้ความหมายที่เป็นความประสงค์ของผู้พูดหรือผู้ประพันธ์ ส่วนโครงสร้างเป็นกระบวนการให้ความหมายที่ถูกสร้างขึ้น จะปรากฏทั้งภาพเหมารวมภาพคู่ตรงข้าม และภาพจากกรอบ ซึ่งเรื่องประวัตินเมืองอุบลราชธานี และเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ปรากฏภาพแทน 2 ลักษณะ คือภาพแทนวีรบุรุษ ภาพแทนกบฏ มีรายละเอียดการนำเสนอดังต่อไปนี้

3.1 ภาพแทนวีรบุรุษ

ภาพวีรบุรุษ คือ ภาพพระวอพระตาผู้นำที่มีความกล้าหาญ มีความเสียสละ มีจิตใจที่เข้มแข็ง ปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ซึ่งจากการนิยามความหมายวีรบุรุษของ (เกอร์ทรูด จอบส์ Gertrude Jobses อ้างใน มารศรี สอทิพย์, 2551: 21) อธิบายว่า วีรบุรุษ (Hero) ในเทวด้านาน วีรบุรุษ หมายถึง ผู้สืบเชื้อสายมาจากเทพเจ้า แต่ในปัจจุบัน วีรบุรุษ หมายถึงผู้กล้าหาญและเข้มแข็งที่สามารถปฏิบัติภารกิจสำคัญและยากลำบาก

จากการศึกษาภาพแทนวีรบุรุษมีความสอดคล้องกับภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ซึ่งพบว่าในเหตุการณ์การสู้รบกันระหว่างพระวอพระตากับเวียงจันทน์ ทำให้เห็นภาพวีรบุรุษที่โดดเด่นของพระวอพระตายิ่งขึ้น โดยภาพวีรบุรุษดังกล่าวปรากฏใน 3 ลักษณะสำคัญ คือ ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ ภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ

ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ คือ ภาพพระวอพระตาผู้ทำหน้าที่บัญชาการควบคุมปกป้องดูแลไพร่พล และปกป้องดูแลครอบครัวมีการนำเสนอผ่านบทบาทของพระวอพระตา ในเหตุการณ์ที่พระตาเป็นผู้นำพาอพยพออกจากเวียงจันทน์ ซึ่งเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ปรากฏภาพผู้นำ 2 ลักษณะ คือ ผู้นำไพร่พล และ ผู้นำครอบครัว มีรายละเอียดการนำเสนอ ดังนี้

3.1.1.1 ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล

ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล คือ ภาพพระวอพระตาผู้เป็นผู้นำที่หน้าที่บัญชาการวางแผน และปกป้อง ตลอดทั้งเป็นผู้สร้างขวัญกำลังใจแก่ไพร่พลในการสู้รบ ซึ่งภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พลที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีการนำเสนอผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ จากบทบาทพระวอพระตาที่มักนำเสนอให้เห็นว่าเป็นผู้มีฤทธิ์อำนาจที่เป็นเคารพและยำเกรงของไพร่พลและคนทั่วไป นอกจากนี้ยังปรากฏจากการออกคำสั่งต่าง ๆ ของพระตา ซึ่งมีความโดดเด่นมากในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์ที่พระตาได้รับราชการตำแหน่งนายกองนอกในราชสำนักเวียงจันทน์ เป็นบทบาทแรกในบทเริ่มเรื่องที่มีการกล่าวถึงพระตาครั้งแรก นอกจากจะมีการกล่าวถึงตำแหน่งหน้าที่ของพระตาที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำไพร่พลแล้ว ยังมีการขยายความว่าพระตาเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับของไพร่พลและคนทั่วไป

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...บัดนี้	จ๊กกล่าวบทเหตุเค้า	ของพระตานายหมู่
	ผู้มาสืบสร้าง	แปงบ้านต่อมา
อันว่า	เมืองอุบลนี้	มีแต่คนเวียงเกลี้ยงอ้อยฮ้อย
	แต่หากเป็นไพร่น้อย	อยู่ตามบ้านเขตแขวง
	พระตามีเดชกล้า	เขายออย่างว่าดี
	ได้เป็นนายกองนอก	นำขึ้นช้อยเวียง
	พระสถิตแห่งห้อง	หินโงมเป็นบ้านใหญ่
	เป็นผู้มีเดชกล้า	คนสะดุ้งกระเดื่องดิน...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 1)

จากเหตุการณ์มีการนำเสนอความเป็นผู้นำไพร่พลของพระตา ดังตัวบทที่กล่าวว่า “จ๊กกล่าวบทเหตุเค้าของพระตานายหมู่” พระตาผู้เป็นเจ้านายของไพร่พลทั้งหลาย “พระตามีเดชกล้าเขายออย่างว่าดี” พระตาเป็นผู้มีเดชานุภาพเป็นที่เคารพเกรงขามของไพร่พลและคนทั่วไป “เป็นผู้มีเดชกล้า

คนสะดุ้งกระตือรือร้น” พระตาเป็นผู้มีเดชานุภาพอาคมกล้าคนทั้งหลายยำเกรงไปทั่วแผ่นดิน นอกจากนี้ในเหตุการณ์ได้กล่าวถึงฉากซึ่งเป็นที่อยู่ของพระตาว่า “พระสถิตแห่งห้องหินงมเป็นบ้านใหญ่” พระตาปกครองไพร่พลอยู่ที่บ้านหินงมเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ในเขตเมืองเวียงจันทน์ นอกจากนี้เหตุการณ์ดังกล่าวได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระตาว่าเป็นผู้นำไพร่พลจนมีการก่อสร้างเมืองอุบลราชธานีในเวลาต่อมา ดังตัวบทที่กล่าวว่า “เมืองอุบลนี้มีแต่คนเวียงเกลี้ยงอ้อยอ้อย” ผู้คนในเมืองอุบล (อุบลราชธานี) ล้วนแต่เป็นคนที่ยอพยพมาจากเวียงจันทน์ที่มาพร้อมกับพระวอพระตา จากเหตุการณ์ดังกล่าวที่ยกมาได้ชี้ให้เห็นว่าพระตามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเป็นผู้นำไพร่พล อีกทั้งยังเป็นการสื่อความหมายภาพเหมารวมที่มองว่าผู้คนที่อยู่เมืองอุบลราชธานีล้วนแล้วแต่เป็นคนเวียงจันทน์ แต่มีการถูกระทำให้เป็นไทยในยุคที่เป็นเมืองอุบลราชธานีเพราะอุบลราชธานีก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...บัดนี้ จักกล่าวปฐมเหตุเค้า
เป็นผู้พาไพร่น้อย
เมืองอุบลนี้
เป็นไพร่น้อย
พระตามีเดชกล้า
เป็นตาแสง
เอากรให้
ตุ้มไพร่น้อย
พระก็สถิตแห่งห้อง
มีเดชกล้า

ของพระตานายหมู่
มาสร้างสืบเมือง
คนเวียงจันทน์เกลี้ยงอ้อยอ้อย
ตามบ้านเขตแขวง
เขาย่องว่าดี
ว่าการกงนอก
องค์ไทรราช
นำขึ้นช้อยเวียง
หินงมบ้านใหญ่
คนย่านกระตือรือร้น...

ปรีชา พิณทอง (2530: 3-4)

บทบาทแรกในบทเริ่มเรื่องที่มีการกล่าวถึงพระตาว่าเป็นผู้นำไพร่พล ดังตัวบทที่กล่าวว่า “จักกล่าวปฐมเหตุเค้าของพระตานายหมู่เป็นผู้พาไพร่น้อยมาสร้างสืบเมือง” พระตาผู้เป็นผู้นำไพร่พลอพยพมาสร้างเมือง เมืองที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงนี้คือเมืองอุบลราชธานี “เป็นตาแสงว่าการกงนอก... ตุ้มไพร่น้อยนำขึ้นช้อยเวียง” แต่เดิมรับราชการในตำแหน่งตาแสงซึ่งเป็นตำแหน่งผู้นำที่เทียบเท่ากับตำแหน่งกำนัน ในราชสำนักเวียงจันทน์ “พระตามีเดชกล้าเขาย่องว่าดี...มีเดชกล้าคนย่านกระตือรือร้น” พระตาเป็นผู้มีเดชานุภาพ อาคมกล้า เป็นที่เคารพยำเกรงของไพร่พลและคนทั่วแผ่นดิน จาก

ตัวบทที่ยกมาจากเหตุการณ์ดังกล่าว ชี้ให้เห็นลักษณะของพระตาว่า เป็นผู้นำไพร่พลผู้มีวิชาอาคมที่น่าเกรงขาม เป็นผู้มีมีเดชาภาพเป็นเคารพและน่าเกรงขามต่อไพร่พลและคนทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าเหตุการณ์เหตุการณ์ที่พระตาได้รับราชการตำตาแสงทำหน้าที่ว่ากรณายกกองนอกในราชสำนักเวียงจันทน์ ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิเทศ และ เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของ ปรีชา พิณทอง มีการกล่าวถึง พระตาว่าเป็นผู้นำที่มีคุณูปการต่อการก่อสร้างเมืองอุบลราชธานีในเวลาต่อมา นอกจากนี้การนำเสนอภาพเหตุการณ์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการนิยามความหมายของวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล ซึ่งในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับคือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี แม้จะมีเนื้อหาสาระที่คล้ายคลึงกันแต่ก็มีความแตกต่างของการใช้คำที่แตกต่างกันอยู่หลายคำ เช่น “จ๊กกล่าวบทเหตุเค้า” และ “จ๊กกล่าวปฐมเหตุเค้า” “คนสะดุ้งกระเดื่องดิน” และ “คนย้าน กระเดื่องแดน” เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าน่าจะเกิดจากการตีความและให้ความหมายของผู้เขียน (ผู้จาร) เพราะแต่ละคนที่อ่านเนื้อหาของเอกสารฉบับเดียวกันเมื่อนำมาเขียนหรือนำเสนอใหม่ก็ย่อมมีการตีความตามประสบการณ์และความเข้าใจของแต่ละบุคคล ฉะนั้นจึงมีความเห็นที่แตกต่างกัน มีความสอดคล้องกับการสะท้อนซึ่งเป็นกรรมวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดภาพแทนซึ่งเชื่อมโยงสัญลักษณ์ที่เรามองเห็นด้วยตากับรูปร่างที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เราใช้เป็นภาพแทน (Hall อ้างใน ธรรม เชื้อสถาปนศิริ, 2550) ดังเช่นการกล่าวถึงพระวอพระตาที่หมายถึงบุคคลผู้เป็นผู้นำที่มีความเก่งกล้าสามารถ เป็นวีรบุรุษในมุมมองของคนไทยภาคอีสานและลาวบางพื้นที่ นอกจากนี้เรื่องเล่าพื้นเมืองทั้งสองฉบับเป็นเอกสารที่อยู่ในพื้นที่ประเทศไทย มีการกล่าวถึงการมาสร้างเมืองอุบลราชธานีของพระวอพระตา สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจการรับรู้เรื่องราวขอพระวอพระตาในฐานะวีรบุรุษที่ได้รับขนบการเขียนประวัติศาสตร์ชาติปอนอยู่ด้วย

2) เหตุการณ์ที่พระตาบัญชาการให้ลูกของตนและผู้นำไพร่พลของแต่ละกลุ่มสำรวจจำนวนไพร่พลเตรียมความพร้อมเพื่อออกเดินทางจากเวียงจันทน์ ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีรายละเอียดเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำที่สามารถบัญชาการไพร่พลในปกครองของตน และไพร่พลกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความเคารพในความเป็นผู้นำของพระตา ดังนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...ให้เจ้าพากันขึ้น

ไปเที่ยวเดินไพร่น้อย

จัดแจงให้

ช้างและม้า

จับผูกไว้

พาซีตีแล่น

ตามบ้านขึ้นหมู่เฮา

เดาตาพร้อมทุกสิ่ง

จัวควายทั้งเป็ดไก่

คงถ่าอยู่ชู้อัน

คืนว่าเดือน 3 ขึ้น

กุจักพาไพรน้อย

ให้สูจัดบัญชีไว้

กับทั้งคนใหญ่่น้อย

มันจักมีท่อใด

วันอังคารมื่อ 5 ค่ำ

หนีเว้นจากเขตเวียง

นายกองทั้งพวกไพร

อย่าเว้นว่าท่อใด

ให้มีบัญชีมาพร้อม...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 2)

มีการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพรพลที่เด่นชัดจากรายละเอียดดัดบทต่อไปนี้ “ให้เจ้าพากันขึ้นพาซีตีเล่นไปเที่ยวเดินไพรน้อยตามบ้านขึ้นหมูเฮา” เป็นการเสนอการนำคำสั่งของพระตาว่าให้ลูกทั้ง 3 คนขี่ม้าออกแจ้งข่าวไพรพลที่อยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่ในปกครองให้เตรียมพร้อมอพยพออกจากเวียงจันทน์ “ให้สูจัดบัญชีไว้นายกองทั้งพวกไพร...มันจักมีท่อใดให้มีบัญชีมาพร้อม” คำสั่งของพระตากล่าวว่าให้สำรวจจำนวนพร้อมทั้งทำบัญชีนายกองและไพร แล้วนำมารายงานให้พระตาทราบ “กุจักพาไพรน้อยหนีเว้นจากเขตเวียง” กู เป็นคำที่ใช้แทนพระตาว่า จะพาไพรพลเมืองทั้งหมดที่ตนปกครองอพยพหนีไปให้พ้นจากเขตแดนเวียงจันทน์ จากรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพรพลจากคำสั่งต่าง ๆ ของพระตาที่แจ้งไปยังไพรพลที่ตนปกครอง

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พากันขึ้น

สามพี่น้อง

ต่างไปสุดคาเม

จดบัญชีพร้อม

หลายบ่น้อย

นับทั้งคนแก่ล้า

พอจักเป็นทหาร

พาซีตีเล่น

เดินย้ายแยกทาง

เขตแดนจนเสี้ยม

หญิงชายน้อยใหญ่

ประมาณได้ห้าหมื่นปลาย

องอาจมีอาคม

หมื่นห้าพันรวมพร้อม...

ปรีชา พิณทอง (2530: 7)

จากเหตุการณ์มีการนำเสนอภาพผู้นำไพรพลผ่านคำสั่งของพระตาดังนี้ “จดบัญชีพร้อมหญิงชายน้อยใหญ่...หลายบ่น้อยประมาณได้ห้าหมื่นปลาย” จากดัดบทข้างต้นเป็นคำสั่งพระตาที่สั่งให้ลูกทั้ง 3 คน คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม นำคำสั่งออกแจ้งไปยังหัวหน้าไพรพลในปกครองให้สำรวจและเตรียมไพรพลเพื่ออพยพ มีการระบุจำนวนว่าราว 5 หมื่นคน ทั้งนี้รวมถึงคนที่มีวิชาอาคมเพื่อเรียกรวมกำลังไพรพล ดังดัดบทว่า “นับทั้งคนแก่ล้าองอาจมีอาคมพอจักเป็นทหารหมื่นห้าพัน

รวมพร้อม” ให้นำทั้งคนแก่ล้ามีอาคม รวบรวม 1 หมื่น 5 พันคนให้รวบรวมเพื่อเตรียมพร้อม จากตัวบทต่าง ๆ ที่ยกมาในเหตุการณ์ดังกล่าวได้สื่อให้เห็นถึงบทบาทของผู้นำที่ถูกนำเสนอผ่านพระตา

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...บัดนี้	ถวยบังคม	ฮับว่าโดยโดย	ข้าน้อยแล้ว
	จึงพากันขึ้น	พาซีตีเล่น	
	สามพี่น้อง	ก็เดินย้ายแยกทาง	
	ต่างไปสุดคาม	ทั่วแดนจนเสียด	
	จึงได้ลงบัญชีพร้อม	หญิงชายน้อยใหญ่	
	นับจำนวนบ่หน้อย	ประมาณได้หมื่นปลาย	
	นับทั้งคนแก่ล้า	องอาจมีอาคม	
	อาจจักเป็นทหาร	หมื่นห้าพันรวมพร้อม...	

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 80)

มีรายละเอียดการนำเสนอความเป็นผู้นำในการออกคำสั่งของพระตาที่มีไปถึงขุนนางและไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ จากตัวบทดังต่อไปนี้ “ถวยบังคมฮับว่าโดยโดยข้าน้อยแล้วจึงพากันขึ้นพาซีตีเล่นสามพี่น้องก็เดินย้ายแยกทาง” จากตัวบทข้างต้นกล่าวถึงการรับคำสั่งของพระตาโดยลูกทั้ง 3 คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม นำความของพระตาไปแจ้งข่าวการอพยพแก่ขุนนางกลุ่มต่าง ๆ ให้สำรวจจำนวนไพร่พล ดังตัวบทที่กล่าวว่า “จึงได้ลงบัญชีพร้อมหญิงชายน้อยใหญ่นับจำนวนบ่หน้อยประมาณได้หมื่นปลาย” ให้มีการจัดทำบัญชีไพร่พล ทั้งหญิง ชาย เด็กและผู้ใหญ่ รวมเข้าอีก 1 หมื่น 5 พันคน “นับทั้งคนแก่ล้าองอาจมีอาคม อาจจักเป็นทหารหมื่นห้าพันรวมพร้อม” จากตัวอย่างข้อความในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นอำนาจการสั่งการของพระตา ซึ่งสะท้อนความเป็นผู้นำไพร่พลได้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาตัวบทในเรื่องเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ในเหตุการณ์ดังกล่าวพบว่า ในเรื่องเล่าพื้นเมืองทั้ง 3 ฉบับ กล่าวตรงกันคือ มีการกล่าวถึงการเตรียมพร้อมอพยพออกจากเวียงจันทน์ และระบุวันเวลาที่ตรงกันว่า วันอังคารขึ้น 5 ค่ำ แต่ก็มีบางข้อความที่กล่าวไม่ตรงกันคือ จำนวนไพร่พลที่รวบรวมได้มีจำนวนที่แตกต่างกันมีทั้ง 5 หมื่นคนบ้าง 1 หมื่นคนบ้าง ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับจำนวนในขณะที่ถูกคัดลอก (ผู้เขียน) บันทึกลง นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณมีการใช้เหตุการณ์นี้เป็นบทเปิดเรื่อง ซึ่งเป็นจุดสังเกตสำคัญประการหนึ่งของผู้เขียนที่ไม่ได้สนใจว่าพระวอพระตาจะเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับเมืองอุบลราชธานี เป็นแต่เพียงต้องการเล่าเฉพาะเรื่องราวของพระวอพระตา ซึ่ง

จุดประสงค์ของผู้เขียนดังกล่าวถือได้ว่ามีความสอดคล้องกับชื่อเรื่อง ซึ่งอาจจะเชื่อมโยงไปถึงการสื่อความหมายของพระวอพระตาภายใต้สำนึกในแบบของคนลาว

3) เหตุการณ์การวางแผนการวางตำแหน่งแห่งที่ของขุนนางกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเตรียมเดินทางออกจากเวียงจันทน์ เช่น หลวงราชโกชนีย์และท้าวทิดชมกำกับไพร่พลฝ่ายขวา ท้าวนาม ท้าวสุน ท้าวหมา ท้าวพลอย ให้กำกับไพร่พลฝ่ายซ้าย นอกจากนี้ยังระบุอีกว่า พระวอพระตาเป็นผู้นำกองกลาง ซึ่งเป็นผู้บัญชาการสูงสุด จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความเป็นมีอำนาจในการสั่งการของผู้นำไพร่พล

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู

...คือหลวงราชโกชนีย์

ให้ควบคุมไพร่น้อย

ท้าวนามท้าวสุน

ถือด้านฝ่ายซ้าย

พระวอพระตานั้นเป็นกองกลาง

ท้าวทิดชมผู้มีฤทธิกล้า

ถือด้านฝ่ายขวา

ท้าวหมาท้าวพลอย

สองท้าวให้แต่งการณ

ช้อยกันระวังด้าน...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 2)

จากเหตุการณ์มีการนำเสนอภาพผู้นำไพร่พลจากรายละเอียดตั้งตัวบทว่า “คือหลวงราชโกชนีย์ท้าวทิดชมผู้มีฤทธิกล้า ให้ควบคุมไพร่น้อยถือด้านฝ่ายขวา” พระตาสั่งให้หลวงราชโกชนีย์ ท้าวทิดชม ควบคุมไพร่พลกำกับฝ่ายขวา “ท้าวนามท้าวสุนท้าวหมาท้าวพลอยถือด้านฝ่ายซ้าย” หมายถึง พระตาสั่งให้ ท้าวนาม ท้าวสุน ท้าวหมา ท้าวพลอย ควบคุมไพร่พลกำกับฝ่ายซ้าย “พระวอพระตานั้นเป็นกองกลางช้อยกันระวังด้าน” หมายถึง พระวอพระตากำกับไพร่พลกองกลาง เป็นผู้คอยบัญชาการต่าง ๆ จากรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้นำไพร่พลจากตำแหน่งแห่งที่ของพระตาและคำสั่งที่มีไปถึงหัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...คิดเอาได้

กับท้าวชมผู้กล้า

ท้าวนามท้าวชมพร้อม

กำกับกำฝ่ายซ้าย

อันว่านายใหญ่ห้า

ฤทธิกล้า

หลวงราชโกชนีย์

ถือกำฝ่ายขวา

ท้าวเชียงหมวดหนึ่ง

สามท้าวแต่งการ

กำกับกองคุมพวก

หาญห้ากว่าเสื่อ

พระตาคำผงนั้น

คอยระวังรักษา

พระวอให้

กับท้าวพรหมผู้น้อง

ซอมเลศเลี้ยว

เป็นกองหนุน

จัดเสร็จแล้ว

เดินพี่น้อง

เป็นพวกกองกลาง

ครอบครัวของใช้

เป็นแม่ทัพ

ท้าวสุนขี้ช้อยชู

เวียงจันทน์ซิ่นาไล

ช้อยกันระวังต้าน

คอยฟังคำสั่ง

คอยเยื้อนย้วนนำ...

ปรีชา พิณทอง (2530: 7)

จากเหตุการณ์มีรายละเอียดการนำเสนอความเป็นผู้นำไพร่พลดังตัวบทที่ว่า “*คิดเอาได้ หลวงราชโกชนัยกับท้าวชมผู้กล้าถือกำฝ้ายขวา*” สั่งให้หลวงราชโกชนัย ท้าวชม ควบคุมไพร่พลกำกับด้านฝ่ายขวา “*ท้าวนามท้าวชมพร้อมท้าวเชียงหมวดหนึ่งกำกับกำฝ้ายซ้าย*” สั่งให้ท้าวนาม ท้าวชม ท้าวเชียง ควบคุมไพร่พลกำกับด้านฝ่ายซ้าย “*พระตาคำผงนั้นเป็นพวกกองกลางคอยระวังรักษาครอบครัวของใช้*” ส่วนพระตาและท้าวคำผงควบคุมไพร่พลอยู่กองกลาง ค่อยบัญชาการ และดูแลครอบครัว นอกจากนี้พระตายังแต่งตั้งให้พระวอเป็นแม่ทัพ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “*พระวอให้เป็นแม่ทัพ*” ซึ่งเป็นการกล่าวถึงบทบาทของพระวอในการเป็นผู้นำครั้งแรก “*ท้าวพรหมผู้น้องท้าวสุนขี้ช้อยชู*” สั่งให้ท้าวพรหม ท้าวสุน เป็นกองหนุน จากตัวอย่างในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำของพระตาพระวอ จากคำสั่งที่มีไปยังผู้อยู่ใต้ปกครอง

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...คิดเอาได้

กับท้าวชมผู้กล้า

ท้าวนามท้าวหมาพร้อม

กำกับด้านฝ่ายซ้าย

อันว่า นายใหญ่ 5

ฤทธิ์เก่งกล้า

พระตาคำผงนั้น

คอยระวังรักษา

พระวอให้

ทั้งท้าวพรหมผู้น้อง

หลวงราชโกชนัย

ให้ถือด้ามกำฝ้ายขวา

ท้าวเชียงหมวดหนึ่ง

สามท้าวให้แต่งการ

กำกับกองคุมพวก

หาญห้าวกว่าเสือ

ให้เป็นพวกกองกลาง

ครอบครัวของใช้

เป็นแม่ทัพคอยทาง

ท้าวสุรขี้ช้อยชู

จอมเลิศเลี้ยว
เป็นกงหมุน
คั่นว่า จัดสำเร็จแล้ว
ตักเดือนผู้พี่น้อง

เวียงจันทน์ชีนาไล่
ช้อยกันระวังด้าน
ก็คอยฟังคำสั่ง
คอยเอื้อนยวนำ...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 80)

จากเหตุการณ์มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล ดังตัวบทว่า “หลวงราชโกชนัยกับท้าวชมผู้กล้าให้ถือด้ามดาบฝ่ายขวา” พระตาสั่งให้หลวงราชโกชนัยกับท้าวชมให้กำกับไพร่พลฝ่ายขวา ท้าวนาม ท้าวหมา ท้าวเชียงกำกับไพร่พลฝ่ายซ้าย “ท้าวนามท้าวหมาพร้อมท้าวเชียงหมวดหนึ่งกำกับด้านฝ่ายซ้าย” ท้าวนาม ท้าวหมา ท้าวเชียงกำกับไพร่พลฝ่ายซ้าย “พระวอให้เป็นแม่ทัพคอยทาง” พระตาแต่งตั้งให้พระวอเป็นแม่ทัพ “ทั้งท้าวพรหมผู้น้องท้าวสุรช้ำช้อยชู” ให้ท้าวพรหม ท้าวสุรเป็นกงหมุน ยังมีการระบุอีกว่าพระตา และท้าวคำผิง เป็นผู้กำกับไพร่พล กงกลางเป็นผู้บัญชาการสูงสุดและคอยดูแลครอบครัวของใช้ ดังตัวอย่าง “พระตาคำผิงนั้นให้เป็นพวกกงกลาง” จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นอำนาจการสั่งการของพระตาซึ่งสะท้อนภาพผู้นำไพร่พลจากคำสั่งที่มีไปยังผู้อยู่ใต้ปกครอง

จากการศึกษาเหตุการณ์การวางแผนการวางตำแหน่งแห่งที่ของขุนนางกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเตรียมเดินทางออกจากเวียงจันทน์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับพบว่ามีกรกล่าวถึงการเตรียมไพร่พลอพยพออกจากเวียงจันทน์จากคำสั่งของพระตาเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างในเรื่องของชื่อบุคคลซึ่งพบว่าชื่อของท้าวพลอยปรากฏอยู่ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู นอกจากนี้ยังพบว่า มีการกล่าวถึงขุนนางที่เป็นหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ มีลักษณะความสัมพันธ์กันเป็นเครือญาติดังที่มีกล่าวถึงการตักเดือนพี่น้องซึ่งปรากฏอยู่ในทุกฉบับ ในเหตุการณ์ดังกล่าวมีการพยายามสื่อความหมายของคนกลุ่มที่อพยพออกมาพร้อมกับพระวอพระตาซึ่งเป็นคนในวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงว่ามีความสัมพันธ์กันเป็นเครือญาติซึ่งผู้ประพันธ์ได้ดึงเอาลักษณะความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาตินี้มาประกอบสร้างภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พลของพระวอพระตา

4) เหตุการณ์ที่พระวอพระตามีหมายแจ้งไปยังเมืองที่อยู่ในปกครอง คือ ภูเวียง และผ้าขาว พันนา เรียกรวมไพร่พลเพื่อเตรียมความพร้อมรับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 2 นอกจากนี้ ในเหตุการณ์ได้กล่าวถึงว่าพระวอพระตาเป็นผู้นำที่มีความสามารถคาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับการยกทัพของเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านอกจากพระวอพระตาผู้เป็นผู้นำที่มีความกล้าหาญและเข้มแข็ง เป็นที่เกรงขามของไพร่พลและคนทั่วไปแล้ว ยังมีความสามารถที่หลากหลายดังจะเห็นได้จากการคาดการณ์ล่วงหน้าได้อย่างแม่นยำ

...เมื่อนั้น	เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินืองหนองบัวลำภู	
	พระตาพระวอเจ้า	ทั้งสองคุ้มไพร่
	คาดการณ์หากแมนแท้	บ่ผิดด้ามตั้งคิดเห็น
	คิดว่าเดือน 3 ขึ้น	เคิกเวียงซิมาสอด
	แล้วจึงแต่งไพร่น้อย	แสงดั้นสอดแนม
	แล้วให้คนขี่ม้า	ถือหมายฮีบตีแล่น
	คั้นว่าถึงท้าวนามภูเวียง	ผู้เป็นนายบ้าน
	คั้นว่าท้าวนามได้	ยินหมายก็โดยฮีบ
	ให้เกณฑ์จัดไพร่น้อย	โดยด้ามได้ 5 พัน
	ท้าวนามเป็นนายกอง	บ่ได้นานเลยเดินย้าย
	คั้นว่าไปถึงห้อง	หนองบัวตั้งค่ายอยู่
	พวกหนึ่งขึ้น	พาฮีบตีแล่น
	ถึงผ้าขาวพันนา	บ่ให้นานหลายมือ
	จึงได้เอาหมายให้	หลวงราชโกชนัย
	ให้เร่งเดินรีพล	5 พันอย่าช้า...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินืองหนองบัวลำภู: 9)

จากเหตุการณ์มีการนำเสนอภาพผู้นำไพร่พลจากรายละเอียดของตัวบทดังนี้ “เมื่อนั้นพระตาพระวอเจ้าทั้งสองคุ้มไพร่” จากตัวบทข้างต้นกล่าวว่พระวอพระตาผู้ปกครองไพร่พล “คาดการณ์หากแมนแท้บ่ผิดด้ามตั้งคิดเห็น คิดว่าเดือน 3 ขึ้นเคิกเวียงซิมาสอด” ผู้นำไพร่พลทั้งสองคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าว่า ในช่วงเวลาเดือน 3 คีกเวียงจันทน์จะมาถึงหนองบัวลุ่มภู จากตัวบทดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระวอพระตาผู้เป็นผู้มีไหวพริบในการคาดคะเน “แล้วให้คนขี่ม้าถือหมายฮีบตีแล่น” พระตาสั่งให้ไพร่พลไปแจ้งข่าวคีกเวียงจันทน์แก่ผู้นำไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ “ถึงท้าวนามภูเวียงผู้เป็นนายบ้าน...จัดไพร่น้อยโดยด้ามได้ 5 พัน” ให้กลุ่มท้าวนาม บริเวณภูเวียง จัดเตรียมไพร่พล 5 พันคน “ถึงผ้าขาวพัน...หลวงราชโกชนัย...ให้เร่งเดินรีพล 5 พันอย่าช้า” ให้กลุ่มหลวงราชโกชนัย บริเวณผ้าขาว พันนา จัดเตรียมไพร่พล 5 พันคนเช่นกัน จากรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล จากคำสั่งของพระวอพระตาที่มีไปยังหัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้ภาพผู้นำไพร่พลยังสื่อออกมาผ่านความเป็นผู้มีไหวพริบในการคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับการรับมือกับคีกเวียงจันทน์ที่จะมีมาถึงในช่วงเดือน 3

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...เมื่อนั้นพระตาพระวอเจ้า

คาดการแพ้

คิดว่าเดือนสามขึ้น

บ่ควรเฮาอยู่ช้า

ค้นว่าเคิกมาใกล้

บ่เอาไว้เดียนี่

ปรึกษากันแล้ว

แต่งไพร่น้อย

เขียนหมายให้

ขึ้นขี่ม้า

นำความใช้

ถึงภูเวียง

ทำนามได้

เกณฑ์ไพร่บ้าน

พลหาญห้าว

ฮอดแห่งค่าย

พวกหนึ่งถือหมายขึ้น

ถึงผ้าขาวพันนา

หมายมอบให้

ฮีบเฮ่งเกณฑ์โยธา

เมื่อนั้นหลวงราชฮู้

จัดโยธา

ทั้งสองดุ่มไพร่

แก้แม่่นมิผิด

เคิกเวียงซิมฮอดเฮาแล้ว

เตรียมพร้อมล่าคอย

จัวเจียวหาช่องบ่ทันแล้ว

การฮ้ายซิว่งถึง

ทั้งสองพ้อลูก

แสงดั้นสอดแนม

เกณฑ์พลหมวดหมู่

มิช้าด่วนไป

ของพระตาดั้นฮอด

มอบทำนามมิช้า

ยินหมายพลันแล่น

เดียนั้นห้าพัน

กองทำนามพักจอด

เขาตั้งล่าคอย

พาซิดีเล่น

บ่ให้นานหลายมื่อ

หลวงราชโกลนัย

ห้าพันอย่าช้า

เฮวฮีบโฮมเป็อง

ห้าพันเตรียมพร้อม...

ปรีชา พิณทอง (2530: 34-35)

จากเหตุการณ์มีรายละเอียดการนำเสนอความเป็นผู้นำไพร่พล ดังตัวบทว่า “เมื่อนั้นพระตาพระวอเจ้าทั้งสองดุ่มไพร่คาดการแพ้แก้แม่่นมิผิด” จากตัวบทดังกล่าวจะเห็นความเป็นผู้นำไพร่พล จากคำว่า “ดุ่มไพร่” หมายถึงผู้คุมครองปกป้องไพร่พล “แต่งไพร่น้อยแสงดั้นสอดแนม” พระตาสั่งให้ไพร่พลไปสืบข่าวการเคลื่อนไหวของไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ นอกจากนี้เมื่อทราบข่าวการเตรียมทัพของเวียงจันทน์ที่จะมาตีหนองบัวลุ่มภูแล้ว พระตาได้เขียนหมายเพื่อส่งไปแจ้งข่าวยังหัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ ดังตัวบทว่า “นำความใช้ของพระตาดั้นฮอด” นำคำสั่งของพระตา “ถึงภูเวียงมอบทำนาม

นามมีข้า” เพื่อแจ้งข่าวทำนามบริเวณภูเวียง “เถิงผ้าขาวพันนา...หมายมอบให้หลวงราชโกชนัย”
แจ้งข่าวหลวงราชโกชนัยบริเวณผ้าขาว พันนา จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้นำ
ของพระตาในการเป็นผู้บัญชาการสูงสุดส่วนพระวอเป็นผู้นำไพร่พลในสนามรบซึ่งถูกแต่งตั้งจากพระ
ตา

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...เมื่อนั้น พระตาพระวอ

คาดการณ์บ่แพ้

คือนว่า เดือนสามขึ้น

บ่คาดหาอยู่ข้า

คั้นว่า เศึกมาใกล้

บ่เอาไว้เดียนนี้

คั้นบ่ถกสาแท้

จึงแต่งให้ไพร่น้อย

แล้วจึงเขียนหมายให้

ขึ้นขี่ม้า

นำความแถลง

ฮอดถึงภูเวียง

ทำนามได้

ให้จัดเกณฑ์ไพร่น้อย

พลหาญห้า

แห่งค่ายเขาตั้ง

พวกหนึ่ง ถือหมายขึ้น

เถิงผ้าขาวพันนา

หมายมอบให้

ฮีบเฮ่งเกณฑ์โยธา

เสร็จกระบวณแล้ว

กุมรีพล

คั้นว่า ไปเถิงห้อง

คอยแต่พระผู้ตัน

ทั้งสองผู้คุมไพร่

แมนแท้บ่มีผิด

เศิกเวียงมาฮอด เขาแล้ว

ฮีบเดินพร้อมล่าความ

สองบ่ทันได้

พาลฮ้ายซิวล่งเถิง แท้แล้ว

ทั้งสองพ้อลูก

แสงวตั้งสอดแนม

เกณฑ์รีพลหมวดหมู่

บ่มีข้าด่านไป

ของพระตานัน

มอบทำนามบ่มีข้า

ยินหมายพลันแล่น

บ้านเดียนนั้นห้าพัน

กองทำนามพักจอดฮอดแล

หล้าคอย

พาซีเดินแล่น

บ่ให้นานหลายมื่อ

หลวงราชโกชนัย

ได้ห้าพันเตรียมพร้อม

พร้อมพวกทวยหาญ

มาเองบ่มีข้า

หนองบัวเขาจอด

ซีเติมตั้งแต่งการ แท้แล้ว...

จากเหตุการณ์มีรายละเอียดการนำเสนอ ดังนี้ “พระตาพระวอทั้งสองผู้คุ้มไพร่ คาคการณบ่
แพ้แม่นแท่บมีผิด” พระตาได้มีหมายส่งไปแจ้งชาวศึกเวียงจันทน์ยังหัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่
ภายใต้ปกครองของตน “นำความแกลงของพระตานัน” พระตาให้แจ้งชาวแก่หัวหน้าไพร่พล
กลุ่มต่าง ๆ “ฮอดถึงภูเวียงมอบท้าวนามบมีข้า” ท้าวทามที่ภูเวียง “เอ็งผ้าขาวพันนา...หมายมอบให้
หลวงราชโกชนัย” หลวงราชโกชนัยที่บริเวณผ้าขาว พันนาเพื่อเรียกรวมไพร่พลเตรียมความพร้อมรับศึก
เวียงจันทน์ครั้งที่ 2 จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำของพระตาพระวอที่มีไหว
พริบและความสามารถในการคาคการณเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างแม่นยำเกี่ยวกับศึกเวียงจันทน์และ
ยังแสดงให้เห็นอำนาจการสั่งการของพระตาในการสั่งการไพร่พล

จากการศึกษาเหตุการณ์ที่พระวอพระตามีหมายแจ้งไปยังเมืองที่อยู่ในปกครอง คือ ภูเวียง
และ ผ้าขาว พันนา เรียกรวมไพร่พลเพื่อเตรียมความพร้อมรับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 2 ในเรื่องเล่า
พื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับพบว่ามีการกล่าวถึงพระวอพระตาที่คล้ายคลึงกันว่าพระวอพระตาสั่ง
การณให้ขุนนางหัวหน้าของแต่ละกลุ่มทั้งหลวงราชโกชนัยและท้าวนามเตรียมไพร่พลให้พร้อมในการสู้
ศึกเวียงจันทน์ ซึ่งก็มีการปฏิบัติตามคำสั่งพระวอพระตาซึ่งเป็นแม่ทัพสองพ่อลูก ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า
เรียกพระวอพระตาสองพ่อลูกมีความสอดคล้องกับระบบสืบทอดอำนาจในการปกครองที่ส่งผ่านจาก
พ่อสู่ลูก อีกทั้งยังสื่อให้เห็นถึงจารีตการเรียกชื่อลูกคนโตแทนชื่อพ่อซึ่งมีการเรียกชื่อพระวอพระตาจน
กลายมาเป็นวีรบุรุษคู่จนถึงปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับลักษณะของภาพแทนที่เป็นการสะท้อนของ
(Stuart Hall อ้างใน ธานี ชี้อสถาปนศิริ, 2550) ที่ถือเป็นกระบวนการการให้ความหมายที่เกิดจาก
ความคิดที่ขึ้นอยู่กับบุคคล เหตุการณ์ และการทำงานของภาษาที่เปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อน
ความหมายที่แท้จริงออกมา นอกจากนี้จากความสัมพันธ์ของพระวอพระตาซึ่งเป็นคนในครอบครัว
เดียวกันยังมีความสอดคล้องกับการให้ความสำคัญของระบบเครือญาติในระดับขุนนางทั้งหลวงราช
โกชนัยและท้าวนามที่อาจมีความสัมพันธ์กันเป็นระบบเครือญาติ

5) เหตุการณ์ที่ไพร่พลผู้อยู่ภายใต้ปกครองของพระตามีความชื่นชมยินดีที่ได้เป็นไพร่
พลภายใต้ผู้นำที่มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง มีไหวพริบและความสามารถ อย่างพระตา จากเหตุการณ์นี้
ได้แสดงให้เห็นถึงความยอมรับนับถือของไพร่พลที่มีต่อพระตาอย่างชัดเจน

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภูมีรายละเอียดของเหตุการณ์
ดังนี้

...เขาก็มีความสุข

หาผู้ศึกโคกเศร้า

มีแต่อาสาสู

เป็นแต่บุญพระตา

ชื่นบานบมีฮ้อน

กลัวย่านบมี

เอามันสู่แกมปาก

จ่องจุงพลคือ...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 9)

จากเหตุการณ์มีรายละเอียดการนำเสนอความเป็นผู้นำไพร่พลจากตัวบทที่ไพร่พลกล่าวถึงพระตาว่า “เป็นแต่บุญพระตาจ่องจูงพลดี้อ” ซึ่งกล่าวถึงพระตาด้วยความเคารพรัก และมีความกล้าหาญที่ได้มีผู้นำที่มีความเก่งกล้าสามารถ ดังจะเห็นได้ดังตัวบทที่กล่าวว่า “เขาก็มีความสุขขึ้นบานบ่มีฮ้อน” ไพร่พลมีจิตใจที่ขึ้นบานและอยู่เย็นเป็นสุข “หาผู้คึกโคกเศร้างล้วย่านบ่มี” ไม่มีไพร่พลคนไหนเกรงกลัวภัยสงคราม จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้นำของพระวอพระตาผ่านคำสั่งที่มีถึงผู้ได้ปกครองและภาพผู้นำจากน้ำเสียงของไพร่พล

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พากันชมขึ้นบาน

ใจประสงค์ไว้

หาผู้คึกโคกเศร้าง

มีแต่อาสาสู้

บ่ขยาดย่าน

อาสาสู้

ชาติที่หนีจากบ้าน

ท่อกหากใจประสงค์ตั้ง

เป็นเพื่อบุญพระตา

จูงจ่องให้

ท่อนมีความสุข

สงครามเป็นใหญ่

กล้วย่านบ่มี

เอามันทุกเกมปาก

การแพ้สิ่งใด

สงครามถึงขนาด

บ่มีย่านหย่อนกลัว

เอาพระตาเป็นที่พึ่ง

ได้นำทางใสส่อง

พลตื่นแต่ปฐมพันแล้ว...

ปรีชา พินทอง (2530: 35-36)

จากเหตุการณ์มีรายละเอียดการนำเสนอความเป็นผู้นำไพร่พลจากตัวบทดังต่อไปนี้ “ท่อกหากใจประสงค์ตั้งเอาพระตาเป็นที่พึ่ง” ไพร่พลทั้งหลายพร้อมใจกันเอาพระตาเป็นผู้นำ เป็นที่พึ่งที่ระลึกทางใจ “เป็นเพื่อบุญพระตาได้นำทางใสส่อง” นอกจากนี้ไพร่พลยังกล่าวถึงพระตาด้วยความเคารพรัก และมีความกล้าหาญที่ได้มีผู้นำที่มีความเก่งกล้าสามารถ ดังจะเห็นได้ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พากันชมขึ้นบานท่อนมีความสุข” ไพร่พลมีจิตใจที่ขึ้นบานและอยู่เย็นเป็นสุข “หาผู้คึกโคกเศร้างล้วย่านบ่มี...บ่ขยาดย่านการแพ้สิ่งใด” ไม่มีไพร่พลคนไหนเกรงกลัวภัยสงคราม จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้นำของพระวอพระตาผ่านคำสั่งที่มีถึงผู้ได้ปกครองและภาพผู้นำจากน้ำเสียงของไพร่พล

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...ชาติที่หนีจากบ้าน	บ่มีย่านหย่อนกลัว
ทั้งหลายใจประสงค์แท้	เอาพระตาเป็นที่พึ่ง
ลดชั่วช้า	สาแล้วจั่งซิเซา เจ้าเอย
อันนี้ เป็นเพื่อบุญพระตา	ได้นำทางไสส่อง
จ่องจูงให้	พลตื้อแต่ปฐม พันแล้ว...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 109)

จากเหตุการณ์มีรายละเอียดเกี่ยวกับไพร่พลกล่าวถึงพระตาว่า “เป็นเพื่อบุญพระตาได้นำทางไสส่อง...ชาติที่หนีจากบ้านบ่มีย่านหย่อนกลัว” ภายใต้การนำของพระตาไพร่พลทั้งหลายล้วนมีจิตใจที่กล้าหาญ “ทั้งหลายใจประสงค์แท้เอาพระตาเป็นที่พึ่ง” ไพร่พลทั้งหลายจะขอเอาพระตาเป็นที่พึ่งที่ระลึก “ลดชั่วช้าสาแล้วจั่งซิเซา” แม้นตายก็ไม่คิดเสียดายชีวิต จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความยอมรับนับถือของไพร่พลที่มีต่อผู้นำอย่างพระตาว่า เป็นที่เคารพรักและยำเกรงของไพร่พลเป็นอย่างมาก

จากเหตุการณ์ที่ไพร่พลผู้อยู่ภายใต้ปกครองของพระตามีความชื่นชมยินดีที่ได้เป็นไพร่พลภายใต้ผู้นำที่มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง มีไหวพริบและความสามารถ ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับมีการนำเสนอภาพพระตาจากมุมมองของไพร่พลที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือไพร่พลภายใต้ปกครองของพระตาได้กล่าวถึงพระตาเสมือนเป็นเทพเจ้าผู้คอยปกป้องรักษาด้วยบารมี ไพร่พลทั้งหมดมีจิตใจที่กล้าหาญในการสู้รบภายใต้ผู้นำอย่างพระตา ทั้งนี้ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำในเหตุการณ์นี้มีความสอดคล้องกับ (สัจวัต ฮอล Hall อ่างใน ธานี เชียงใหม่ เชียงใหม่, 2550) ในลักษณะภาพจากกรอบซึ่งมีการสร้างกรอบของวีรบุรุษไว้แล้วนำกรอบนั้นมาใช้กับคนอื่นว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะของการนำภาพแทนวีรบุรุษมาใช้ในการสร้างสำนึกร่วมของผู้ที่ร่วมวัฒนธรรมเดียวกันที่มีความรู้สึกว่าเป็นลูกหลานพระวอพระตา

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในส่วนที่มีการนำเสนอเนื้อหาการสร้างเมืองอุบลราชธานีดังกล่าวข้างต้น ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ฉบับของหอสมุดแห่งชาติลาว มีการกล่าวถึงพระตาในบทเปิดเรื่องที่ต่างกัน เนื่องจากการเริ่มเรื่องไม่ได้มีการเกริ่นกล่าวความเป็นมาเกี่ยวกับเมืองอุบลราชธานีเหมือนเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ แต่เริ่มบรรยายเหตุการณ์ภายหลังที่พระวอพระตาอพยพไพร่พลและครอบครัวออกมาจากเวียงจันทน์แล้ว ได้กล่าวยกย่องพระตาว่าเป็นผู้นำในเหตุการณ์อื่น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ไพร่พลกล่าวถึงพระตาว่าจะขอเอาพระตาเป็นที่พึ่งในการสร้างขวัญกำลังใจเพื่อต่อสู้กับเวียงจันทน์ แสดงถึงการเน้นย้ำการเป็นผู้นำจากการให้ความหมายผ่านน้ำเสียงของไพร่พล

จากการศึกษาภาพแทนวีรบุรุษในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงพบว่า การประกอบสร้างภาพแทนวีรบุรุษ โดยการนำเสนอผ่านภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พลมีความโดดเด่นในเรื่องเล่าของไทยจำนวน 2 ฉบับ คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติน้องหนองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ทั้ง 2 ฉบับถือได้ว่าเป็นเอกสารฝ่ายไทยที่เล่าเรื่องราวพระวอพระตาสัมพันธ์กับแนวคิดวีรบุรุษเมืองอุบลราชธานีภายใต้ปกครองของสยาม ซึ่งได้นำเสนอภาพความเป็นผู้นำไพร่พลโดยผ่านกระบวนการประกอบสร้างที่ดึงเอาลักษณะต่าง ๆ ที่มีการรับรู้ในวัฒนธรรมมาจับเน้นให้เห็นภาพแทนวีรบุรุษ นอกจากนี้ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ แม้จะไม่ได้กล่าวถึงความเป็นผู้นำไพร่พลภายใต้สำนักของเมืองอุบลราชธานีเหมือนอย่างเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยก็ตาม แต่ก็มีกรนำเสนอภาพผู้นำไพร่พลในเหตุการณ์อื่น ๆ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ภายหลังที่พระวอพระตาอพยพออกมาจากเวียงจันทน์แล้วและมีเหตุการณ์พ้องกับเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับ และพบว่ามีกรเลือกนำเสนอเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระวอพระตาเท่านั้น เนื่องจากความประสงค์ของผู้เขียน (ผู้จาร) พยายามที่จะเล่าเรื่องราวเจาะจงที่พระวอพระตาเท่านั้น จึงไม่ได้ขยายรายละเอียดเกี่ยวกับเมืองอุบลราชธานี จากตัวบทที่ยกมาดังกล่าวในเหตุการณ์มีความสอดคล้องกับ นพพร ประชากุล (2552) ที่กล่าวว่าภาพแทนคือการดึงเอาคุณลักษณะที่เด่นชัดเกี่ยวกับการเป็นผู้นำมาจับเน้นนำเสนอออกมา ประหนึ่งว่าเป็นตัวแทนของทั้งหมด พบว่า ผู้นำไพร่พลสูงสุดถูกนำเสนอผ่านพระตา ส่วนผู้นำไพร่พลในสนามรบถูกนำเสนอผ่านพระวอผู้เป็นลูก ซึ่งเป็นผู้นำรองจากพระตา โดยจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่พระตามีคำสั่งให้ลูกทั้ง 3 คนนำหมายไปแจ้งแก่ผู้นำไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเตรียมพร้อมอพยพออกจากเวียงจันทน์ แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำที่มีความอาวุโสที่คอยบัญชาการต่าง ๆ

3.1.1.2 ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัว

ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัว คือ ภาพบทบาทของพระตาผู้เป็นพ่อที่คอยปกป้องดูแลลูกและคนในครอบครัว มีความโอบอ้อมอารี เสียสละ คอยแนะนำตักเตือนลูกในทางที่ดี และเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ แก่ลูกอยู่เสมอ พบว่า ผู้นำครอบครัวมีการนำเสนอออกมา 2 ลักษณะ คือ พ่อผู้ห่วงใยลูก และ พ่อผู้สั่งสอนลูก ซึ่งคุณลักษณะของผู้นำครอบครัวของพระตาตามันั้น บรรณาณาเห็นครอบครัวได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตาและปลอดภัยจากภัยสงคราม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ภาพพ่อผู้ห่วงใยลูก

พ่อผู้ห่วงใยลูกเป็นคุณลักษณะที่ถูกนำเสนอผ่านพระตา ทั้งความรู้สึก คำพูด และท่าทีต่าง ๆ ที่แสดงถึงความห่วงใยต่อลูก เหตุการณ์ที่เด่นชัดที่ได้เสนอภาพของพ่อผู้ห่วงใยลูกคือ เหตุการณ์ภายหลังที่พระตาทราบข่าวการขอลูกจากกษัตริย์เวียงจันทน์เพื่อเป็นมหาดเล็กและนางสนม พระตาได้พาครอบครัวและไพร่พลอพยพออกจากเวียงจันทน์ ภายหลังจากกษัตริย์เวียงจันทน์พระองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์สมบัติ มีการนำเสนอเหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงแต่ละฉบับดังนี้

1) เหตุการณ์ที่พระตาทราบพระประสงค์จากสาส์นที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ มีเนื้อความกล่าวถึงว่า พระองค์ต้องการลูกพระตาทั้งหมดเพื่อเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง พระตาได้แสดงความเป็นผู้นำครอบครัว โดยมีความรู้สึกคัดค้านและไม่เห็นด้วยกับสาส์นดังกล่าว จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบทบาทและความรู้สึกของพระตาตาผู้เป็นผู้นำครอบครัว

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...คันทระตาฐัทราบแจ้	คำพระราชเล็งโย
ก็เหล่ามีคำชม	เคียดเข้มเคืองแค้น
คิดว่าแท้กูเป็นข้าเจ้า	องค์ประเสริฐพิตตา
ก็บ่เคยข่มเหง	ชิโอบชิงเมียลูก
บัดนี้ บุตรราชา	ได้ทงแทนแทนเมือง
เหตุใดจึงขีมาข่มเหง	เอาลูกกูไปเกี้ยว...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 1)

จากเหตุการณ์ที่ยกมามีเนื้อความกล่าวถึงว่า พระองค์ต้องการลูกพระตาทั้งหมดเพื่อเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง เมื่อพระตาผู้เป็นพ่อทราบข่าวก็ได้แสดงความเป็นไม่พอใจออกมาตามสัญชาติญาณพ่อ โดยมีความรู้สึกคัดค้านและไม่เห็นด้วยกับสาส์นดังกล่าว ดังตัวบทที่กล่าวไว้ว่า “คันทระตาฐัทราบแจ้คำพระราชเล็งโยก็เหล่ามีคำชมเคียดเข้มเคืองแค้น” จากตัวบทที่ยกมาพระตาได้แสดงความขัดเคืองใจต่อการขอลูกของตนจากกษัตริย์เวียงจันทน์ซึ่งเป็นการแสดงออกของหัวอกผู้เป็นพ่อที่มีความห่วงใยลูก นอกจากนี้พระตายังกล่าวด้วยความเป็นห่วงลูกว่า “เหตุใดจึงขีมาข่มเหงเอาลูกกูไปเกี้ยว” เหตุใดนักษัตริย์เวียงจันทน์จะมาข่มเหงตนแล้วเอาลูกตนไปเป็นคนรับใช้และเป็นนางสนม ความเป็นผู้นำครอบครัวและพ่อผู้ห่วงใยลูกของพระตาจากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบทบาทและความรู้สึกของพระตา รวมถึงบุคลิกลักษณะที่เป็นคนแข็งกร้าวต่อต้านคำสั่งของกษัตริย์ที่ไม่มีความยุติธรรม ซึ่งลักษณะความแข็งกร้าวดังกล่าวพระตาแสดงออกมาด้วยความห่วงใยต่อลูกเป็นอย่างมาก

เรื่องประวัตินองอุบลราชธานี

...พระตาฐัแจ้	คำพระราชเหนือหัว
มีใจชม	เคียดเค็มเคืองแค้น
ตั้งแต่กูเป็นข้า	องค์ประเสริฐพิตตา
พระบ่เคยข่มเหง	โลภชิงเมียลูก

บัดนี้	บุตรราชทั้ว	ทะรงแทนแทนเมือง
	เหตุใดซึมาขอเอา	ลูกกูไปเกลี้ยง
	คำนี้เคื่องใจแท้	คือไฟลามลวก
	เหื่อแตกหน้า	โคคร้าวอาบหลัง
	อดสาตั้ง	กลอยมโนบปาก
	อุกอ้งเอ้า	ปานค้อนต๋อยหัว...
		ปรีชา พิณทอง (2530: 5)

ภาพพ่อผู้หวังใยลูกได้ถูกนำเสนอผ่านพระตาที่แสดงความหวังใยลูกตั้งตัวบทที่กล่าวว่า “พระตาอยู่แจ้งคำพระราชเหนือหัว มีใจชมเคียดเค็มเคื่องแค้น” จากตัวบทที่ยกมาข้างต้นจะเห็นว่าเมื่อพระตารับรู้ข่าวการขอลูกของตนจากจากศาสน์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ส่งมาถึงก็เกิดความรู้สึกต่อต้านขึ้นมาทันที และได้กล่าวในทำนองตัดพ้อว่า “ตั้งแต่กูเป็นข้าองค์ประเสริฐบิดา พระบ่เคยชมแหงโลก ซิงเมียลูก” แม้กษัตริย์พระองค์ก่อนก็มีเคยชมแหงแยงซิงเมียและลูกตน นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอความคับข้องหมองใจของพระตาผ่านโวหารอุปมา เพื่อเปรียบเทียบความรู้สึกของพระตาประหนึ่งว่าเหมือนดั่งกษัตริย์เวียงจันทน์เอาไฟมาลนลวกเข้าที่หัวใจ เหงื่อออกหน้าอาบลงที่หลัง แสดงถึงความรู้สึกหนักใจเป็นอย่างมากของพระตาผู้เป็นพ่อ “อุกอ้งเอ้าปานค้อนต๋อยหัว” และเน้นย้ำความขมขื่นใจเหมือนมีค้อนมาตีหัว จากในเหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของพระตาผู้มีความรู้สึกที่ต่อต้านชัดเจนที่จะต้องถวญลูกแก่กษัตริย์ ภาพพ่อผู้หวังใยลูกถูกนำเสนอออกมาจากความรู้สึกนึกคิด คำพูด ที่ส่งผลต่อการกระทำที่ทำให้พระตาอพยพไพร่พลและครอบครัวออกจากเวียงจันทน์

จากการศึกษาเหตุการณ์ที่พระตาทราบพระประสงค์จากศาสน์ที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ โดยมีการนำเสนอความรู้สึกของพระตาว่ามีความหวังใยต่อลูกเป็นอย่างมาก การปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าวมีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยสองฉบับผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากการพยายามเชื่อมโยงประเด็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์เวียงกับพระวอพระตาเข้ากับการกำเนิดเมืองหนองบัวลุ่มภูและเมืองอุบลราชธานีซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับภาพวีรบุรุษเมืองอุบลราชธานีแฝงอยู่ ขณะที่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณไม่มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ดังกล่าวเนื่องจากจุดประสงค์ของผู้ประพันธ์ (ผู้เขียน) มุ่งเน้นที่จะเล่าเฉพาะเรื่องราวของพระวอพระตา

2) เหตุการณ์ที่พระตาเรียกลูกชายทั้ง 3 คน ประกอบด้วย พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม ให้เตรียมพร้อมอพยพออกจากเวียงจันทน์ เนื่องจากไม่สามารถอดทนต่อความไม่เป็นธรรมของกษัตริย์ได้ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความเป็นพ่อผู้ห่วงใยลูก ซึ่งให้เห็นภาพผู้เป็นผู้นำครอบครัว

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู

...พร้อมว่าเจ้าคิดแล้ว

คือว่าพระวอท้าวคำผง

ดुरาบุตราษาเจ้า

พวกเขาอยู่บ่ได้

จึงได้อ้องเฮียกเอ็นลูกฮักทั้ง 3 คน

ท้าวทิดพรหมฮีบสังการเดียนี่

ทั้ง 3 ลูกพ่อเอย

เมืองนี้ผีตเคื่องพ่อแล้ว...

(พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 1)

จากบทที่กล่าวไว้ว่า “พร้อมว่าเจ้าคิดแล้วจึงได้อ้องเฮียกเอ็นลูกฮักทั้ง 3 คน คือว่าพระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม ฮีบสังการเดียนี่” จากตัวบทข้างต้นจะเห็นได้ว่าความห่วงใยและเอ็นดูของพระตาต่อลูกที่แสดงออกมา ผู้ประพันธ์ได้มีการสรรคำเพื่อให้เห็นความเป็นพ่อผู้ห่วงใยลูกของพระตา มีความชัดเจนยิ่งขึ้นจากตัวบทว่า “อ้องเฮียกเอ็นลูกฮักทั้ง 3” และยังเน้นย้ำภาพพ่อผู้ห่วงใยลูก ดังตัวบทที่ว่า “ดुरาบุตราษาเจ้าทั้ง 3 ลูกพ่อเอย พวกเขาอยู่บ่ได้เมืองนี้ผีตเคื่องพ่อแล้ว” ลูกรักของพ่อทั้งสามคนเราจะอยู่ที่เมืองนี้ (เวียงจันทน์) ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว จากตัวบทที่ถูกนำเสนอในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของพระตาที่เป็นพ่อที่มีความรักและเอ็นดูลูกอย่างมาก

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...ค้อมฮ้ำแล้ว

คือพระวอราชท้าว

ท้าวพรหมผู้หล่า

ดुरาบุตราษาให้

บัดนี้ข้าเชื้อกฮ้าย

เอ็นลูกทั้งสาม

คำผงสิทธิเดช

มาพร้อมพร้อมวล

ทั้งสามลูกพ่อ

ฮ้อนเฮ้งเหลือวิสัย...

ปรีชา พิณทอง (2530: 5)

จากตัวบทที่กล่าวไว้ว่า “ค้อมฮ้ำแล้วเอ็นลูกทั้งสาม คือพระวอราชท้าวคำผงสิทธิเดช ท้าวพรหมผู้หล่า” พระตาได้เรียกลูกชายทั้ง 3 คน คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม เพื่อปรึกษาหารือถึงความคับแค้นใจที่กษัตริย์เวียงจันทน์จะขอลูกพระตาทั้งหมดไปเป็นมหาดเล็กและนางสนม “ดुरาบุตราษาให้ทั้งสามลูกพ่อ” จากตัวบทข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระตาที่มีความห่วงใยต่อลูกเป็นอย่างมาก ซึ่ง

แสดงให้เห็นถึงความโอบอ้อมอารีเอาใจใส่ต่อลูก ดังจะเห็นได้จากคำเรียกลูกที่เรียกด้วยความเอ็นดูว่า “ทั้งสามลูกพ่อ” จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะพระตาผู้มีความอ่อนโยนที่แสดงความรักและห่วงใยต่อลูก ในขณะที่เดียวกันก็มีความรู้สึกที่ต่อต้านขัดคำสั่งของกษัตริย์

จากเหตุการณ์ที่พระตาเรียกลูกชายทั้ง 3 คน คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหมให้เตรียมพร้อมอพยพออกจากเวียงจันทน์ เนื่องจากไม่สามารถอดทนต่อความไม่เป็นธรรมของกษัตริย์ได้ เป็นการชี้ให้เห็นว่าพระตามีความห่วงใยเอาใจใส่ครอบครัวซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกที่มีการเรียกชื่อเรียงลำดับความสำคัญจากคนโตสุดไปถึงคนเล็กสุดนอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์กับการปกครอง เมื่อพ่อหรือเจ้าเมืองเสียชีวิตลงทายาทผู้จะได้รับแต่งตั้งเพื่อรับตำแหน่งต่อไปคือลูกคนโตซึ่งในเรื่องนี้มีการให้ความสำคัญกับลูกคนโตคือพระวอ ดังจะเห็นได้จากการขานชื่อต่อกันว่า พระวอพระตา ส่วนภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารใบลานแม้ไม่มีปรากฏกล่าวถึงในเหตุการณ์เดียวกันกับเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับแต่ก็มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เสนอให้เห็นภาพพ่อผู้ห่วงใยลูก มีรายละเอียดการนำเสนอผ่านเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

...สูอย่าได้อยู่ซ้ำ

บอกพระวอ

กูก็อวยพรให้

ขอให้ลุลามได้

ทูตาไซ

พากันนำทางเดิน

ฮีบนำความคืนคอบ

ต่อสู้เคิกอย่าถอย

สมคะเนคือฮุดก่อน ว่าเนื้อ

ชัยแท้ชู่ประการ

ก็ขึ้นขี่ฟ้าซี

บอกเหตุการณ์พระวอแจ้ง...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 99)

มีการเสนอภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกจากตัวบทว่า “ฮีบนำความคืนคอบบอกพระวอ” จากตัวบทเป็นการแสดงความเป็นห่วงลูกของพระตาว่าไม่ต้องห่วงทางบ้านให้สู้ศึกอย่างเต็มความสามารถ “กูก็อวยพรให้สมคะเนคือฮุดก่อน” เป็นข้อความที่พระตาฝากความไปถึงพระวอผู้เป็นลูกชายและเป็นแม่ทัพที่กำลังเตรียมทัพรับศึกเวียงจันทน์ที่สนามรบในเขตเมืองหนองบัวลุ่มภู จากตัวบทข้างต้นที่กล่าวถึงการแสดงถึงความห่วงใยลูกของพระตาผ่านน้ำเสียงและความรู้สึกผู้เป็นพ่อ นอกจากนี้ยังปรากฏภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกในเหตุการณ์ที่พระตาวางแผนการอพยพออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภูด้วยเห็นว่าตนมีไพร่พลจำนวนน้อยไม่อาจรับศึกเวียงจันทน์ที่กำลังจะมาตี

...ทัพแข็งกล้า
 คั้นเฮาช่อยบ่ได้
 คั้นเฮาขึ้นใจสู้
 เกรงจักเสียรั้พล

เหลือแสงเฮาจักด้านต่อ
 คือชีสู้บ่ไหว แท้แล้ว
 ทานกำลังลองเบ็ง
 ลูกเมียขายหน้า...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 125)

จากตัวบทมีการกล่าวถึงการวางแผนอพยพครั้งนี้โดยพระตาได้คำนึงถึงความปลอดภัยของครอบครัวและไพร่พลเป็นหลัก ดังตัวบทที่กล่าวว่า “คั้นเฮาขึ้นใจสู้ทานกำลังลองเบ็งเกรงจักเสียรั้พลลูกเมียขายหน้า” อธิบายว่าหากพระตายกำลังไพร่พลเข้ารับทัพเวียงจันทน์ที่มีกำลังไพร่พลเสริมจากเชียงใหม่เกรงว่าจะเสียเปรียบและทำให้ลูกเมียและไพร่พลไม่ปลอดภัย จากเหตุการณ์ดังกล่าวพระตาได้แสดงความเป็นผู้นำทั้งครอบครัวและผู้นำไพร่พลในการตัดสินใจโดยยึดความปลอดภัยของครอบครัวและไพร่พลเป็นหลัก สังเกตได้จากบุคลิกลักษณะที่เป็นคนรอบคอบ ใจเย็น มีการคาดการณ์สถานการณ์ล่วงหน้าเพื่อความปลอดภัยของครอบครัวและไพร่พล บุคลิกลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนประกอบหนึ่งของความเป็นผู้นำของพระตา จากตัวอย่างเหตุการณ์ดังกล่าวในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณผู้ประพันธ์พยายามสะท้อนให้เห็นการประกอบสร้างเกี่ยวกับวัฒนธรรมความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวและเครือญาติมาประกอบสร้างเข้ากับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงการยื่นมือเข้าช่วยเวียงจันทน์เข้าปราบปรามพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู ซึ่งมีการอ้างอิงถึงความสัมพันธ์ฉันเครือญาติระหว่างเวียงจันทน์กับเชียงใหม่

3) เหตุการณ์ที่พระตาตัดทอนพระวอไม่ให้นำทัพออกรับศึกเวียงจันทน์ บริเวณเขตเมืองจำปาสัก ด้วยเกรงว่ามีกำลังไพร่พลน้อยกว่าพร้อมทั้งยกคำสอนที่มีสืบมาแต่โบราณสั่งสอนพระวอด้วยความห่วงใย จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความเป็นพ่อผู้ห่วงใยลูก พร้อมทั้งพ่อผู้สั่งสอนลูก

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู

...คั้นพระตาได้

ก็บ่เห็นชอบด้วย

ดูรา เจ้าสายใจ

สังขีคิดเฮงฮ้อน

สองพันแสง

บุฮานเค้า

หญ้าแพตน้อยน้อย

ผูกข้างสาร

ยินคำลูกกล่าว

พระตาเจ้าทัตทาน

เจ้าพ่อ

ใจกล้าเฮงไว

บ่อาจทนทานได้

สอนมาเป็นของเก่า

หลายเส้นเพื่อฝัน

ก็อยู่

ควรจักทำเพียรสู้
ค้นเห็นท่าซีได้

แสวงชมมหาช่อง
กุมพวงเข้าฝ่าวง ลูกเอย...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมื่องหนองบัวลำภู: 17)

จากตัวบทที่กล่าวว่า “ดูราเจ้าสายใจเจ้าพ่อ ลังชิตคิดเฮงฮ้อนใจกล้าแรงไว” พระตาตักเตือน พระวอว่าอย่าเป็นคนใจร้อนจนเกินไป เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าเป็นคำตักเตือนในเชิงสั่งสอน นอกจากนี้พระตายังได้สั่งสอนพระวอ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “หญ้าแพตน์น้อยน้อยหลายเส้นฝื่อฝั้นผูก ช้างสารก็อยู่” เป็นคำสั่งสอนที่กล่าวเชิงเปรียบเทียบกับการกล่าวอ้างถึงคำสอนโบราณว่าหญ้าแพรก เส้นเล็กหลายเส้นมัดรวมกันสามารถผูกช้างสารได้ดีกว่าหญ้าแพรกเพียงเส้นเดียว จากตัวบทใน เหตุการณ์ดังกล่าวที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของพระตาที่เป็นคนใจเย็น มีความอ่อนโยน และเป็นผู้มีภูมิความรู้อย่างมากที่ถุกนำเสน่อออกมาจากทั้งความคิด ความรู้สึก

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พระตาได้

ก็บ่เห็นชอบด้วย

ดูราบุตรตาให้

ลังมาคิดเหตุฮ้อน

อันว่าพลเขาลัน

ทางเขามีสองพัน

พ่อซิชักเงื่อนข้อ

ควรเอาเป็นอาจารย์

คือว่าหญ้าแพตน์น้อย

พันเป็นเกลียว

อันนี้รู้พลกล้า

แมนเขาสู้บ่ได้

เฮ็ดแข็งแล้ว

ปัญญามีพอบุ่มบู่

ควรจักทำเพียรสู้

ค้นหากเห็นท่าซีได้

ยินคำลูกกล่าว

เลยห้ามอย่าทำ

ผู้ประเสริฐจอมพล พ่อเอย

ใจกล้าสิ้นคน แท้น้อ

เหลือตาหลายกว่าหมื่น

บ่อาจทานเขาได้

ไขกล่าวคำบูชา

สืบเมื่อภายหลัง

หลายเส้นพันฝื่อ

ผู้ช้างสารก็ยังได้

ทางเขาเหลืออ่าน

พันเล่นอ่อนแอง พ่อแล้ว

ของดีจึงบ่อยู่ พ่อใด

เสียถิ่มไพร่เมือง

แสวงดูชั้นช่อง

จึงกุมเข้าฝ่าวง ลูกเอย...

ปรีชา พิณทอง (2530: 67-68)

จากเหตุการณ์พระตาได้แสดงความห่วงใยต่อพระวอผู้เป็นลูกโดยการทัดทานในเชิงสั่งสอน ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ดูราบุดตาใ้ผู้ประเสริฐจอมพล พ่อเอย ลังมาคิดเหตุฮ้อนใจกล้ำสิ้นคน แ่่น้อ” มีการใช้คำว่า “ใจกล้ำสิ้นคน” หมายถึง ใจกล้ำเกินคน และมีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนไพร่พลระหว่างพระวอพระตากับเวียงจันทน์ “อันว่าพลเขาล้นเหลือตาหลายกว่าหมื่น...ทางเขามีสองพัน” ฝ่ายพระวอพระตามีจำนวนไพร่พลอยู่เพียงสองพันคน ส่วนเวียงจันทน์มีมากกว่าหมื่นคน ไม่อาจรับมือได้ ทั้งนี้พระตาได้สั่งสอนพระวอเพื่อให้มีสติไตร่ตรองสถานการณ์ด้วยการยกตัวอย่างคำสอนที่สืบมาแต่โบราณว่า “คือว่าหญ้าแพต่น้อยหลายเส้นพันเมื่อพันเป็นเกลียวผูกข้างสารก็ยั้งได้ อันนี้รู้พลก้าทางเขาเหลืออ่าน แม่นเขาสู้บ่ได้พันเล่นอ่อนแสง” ซึ่งหมายความถึงการมีเชือกเส้นเล็กแต่นำมารวมกันหลายเส้นสามารถผูกข้างให้อยู่ได้เป็นการชี้ให้เห็นการสั่งสอนเรื่องความสามัคคี นอกจากนี้พระตายังสั่งสอนอีกว่าการใช้กำลังและความใจร้อนเป็นที่ตั้งไม่เป็นผลดี “เฮ็ดแสงแล้วของดีจั้งบ่อยู่” แม้มีเครื่องรางของขลังก็ไม่อาจจะช่วยไว้ได้ มีปัญญาเพียงน้อยนิดแม้ผิดพลาดมาอาจทำให้สูญเสียไพร่พลได้ “ปัญญาบ่พอบ่บู้เสียถิ่มไพร่เมือง”

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับในเหตุการณ์ที่พระตาทัดทานพระวอไม่ให้นำทัพออกรบศึกเวียงจันทน์พบว่าผู้ประพันธ์พยายามสื่อความหมายว่าพระตา นอกจากจะเป็นผู้นำครอบครัว มีความห่วงใยครอบครัวแล้ว ยังเป็นผู้ทรงภูมิความรู้ที่ได้หยิบยกภพชาติมาสั่งสอนลูกเพื่อระงับความเป็นคนหนุ่มผู้ใจร้อนของพระวอ นอกจากนี้ในคำสอนของพระตาที่กล่าวถึงหญ้าแพรกหลายเส้นรวมกันผู้ข้างสารก็อยู่นั้นผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการสื่อความหมายการให้ความสำคัญของความสามัคคีในครอบครัวและในระบบเครือญาติของคนลุ่มน้ำโขงในอดีต นอกจากนี้จากการศึกษาภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่า มีการนำเสนอบุคลิกและบทบาทของพระวอพระตา ดังนี้

1. บุคลิกลักษณะเข้มแข็งแฝงความอ่อนโยน

บุคลิกลักษณะเข้มแข็งแฝงความอ่อนโยน พบว่า มีการนำเสนอผ่านพระตา จากเหตุการณ์ที่พระตาทราบความประสงค์จากสาส์นที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ มีเนื้อความกล่าวถึงว่า พระองค์ต้องการลูกพระตาทั้งหมดเพื่อเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง พระตาได้แสดงความเป็นผู้นำครอบครัว คือ พ่อผู้ห่วงใยลูก มีความรู้สึกคัดค้านและไม่เห็นด้วยกับสาส์นดังกล่าว โดยได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวพร้อมนำเสนอความเป็นผู้นำครอบครัว ดังปรากฏในข้อความที่กล่าวว่า “คั้นพระตาฮู้ทราบแจ้งคำพระราชเส็งโย ก็เหล่ามีคำขมเคียดเข้มเคื่องแค้น” (พื้นเมืองอุบล ประวัตินองบัวลำภู: 1) จากตัวบทที่ยกมากล่าวถึงว่า เมื่อพระตาได้รับรู้ถึงความในสาส์นจากกษัตริย์เวียงจันทน์ ก็มีความรู้สึกต่อต้านขัดขืนทันที และถือว่าการเหยียดหยามนำใจของตนในฐานะข้าราชการรับใช้ในราชสำนักเวียงจันทน์

นอกจากนี้ยังมีข้อความที่พระตากกล่าวขึ้นมาด้วยความเป็นห่วงลูก ว่า “เหตุใดจึง ชีมาชมเหงเอาลูกกูไปเกียง” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 1) เหตุไฉนกษัตริย์เวียงจันทน์ จะมาชมเหงตนแล้วเอาลูกตนไปเป็นคนรับใช้และเป็นนางสนม ซึ่งความเป็นผู้นำครอบครัวของพระตา ยังถูกนำเสนอออกมาดังตัวบทที่กล่าวว่า “พร้อมว่าเจ้าคิดแล้วจึงได้ฮ้องเฮียกเอ็นลูกฮักทั้ง 3 คน คือว่า พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรม ฮีบลังการเดียนี่” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 1) จากตัว บทจะเห็นได้ว่าความเอ็นดูและห่วงใยของพระตาที่มีต่อลูกแสดงออกมานั้นผู้ประพันธ์ได้มีการสรรคำ เพื่อให้เห็นภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกของพระตาให้มีความที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจากคำว่า “ฮ้องเฮียกเอ็นลูกฮักทั้ง 3” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 1) นอกจากนี้ยังเน้นย้ำภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกดังตัวบทที่ว่า “ดูราบุตราเจ้าทั้ง 3 ลูกพ่อเอย พวกเขาอยู่ได้เมืองนี้ผิดเคืองพ่อแล้ว” (พื้นเมืองอุบลประวัตินอง บัวลำภู: 1) ลูกรักของพ่อทั้งสามคนเราจะอยู่ที่เมืองนี้ (เวียงจันทน์) ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว จาก เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของพระตาที่ภายนอกดูเข้มแข็งเป็นที่เกรงขาม แต่ ภายในใจมีความรู้สึกรักและห่วงใยลูกเป็นอย่างมาก

เช่นเดียวกับเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ปรีชา พิณทอง (2530) ได้นำเสนอ ภาพภาพผู้นำครอบครัว ในเหตุการณ์เดียวกันกับเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู ใน เหตุการณ์ที่พระวอพระตาพาครอบครัวและไพร่พลอพยพออกจากเวียงจันทน์ ภายหลังที่กษัตริย์ เวียงจันทน์พระองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์สมบัติ พระองค์ทรงส่งสาสน์มาถึงพระตา เพื่อขอลูกของพระตา ไปเป็นนางสนมและเป็นมหาดเล็กในวัง สาเหตุดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้แก่พระตาเป็นอย่างมาก จึงได้รวบรวมไพร่พลพร้อมครอบครัวอพยพออกจากเวียงจันทน์

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาพาครอบครัวและไพร่พลอพยพออกจาก เวียงจันทน์ ภายหลังที่กษัตริย์เวียงจันทน์พระองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์สมบัติ ทั้งนี้ภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกได้ ถูกนำเสนอผ่านพระตา ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พระตาฮู้แจ้งคำพระราชเหนือหัว มีใจชมเคียดเค็มเคือง แค้น” “ตั้งแต่กูเป็นข้าองค์ประเสริฐบิดา พระบ่เคยชมเหงโลกซิงเมียลูก” “เหตุใดชีมาขอเอาลูกกูไป เกลี้ยง คำนี้เคืองใจแท้คือไฟลามลุกเหือแตกหน้าไครร้าวอหลัง” (ปรีชา พิณทอง 2530: 5) เมื่อพระตา รู้ข่าวการขอลูกของตนจากสาสน์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ส่งมาก็เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจและได้ กล่าวไว้ว่า แมื่กษัตริย์พระองค์ก่อนก็มีเคยทำกับตนถึงเพียงนี้ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอความ น้อยเนื้อต่ำใจของพระตาผ่านโวหารอุปมาเปรียบความรู้สึกของพระตาประหนึ่งว่าเสมือนกษัตริย์ เวียงจันทน์เอาไฟมาลนลุกเข้าที่หัวใจแห่งนี้ออกหน้าอบลงที่หลัง แสดงถึงความรู้สึกหนักใจเป็นอย่าง มากของพระตาผู้เป็นพ่อและเน้นย้ำความขมขื่นใจเหมือนมีค้อนมาตีหัว “อุกฮ้องเข้าปานค้อนต่อยหัว” (ปรีชา พิณทอง 2530: 5)

นอกจากนี้พระตายังได้แสดงความห่วงใยต่อลูกตั้งตัวบทที่กล่าวว่า “*ค้อมฮ่าแล้ว เอ็นลูกทั้งสาม คือพระวราชท้าวคำผิงลธิเดช ท้าวพรหมผู้หล่า*” “*ดูราบุดตาให้ทั้งสามลูกพ่อ*” ปรีชา พิณทอง (2530: 5) พระตาได้เรียกลูกชายทั้ง 3 คน คือ พระวอ ท้าวคำผิง ท้าวทิตพรหม เพื่อปรึกษาหารือถึงความคับแค้นใจที่กษัตริย์เวียงจันทน์จะขอลูกพระตาทั้งหมดไปเป็นมหาดเล็กและนางสนม จากตัวบทที่ยกมาจะเห็นได้ว่าพระตามีความห่วงใยต่อลูกเป็นอย่างมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่และภาพผู้เป็นผู้นำครอบครัวของพระตา ดังจะเห็นได้จากคำเรียกลูกที่เรียกด้วยความเอ็นดูว่า “*ทั้งสามลูกพ่อ*”

ส่วนเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ไม่มีการกล่าวถึงในเหตุการณ์ตอนดังกล่าวเหมือนเรื่องเล่าของไทยที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างมาทั้ง 2 ฉบับ เนื่องจากเอกสารฉบับดังกล่าวมุ่งเน้นที่จะเล่าเรื่องพระวอพระตาภายหลังที่อพยพออกจากเวียงจันทน์แล้ว เคลื่อนย้ายมาตั้งบ้านเรือนที่หนองบัวลุ่มภู โดยพบว่าภาพผู้นำครอบครัวในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ มีปรากฏในเหตุการณ์ที่พระตากล่าวถึงพระวอผู้เป็นแม่ทัพที่กำลังตั้งทัพรับศึกเวียงจันทน์ จากการนำเสนอภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกจากตัวบทว่า “*ฮีนนำความคืนคอบบอกพระวอ*” “*กูก็อวยพรให้ลมคะเนคือฮุดก่อน*” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 99) จากตัวบทเป็นคำกล่าวที่พระตาฝากไปถึงพระวอผู้เป็นลูกชายผู้เป็นแม่ทัพที่กำลังเตรียมทัพรับศึกกับเวียงจันทน์ที่สนามรบในเขตเมืองหนองบัวลุ่มภูซึ่งเสนอภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกของพระตา

นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกในเหตุการณ์ที่พระตาวางแผนการอพยพออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภูด้วยเห็นว่าตนมีไพร่พลจำนวนน้อยไม่อาจรับศึกเวียงจันทน์ที่กำลังจะมาตี การวางแผนอพยพครั้งนี้พระตาได้คำนึงถึงความปลอดภัยของครอบครัวและไพร่พลเป็นหลัก จะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวว่า “*คั้นเฮาฮีนใจฮู้ทานกำลังลองเบ็งเกรงจักเสียรี้พลลูกเมียชายหน้า*” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 125) จากตัวบทเป็นการกล่าวถึงความนึกคิดของพระตาผู้นำครอบครัวว่าหากยกกำลังไพร่พลเข้ารับทัพเวียงจันทน์ที่มีกำลังไพร่พลเสริมจากเชียงใหม่เกรงว่าจะเสียเปรียบและทำให้ลูกเมียและไพร่พลได้รับอันตราย จากเหตุการณ์ดังกล่าวพระตาได้แสดงความเป็นผู้นำทั้งครอบครัวและผู้นำไพร่พล โดยสังเกตได้จากบุคลิกลักษณะที่เป็นคนรอบคอบ ใจเย็น มีการคาดการณ์สถานการณ์เพื่อความปลอดภัยของครอบครัวและไพร่พลเป็นหลัก บุคลิกลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนประกอบหนึ่งของความเป็นผู้นำของพระตา

การนำเสนอภาพพ่อผู้ห่วงใยลูกในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย ทั้ง 2 ฉบับ กล่าวคือเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินิเวศเมืองหนองบัวลุ่มภูและเรื่องประวัตินิเวศเมืองอุบลราชธานี เรื่องเล่าพื้นเมืองทั้ง 2 ฉบับถูกเก็บรักษาอยู่ในจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเรื่องเล่าพื้นเมืองทั้ง 2 ฉบับ มีการนำเสนอเหตุการณ์เดียวกัน เช่น เหตุการณ์ที่พระตาทราบพระประสงค์จากสาส์นที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ มีเนื้อความกล่าวถึงว่า พระองค์ต้องการลูกพระตาทั้งหมดไปเป็นมหาดเล็กและนางสนม

ในวัง จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า เรื่องเล่าพื้นเมืองทั้ง 2 ฉบับมีการให้รายละเอียดกล่าวถึงว่าพระวอพระตาไพร่พลและครอบครัวมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านดู่ บ้านแกในเขตเมืองจำปาสักและคลี่คลายเป็นเมืองอุบลราชธานีต่อมาตามลำดับในยุคท้าวคำผง (พระประทุมวรราชสุริยวงศ์) ซึ่งมีความแตกต่างจากเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ มีการกล่าวถึงว่าพระวอพระตาครอบครัวและไพร่พลมาตั้งอยู่ที่บ้านดู่ บ้านแกเขตเมืองจำปาสักโดยไม่ได้เล่าไปถึงเหตุการณ์ถัดจากนั้นอย่างเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย

ทั้งนี้ในแต่ละเหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีการนำเสนอภาพพ่อผู้หวังใยลูกของพระตาสะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะความเข้มแข็งของพระตาที่แสดงความต่อต้านขัดขืนคำสั่งของกษัตริย์ ขณะเดียวกันพระตาก็ได้แสดงความอ่อนโยนผ่านความหวังใยต่อลูก

2. ภาพพ่อผู้สั่งสอนลูก

พ่อผู้สั่งสอนลูกเป็นบทบาทของพระตาผู้เป็นพ่อ ผู้มีความรักความหวังใยคอยตักเตือนสติและสั่งสอนลูก ซึ่งเป็นอีกภาพบทบาทหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัว นอกจากพ่อผู้หวังใยลูกแล้วยังพบว่า พระตาเป็นผู้มีความอ่อนโยน โอบอ้อมอารีและทรงภูมิความรู้จากความหวังใยและคำสั่งสอนที่มีต่อลูก นอกจากนี้ยังพบว่า ภาพผู้สั่งสอนลูกมีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒน์วิทยาคมและเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง มีรายละเอียดดังนี้

1) เหตุการณ์ที่พระตาทัตทานพระวอไม่ให้นำทัพออกรบศึกเวียงจันทน์บริเวณเขตเมืองจำปาสัก ด้วยเกรงว่ามีกำลังไพร่พลน้อยกว่าพร้อมทั้งยกคำสอนที่มีสืบมาแต่โบราณสั่งสอนพระวอด้วยความหวังใย จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความเป็นพ่อผู้หวังใยลูก พร้อมทั้งพ่อผู้สั่งสอนลูก

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู

ดูราเจ้าสายใจเจ้าพ่อ

สังขิตต์เฮงฮ้อนใจกล้าแรงไว

อันว่ารีพลเขา

เหลือล้นตามากกว่าหมื่น

สองพันแสงบ่อจันทน์ได้

บุฮานเค้าสอนมาเป็นของเก่า

หญ้าแพตน้อยหลายเส้นเพื่อฝัน

ผูกข้างสารก็อยู่

(พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 17)

จากตัวบทพระตาได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำครอบครัวผ่านคำสั่งสอนที่ได้กล่าวกับลูกดังตัวบทที่กล่าวว่า “ดูราเจ้าสายใจเจ้าพ่อ สังขิตต์เฮงฮ้อนใจกล้าแรงไว” พระตาตักเตือนพระวอว่าอย่าเป็นคนใจร้อนรีบเร่งจนเกินไป “หญ้าแพตน้อยน้อยหลายเส้นเพื่อฝันผูกข้างสารก็อยู่” จากตัวบท

ข้างต้นเป็นคำสั่งสอนที่กล่าวเชิงเปรียบเทียบด้วยการกล่าวอ้างถึงภษิตโบริภณว่หฐว่แพรกหลายเส้น ม้ดรวมกันสามารถผูกข้งสวรได้ดึกว่หฐว่แพรกเพ็ยงเส้นเด็ยว จากด้วบทเพ็ยกมาข้งต้นแสดงให้เห็น ถึงบุคลึกัษณะของพระตวผู้มึความรอบคอบ มึสดี และทรงภุมึความรู้ที่ได้หึยบยภษิตโบริภณมา สั้สอนเพ็ยนเด็ยนสดีพระวอไม่ให้ใจร้อนนำไฟร์พลอกรับศึกเว็ยงจันท์น ซึ่งเพ็ยนแบบอย่างที่ดีของพ่อ ที่สั้สอนลูกด้วด้วยความรักและห้วงเย

เรื่งประวัตึเม็องอุบลราชธานี

...พระตวได้

ก็บ่เห็นชอบด้วย

ดูรบุดตวให้

สั้มาศึดเหตุฮั้อน

อันว่พลเขาลัน

ทวงเฮามึสองพัน

พ่อชึชกเง็ยนฮั้

ควรเอาเพ็ยนอาจรรย

ค็อว่หฐว่แตนั้ย

พันเพ็ยนเกล็ยว

อันนั้รึพลกั้

แม่นเขาสู้บได้

เฮ็ดเฮงแล้ว

ปัญญามึพอบุ่บู้

ควรจักทำเพ็ยรสู้

คั้นหากเห็นทำได้

ยึนคั้ลูกกล่าว

เลยห้ามอย่าทำ

ผู้ประเสริฐจอมพล พ่อเอย

ใจกลั้ลึนคน แท้ันอ

เหล็ยตวหลายกว่ว่หมึน

บ่อาจทวงเขาได้

ไซ้กล่าวคั้บุชาน

สึบเม็องภยหน้า

หลายเส้นพันเพ็ย

ผู้ข้งสวรก็ย้งได้

ทวงเขาเหล็ยอ่าน

พันเล่นออ่อนเฮง พ่อแล้ว

ของดีจั้งบ่อยู่ พ่อใด

เส็ยถึมไฟร์เม็อง

แสวงดูขั้นช้อง

จั้งคุมเข้าฝว่ง ลูกเอย...

ปรีชา พินทอง (2530: 67-68)

จากเหตุการณั้พระตวได้แสดงควมห้วงเยต่อพระวอผู้เพ็ยนลูกโดยการทักทวนในเชิงสั้สอน ดั้ด้วบทเพ็ยกล่าวว่ “ดูรบุดตวให้ผู้ประเสริฐจอมพล พ่อเอย สั้มาศึดเหตุฮั้อนใจกลั้ลึนคน แท้ันอ” มึการใช้คั้วว่ “ใจกลั้ลึนคน” หมายถึง ใจกลั้ลึนคน และมึการให้รายละเอ็ยดเก็ยว่กั้บจันนไฟร์ พลระหว่งพระวอพระตวกับเว็ยงจันท์น “อันว่พลเขาลันเหล็ยตวหลายกว่ว่หมึน...ทวงเฮามึสองพัน” ฝว่ยพระวอพระตวมึจันนไฟร์พลอยู่เพ็ยงสองพันคน ส่วนเว็ยงจันท์นมึมากกว่าหมึนคน ไม่อาจรับมึอ ได้ ทั้งนี้้พระตวได้สั้สอนพระวอเพ็ยให้มีสดีไ้ดร์ตรงสถานการณั้ด้วโดยการยกด้วอย่างคั้สอนที่สึบมา

แต่โบราณว่า “คือว่าหญ้าแพนน้อยหลายเส้นพันเป็นเกลียวผูกข้างสารก็ยงได้ อันนี้รู้พลก้าทาง เขาเหลืออ่าน แม่นเขาสู้บ่ได้พันเล่นอ่อนแสง ” ซึ่งหมายความว่าถึงการมีเชือกเส้นเล็กแต่เมื่อนำมารวมกันหลายเส้นสามารถผูกข้างให้อยู่ได้เป็นการชี้ให้เห็นการสั่งสอนเรื่องความสามัคคี นอกจากนี้พระตายเป็นสั่งสอนอีกว่าการใช้กำลังและความใจร้อนเป็นที่ตั้งไม่เป็นผลดี “เฮ็ดแสงแล้วของดีจั่งบ่อยู่” แม้มีเครื่องรางของขลังก็ไม่อาจช่วยไว้ได้ มีปัญญาเพียงน้อยนิดแม้ผิดพลาดมาอาจทำให้สูญเสียไพร่พลได้ “ปัญญามีพอบ่มบู้เสียถิ่มไพร่เมือง”

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในเหตุการณ์ที่พระดาตัตทานพระวอไม่ให้นำทัพออกรบศึกเวียงจันทน์ บริเวณเขตเมืองจำปาสัก พบว่าผู้ประพันธ์ได้นำเสนอบทบาทของพระดาผู้เป็นผู้นำที่เปรียบพร้อมด้วยความสามารถ ความอดทนและภูมิความรู้ที่ได้สั่งสอนลูกนอกรวมกันนี้ยังถือได้ว่าเป็นการสร้างบุคลิกลักษณ์ความเป็นคนใจเย็นของพระดาเพื่อมาควบคุมสถานการณ์และคอยเตือนสติของพระวอคนหนุ่มผู้มีใจร้อน

2) เหตุการณ์ที่พระดาสั่งสอนลูกก่อนเสียชีวิต มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสามัคคีในครอบครัวและเครือญาติ แม้พระดาจะมีความแก่ชรามากแล้วแต่ก็ยังแสดงความเป็นผู้นำครอบครัวที่ทำหน้าที่สั่งสอนลูกจนวาระสุดท้ายของชีวิต แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำครอบครัวที่ดี

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...อันหนึ่ง ถ้ามีคนต่างจุ่ม

คั้นจักทำการนำ

ให้มีสติตั้ง

คั้นผัดเพิ่นบ่เลี้ยง

คั้นจักเป็นคนสู้

ชั้นพื่อน้อง

ถ้าว่าความแตกร้าง

ไผ่บ่ปรึกษาไผ่

มันจักเป็นอุบาทฮ้าย

...คำสอนนี้เป็นของแพง

ให้ลูกเต้า

ทางอื่นมาเป็นนาย เมื่อใด

อย่าห่างใจหลงเนื้อ

ระวังตนทุกหน้าที่

มีขอบเพิ่นจึงยอม

ชิงกันกับพวกอื่น

ใกล้ไกลให้คองกัน

ในญาติวงศ์เดียว

ต่างว่าตนล้ำ

บั้งเกิดจิบหาย...

พ่อสอนลูก

จำหมั้นชู้คน...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 21)

จากตัวบทที่กล่าวถึงการมีสติว่า “*คันจกทำการนำอย่าห่างใจหลงเนื้อให้มีสติตั้งระวังตนทุกหน้าที*” หมายถึง หากจะเป็นผู้นำให้มีสติอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการเป็นผู้นำในการต่อสู้ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “*คันจกเป็นคนสู้ซิงกันกับพวกอื่น ชั้นพี่น้องไกลไกลให้คองกัน ถ้าวาความแตกร้างในญาติวงศาเดียวไผ่ป่ปรึกษาไผ่ต่างว่าตนล้า*” หมายความว่า หากจะเป็นผู้นำในการต่อสู้ให้มีความสามัคคีในครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งสรุปใจความได้ว่า หากจะต่อสู้กับผู้อื่น ให้มีความสามัคคีในญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล อย่าคิดว่าตนนั้นเก่งกล้า เพราะความประมาทนั้นจะทำให้พ่ายแพ้เสื่อมเสียถึงวงศ์ตระกูล จากตัวอย่างดังกล่าวพระตาได้กล่าวถึงความสามัคคีในเครือญาติ แสดงให้เห็นว่าพระตาเป็นผู้มีความโอบอ้อมอารีต่อญาติพี่น้อง “*คำสอนนี้เป็นของแพงพ่อสอนลูก ให้ลูกเต้าจำหมั้นชูคน*” จากตัวบทเป็นการกล่าวถึงคำสอนของพระตาผู้เป็นพ่อว่าคำสอนนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้สั่งสอนลูก ซึ่งเป็นภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัว

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

อันหนึ่งคั้นว่าคนต่างจุ่ม

คันจกทำการนำ

ให้เจ้ามีสติตั้ง

ผิตมาเพิ่นบ่เลี้ยง

คั้นจกเป็นความสู้

ชั้นพี่น้อง

คั้นมีความแตกร้าง

ไผ่ป่ปรึกษาไผ่

มันจกอุบาทว์ฮ้อน

มันจกเสียเงินค่า

เสียแนวเชื้อ

เขาจกย่ำย้อย

สามัคคีนี้

ไผ่ผู้ฮักษาได้

จงให้มีสติตั้ง

ศีลห้าหมั้น

อันหนึ่งสัตว์เป็นอย่าฆ่า

ชีวิตเฮาเจ้าช้อย

ข้อสองของเขาลักบ่ได้

ชุมอื่นมาเป็นนายเมื่อใด

อย่าห่างใจหลงเนื้อ

ระวังตนทุกที

มีชอบเพิ่นจึงยอม

ซิงชัยกับไท่ต่าง

ไกลไกลให้คองกัน

ชั้นญาติวงศาเดียว

ว่าคนลื้มเชื้อ

บังเกิดความฉิบหาย

ข้าไท่เมืองบ้าน

วงษ์วานเตี้ยต่ำ

พงษ์เชื้อเสื่อมถอย

เป็นยาประสานโลก

ไปหน้าฮุ่งเฮือง พ่อแล้ว

ระวังตนยันบาบ

จำไว้เที่ยงธรรม ลูกเอย

ตัวปาณาโทษใหญ่

เขาพุ่นยอมสงวน

เป็นเป็นโทษอทินนา

บริหารของควร	ส่วนหางแหนเจ้า
เมียเขาอย่าได้เล่น	กาเมโทษหนักยิ่ง
อิทธิทธิงโลกลับ	เขาพร้อมจึงค่อยยอม
ข้อสี่ความเท็จอย่าไว้	ผิดโทษทางมุสา
วาจาเลี้ยว	หมอโตตายชื่อ
ข้อห้าโทษบ่น้อย	สุราฮ้ายขึ้นมา
เมรัยย่อม	เมาเมาหมองหม่น
เป็นบาปให้	ใจเศร้าบ่ถึกทาง
ไฟผู้มีศีลห้า	ในตนบ่เตี้ยต่ำ
ของทานอย่าน้อย	มีน้อยอย่าขาดวัน
ศีลทานนี้	ของดีรักษาโลก
ไฟผู้จำเที่ยงมัน	เมืองฟ้าบ่อนไป
คำสอนนี้	ของแพงคำพอสั่ง
ให้หมู่เจ้าพี่น้อง	จำไว้ชู่คน พ่อถ้อน
ไปเมื่อหน้า	ใหนักำพ้อ
สอนลูกหลาน	ผู้สืบวงศ์ภายช้อย
อย่าให้เขาแตกร้าง	ชั้นญาติพงษ์พันธุ์
	ปรีชา พิณทอง (2530: 82-84)

จากเหตุการณ์กล่าวถึงคำสอนของพระดาที่มีต่อลูกก่อนเสียชีวิต เกี่ยวกับเรื่องการเมืองการมีสติในการเป็นผู้นำ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “*คันจักทำการนำอย่าห่างใจหลงเนื้อให้เจ้ามีสติตั้งระวังตนทุกที่*” จากตัวบทกล่าวถึงว่าหากจะเป็นผู้นำให้มีสติอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการเป็นผู้นำในการต่อสู้ โดยกล่าวว่า “*คันจักเป็นความสู้ซึ่งชัยกับไท่ต่างชั้นพี่น้องไกลไกลให้คองกัน คันมีความแตกร้างชั้นญาติวงศ์เดียวไผ่บ่ปรึกษาไผ่ว่าคนลิมเชื่อ*” หมายความว่าหากจะเป็นผู้นำในการต่อสู้ให้มีความสามัคคีในครอบครัวและเครือญาติ นอกจากนี้ยังพบว่าพระดาได้นำหลักศีล 5 ของพุทธศาสนา มาสอนลูก “*จงให้มีสติตั้งระวังตนยันบาปศีลห้าหมั้นจำไว้เที่ยงธรรมลูกเอย*” นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้โวหารอติพจน์คือการกล่าวเกินจริงนำเสนอสดแทรกในคำสอนของพระดาที่มีต่อลูก เน้นย้ำภาพพ่อผู้สั่งสอนลูก ดังตัวบทที่กล่าวว่า “*สามัคคีนี้เป็นยาประสานโลก*” กล่าวถึงความสามัคคีเปรียบเสมือนเป็นยาที่ช่วยให้คนที่อาศัยอยู่ในสังคม ในครอบครัวเดียวกันมีความสงบสุขพร้อมทั้งได้กล่าวเน้นย้ำกับลูกว่าคำสอนที่พระดาสอนนี้เป็นสิ่งที่มีค่ายิ่ง “*คำสอนนี้ของแพงคำพอสั่งให้หมู่เจ้าพี่น้องจำไว้ชู่คน*” จาก

ตัวอย่างเหตุการณ์ดังกล่าวสื่อให้เห็นถึงบทบาทของพระดาที่นอกจากจะเป็นผู้นำไพร่พลแล้ว การสั่งสอนลูกก็ถือเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่ถูกนำเสนอเพื่อขบเน้นภาพวีรบุรุษในฐานะผู้นำครอบครัว

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่พระดาสั่งสอนลูกก่อนเสียชีวิต มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสามัคคีในครอบครัวและเครือญาติ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์พยายามสื่อให้เห็นว่าแม้พระดาจะมีความชรามากแล้ว แต่ด้วยความห่วงใยต่อลูกก็ได้สั่งสอนลูกจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เนื้อหาสาระที่พระดากล่าวสั่งสอนลูกเป็นการให้ความสำคัญของความสามัคคีในครอบครัวและเครือญาติซึ่งสะท้อนจารีตการนับถือเครือญาติของคนลุ่มน้ำโขงในอดีต นอกจากนี้ยังมีการนำเอาหลักพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการสั่งสอนลูกสะท้อนให้เห็นจารีตการนับถือพุทธศาสนาของผู้คนลุ่มน้ำโขงอีกด้วย นอกจากนี้จากการศึกษาข้อมูลเรื่องเล่าพื้นเมืองเกี่ยวกับพระวอพระตาทั้ง 2 ฉบับ พบว่ามีการกล่าวถึงลักษณะนิสัยของพระวอพระตาผ่านตัวบท ดังต่อไปนี้

1) ลักษณะนิสัยของพระตา

ภาพประกอบ 11 ภาพอนุสาวรีย์พระตา ที่สวนสาธารณะหนองบัว จังหวัดหนองบัวลำภู

ผู้มีความรักและห่วงใยลูก และมีความโอบอ้อมอารีต่อญาติพี่น้อง พบว่า มีปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ที่พระดาสั่งสอนลูกก่อนเสียชีวิตที่บ้านคูบ้านแกเขตเมืองจำปาสัก ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าของไทย 2 ฉบับดังนี้

“คนจ๊กเป็นคนสู้ซิงกันกับพวกอื่น ขึ้นพี่น้องไกลไกลให้คองกัน ถ้าว่าความแตกร้างในญาติวงศ์เดียวไผ่ป่ปรักษาไผ่ต่างว่าตนล้า” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองหนองบัวลำภู: 21)

“คนจ๊กเป็นความสู้ซิงซัยกับไท่ต่างขึ้นพี่น้องไกลไกลให้คองกัน คนมีความแตกร้างชั้นญาติวงศ์เดียวไผ่ป่ปรักษาไผ่ว่าคนลิมเชื้อ” ปรีชา พิณทอง (2530: 82-84)

จากตัวอย่างตัวบทที่ยกมาเป็นคำสอนของพระตาที่สั่งสอนลูกก่อนเสียชีวิต มีใจความว่า หากจะเป็นผู้นำในการต่อสู้ให้มีความสามัคคีในครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งสรุปใจความได้ว่า หากจะต่อสู้กับผู้อื่น ให้มีความสามัคคีในญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล อย่าคิดว่าตนนั้นเก่งกล้า เพราะความประมาทนั้นจะทำให้พ่ายแพ้เสื่อมเสียถึงวงศ์ตระกูล จากตัวอย่างดังกล่าวพระตาได้กล่าวถึงความสามัคคีในเครือญาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านอกจากพระตาจะมีความรักและห่วงใยลูกแล้วในข้อความคำสั่งสอนยังได้กล่าวถึงความสามัคคีในเครือญาติอันสะท้อนให้เห็นถึงความโอบอ้อมอารี

2) ลักษณะนิสัยของพระวอ

ภาพประกอบ 12 ภาพอนุสาวรีย์พระตา ที่สวนสาธารณะหนองบัว จังหวัดหนองบัวลำภู

แม่ทัพหนุ่มผู้ใจร้อน พบว่า ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ที่พระตาทัตทานพระวอในการนำทัพต่อสู้กับฝ่ายเวียงจันทน์ ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าของไทย 2 ฉบับดังนี้

“ดูราเจ้าสายใจเจ้าพ่อ สังขิตคิดเฮงฮ้อนใจกล้าแรงไว” (พื้นเมืองอุบลประวัตินครเมืองหนองบัวลำภู: 17)

“ดูราบุตรตาให้ผู้ประเสริฐจอมพล พ่อเอย สังมาคิดเหตุฮ้อนใจกล้าสิ้นคนแทน้อ” ปรีชา พิณทอง (2530: 67-68)

จากตัวบทที่กล่าวถึงพระตาตักเตือนพระวอว่าอย่าเป็นคนใจร้อนรีบเร่ง จนเกินไปเป็นคำสั่งสอนที่กล่าวเชิงให้สติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงว่าพระวอมีบุคลิกลักษณะนิสัยที่ใจร้อนรีบตัดสินใจ

จากการศึกษาพบว่ามีการนำเสนอบุคลิกลักษณะของพระวอพระตา 2 ลักษณะคือ พระตา พ่อผู้มีความใจเย็นรอบคอบ และมีความโอบอ้อมอารี ส่วนพระวอ แม่ทัพหนุ่มผู้ใจร้อน ซึ่งความเป็นพ่อผู้สั่งสอนลูกมีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 เรื่อง ส่วนในเรื่อง

เล่าพื้นเมืองของลาวเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณไม่ปรากฏความเป็นพ่อผู้สั่งสอนลูกเนื่องจากเนื้อหาที่มีอย่างจำกัดและมีการเลือกนำเสนอเหตุการณ์เฉพาะส่วนที่เป็นพ่อผู้ห่วงใยลูกซึ่งรวมอยู่ในภาพผู้นำครอบครัว

ทั้งนี้ภาพผู้นำครอบครัวเป็นอีกภาพบทบาทหนึ่งของพระตาที่มีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าการนำเสนอภาพผู้นำครอบครัวผ่านพระตา ซึ่งถูกแสดงออกมาผ่านบุคลิกลักษณะ พฤติกรรม ความคิด รวมถึงการกระทำที่ปรารถนาให้ครอบครัวปลอดภัย ความห่วงใยครอบครัวที่กล่าวมานี้ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการอธิบายลักษณะของผู้เป็นผู้นำครอบครัว

เนื่องจากในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นผู้นำครอบครัวของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ภาพความเป็นผู้นำครอบครัวดังกล่าวถูกนำเสนอโดยผ่านกระบวนการประกอบสร้างเพื่อขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษโดยผู้ประพันธ์ได้นำเสนอลักษณะของพ่อผู้ห่วงใยลูก ภายหลังจากเกิดเหตุขัดใจกันระหว่างพระวอพระตากับกษัตริย์เวียงจันทน์ ซึ่งในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับคือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภูและ เรื่องประวัตินองเมืองอุบลราชธานี มีการนำเสนอสาเหตุที่พระวอพระตาอพยพออกมาจากเวียงจันทน์ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้เป็นชนวนเหตุให้เกิดการนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระตา ซึ่งแฝงด้วยแนวคิดเรื่องวีรบุรุษของเมืองอุบลราชธานี

3.1.2 ภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า

ภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้าเป็นการแสดงออกถึงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอ แม้ทัพผู้ที่มีไหวพริบ ความกล้าหาญ สามารถควบคุมไพร่พลและควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ในสนามรบได้เป็นอย่างดี ถูกประกอบสร้างความหมายจากความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอในการต่อสู้กับเวียงจันทน์ ซึ่งเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีการนำเสนอความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอในการสู้รบกับฝ่ายเวียงจันทน์ ดังรายละเอียดเหตุการณ์ต่อไปนี้

1) เหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ มีรายละเอียดกล่าวถึงความเป็นทหารกล้าของพระวอ ในการบังคับช้างเพื่อต่อสู้กับอุปราชจนสามารถเอาชนะได้จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงถึงความกล้าหาญในการรบที่สมเกียรติโดยมีช้างเป็นพาหนะ นอกจากนี้ยังมีบรรยายเหตุการณ์เชื่อมโยงกับเมืองอุบลราชธานีอีกด้วย

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู

...พระวอเห็นดีเต็มที	ตั้งตนคะเนไว้
เจ้าก็ขึ้นขี่ช้าง	ตัวพลายาคาดเครื่อง
แล้วจึงคุมไพร่น้อย	ให้ตีต้อนควบชิง
สองฝ่ายพันแทงฆ่า	ตีกันเสียงสนั่น
เจ้าอุปราชยังไปได้	ไล่ช้างเข้าฝ่าวง
พระวอเห็นเต็มที	ก็หลีกคอยจับช้าง
สองก็ถอยช้าง	เข้าชิงชน
ช้างต่อช้าง	แทงงัดต่องา
อันว่า ช้างทางพันพี	ตกมันทั้งคู่
ช้างต่อช้าง	ก็ชนงัดต่องา
ช้างพลายพระวอไว้	ขีด (ขวิด) ช้างในก็เปิด
ช้างอุปราชเสียที	จนซีลัมเกือกไป
พระวอลูกขึ้นถือง้าว	เงียดพันควาญช้างที่เดียวคอขาด
พระวอจับหอกได้	แทงเจ้าผู้อยู่เขื่อน
อุปราชฮับไปได้	ก็พลาดท่าต้ออก
เสียทีนายกองทัพ	ขาดชีวังเดียวนั้น
ยังแต่คนท้ายช้าง	ก็โตนลงปะปล่อย
พระวอก็โหดขึ้นช้าง	พลายสิงห์อุปราช
ก็จึงได้เขื่อนช้าง	หลังนั้นสืบต่อมา
จนมาถึงเมืองอุบล	สืบต่อมาเดี๋ยวนี้
ไผ่อยากเห็นจริงแท้	ให้เบิ่งอยู่หนองยาง
ชาวคุ้มหนองยาง	ฮักษาไว้
คั้นพระวอเดินขึ้นช้าง	พลายสิงห์อุปราช
ฟังยินเสียงไพร่น้อย	โหยฮ้องสนั่นภู...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 11)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์โดยการชนช้าง การต่อสู้ดังกล่าวได้นิยามความหมายทหารกล้าผ่านพระวอซึ่งเป็นผู้ที่มีลักษณะนิสัยที่กล้าหาญ เด็ดเดี่ยวแฝงด้วยความใจร้อน จากการทำพระวอชนช้างต่อสู้กับอุปราชเวียงจันทน์จนชนะ สะท้อนถึงความเป็นทหารกล้าที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอภาพวีรบุรุษทหารผู้กล้า

ผ่านพระวอ จากทักษะการควบคุมช้างและกำกับไพร่พลในการรบ ดังตัวบทว่า “เจ้าก็ขึ้นขี่ช้างตัว
 ปลายงาคาดเครื่อง แล้วจึงคุมไพร่น้อยให้ตีต้อนควบชิง” จากตัวบทที่ยกมากล่าวว่าพระวอผู้เป็นผู้นำ
 ท้าพได้ควบคุมช้างพร้อมกำกับไพร่พลเข้าต่อสู้กับเวียงจันทน์เป็นสามารถ มีการเลือกใช้คำว่า “ตีต้อน
 ควบชิง” ซึ่งเป็นลักษณะของการควบบังคับสัตว์ใหญ่ในการชิงชัย “สองฝ่ายพันแทงฆ่าตีกันเสียงสนั่น”
 ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันอย่างชุลมุน “พระวอลูกขึ้นถือง้าวเงียดฟันคอช้างที่เดียวคอขาด” เมื่อสบโอกาส
 พระวอใช้ขง้าวฟันลงที่คอควานช้างที่เดียวจนคอขาด “พระวอจับหอกได้แทงเจ้าผู้อยู่เขื่อน”
 แล้วพระวอก็จับหอกแทงเข้าที่ลำตัวของอุปราชเวียงจันทน์จนถึงแก่ความตาย “พระวอก็โดดขึ้น
 ช้างปลายสิงห์อุปราช” พระวอได้กระโดดขึ้นช้างปลายสิงห์ซึ่งเป็นช้างของอุปราชเวียงจันทน์ว่าเพื่อ
 แสดงตนว่าได้รับชนะเวียงจันทน์และได้ฆาตูปราชผู้เป็นแม่ทัพแล้ว

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พระวอเห็นเป็นการ

ขึ้นขี่ช้าง

คุมพลหาญ

สองหาญเข้า

อุปราชจับได้

พระวอหวนเห็นเบื่อง

สองท้าวไสเสือกเข้า

ปลายสารช้าง

ช้างต่อช้าง

ปลายง้างพระวอง้าง

ช้างอุปราชจับได้

พระวอเข้า

พระวอเห็นแมนแมน

เอาดาบฟันควานช้าง

คะลาดจับหอกได้

อุปราชฮับได้

เสียทีนายกองทัพ

คนท้ายช้าง

หลบหลีกเว้น

พระวอกระโดดขึ้น

ตั้งตนคะเนไว้

ปลายง้างคาคาดเครื่อง

ต่อยตีต้อนต้อน

พันแทงเสียงสนั่น

ไสช้างเข้าฝ่าวง

เชิงดีไสช้างควาน

ชนช้างต่องา

ตกมันทั้งคู่

ชนง้างแกว่งงา

ชนสารถึกส้างต่อ

เลยล้มเกลือกไป

แทงนำตามไล่

ไสช้างส่งเถิง

ที่เดียวคอขาด

แทงเจ้าผู้อยู่เขื่อน

เสียท่าต้ออก

ขาดชีวังเดียนั้น

โตนลงปะปล่อย

หนีลี้บ่อวหลัง

ปลายสิงห์อุปราช

ก็จึงได้เซ็นข้าง

ยังเหล่าเก็บเมี้ยนไว้

ยังอยู่วัดหนองยาง

คั้นพระวอเดินขึ้นข้าง

ขนาบพลไล่ต้อน

อันว่าโยธาเปื่อง

เหตุว่าแม่ทัพหน้า

หลังนั้นต่อมา

ผาสาทท้าวผาแดง

แต่ตั้งเมืองคราวพูน

พลายสิงห์อุปราช

พินฆ่าบให้ถอย

เวียงจันทน์บมีท่า

ตายแล้วแตกคืน...

ปรีชา พิณทอง (2530: 42-43)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกรบศึกเวียงจันทน์ด้วยการชนข้างที่เมืองหนองบัวลุ่มภู เป็นเหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพนำทัพออกต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพเวียงจันทน์จนได้รับชัยชนะ ซึ่งการนำเสนอบทบาทของพระวอผู้เป็นแม่ทัพที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว จะเห็นได้จากตัวบทต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์ได้เลือกนำเสนอ เช่น ทักษะการควบคุมข้างเพื่อสู้รบ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ขึ้นขี่ข้างพลายงคาคดเครื่อง” “พลายโง้งพระวอไฉนสารถักสังข์ต่อ” “พระวอเห็นแม่แม้งไสข้างส่งเถิง” “พระวอหวนเห็นเปื่องเชิงดีไสข้างดวน” จากตัวบทดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในการบังคับข้างสู้รบเป็นอย่างดีของพระวอ นอกจากนี้ยังมีทักษะในการคุมไพร่พลในการรบดังตัวบทที่กล่าวว่า “คุมพลหาญต่อยตีตันต้อน” จากข้อความที่ว่า “ต่อยตีตันต้อน” ผู้ประพันธ์ได้เลือกใช้การสัมผัสอักษรสร้างสุนทรียภาพทางภาษาและขยายความเป็นทหารกล้าเพื่อนำเสนอความสามารถในการควบคุมไพร่พลออกสู้รบ นอกจากนี้ภาพทหารกล้าของพระวอถูกนำเสนอผ่านการฆ่าอุปราชเวียงจันทน์ ดังตัวบทว่า “พระวอเห็นแม่แม้งไสข้างส่งเถิง เอาดาบพินความูข้างที่เดียวคอขาด” พระวอเห็นช่องทางที่จะเอาชนะอุปราชจึงไสข้างเข้าแล้วใช้ดาบพินคอความูข้างที่เดียวคอขาด “คะลาดจับหอกได้แทงเจ้าผู้อยู่เชื่อนอุปราชฮับบได้เสียท่าต้ออก” จากตัวบทกล่าวถึงว่าพระวอใช้หอกแทงอุปราชบนเขื่อนข้างจนถึงแก่ความตา ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังได้กล่าวถึงการเชื่อมโยงการต่อสู้ของพระวอว่าเป็นวีรกรรมความเป็นทหารกล้าจากเหตุการณ์การสู้รบด้วยการชนข้าง “คั้นพระวอเดินขึ้นข้างพลายสิงห์อุปราช ขนาบพลไล่ต้อนพินฆ่าบให้ถอย” หมายความว่า ครั้นพระวอกระโดดขึ้นหลังข้างอุปราชเป็นสัญลักษณ์ในเชิงสร้างขวัญกำลังใจให้ไพร่พลมีกำลังใจที่กล้าหาญ จากตัวบทที่ยกมาทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์เสนอภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้าของพระวอ

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารใบลาน

	...พระวอเห็นเป็นการ	ดั่งกลคะเนไว้
ก็จึง	ขึ้นขี่ช้าง	พลายโง้งโตคาดเครื่อง
แล้วจึง	คุมทวยหาญ	ออกต่อตีต้นต้อน
	สองหาญเข้า	ฟันแทงกันเสียงสนั่น
	เจ้าอุปราชจับได้	ไสช้างเข้าฝ่าวง
	พระวอเหลียวเห็นเบื่อง	เชิงดีไสช้าง
	ควนควนท้าวไล่เค็กเข้า	ชนช้างต่องา
อันว่า	พลายพีช้าง	ตกน้ำมันทั้งคู่
	สุดแต่ช้างต่อช้าง	ก็ชนงัวแกว่งงา
	พลายโง้งพระวอไ้	ขวิดชนถือส่วงต่อ
	ช้างอุปราชจับได้	เลยล้มเกือกไป
	พลายพระวอเข้า	แทงนำตามไล่
	พระวอเห็นแมนแม้ง	ก็ไสช้างส่งเถิง
	เอาดาบฟันควานช้าง	ทีเดียวจนคอขาด
	คะลาดจับหอกได้	เลยแทงเจ้าผู้อยู่เชื่อน
	อุปราชยับได้	พระลาด(พลาด)ท่าต้ออก
	เสี้ยทีนายกองทัพ	ขาดชีวังเดียนั้น
	ยังแต่ตนท้ายช้าง	โตนลงปะปล่อย
	หลบหลีกเว้น	หนีลี้บ่อวหลัง
	พระวอกระโดดขึ้น	พลายสิงห์อุปราช
ก็จึง	ได้เชือนช้าง	หลังนั้นสืบต่อมา
	ยังเหล่าเก็บเมี้ยนไว้	ปราสาทท้าวผาแดง
	ยังวัดหนองยาง	แต่ตั้งเมืองคราวพุ้น
	คั้นพระวอเต้นขึ้นช้าง	พลายสิงห์อุปราช
	ขนาบพลไล่ต่อตั้ง	ฟันฆ่าบให้ถอย
อันว่า	โยธาเบื่อง	เวียงจันทน์ปมีท่า
	เห็นว่าแม่ทัพหน้า	ตายแล้วก็แตกคืน...

จากเหตุการณ์ที่พระวอนนำทัพกำต่อสู้อุปราช แม่ทัพของเวียงจันทน์ เป็นเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย ทั้ง 2 ฉบับ มีการนำเสนอรายละเอียดภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้าผ่านพระวอจากรายละเอียดของทักษะการควบคุมช้างเพื่อต่อสู้ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ขึ้นขี่ช้างพลายโง้งโตคาดเครื่อง” “พระวอเหลียวเห็นเบื่องเชิงดีไสช้างควั่นควั่นท้าวไล่เคิกเข้าชนช้างต่องา” “พลายโง้งพระวอโง้งวัดชนถือสว่างต่อ” “พลายพระวอขี่แทงนำตามไล่ พระวอเห็นแมนแมงก็ไสช้างส่งเถิง” จากตัวบทดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความชำนาญในการบังคับช้างในการต่อสู้ของพระวอ นอกจากนี้ยังพบว่ามีคำแนะนำความสามารถในการควบคุมไพร่พลในการรบ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “คุมทวยหาญออกต่อตีต้นต้อน” หมายความว่าไพร่พลที่ออกรบกับพระวอล้วนแต่เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ นอกจากนี้ทักษะในการสู้รบของพระวอจากตัวบทที่ว่า “พระวอเหลียวเห็นเบื่องเชิงดีไสช้าง” พระวอมองเห็นเชิงในการรบจึงไสช้างเข้าใส่ “พลายโง้งพระวอโง้งวัดชนถือสว่างต่อพลายพระวอขี่แทงนำตามไล่” ช้างพลายโง้งของพระวอชนเข้าที่ช่องท้องของช้างอุปราช พร้อมทั้งตามไปแทงเข้า “พระวอเห็นแมนแมงก็ไสช้างส่งเถิง” พระวอเห็นข้อได้เปรียบจึงไสช้างเข้าใส่ “เอาดาบฟันควานช้างที่เดียวจนคอขาด” แล้วใช้ดาบฟันคอควานช้างจนคอขาด “คะลาดจับหอกได้เลยแทงเจ้าผู้อยู่เขื่อน อุปราชฮับได้พระลาดท่าต๋อาก” พระวอจับหอกได้แล้วแทงไปที่หน้าอกของอุปราชจนถึงแก่ความตาย จากตัวบทล้วนแล้วแต่มีการพยายามนำเสนอความกล้าหาญและชำนาญในการต่อสู้ดังจะเห็นได้จากการบังคับช้าง การใช้อาวุธต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้กล่าวถึงการต่อสู้ของพระวอว่าเป็นวีรกรรมความเป็นทหารกล้าจากเหตุการณ์การสู้รบด้วยการชนช้าง “พระวอกระโดดขึ้นพลายสิงห์อุปราชก็จึงได้เขื่อนช้างหลังนั้นสืบต่อมา” พระวอกระโดดขึ้นบนหลังช้างพลายสิงห์ของอุปราชเพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่ามีชัยชนะเหนือเวียงจันทน์ “ค้นพระวอเดินขึ้นช้างพลายสิงห์อุปราชขนบพลไล่ต๋อตั้งพันฆ่าบให้ถอย” ครั้นพระวอกระโดดขึ้นช้างอุปราชเป็นการแสดงถึงความ เป็นทหารผู้กล้าที่สามารถรบชนะทัพอุปราชของเวียงจันทน์ได้ ซึ่งจากข้อมูลในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ จะเห็นได้ว่าภาพทหารผู้กล้าถูกนำเสนอผ่านพระวอ จากเหตุการณ์การนำทัพออกสู้รบกับอุปราชแม่ทัพเวียงจันทน์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นแม่ทัพผู้ยิ่งใหญ่ที่ได้ต่อสู้กันด้วยการชนช้างหรือยุทธหัตถ์อย่างสมเกียรติ

จากการศึกษาภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้าในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับใน เหตุการณ์ที่พระวอนนำทัพต่อสู้อุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ พบว่ามีคำแนะนำเหตุการณ์ที่ คล้ายคลึงกัน แต่มีการให้รายละเอียดของแต่ละเรื่องต่างกัน ดังนี้ มีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับคำที่ แตกต่างกันแม้เนื้อหาคคล้ายคลึงกันแต่ก็มีลักษณะการให้ความหมายของคำที่ต่างกันปรากฏอยู่เป็น จำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น “เจ้าก็ขึ้นขี่ช้างตัวพลายงาคาดเครื่อง แล้วจึงคุมไพร่น้อยให้ตีต้นควบ ชิง” (พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 11) “ขึ้นขี่ช้างพลายงาคาดเครื่องคุมพลหาญต่อตีต้น ต้อน” ปรีชา พิณทอง (2530: 42-43) “ก็จึงขึ้นขี่ช้างพลายโง้งโตคาดเครื่อง แล้วจึงคุมทวยหาญออก

ต่อตีตันต้อน” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 116-117) จากตัวบทที่ยกมาเป็นการกล่าวถึงพระวอกำลัง บังคับช้างเพื่อสู้รบกับอุปราชเวียงจันทน์ จะเห็นได้ว่าการให้รายละเอียดเกี่ยวกับคำที่แตกต่างกัน โดยพบว่าการใช้คำว่า เจ้าก็ขึ้นขี่ช้าง, ขึ้นขี่ช้าง, ก็จึงขึ้นขี่ช้าง เพื่อสื่อความหมายว่าพระวอกำลังขึ้นขี่ ช้าง ในกรณีดังกล่าวอาจเกิดจากการคัดลอกจากต้นฉบับที่มีการคลาดเคลื่อนของผู้เขียน พบลักษณะ ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันทั้ง 3 ฉบับ นอกจากเหตุการณ์ดังกล่าวจะมีการ นำเสนอความเป็นทหารกล้าแล้ว ยังแฝงไปด้วยเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงสำนึกเกี่ยวกับความเป็นเมือง อุบลราชธานีภายใต้รัฐสยามซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เนื้อหาดังกล่าวแฝงด้วยอำนาจของการรับรู้ เรื่องราวพระวอพระตาของฝ่ายไทย ดังตัวบทที่กล่าวว่า “จนมาถึงเมืองอุบลสืบต่อมาเดี๋ยวนี้ (พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 11) “ยังอยู่วัดหนองยางแต่ตั้งเมืองคราวพุน” ปรีชา พิณทอง (2530: 42-43) “ยังวัดหนองยางแต่ตั้งเมืองคราวพุน” (อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 116-117) ตัวบท ดังกล่าวได้กล่าวถึงเมืองอุบลราชธานีอยู่ภายใต้ปกครองของสยาม ซึ่งบรรยายความกล้าหาญของพระ วอที่กระโดดขึ้นขี่ช้างอุปราชเวียงจันทน์ ขี่ช้างดังกล่าวได้ตกทอดมาจนถึงยุคตั้งเมือง อุบลราชธานี ทั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการกล่าวถึงภาพวีรบุรุษนั้นได้ถูกให้ความหมายจากฝ่ายไทย โดยเฉพาะเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับที่ได้กล่าวถึงพระวอพระตาว่าเป็นวีรบุรุษในความ ทรงจำของคนอุบลราชธานีซึ่งมีความชัดเจนเป็นอย่างมาก ส่วนเรื่องเอกสารเรื่องพระวอพระตาใน เอกสารโบราณแม้จะมีการกล่าวถึงในเหตุการณ์เดียวกันกับ 2 ฉบับข้างต้น แต่ก็มีกล่าวถึงพระวอ พระตาในทางยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษโดยมิได้นำเสนอว่าเป็นมุ่มมอ น้ำเสียงของลาวที่มองว่าวีรกรรมของ พระวอพระตาไม่ได้ถูกนำเสนอเพื่อรับใช้การก่อสร้างเมืองอุบลราชธานี

นอกจากนี้ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับยังพบว่าภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหาร กล้ามีรายละเอียดที่นำเสนอให้เห็นผู้มีทักษะในการต่อสู้ของพระวอจากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออก รับศึกเวียงจันทน์ด้วยการชนช้างที่เมืองหนองบัวลุ่มภู พระวอได้แสดงความสามารถในการควบคุมช้าง สู้รบ ดังนี้ “เจ้าก็ขึ้นขี่ช้างตัวพลายงาคาดเครื่อง แล้วจึงคุมไพร่น้อยให้ตีตันตวนชิง” (พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 11) “ขึ้นขี่ช้างพลายงาคาดเครื่อง” “พลายโง้งพระวอไฉน สารถีกลัวต้อ” “พระวอเห็นแมนแม้งไสช้างส่งเถิง” “พระวอทวนเห็นเบื่องเชิงดีไสช้างดวน” ปรีชา พิณทอง (2530: 42-43) “ก็จึงขึ้นขี่ช้างพลายโง้งโตคาคาดเครื่อง แล้วจึงคุมทวยหาญออกต่อตีตัน ต้อน” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 116-117) จากตัวบทที่ยกมาทั้ง 3 ฉบับเป็นการกล่าวถึงทักษะการ ต่อสู้ในการบังคับช้าง จนสามารถเอาชนะอุปราชแม่ทัพเวียงจันทน์ได้ ถือเป็นทักษะการต่อสู้ที่พระวอ ฝึกฝนมาเป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเหตุการณ์ต่อสู้ด้วยการชนช้างดังกล่าวเป็นเหตุการณ์ที่มี ความโดดเด่นที่ทำให้กระตือรือร้นและจดจำได้ง่าย

เหตุการณ์การชนช้างที่ถูกนำเสนอผ่านภาพของทหารกล้า นั้น มีความสอดคล้องกับ วีรกรรมของพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ดังเช่น สมเด็จพระนเรศวร ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2548: 49) อธิบายว่า ตามประวัติศาสตร์ไทยกล่าวอ้างว่าสงครามยุทธหัตถีหรือการรบโดยการชนช้างนั้นเป็น สงครามที่สมเด็จพระนเรศวรทรงมีชัยชนะอย่างเด็ดขาดเหนือพม่า พระมหาอุปราชแม่ทัพพม่า ลี้พระชนม์ด้วยพระแสงของ้าวของสมเด็จพระนเรศวรที่ดาบหล่นองสาหร่ายเมืองสุพรรณบุรี สงครามครั้งนี้นับได้ว่าเป็นสงครามครั้งใหญ่ที่ทำให้ไทยกับพม่าว่างเว้นจากสงครามเกือบ 100 ปี จาก ข้อมูลที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการเล่าเรื่องราวการต่อสู้ไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือ สามัญชน การ นำเสนอการสู้รบโดยการทำยุทธหัตถีอาจถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้คนจดจำและนำมาเล่าใหม่ เพื่อขับเน้นให้กลายเป็นวีรบุรุษ แต่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงการเสนอบทบาทพระวอแม่จะมีการ สู้รบโดยการทำยุทธหัตถีจนได้รับชัยชนะ แต่อำนาจการรับรู้วีรกรรมดังกล่าวอาจถูกควบคุมโดยกรอบ ของความเป็นชาติ แต่ถ้าหากว่าพระวอถูกให้ความหมายว่ากระทำยุทธหัตถีเพื่อชาติไทยแล้วอาจจะมี การนำเรื่องเล่ามาขยาย จนกลายเป็นวีรบุรุษผู้ต่อสู้เพื่อชาติก็เป็นได้

2) เหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกรับศึกเวียงจันทน์ที่ยกทัพมารุกราน ที่เมืองจำปาสักกลุ่มภู มีการบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของพระวอผู้เป็นผู้นำทัพในสนามรบที่มีจิตใจที่กล้าหาญ

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พระวอเข้า

โอบหลังให้หมัน

รู้พลกล้า

กองหน้ากันกันไว้

พระวอเจ้า

เมืองแสนหลบป้อม

เมืองจันทน์เจ้า

บให้เข้า

สัญญาไทพวกไพร่

ตันไว้เขื่อนแข็ง

โหมมาไหลหลัง

ตั้งหน้าหามู

ใจกระสันเต็นใส่

คมง้าวปายค

จับมาพันฟาด

พระวอฆ่ามอดชิวัง...

(ปรีชา พิณทอง (2530: 28)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกรับศึกเวียงจันทน์ที่ยกทัพมารุกราน บริเวณสนามรบหนองบัวลุ่มภูมีการบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของพระวอผู้เป็นผู้นำทัพที่มี จิตใจที่กล้าหาญ ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวถึงพระวอว่า “พระวอเจ้าใจกระสันเต็นใส่เมืองแสน หลบป้อมคมง้าวปายคเมืองจันทน์เจ้าจับมาพันฟาดบให้เข้าพระวอฆ่ามอดชิวัง” จากตัวบทจะเห็นได้ว่า

ผู้ประพันธ์มีการกล่าวถึงความกล้าหาญของพระวอจากอาการที่พระวอ เต้น หรือกระโดดเข้าปะทะ
เข้าศึกพร้อมทั้งฆ่าเมืองแสน เมืองจันแม่ทัพเวียงจันทน์

3) เหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกมารับศึกเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก
โดยมีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นทหารกล้าของพระวอที่แฝงด้วยความใจร้อนที่ต้องการนำไพร่พล
ออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์ที่มีจำนวนมาก ซึ่งฝ่ายพระวอมีจำนวนไพร่พลเพียงแค่ 2 พันคน และ
พร้อมที่จะสู้โดยไม่เสียดายชีวิต จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความเป็นทหารกล้าที่แฝงด้วย
ความใจร้อน เป็นเหตุการณ์ก่อนที่พระวอจะเสียชีวิตในสนามรบ ดังตัวอย่างบทประพันธ์ ต่อไปนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...พระวอแม่ทัพหลวง

ไผ่ผู้หลบหลีกให้

กูจักตัดตอนเนื้อ

ตั้งแต่ฟันแทงฆ่า

ก็บมีผู้ฆ่า

ให้ป่าวเดินนายด่าน

พลลวงเขตเข้ามานั้น

ฟันถึบให้เหลือ

เลี้ยวกันได้เดือนเศษ

ฟันค่ายแห่งกัน...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 16)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกมารับศึกเวียงจันทน์ที่ยกทัพมารุกราน บริเวณสนามรบ
หนองบัวลุ่มภูมีการบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของพระวอผู้เป็นผู้นำทัพที่มีจิตใจที่กล้าหาญ
ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวถึงคำพูดของพระวอว่า “ไผ่ผู้หลบหลีกให้พลลวงเขตเข้ามานั้นกูจักตัด
ตอนเนื้อฟันถึบให้เหลือ” หมายถึงพระวอผู้เป็นแม่ทัพกล่าวกับไพร่พลทั้งหลายว่าหากมีไพร่พล
เวียงจันทน์เข้ามาในค่าย จะใช้ดาบฟันไม่ให้รอดชีวิต จากการนำทัพของพระวอในครั้งนี้ทำให้
เวียงจันทน์ไม่สามารถเอาชนะฝ่ายหนองบัวลุ่มภูได้ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ก็บมีผู้ฆ่าฟันค่ายแห่งกัน” มี
การกล่าวถึงพระวอแม่ทัพผู้เป็นทหารกล้าว่าเป็นแม่ทัพหลวง “พระวอแม่ทัพหลวง” จากตัวบทต่าง ๆ
ในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพของทหารกล้าที่นำเสนอผ่านพระวอ

พระวอจึงปรึกษา

แต่เขาต่อสู้นานสองเดือน

เขาอยากจัดคนกล้า

สองพันคน

ถือแต่จ้าว

ตะลุมบอนฟัน

จนถึงค่าย

หมู่พลทั้งค่าย

ก็บเอากันได้

อาคมกล้าเก่ง

ซิแตกวงโตนค่าย

กำแกว่งสองมือ

บให้มีทางยัง

เพพังฟันขาด

โตนเข้าค่าย

ค้นหาสมความคิด

ค้นบ่สมคิดไว้

ไฟจักเห็นชอบด้วย

พินม้างฝ่าวง

ชีฆ่ามันวันนี้

ตายเสียก็ตามช่าง

คำเว้าแห่งเฮา

(พื้นเมืองอุบลประวัติน้องบัวลำภู: 16)

จากเหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก มีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นทหารกล้าของพระวอในการควบคุมและบัญชาการในการรบ ดังตัวบทว่า “เฮาอยากจัดคนกล้าอาคมกล้าเก่ง สองพันคนชีแตกวง โตนเข้าค่าย” นอกจากนี้ยังเห็นความเป็นทหารผู้มีจิตใจกล้าหาญจากคำสั่งที่มีต่อไพร่พลว่า “โตนเข้าค่าย พินม้างฝ่าวง” หมายความว่าให้ไพร่พลทั้งหลายทะลวงเข้าค่ายเวียงจันทน์หลายให้แตกค่าย ภาพความเป็นทหารกล้ายังถูกสื่อออกมาดังตัวบทที่ว่า “ค้นหาสมความคิดชีฆ่ามันวันนี้ ค้นบ่สมคิดไว้ ตายเสียก็ตามช่าง” จากตัวบทข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระวอกล่าวว่าจะหากทั้งหมดที่วางแผนมาจะได้ฆ่าไพร่พลกองทัพเวียงจันทน์ในคราวนี้ แต่ถ้าหากไม่เป็นดังที่วางแผนไว้แม้ตายก็ไม่คิดเสียดายชีวิต จะเห็นได้ว่าจากตัวบทที่กล่าวมาในเหตุการณ์ดังกล่าวนอกจากภาพความเป็นทหารกล้าแล้วยังแฝงไปด้วยความใจร้อนที่ต้องการนำไพร่พลออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์จำนวน ซึ่งฝ่ายพระวอมีจำนวนไพร่พลเพียงแค่ 2 พันคน และพร้อมที่จะสู้โดยไม่เสียดายชีวิต แสดงให้เห็นความเป็นทหารกล้าเป็นเหตุการณ์ก่อนที่พระวอจะเสียชีวิตในสนามรบ

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พระวอจึงปรึกษา

เขาต่อสู้อยู่

นานสองเดือน

เฮาอยากจัดคนกล้า

เอาพันคน

ถือแต่ค้อนแลง้าว

สะยานพันตี

เฮาซีเป็นหัวหน้า

ตีชนาบเข้า

พากันโตนเข้าค่าย

พินผ่าม้าง

ไพร่พลทั้งค่าย

เลี้ยวตชิงชัย

บ่อาจเอาชัยได้

แข็งข่มทางอาคม

แหกวงโตนค่าย

กำแกวงสองมือ

บ่มีทางยัง

พาพลต้อนไล่

เถิงค่ายบ่ถอย

ไพร่ตั้งท่า

หลบซ่อนเข้าฝ่าวง

ดีแลฮ้าย

ค้นหาสมความคิด

ค้นบ่สมคิดไว้

ไฟจักเห็นชอบด้วย

ฮ้อนเฮงซิเป็นการอยู่แล้ว

ขนานในวินนี้

ตายเสียก็ตามช่าง

ความเว้าแห่งเฮา...

ปรีชา พิณทอง (2530: 66-67)

จากเหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรบศึกกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก มีรายละเอียดที่นำเสนอความเป็นทหารกล้าของพระวอ ภายหลังจากสู้รบกับเวียงจันทน์เป็นเวลานานสองเดือนแต่ไม่มีใครแพ้ชนะ เมื่อเป็นดั่งนั้นพระวอจึงต้องการนำไพร่พลผู้กล้าหาญ และมีอคมกล้า ออกรบศึกกับเวียงจันทน์ ดังตัวบทว่า “*เฮาอยากจัดคนกล้าแข็งข่มทางอาคม เอาพันคนแหวกวงโค่นค่าย*” “*เฮาซิเป็นหัวหน้าพาพลต้อนไล่ ตีขนานเข้าเชิงค่ายบ่ถอย*” จากตัวบทข้างต้นเป็นบทสนทนาระหว่างพระวอกับไพร่พลเกี่ยวกับการวางแผนรบกับเวียงจันทน์ว่า พระวอจะนำทัพพาไพร่พลเข้าสู่รบกับเวียงจันทน์ไม่มีถอย “*ค้นหาสมความคิดขนานในวินนี้ ค้นบ่สมคิดไว้ตายเสียก็ตามช่าง*” หากเป็นตามที่วางแผนคงมีชัยชนะ หากไม่เป็นดั่งที่วางแผน แม้จะต้องตายก็ไม่คิดเสียตายชีวิต จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงถึงความเป็นทหารกล้าที่แฝงด้วยความใจร้อน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ก่อนที่พระวอจะเสียชีวิต

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรบศึกกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก พบว่า ปรากฏอยู่ในเฉพาะเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี เหตุที่ทั้ง 2 ฉบับปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าวเพราะว่ามีการเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับพระวอพระตาจนกระทั่งเสียชีวิตที่เมืองจำปาสัก ส่วนในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณไม่ปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าวเนื่องจากมีการจบเรื่องในเหตุการณ์ที่พระวอพระตาสร้างบ้านเรือนอยู่ที่บ้านคู้ บ้านแกในเขตเมืองจำปาสักเท่านั้น ทั้งนี้ข้อมูลที่ยกมาดังกล่าวได้ชวนชี้ให้เห็นถึงการนิยามความหมายภาพแทนวีรบุรุษจากมุมมองของฝ่ายไทยที่มองว่าพระวอพระตาเป็นวีรบุรุษผู้มีคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าการรับรู้เรื่องราวพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับมีลักษณะที่แตกต่างกัน ด้วยอำนาจการรับรู้เรื่องราวพระวอพระตา รวมถึงการตีความของผู้จาร (ผู้เขียน) โดยการอ่านตัวบทของแต่ละฉบับมีความแตกต่างกันที่สื่อให้เห็นการพยายามให้ความหมายของพระวอพระตาจากฝ่ายไทยและลาว

3.1.3 ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ

ภาพวีรบุรุษผู้ชนะในที่นี้คือภาพพระวอพระตาที่ถูกนำเสนอเป็นผู้นำเหล่าทหารเด็เตเดี่ยว มีไหวพริบและความรอบคอบในการรบแม้มีกำลังไพร่พลจำนวนน้อยกว่าแต่ก็สามารถใช้ทักษะวิธีต่าง ๆ จนสามารถเอาชนะข้าศึกได้ ซึ่งภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับเป็นอีกภาพลักษณะหนึ่งซึ่งช่วยเน้นย้ำภาพแทนวีรบุรุษ โดยมีรายละเอียดจากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์ที่พระวอพระตาชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต มีรายละเอียดที่กล่าวถึงการนำทัพของพระวอต่อสู้กับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน โดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด ในเหตุการณ์ยังกล่าวอีกว่ากองทัพของเวียงจันทน์หนีตายเนื่องจากเสียกลศึก จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพวีรบุรุษผู้ชัยชนะซึ่งนำเสนอผ่านพระวอ

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลุ่มภู

...เมื่อนั้น เมืองจันทน์พร้อม

ฮู้ว่าเสียกลศึก

อันว่าสองนายย่าน

เชือกก็ลอยข่มน้ำ

กองทัพพระวอฆ่า

เหลือแต่คนขี้ยาน

ยังแต่ซุ่มขลุุ่มฆ่า

คั่นว่าฮู้แจ้งแล้ว

เมื่อนั้น พระวอแม่ทัพหลวง

ก็ปี่มีคนล้มตาย

พากันยังอยู่พร้อม

เป็นที่อัศจรรย์แท้

ฝูงหมู่พวกไพร่น้อย

เมืองแสนแม่ทัพใหญ่

แต่กมุนวายพลตั้ง

เปลือยโตโดนตลิ่ง

ของกว้างสะแม้งตาย

ทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ

โตนน้ำแล่นหนี

พันกันจนสว่าง

ศึกก็เสียงขาดมือ แท้แล้ว

ให้ตรวจพลคนกล้า

กลางกองแม่ทัพใหญ่

เพรียงหน้าบ่ถึงตาย

หนองบัวลุ่มภูได้เป็นเมืองใหญ่

ใจกล้าเก็งกัน...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลุ่มภู: 5)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคนโดยที่ไพร่พล

หนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด ดังตัวบทว่า “กองทัพพระวอฆ่าทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ เหลือแต่คนขี้ย่านโดนน้ำแล่นหนี” ฝ่ายพระวอฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์เสียชีวิตราวห้าพันเศษ เหลือคนที่ขลาดกลัวกระโดดลอยข้ามแม่น้ำโขง กองทัพของเวียงจันทน์หนีตายเนื่องจากเสียกลศึก อีกทั้งยังกล่าวถึงชัยชนะครั้งนี้ว่าหนองบัวลุ่มภูจะได้เป็นเมืองใหญ่ในคราวนี้ ดังตัวบทที่ว่า “เป็นที่อัศจรรย์แท้หนองบัวลุ่มภูจะได้เป็นเมืองใหญ่ ผูกหมู่พวกไพร่น้อยใจกล้าเก็งกัน” ซึ่งเน้นย้ำความเป็นผู้มีชัยชนะเสนอผ่านภาพไพร่พลที่กล่าวถึงผู้นำที่เป็นดั่งขวัญกำลังใจและเป็นตัวอย่างความกล้าหาญแก่ไพร่พลที่พร้อมต่อสู้เพื่อชัยชนะ นอกจากนี้ยังได้นำเสนอภาพเวียงจันทน์ผู้พ่ายแพ้จากตัวบทว่า “อันว่าสองนายย่านเปลือยโตโดนตลิ่ง” จากตัวบทเป็นการกล่าวถึงการหนีเอาตัวรอดของแม่ทัพเวียงจันทน์ที่ไม่เหลือแม้กระทั่งเสื้อผ้า เป็นการพ่ายแพ้อย่างหมดสภาพของแม่ทัพเวียงจันทน์โดยเป็นการกล่าวถึงเวียงจันทน์ว่าแพ้อย่างน่าอัศจรรย์ซึ่งมีน้ำเสียงฝ่ายไทย นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอภาพผู้ชนะของพระวอจากคำเรียกขานในความเป็นแม่ทัพผู้ยิ่งใหญ่ว่า “พระวอแม่ทัพหลวง” มาจากการได้ชัยชนะและเป็นทหารผู้กล้า จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพวีรบุรุษผู้ชนะที่ถูกนำเสนอผ่านพระวอและน้ำเสียงของผู้ประพันธ์ที่พยายามชี้ให้เห็นถึงมุมมองของฝ่ายไทยที่มองพระวอพระตาว่าเป็นวีรบุรุษ

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...เมื่อนั้นเมืองแสนพร้อม

เสียดลศึก

สองนายย่าน

ลอยข้ามน้ำ

พวกพระวอฆ่า

เหลือแต่คนขี้ย่าน

นับแต่ชุลมุนฆ่า

คั้นสูงเข้า

พระวอให้

ก็หากยังอยู่พร้อม

เป็นที่อัศจรรย์แท้

ฝูงไพร่น้อย

เมืองจันทน์แม่ทัพใหญ่

แตกกระบวนเพม้าง

บปเป็องโดนฝั่ง

ของเป็องสะเม้งตาย

เวียงจันทน์ห้าพันเศษ

โดนน้ำแล่นหนี

พินกันจนสว่าง

หนีลิ้หลีกไกล

บัญชาการนับตรวจ

เพียงหน้าบ่ตาย

หนองบัวลุ่มภูมีโชค

ใจกล้าเก็งกัน...

ปรีชา พิณทอง (2530: 20-21)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต พบว่าพระวอมีบทบาทที่โดดเด่นจากการนำเสนอผ่านตัวบทดังต่อไปนี้ “พวกพระวอฆ่าเวียงจันทน์ห้าพันเศษ เหลือแต่คนขี้ขี้ยานโตนน้ำแล่นหนี” จากตัวบทกล่าววาทะของทัพพระวอฆ่าฟันข้าศึกฝ่ายเวียงจันทน์เสียชีวิตราวห้าพันคนส่วนคนที่ขลาดกลัวกระโดดลอยข้ามแม่น้ำโขงหนีตายเป็นการสื่อให้เห็นว่านอกจากพระวอจะเป็นผู้มีชัยชนะในการรบแล้วยังสร้างความหวาดกลัวให้กับไพร่พลทางฝ่ายเวียงจันทน์ประดุจเป็นการข่มขวัญกำลังใจของคู่ต่อสู้ ดังตัวบทที่ว่า “สองนายย่านบปเบื้องโตนฝั่ง” เป็นการนำเสนอความหวาดกลัวของไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ “พระวอให้บัญชาการนับตรวจก็หากยังอยู่พร้อมเพรียงหน้าบ่ตาย” จากตัวบทข้างต้นกล่าวถึงไพร่พลฝ่ายพระวอไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอความเป็นผู้ชนะผ่านการมีกำลังใจที่ดีมีความกล้าหาญของไพร่พลจากการมีแม่ทัพที่กล้าหาญคือพระวอ ดังตัวบทที่ว่า “เป็นที่อัศจรรย์แท้หนองบัวลุ่มภูมิใช่คนผู้ไพร่น้อยใจกล้าเกินกัน” จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมาในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพวีรบุรุษผู้ชนะที่ถูกนำเสนอผ่านพระวอ ซึ่งให้เห็นถึงการนิยามความหมายของมุมมองของผู้ประพันธ์ที่ชี้นำถึงการให้ความหมายภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตาว่าเป็นผู้ชนะส่วนฝ่ายเวียงจันทน์ถูกนำเสนอให้เป็นผู้พ่ายแพ้อย่างราบคาบซึ่งเป็นการกล่าวด้วยน้ำเสียงการสื่อความหมายจากการรับรู้เรื่องราวพระวอพระตาจากฝ่ายไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...เมื่อนั้น เมืองแสนพร้อม

ฮู้ว่าเสียพลศึก

สองนายย่าน

เชือกก็ลอยข้ามน้ำ

พวกพระวอฆ่า

เหลือแต่คนขี้ขี้ยาน

ตั้งแต่ ตะลุมบอน

คั้นว่า ฮู้แจ้งแล้ว

เมื่อนั้น พระวอให้

ฝูงไพร่น้อย

ก็มีไม้ล้ม

พากันยังพร้อม

เป็นที่อัศจรรย์แท้

ฝูงหมู่พวกไพร่น้อย

เมืองจันทแม่ทัพใหญ่

แตกขบวนเพม้าง

บปเบื้องโตนตลิ่ง

ของเบื้องสะแม้งตาย

ทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ

โตนน้ำแล่นหนี

ฆ่าฟันกันจนสว่าง

ศึกก็เสียงขาดมือแท้แล้ว

บัญชาการนับตรวจ

พลกล้าหมู่กำลัง

ตายกลางกองทัพใหญ่

เพียงหน้าบ่ถึกตาย

หนองบัวลุ่มภูมิใช่ใหญ่

ใจก็กล้าเกินกัน...

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์ทัพเวียงจันทน์ การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคนโดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิต ดังตัวบทว่า “พวกพระวอฆ่าทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ เหลือแต่คนชี้ย่านโตนน้ำแล่นหนี” ฝ่ายพระวอฆ่าเวียงจันทน์ตายราวห้าพันเศษ เหลือคนที่ขลาดกลัวกระโดดลอยข้ามแม่น้ำโขงกลับเวียงจันทน์ กองทัพของเวียงจันทน์หนีตายเนื่องจากเสียกลศึก มีการกล่าวถึงไพร่พลฝ่ายพระวอว่าไม่มีคนเสียชีวิตแต่อย่างใด ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ก็ไม่มีไหล้มตายกลางกองทัพใหญ่ พวกก็ยังพร้อมเพียงหน้าบ่ถึงตาย” เป็นการสื่อความหมายภาพวีรบุรุษผู้ชนะที่ไม่มีไพร่พลฝ่ายพระวอพระตาล้มตาย นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้ชนะ จากตัวบทที่ว่า “เป็นที่อัศจรรย์แท้หนองบัวลุ่มภูมีชัยใหญ่ ผูกหมูพวกไพร่น้อยใจก็กลัวเกินกัน” ซึ่งเน้นย้ำความเป็นผู้มีชัยชนะนำเสนอผ่านไพร่พลจิตใจที่กล้าหาญโดยมีพระวอเป็นผู้นำที่เป็นดังขวัญกำลังใจและเป็นตัวอย่างความกล้าหาญแก่ไพร่พลที่พร้อมต่อสู้ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้มีการสื่อความหมายภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตาจากความพ่ายแพ้อย่างราบคาบของแม่ทัพเวียงจันทน์ ดังตัวบทว่า “สองนายย่านบเปื้องโตนตลิ่ง” จากตัวบทเป็นการกล่าวถึงการหนีเอาตัวรอดของแม่ทัพเวียงจันทน์ที่ไม่เหลือแม้กระทั่งเสื้อผ้า เป็นการพ่ายแพ้อย่างหมดสภาพของแม่ทัพเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพวีรบุรุษผู้ชนะ ซึ่งพระวอถูกนำเสนอให้มีบทบาทที่โดดเด่นจากการเป็นแม่ทัพผู้กล้าหาญซึ่งมีความสอดคล้องกับการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้ชนะ

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์การชนะศึกครั้งที่ 1 ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่ามีการนำเสนอเนื้อหาที่คล้ายกันคือการกล่าวถึงพระวอว่ามีบทบาทเป็นแม่ทัพที่มีความกล้าหาญสามารถนำทัพสู้รบชนะเวียงจันทน์ได้ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงหนองบัวลุ่มภูในทางยกย่องภายหลังที่พระวอรบชนะเวียงจันทน์ว่า ต่อไปหนองบัวลุ่มภูคงจะได้เป็นเมืองใหญ่ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการกล่าวถึงหนองบัวลุ่มภูว่ามีความยิ่งใหญ่มีความสัมพันธ์กับการนำเสนอภาพชัยชนะของพระวอพระตา ทั้งนี้สำหรับในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับได้มีการเชื่อมโยงการสร้างเมืองอุบลราชธานีเข้ากับเมืองหนองบัวลุ่มภู โดยเฉพาะในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีที่มีการกล่าวถึงการตั้งนามเมืองว่าอุบลราชธานีเพื่อให้สอดคล้องกับเมืองเดิมของพระวอพระตาคือหนองบัวลุ่มภู – อุบล แปลว่าดอกบัว ดังตัวบทว่า “นามเมืองนั้นสวรรค์จากหนองบัวลุ่มภูพระตาเป็นผู้นำสร้างแปงเดิมเค้าจึงได้เอานามตั้งแฝงกันให้มีเกี้ยวว่าอุบลราชธานีสืบต่อมาเดี๋ยวนี้” (ปรีชา พิณทอง (2530: 104) จากตัวบทชี้ให้เห็นว่ามีความพยายามของผู้ประพันธ์ที่กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของหนองบัวลุ่มภูเพื่อโยงความยิ่งใหญ่เข้ากับเมืองอุบลราชธานีเพื่อขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระตา

2) เหตุการณ์การชนะศึกครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู โดยมีพระวอนำทัพพาไพร่พลตีฝ่าทัพหน้าของเวียงจันทน์จับเมืองแสน เมืองจันทน์ผู้เป็นแม่ทัพมาฆ่าเสียทำให้ไพร่พลเวียงจันทน์เสียขวัญกำลังใจ การได้ชัยชนะดังกล่าวคลี่คลายมาจากการชนะศึกครั้งแรก จากเหตุการณ์การวางแผนการรับมือกับเวียงจันทน์ด้วยความรอบคอบรัดกุมของพระวอพระตา จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้ชนะของพระวอพระตา

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภู	
...พระก็คุมทหารเข้า	ฝ่าวงกองหน้า
จับเอาได้เมืองแสน	เมืองจันทน์แม่ทัพใหญ่
บิให้ยั้งอยู่ได้	ฟันฆ่ามอดชีวัง
เมื่อนั้น รี้พลกำ	เวียงจันทน์แตกตื่น
เหตุว่าเสียผู้เฒ่า	ใจตั้งก็เหล่าพัง
เขาก็อลหนเต้น	หลบคืนทางเก่า
ใจเสียบ่อาจยั้ง	พลตื่นแตกคืน
มีแต่พระวอฆ่า	ฟันตายชินช่วย...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภู: 8)

จากเหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบกับเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู พระวอเป็นแม่ทัพนำทัพตีฝ่ากองทัพนหน้าของเวียงจันทน์จนถึงตัวแม่ทัพแล้วจับแม่ทัพฆ่าเสีย ดังตัวบทที่ว่า “พระก็คุมทหารเข้าฝ่าวงกองหน้า” เหตุการณ์การต่อสู้ครั้งนี้พระวอเป็นฝ่ายชนะโดยการฆ่าแม่ทัพเวียงจันทน์คือเมืองแสน เมืองจันทน์ ดังตัวบทว่า “จับเอาได้เมืองแสนเมืองจันทน์แม่ทัพใหญ่บิให้ยั้งอยู่ได้ ฟันฆ่ามอดชีวัง” จากตัวบทกล่าวถึงพระวอฆ่าเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพของเวียงจันทน์ว่า “มีแต่พระวอฆ่าฟันตายชินช่วย” จากตัวบทข้างต้นพระวอผู้เป็นแม่ทัพพาไพร่พลเวียงจันทน์เป็นจำนวนมาก ชี้ให้เห็นถึงความเก่งกล้าสามารถที่ผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตา นอกจากนี้ไพร่พลเวียงจันทน์เมื่อรู้ว่าแม่ทัพเสียชีวิตก็เสียขวัญกำลังใจเป็นอย่างมาก ดังตัวบทที่ว่า “รี้พลกำเวียงจันทน์แตกตื่นเหตุว่าเสียผู้เฒ่าใจตั้งก็เหล่าพัง” จากตัวบทจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นความพ่ายแพ้ของเวียงจันทน์ต่อพระวอจากการขาดกำลังใจซึ่งเน้นย้ำภาพวีรบุรุษผู้ชนะได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการก้าวเข้าสู่ผู้ชนะจากความกล้าหาญของผู้นำ และความมีขวัญกำลังใจที่ดีของไพร่พลจากผู้นำคือพระวอ

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พระวอเจ้า

เมืองแสนหลบปม้ม

เมืองจันเจ้า

บิให้ซ้ำ

รู้พลเบื้อง

เหตุว่าเสียผู้เค้า

เขาก็อลหนฟ้าว

ใจเสียบ่อาย้ง

กองพระวอฆ่า

นับบได้

ใจกระสันต้นเข้าใส่

คมง้าวปายค

จับมาพันฟาด

พระวอฆ่ามอดซีวัง

เวียงจันทน์แตกตื่น

ใจเศร้าตั้งบ่ฟัง

หลบคืนทางเก่า

พลตื่นแตกคืน

พันตายเหลืออ่าน

เหลือล้นนอกนอง...

ปรีชา พิณทอง (2530: 28)

จากเหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบกับเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู จากการนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวมีการนำเสนอให้พระวอมีบทบาทที่โดดเด่นจากการเป็นแม่ทัพผู้กล้าหาญ ดังตัวบทต่อไปนี้ “พระวอเจ้าใจกระสันต้นเข้าใส่” จากตัวบทเป็นการแสดงถึงจิตใจที่กล้าหาญกระหายสงครามของพระวอในการต่อสู้กับข้าศึก เหตุการณ์การรบครั้งนี้พระวอเป็นฝ่ายชนะโดยการฆ่าแม่ทัพเวียงจันทน์คือเมืองแสน เมืองจัน จะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “เมืองแสนหลบปม้มคมง้าวปายคเมืองจันเจ้าจับมาพันฟาด บิให้ซ้ำพระวอฆ่ามอดซีวัง” จากตัวบทข้างต้นกล่าวถึงพระวอฆ่าเมืองแสน เมืองจันแม่ทัพเวียงจันทน์ “กองพระวอฆ่าพันตายเหลืออ่าน” จากตัวบทชี้ให้เห็นว่าไพร่พลที่พระวอนำทัพได้ฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ล้มตายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ไพร่พลเวียงจันทน์เมื่อรู้ว่าแม่ทัพเสียชีวิตก็เสียขวัญกำลังใจเป็นอย่างมาก ดังตัวบทที่ว่า “รู้พลเบื้องเวียงจันทน์แตกตื่นเหตุว่าเสียผู้เค้าใจเศร้าตั้งบ่ฟัง” จากตัวอย่างตัวบทที่ยกมาทั้งหมดในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการก้าวเข้าสู่ผู้ชนะจากความกล้าหาญของผู้นำและควมมีขวัญกำลังใจที่ดีของไพร่พลจากผู้นำ คือพระวอ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอบทบาทของพระวออย่างโดดเด่นโดยพยายามประกอบสร้างภาพวีรบุรุษผู้ชนะที่นำเอาลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเด่นทั้งความกล้าหาญ ทักษะการต่อสู้มานำเสนอพร้อมทั้งชี้ให้เห็นมุมมองการนิยามภาพวีรบุรุษผู้ชนะจากฝ่ายไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารใบลาน

...เมื่อนั้นพระวอเจ้า

เมืองแสนหลบปม้ม

เมืองจันทเจ้า

บิให้อยู่ช้ำ

ฝูงหมูรีพลเมือง

เหตุว่าเสียผู้เค้า

เขาก็หันหลังเข้า

ใจเสียบ่อาจยั้ง

กองพระวอฆ่าฟันตาย

อ่านเหลือล้น

ใจกระสันต้นเข้าใส่

คมง้าวปายคอ

จับเอามาฟันฟาด

พระวอฆ่ามอดซีวัง

เวียงจันทน์ก็แตกตื่น

ใจเศร้ำตั้งบ่ฟัง

ฟ้าวหลบคืนทางเก่า

พลตื่นก็แตกคีน

เหลือคณา

อเนกนอง...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 101-102)

เหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบกับเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 2 โดยการชนช้างที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู เหตุการณ์ดังกล่าวมีการนำเสนอบทบาทที่โดดเด่นพระวอ จากความกล้าหาญ ดังตัวบทว่า “พระวอเจ้าใจกระสันต้นเข้าใส่” จากตัวบทเป็นการแสดงถึงจิตใจที่กล้าหาญของพระวอในการต่อสู้กับข้าศึกโดยพระวอเป็นฝ่ายชนะสามารถฆ่าแม่ทัพเวียงจันทน์ได้คือเมืองแสน เมืองจันทน์ตั้งข้อความว่า “เมืองแสนหลบปม้มคมง้าวปายคอ เมืองจันทเจ้าจับเอามาฟันฟาดบิให้อยู่ช้ำพระวอฆ่ามอดซีวัง” จากตัวบทข้างต้นกล่าวถึงพระวอฆ่าเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ “กองพระวอฆ่าฟันตายเหลือคณา” จากตัวบทชี้ให้เห็นว่าไพร่พลฝ่ายพระวอได้ฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ล้มตายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ไพร่พลเวียงจันทน์เมื่อรู้ว่าแม่ทัพเสียชีวิตก็เสียขวัญกำลังใจเป็นอย่างมาก ดังตัวบทที่ว่า “ฝูงหมูรีพลเมืองเวียงจันทน์ก็แตกตื่น เหตุว่าเสียผู้เค้าใจเศร้ำตั้งบ่ฟัง” จากตัวบทที่ยกมาทั้งหมดในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการพยายามนิยามความหมายภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตา โดยการนำเสนอบทบาทของพระวอให้มีความโดดเด่น จากการนำทัพและการฆ่าแม่ทัพเวียงจันทน์จนเสียชีวิต

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์การชนะศึกครั้งที่ 2 พบว่าส่วนหนึ่งนั้นคลี่คลายมาจากการชนะศึกครั้งแรกจากการวางแผนรับมือกับเวียงจันทน์ที่ยังไม่ทันได้ตั้งตัวที่สนามรบบริเวณเมืองหนองคาย ในปัจจุบันซึ่งพระวอและไพร่พลเป็นผู้ชนะและได้รับชัยชนะในหลายครั้งต่อมา เหตุการณ์การสู้รบที่หนองบัวลุ่มภูพระวอเป็นแม่ทัพ ภาพผู้ชนะของพระวอในเรื่องเล่าของไทยเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภูกล่าวถึงเวียงจันทน์ว่านำทัพโดยเมืองแสน เมืองจันทน์ในเหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบกับเวียงจันทน์บริเวณหนองบัวลุ่มภู พระวอสามารถฆ่าแม่ทัพเวียงจันทน์คือเมืองแสน เมืองจันทน์

ได้ ไพร่พลเวียงจันทน์เมื่อรู้ว่าแม่ทัพเสียชีวิตก็เสียขวัญกำลังใจเป็นอย่างมาก ดังตัวบทที่ว่า “จับเอาได้ เมืองแสนเมืองจันทน์แม่ทัพใหญ่ให้ยังอยู่ได้พันฆ่ามอดชีวิต” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 8) เช่นเดียวกับเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีที่มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกัน แต่ก็ผ่านกระบวนการตีความของผู้เขียน (ผู้จาร) ซึ่งภาพผู้ชนะการสู้รบกับเวียงจันทน์โดยการนำทัพของพระวอ ที่แสดงความเป็นคนใจกล้า โดยจะเห็นได้จากคำว่า “พระวอเจ้าใจกระสันเดินเข้าไล่” แสดงถึงความกล้าหาญและลักษณะของการกระหายซึ่งสงครามอันแม่ทัพเพียงแสดงความกล้าหาญนั้นออกมาเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ไพร่พลของตน นอกจากนี้ภาพวีรบุรุษผู้ชนะในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารใบลาน เหตุการณ์ที่ถือได้ว่าเป็นความชัดเจนในการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตา คือ เหตุการณ์การต่อสู้ด้วยช้าง หรือ ยุทธหัตถิ ที่สนามรบหนองบัวลำภู โดยการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพของเวียงจันทน์ พระวอเป็นฝ่ายเอาชนะได้ในเหตุการณ์การชนะศึกครั้งที่ 3 ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้บรรยายเกี่ยวกับชัยชนะในครั้งนี้ว่าเกิดจากความกล้าหาญของพระวอ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “เมื่อนั้นพระวอเจ้าใจกระสันเดินเข้าไล่ เมืองแสนหลบบ่มมคมง้าวปายคอก เมืองจันทน์เจ้าจับเอา มาพันฟาดบให้อยู่ช้า พระวอฆ่ามอดชีวิต” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 101) จากทั้งหมดที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้ชนะในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับว่ามีการกล่าวถึงและสื่อความหมายว่าทั้งไทยและลาวต่างก็มองพระวอพระตาว่าเป็นวีรบุรุษโดยเฉพาะในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยที่ภายหลังมีการเชื่อมโยงชัยชนะและความกล้าหาญของพระวอพระตาเข้ากับการสร้างเมืองอุบลราชธานี ส่วนลาวที่มองว่าพระวอเป็นพระวอเป็นวีรบุรุษผู้ชนะนั้นมีความสอดคล้องกับพื้นที่ที่เก็บเอกสารคือ เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว อยู่ไม่ไกลจากบ้านดู่ บ้านแก้วนเป็นหมู่บ้านที่พระวอพระตาอพยพมาอาศัยอยู่ในอดีต ซึ่งมีการเล่าเรื่องราวในชุมชนของตนว่ามีประวัติความเป็นมาแต่เดิมจากการอพยพมาเมื่อครั้งพระวอพระตา

3) เหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ มีรายละเอียดที่กล่าวถึง ความเป็นทหารกล้าของพระวอ ในการบังคับช้างเพื่อต่อสู้กับอุปราชจนสามารถเอาชนะได้ แสดงถึงความกล้าหาญในการรบที่สมเกียรติโดยมีช้างเป็นพาหนะ และยังได้บรรยายเรื่องเชื่อมโยงกับเมืองอุบลราชธานี

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...พระวอเห็นดีเต็มที

เจ้าก็ขึ้นขี่ช้าง

แล้วจึงคุมไพร่น้อย

สองฝ่ายพันแทงฆ่า

เจ้าอุปราชยังปัดได้

ตั้งตนคะเนไว้

ตัวพลายงาคาดเครื่อง

ให้ตีต้อนควบชิง

ตีกันเสียงสนั่น

ไสช้างเข้าฝ่าวง

พระวอเห็นเต็มที	ก็หลีกถอยขับช้าง
สองก็ถอยช้างเข้า	ชิงชนช้างต่อ
ช้างต่อช้าง	แทงไม้ต่องา
ช้างพลายพระวอไล่	ขีดคางในก็เปิด
ช้างอุปราชเสียที	จนซีลัมเกือกไป
พระวอก็ลุกขึ้นถือง้าว	เงียดฟันความช้างที่เดียวคอขาด
พระวอจับหอกได้	แทงเจ้าผู้อยู่เชื่อน
อุปราชยับได้	ก็พลาดท่าต๋อาก
เสียทีนายกองทัพ	ขาดซีวังเดียนั้น...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 11)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ครั้งที่ 3 เหตุการณ์นี้ได้นิยามความหมายวีรบุรุษผู้ชนะผ่านพระวอโดยพระวอมีลักษณะนิสัยที่กล้าหาญเด็ดเดี่ยว แฝงด้วยความใจร้อน จะเห็นจากเหตุการณ์ที่พระวอชนช้างต่อสู้กับอุปราชเวียงจันทน์แล้วจนชนะ สะท้อนถึงความเป็นทหารกล้าที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ทั้งนี้มีการนำเสนอภาพวีรบุรุษทหารผู้กล้าผ่านพระวอจากการนำเสนอทักษะการควบคุมช้างแล่กับกับไพร่พลในการรบดังตัวบทว่า “เจ้าก็ขึ้นขี่ช้างตัวพลายงาคาดเครื่อง แล้วจึงคุมไพร่น้อยให้ตีต้อนควบชิง” จากตัวบทกล่าวว่าพระวอผู้เป็นผู้นำทัพได้ควบคุมช้างพร้อมกำกับไพร่พลเข้าต่อสู้กับเวียงจันทน์เป็นสามารถ มีการเลือกใช้คำว่า “ตีต้อนควบชิง” ซึ่งเป็นลักษณะของการควบบังคับสัตว์ใหญ่ในการชิงชัย “สองฝ่ายฟันแทงฆ่าตีกันเสียงสนั่น” ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเสียงดังไปทั่ว “พระวอลุกขึ้นถือง้าวเงียดฟันคอช้างที่เดียวคอขาด” เมื่อสบโอกาสพระวอใช้ของ้าวฟันลงที่คอความช้างที่เดียวจนคอขาด “พระวอจับหอกได้แทงเจ้าผู้อยู่เชื่อน” แล้วพระแกงอุปราชเวียงจันทน์ด้วยหอกจนถึงแก่ความตาย “พระวอก็โดดขึ้นช้างพลายสิงห์อุปราช” จากตัวบทพระวอได้กระโดดขึ้นช้างพลายสิงห์ซึ่งเป็นช้างของอุปราชเวียงจันทน์ว่าเพื่อแสดงตนหรือประกาศว่าได้รับชนะเวียงจันทน์และได้ฆ่าอุปราชผู้เป็นแม่ทัพแล้ว จากตัวอย่างตัวบททั้งหมดที่ยกมาเป็นภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตาจากการนำเสนอความมีจิตใจกล้าหาญ มีฝีมือในการต่อสู้ โดยสื่อให้เห็นถึงน้ำเสียงของผู้ประพันธ์ที่กล่าวถึงว่ามีสำเนียงร่วมของเมืองอุบลราชธานีหรือการรับรู้ของฝ่ายไทย

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พระวอเห็นเป็นการ

ขึ้นขี่ช้าง

คุมพลหาญ

สองหาญเข้า

อุปราชจับได้

พระวอหวนเห็นเบื่อง

สองท้าวไสเสือกเข้า

พลายสารช้าง

ช้างต่อช้าง

พลายโง่งพระวอไ้

ช้างอุปราชจับได้

พระวอซ้ำ

พระวอเห็นแมนแม้ง

เอาดาบฟันควาญช้าง

คะลาดจับหอกได้

อุปราชจับได้

เสี้ยที่นายกองทัพ

ตั้งตนคะเนไว้

พลายโง่งคาดเครื่อง

ต่อยตีตันต้อน

ฟันแทงเสียงสนั่น

ไสช้างเข้าผ่าวง

เชิงดีไสช้างคว่น

ชนช้างต่องา

ตกมันทั้งคู่

ชนงั้แกว่งงา

ชนสารถือส่วงต่อ

เลยล้มเกือกไป

แทงนำตามไล่

ไสช้างส่งถึง

ที่เดียวคอขาด

แทงเจ้าผู้อยู่ขึ้น

เสี้ยท่าต้ออก

ขาดชีวังเดียนั้น...

ปรีชา พินทอง (2530: 42-43)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ครั้งที่ 3 การสู้รบในเหตุการณ์ครั้งนี้ได้นิยามความหมายวีรบุรุษผู้ชนะ โดยพระวอถูกนำเสนอให้มีบทบาทที่โดดเด่นเป็นผู้ที่มีลักษณะนิสัยที่กล้าหาญเด็ดเดี่ยว แฝงด้วยความใจร้อน สะท้อนถึงความเป็นทหารกล้าที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว การนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้ชนะผ่านพระวอจะเห็นได้ตัวบทต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์ได้เลือกนำเสนอ เช่น ทักษะการควบคุมช้างเพื่อสู้รบ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ขึ้นขี่ช้างพลายงาคาดเครื่อง” “พลายโง่งพระวอไ้ชนสารถือส่วงต่อ” “พระวอเห็นแมนแม้งไสช้างส่งถึง” “พระวอหวนเห็นเบื่องเชิงดีไสช้างคว่น” จากตัวบทแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในการบังคับช้างในการสู้รบเป็นอย่างดีของพระวอ นอกจากนี้ยังมีทักษะในการคุมไพร่พลในการรบ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “คุมพลหาญต่อยตีตันต้อน” ผู้ประพันธ์ได้เลือกใช้การสัมผัสอักษรสร้างสุนทรียภาพทางภาษาและขยายความเป็นของทหารกล้า จากตัวบทที่ว่า “ต่อยตีตันต้อน” เพื่อนำเสนอความสามารถในการควบคุมไพร่พลเมื่อออกรบ นอกจากนี้ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ ถูกนำเสนอผ่านพระวอในการฆ่าอุปราช

เวียงจันทน์ ดังตัวบทว่า “พระวอเห็นแมนแมนงไสข้างส่งเถิง เอาดาบฟันควาญข้างที่เดียวคอขาด” พระวอเห็นช่องทางที่จะเอาชนะอุปราชจึงไวข้างเข้าไปถึงแล้วใช้ดาบฟันคอควาญข้างที่เดียวคอขาด “คะลาดจับหอกได้แทงเจ้าผู้อยู่เขื่อนอุปราชฮับได้เสียท่าต๋อาก” พระวอจับหอกแล้วแทงอุปราชบนเขื่อนข้างจนถึงแก่ความตาย นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้กล่าวถึงการเชื่อมโยงการต่อสู้ของพระวอว่าเป็นวีรกรรมความเป็นทหารกล้าจากเหตุการณ์การสู้รบด้วยการชนข้างครั้งนี้ ดังตัวบทว่า “คั้นพระวอเต็นขึ้นข้างพลายสิงห์อุปราช ขนาบพลไล่ต้อนพันฆ่าบให้ถ้อย” จากตัวบทอธิบายว่าครั้งพระวอกระโดดขึ้นหลังข้างอุปราชเป็นสัญลักษณ์ในเชิงสร้างขวัญกำลังใจให้ไพร่พลมีกำลังใจที่กล้าหาญ จากตัวบทที่กล่าวมาผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นถึงชัยชนะจากบทบาทของพระวอที่มีความโดดเด่นที่พร้อมไปด้วยศักยภาพของการเป็นผู้นำไม่ว่าจะเป็น ความกล้าหาญ ความชำนาญในการบังคับข้าง คำชำนาญในการใช้อาวุธต่อสู้ และการให้ความเคารพนับถือจากไพร่พล ความโดดเด่นดังกล่าวผู้ประพันธ์มีความตั้งใจที่จะเสนอให้เห็นภาพวีรบุรุษผู้ชนะในมุมมองของฝ่ายไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...พระวอเห็นเป็นการ	ดั่งกลคะเนไว้
ก็จึงขึ้นขี่ข้าง	พลายโง้งโตคาคเครื่อง
แล้วจึงคุมทวยหาญ	ออกต่อตีตันต้อน
สองหาญเข้า	ฟันแทงกันเสียงสนั่น
เจ้าอุปราชจับได้	ไสข้างเข้าฝ่าวาง
พระวอเหลียวเห็นเบื้อง	เชิงดีไสข้าง
คว่นคว่นท้าวใส่เค็กเข้า	ชนข้างต่องา
อันว่าพลายพีข้าง	ตกน้ำมันทั้งคู่
สุดแต่ข้างต่อข้าง	ก็ชนงั้แก่วังงา
พลายโง้งพระวอไ้	ขวิดชนถือสว่างต่อ
ข้างอุปราชจับได้	เลยล้มเกือกไป
พลายพระวอเข้า	แทงนำตามไล่
พระวอเห็นแมนแมนง	ก็ไสข้างส่งเถิง
เอาดาบฟันควาญข้าง	ที่เดียวจนคอขาด
คะลาดจับหอกได้	เลยแทงเจ้าผู้อยู่เขื่อน
อุปราชฮับได้	พระลาด(พลาด)ท่าต๋อาก
เสียทีนายกองทัพ	ขาดชีวังเดียนั้น
ยังแต่ตนท่ายข้าง	โตนลงปะปล่อย

หลบหลีกเว้น

พระวอกระโดดขึ้น

ก็จึงได้เขื่อนช้าง

ยังเหล่าเก็บเมี้ยนไว้

ยังวัดหนองยาง

หนีลี้บ่อวหลัง

พลายสิงห์อุปราช

หลังนั้นสืบต่อมา

ปราสาทท้าวผาแดง

แต่ตั้งเมืองคราวพูน...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 116-117)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ครั้งที่ 3 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู ได้นำเสนอภาพวีรบุรุษผู้ชนะผ่านพระวอด้วยเป็นผู้ที่มีลักษณะนิสัยที่กล้าหาญเด็ดเดี่ยวแฝงด้วยความใจร้อน จะเห็นจากเหตุการณ์ที่พระวอชนช้างต่อสู้กับอุปราชเวียงจันทน์จนชนะ สะท้อนถึงความเป็นทหารที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว โดยมีการนำเสนอภาพวีรบุรุษทหารผู้กล้าจากเสนอทักษะการบังคับช้างต่อสู้และกำกับไพร่พลในการรบ ดังตัวบทว่า “*จึงขึ้นขี่ช้างพลายโง้งโตคาดเครื่อง...คุมทวยหาญออกต่อตีต้นด่อน*” หมายความว่าพระวอผู้เป็นผู้นำทัพได้ควบคุมช้างพร้อมกำกับไพร่พลเข้าต่อสู้กับเวียงจันทน์เป็นสามารถ มีการเลือกใช้คำว่า “ต่อตีต้นด่อน” เป็นการเล่นคำโดยการสัมผัสเสียงอักษร “สองหาญเข้าฟันแทงกันเสียงสนั่น” ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเสียงดังสนั่น “*เอาดาบฟันควายช้างที่เดียวจนคอขาด*” เมื่อสบโอกาสพระวอใช้ของ้าวฟันลงที่คอควานช้างที่เดียวจนคอขาด “*คะลาดจับหอกได้เลยแทงเจ้าผู้อยู่เขื่อน อุปราชฮับได้พระลาดท่าต๋อาก*” แล้วพระวอก็จับหอกแทงเข้าที่ลำตัวของอุปราชเวียงจันทน์จนถึงแก่ความตาย “*พระวอกระโดดขึ้นพลายสิงห์อุปราช*” พระวอได้กระโดดขึ้นช้างพลายสิงห์ซึ่งเป็นช้างของอุปราชเวียงจันทน์ว่าเพื่อแสดงตนว่าได้รับชนะเวียงจันทน์และได้ฆ่าอุปราชผู้เป็นแม่ทัพแล้ว จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวมีความโดดเด่นจากการนำเสนอผ่านบทบาทพระวอผู้เป็นแม่ทัพที่มีทั้งความเป็นผู้นำที่กล้าหาญ มีทักษะในการบังคับช้างในการต่อสู้ ทักษะการใช้อาวุธต่าง ๆ รวมถึงเป็นที่เคารพนับถือแก่ไพร่พลทั้งค่าย มีความสอดคล้องต่อการนิยามความหมายของภาพวีรบุรุษผู้ชนะ นอกจากนี้ในเอกสารฉบับนี้แม้จะมีการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตากก็ตามแต่ก็เป็นไปในมุมมองของฝ่ายลาวที่มีความพยายามที่จะนำเสนอเฉพาะภาพวีรบุรุษผู้ชนะของพระวอพระตาโดยไม่ได้มีการเชื่อมโยงไปสู่การก่อร่างสร้างเมืองอุบลราชธานีอย่างเรื่องเล่า 2 ฉบับที่กล่าวถึงพระวอพระตาด้วยน้ำเสียงของฝ่ายไทย

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์การชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 3 ในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณก็ได้นำเสนอเหตุการณ์การชนะศึกของพระวอเป็นเหตุการณ์เดียวกันกับในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ปรากฏภาพวีรบุรุษผู้ชนะจากองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ปรากฏ เช่น ช้างที่พระวอนั่ง ดังตัวบทที่ว่า “*ก็จึงขึ้นขี่ช้างพลายโง้งโต คาดเครื่อง*” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 116-117) พระวอขึ้นขี่

ช่างปลายโง้งที่ประดับด้วยเครื่องทรงอาวุธต่าง ๆ และเป็นช่างที่ตมมัน ดังตัวบทที่ว่า “อันว่าปลายพี
 ช่างตมน้ำมันทั้งคู่” ไพร่พลที่มีความกล้าหาญของพระวอ ดังที่ปรากฏในตัวบทที่ว่า “แล้วจึงคุมทวย
 ทาญออกต่อตีตันต้อน” พระวอคุมไพร่พลที่กล้าหาญออกรับทัพเวียงจันทน์ และเมื่อสบโอกาสพระวอ
 ได้เอาชนะอุปราชโดยการใช้ง้าวฟันคอความูช่าง แล้วใช้หอกแทงอุปราชแม่ทัพเวียงจันทน์ตายบนหลัง
 ช้าง ดังตัวบทที่ว่า “พระวอเห็นแม่นแม้งก็ไล่ช่างส่งเถิง เอาดาบฟันความูช่างที่เดียวจนคอขาดคละดา
 จับหอกได้เลยแทงเจ้าผู้อยู่เชื่อน” จากเหตุการณ์การสู้รบด้วยการชนช้าง (ยุทธหัตถี) ผู้วิจัยตั้ง
 ข้อสังเกตผู้ประพันธ์พยายามสื่อความหมายของการต่อสู้ด้วยการชนช้างให้ภาพวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่
 สมเกียรติในการต่อสู้ด้วยสัตว์ใหญ่ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เป็นผู้นำ
 และไพร่พลผู้มีความกล้าหาญดังเช่น การกล่าวถึงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอในเรื่องเล่า
 พื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีการนำเสนอจากรายละเอียดจากเหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบ
 กับเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู ดังตัวบทว่า “จับเอาได้เมืองแสนเมืองจันแม่ทัพ
 ใหญ่บให้ยังอยู่ได้ฟันฆ่ามอดชีวิต” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองหนองบัวลุ่มภู: 8) “พระวอเจ้าใจกระสัน
 เต็มเข้าใส่” “เมืองแสนหลบบ่มคมง้าวปายคอเมืองจันเจ้าจับมาฟันฟาด บให้เข้าพระวอฆ่ามอดชีวิต”
 ปรีชา พิณทอง (2530: 28) “พระวอเจ้าใจกระสันเต็มเข้าใส่” “เมืองแสนหลบบ่มคมง้าวปายคอ
 เมืองจันเจ้าจับเอามาฟันฟาดบให้อยู่เข้า พระวอฆ่ามอดชีวิต” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 101-102)

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระวอผู้เป็นแม่ทัพที่มีจิตใจที่กล้าหาญ
 เด็ดเดี่ยว ดังจะเห็นได้จากการใช้ง้าวฟันลงที่คอเมืองแสน เมืองจันผู้เป็นแม่ทัพเวียงจันทน์ ซึ่ง
 ผู้ประพันธ์ยังชี้ให้เห็นจิตใจของพระวอที่มีจิตใจที่เด็ดเดี่ยว ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พระวอเจ้าใจกระสัน
 เต็มเข้าใส่” เป็นอาการของการกระโดดเข้าใส่ข้าศึกโดยไม่มีความเกรงกลัวสิ่งใด ส่วนภาพไพร่พลผู้
 กล้าหาญของกองทัพพระวอในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีการนำเสนอรายละเอียดจาก
 เหตุการณ์ที่พระวอพระตาและไพร่พลสามารถเอาชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้ง
 เมืองหนองคายในอดีต ดังตัวบทต่อไปนี้ “กองทัพพระวอฆ่าทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษเหลือแต่คน
 ชี้อยันโดนน้ำแล่นหนี” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองหนองบัวลุ่มภู: 5) “พวกพระวอฆ่าเวียงจันทน์ห้าพัน
 เศษ เหลือแต่คนชียันโดนน้ำแล่นหนี” ปรีชา พิณทอง (2530: 20-21) “พวกพระวอฆ่าทาง
 เวียงจันทน์ห้าพันเศษ เหลือแต่คนชียันโดนน้ำแล่นหนี” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 93) จากตัวบทที่
 ยกมาทั้ง 3 ฉบับกล่าวถึงไพร่พลของหนองบัวลุ่มภูโดยการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจัน
 แม่ทัพเวียงจันทน์ การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน ส่วนคนที่
 รอดชีวิตก็วิ่งหนีตายโดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าภาพ
 วีรบุรุษผู้ชนะมีผลมาจากการมีจิตใจที่กล้าหาญเด็ดเดี่ยว และไพร่พลที่กล้าหาญ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าภาพแทนวีรบุรุษในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ปรากฏภาพออกมาใน 3 ลักษณะคือ ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ ภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ ซึ่งภาพทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวล้วนถูกประกอบสร้างจากบุคลิกลักษณะต่าง ๆ รวมถึงบทบาทหน้าที่ ของพระวอพระตา ทั้งที่แสดงออกโดยตรงและโดยอ้อม

ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ ประกอบด้วย คือภาพพระวอพระตาผู้มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง ปกป้องไพร่พลและครอบครัว ปรากฏออกมาใน 2 ลักษณะคือ ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล และภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัว ซึ่งบทบาทผู้นำไพร่พลมีการนำเสนอผ่านพระตา ด้วยเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะเป็นนักปกครองที่กล้าหาญ มีเดชานภาพ และเป็นทีเคารพต่อไพร่พลและผู้คนทั่วไป ดังจะเห็นได้จากการกล้าตัดสินใจพาไพร่พลอพยพออกจากเวียงจันทน์และการกล่าวถึงพระตาของไพร่พลทั้งหลายด้วยความเคารพและเกรงขาม นอกจากนี้พระตายังมีบุคลิกลักษณะของคนที่มีภูมิรู้ด้านการปกครองดังจะเห็นได้จากการกล่าวถึงตำแหน่งของพระตาว่าเป็นตาแสงรับราชการในราชสำนักเวียงจันทน์ ซึ่งบทบาทผู้บัญชาการสูงสุดมักถูกนำเสนอผ่านพระตา นอกจากนี้ยังพบว่าภาพแทนวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัวซึ่งประกอบด้วย ภาพพ่อผู้ห่วงใยลูก และภาพพ่อผู้สั่งสอนลูก ถูกนำเสนอผ่านบทบาทของพระตาผู้เป็นพ่อ ด้วยพระตาเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะที่เป็นคนใจเย็นและรอบคอบ โดยมีการนำเสนอความใจเย็นและรอบคอบของพระตาจากเหตุการณ์ที่แสดงความห่วงใยต่อลูกจากหลายเหตุการณ์ นอกจากนี้พระตายังเป็นผู้ทรงภูมิความรู้ในการสั่งสอนลูกด้วยภาษาิตต่าง ๆ ค่อยเตือนสติ และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูก

ส่วนบทบาทแม่ทัพผู้นำกำลังไพร่พลออกสู้รบกับเวียงจันทน์ พบว่า ถูกนำเสนอผ่านพระวอ จากการศึกษาพบว่า บุคลิกลักษณะของพระวอเป็นคนกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์การสู้รบกับเวียงจันทน์ การฆ่าแม่ทัพเวียงจันทน์และมีชัยชนะอยู่หลายครั้ง นอกจากนี้พระวอยังมีบุคลิกลักษณะเป็นคนหนุ่มผู้ใจร้อน จะเห็นได้จากการได้รับคำทัดและสั่งสอนของพระตาต่อพระวอถึงความใจร้อนในการนำไพร่พลออกรับทัพเวียงจันทน์ที่มีจำนวนมากว่า ทั้งนี้การเป็นแม่ทัพของพระวอช่วยชี้ให้เห็นภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า ด้วยพระวอมีบุคลิกลักษณะที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกรับศึกเวียงจันทน์ด้วยการชนช้างที่เมืองหนองบัวลุ่มภู ถือเป็นเหตุการณ์ที่ช่วยเน้นย้ำบุคลิกลักษณะพระวอเป็นผู้มีทักษะในการต่อสู้เป็นอย่างดี ทั้งการบังคับช้างในการรบและการใช้อาวุธอย่างชำนาญจนสามารถฆ่าแม่ทัพเวียงจันทน์ได้

ส่วนภาพแทนวีรบุรุษผู้ชนะ ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ประกอบด้วย ภาพผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว และภาพไพร่พลผู้กล้าหาญ มักถูกนำเสนอผ่านเหตุการณ์การสู้รบที่มีพระวอเป็นแม่ทัพคอยนำทัพในสนามรบภายใต้การวางแผนของพระตาซึ่งเป็นผู้บัญชาการสูงสุด โดยเหตุการณ์ที่โดดเด่นของการนำเสนอภาพผู้ชนะคือ เหตุการณ์การสู้รบด้วยการชนช้าง (ยุทธหัตถี) ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู ฝ่ายหนองบัวลุ่มภูมีพระวอเป็นแม่ทัพ เวียงจันทน์มีอุปราชเป็นแม่ทัพ ทั้งสอง

ต่อสู้กันด้วยสัตว์ใหญ่ คือ ช้าง ที่แสดงถึงอำนาจบารมีและเกียรติยศ พระวอเป็นฝ่ายเอาชนะอุปราชเวียงจันทน์ โดยการใช้หอกแทงอุปราชตายบนหลังช้าง การรบในเหตุการณ์ครั้งนี้สร้างความอับอายและความโกรธแค้นให้แก่กษัตริย์เวียงจันทน์เป็นอย่างมาก ในทางกลับกันกลับเป็นตอกย้ำถึงชัยชนะการเป็นวีรบุรุษของพระวอพระตา ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่า ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ ภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะนำมาสู่ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ ภาพแทนทั้ง 3 ลักษณะที่กล่าวมาล้วนถูกประกอบสร้างเพื่อขับเน้นให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษ จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับภาพแทนวีรบุรุษทั้ง 3 ลักษณะของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีการพยายามสื่อความหมายของภาพแทนวีรบุรุษ ซึ่งในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับมีการนำเสนอภาพแทนที่พยายามสื่อความหมายว่าพระวอพระตาเป็นวีรบุรุษของเมืองอุบลราชธานีในมุมมองของไทย ส่วนเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวมีการนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระตาที่คล้ายคลึงกับของไทยแต่มีลักษณะของการสื่อความหมายภาพแทนที่แตกต่างคือ ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระตาในมุมมองของคนลาวโดยไม่ได้สนใจว่าภาพแทนวีรบุรุษดังกล่าวจะเป็นวีรบุรุษของอุบลราชธานีหรือไม่

3.2 ภาพแทนกบฏ

ภาพแทนกบฏ คือ ผู้ร้ายที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครอง ผู้ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างและไม่ต้องการอยู่ภายใต้กฎระเบียบของของผู้ปกครอง ซึ่งพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ มีการให้ความหมายว่าเป็น “กบฏ” ผ่านน้ำเสียงของเวียงจันทน์ โดยปรากฏภาพ 3 ลักษณะ คือ ภาพผู้คัดค้านทรยศ ภาพผู้พลัดถิ่น และภาพผู้พ่ายแพ้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 ภาพผู้คัดค้านทรยศ

ภาพผู้คัดค้านทรยศคือผู้ที่มีความคิดต่างคัดค้านไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของกษัตริย์ ซึ่งภาพผู้คัดค้านทรยศเป็นหัวข้อย่อยของภาพแทนกบฏที่ปรากฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ โดยกล่าวถึงพระวอพระตาว่าเป็นผู้คัดค้านและอพยพมาสร้างเมืองใหม่ที่หนองบัวลุ่มภู ซึ่งการขนานนามผู้คัดค้านทรยศดังกล่าวถูกให้ความหมายผ่านน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์ มีรายละเอียดของของแต่ละเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์ภายหลังที่พระตาได้รับสาสน์ที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ต้องการลูกพระตาไปเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจต่อพระตาเป็นอย่างมากทำให้คิดจะเตรียมอพยพออกจากเวียงจันทน์ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏจากน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู

...บัดนี้ บุตรราชา

เหตุใดจึงซิม่าข่มเหง

คั่นจักคิดต่อสู้

เกรงจักเสียไพร่น้อย

ควรกุมไพร่น้อย

ได้ทงแทนแทนเมือง

เอาลูกกูไปเกลี้ย

กำลังกูก็ยังไม่อ่อน

เมืองบ้านซิมูนวาย

หนีไปให้พ้นเขตแดนเวียง...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 1)

จากเหตุการณ์ภายหลังที่พระตาได้รับสาสน์ที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ต้องการลูกพระตาไปเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง มีการนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับท่าทีและการกระทำของพระวอพระตาที่เวียงจันทน์ได้นิยามความเป็นกบฏ จากตัวอย่างตัวบทที่กล่าวว่า “เหตุใดจึงซิม่าข่มเหงเอาลูกกูไปเกลี้ย” ภายหลังจากขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วพระตากล่าวว่าเหตุไฉนกษัตริย์เวียงจันทน์จึงจะข่มเหงตนและลูก “คั่นจักคิดต่อสู้กำลังกูก็ยังไม่อ่อนเกรงจักเสียไพร่น้อยเมืองบ้านซิมูนวาย” จากตัวบทระบุว่หากพระตาขัดขืนต่อสู้กับเวียงจันทน์ ก็เกรงจะเป็นอันตรายต่อครอบครัวและไพร่พลที่ตนปกครอง “ควรกุมไพร่น้อยหนีไปให้พ้นเขตแดนเวียง” จากตัวบทที่ยกมาพระตาคิดวางแผนที่จะอพยพครอบครัวและไพร่พลหนีไปให้พ้นเขตแดนเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวที่ยกมาจะเห็นได้ว่าพระตามีท่าทีที่ไม่พอใจต่อคำสั่งของกษัตริย์เวียงจันทน์อย่างชัดเจน ทำให้คิดจะเตรียมอพยพออกจากเวียงจันทน์ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏจากน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการกลายเป็นกบฏของพระวอพระตา

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...บัดนี้บุตรราชทำว

เหตุใดซิม่าขอเอา

ค่านี้เคื่องใจแท้

เหื่อแตกหน้า

อดสาตั้ง

อุกอั้งเอ้า

ทรงแทนแทนเมือง

ลูกกูไปเกลี้ย

คือไฟลามลุก

โคคร้าวอาบหลัง

กลอยมโนบปาก

ปานค้อนต๋อยหัว

พจนานุกรมศัพท์โต

คันจักคิดต่อสู

เกรงจักเสียไพร่น้อย

กูจักคุมพวกพ้อง

หนีไปไกล

กำลังก้อยอ่อน

เมืองบ้านมุนวาย

ที่อยู่ในแขวง

จากแดนเมืองนี้...

ปรีชา พิณทอง (2530: 5)

จากเหตุการณ์ภายหลังที่พระตาได้รับสาสน์ที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ต้องการลูกพระตาไปเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง มีการนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับท่าทีและการกระทำของพระวอพระตาที่เวียงจันทน์ได้นิยามความเป็นกบฏ จากตัวอย่างตัวบทที่กล่าวว่า “เหตุใดชิมมาขอเอาลูกกูไปเกลี้ยง” ภายหลังจากขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วพระตากล่าวว่าเหตุใดกษัตริย์เวียงจันทน์จึงจะข่มเหงตนและลูก พร้อมทั้งแสดงให้เห็นท่าทีความไม่พอใจของพระตาว่า “คำนี้เคืองใจแท้คือไพลามลวก” จากตัวบทกล่าวถึงความรู้สึกของพระตาเหมือนดังไพลมลวกในหัวใจ “อูกอั้งเอาปานค้อนต๋อยหัว” เจ็บปวดเหมือนดังเอาค้อนฟาดลงที่หัวของพระตา “คันจักคิดต่อสูกำลังก้อยอ่อนเกรงจักเสียไพร่น้อยเมืองบ้านมุนวาย” ตัวบทระบุว่าการที่พระตาขัดแย้งต่อสูกับเวียงจันทน์ ก็เกรงจะเป็นอันตรายต่อครอบครัวและไพร่พลที่ตนปกครอง “กูจักคุมพวกพ้องที่อยู่ในแขวงหนีไปไกลจากแดนเมืองนี้” จากตัวบทที่ยกมาพระตาคิดวางแผนที่จะอพยพครอบครัวและไพร่พลหนีไปให้พ้นเขตแดนเวียงจันทน์ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวที่ยกมาจะเห็นได้ว่าพระตามีท่าทีที่ไม่พอใจต่อคำสั่งของกษัตริย์เวียงจันทน์อย่างชัดเจนและคิดจะเตรียมอพยพออกจากเวียงจันทน์ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏจากน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ ที่ได้นำเสนอภาพผู้คัดค้านทรยศในในเหตุการณ์ที่พระตาไม่ทำตามที่กษัตริย์เวียงจันทน์ต้องการคือขอลูกพระตาเพื่อมาเป็นมหาดเล็กและเป็นนางสนมในวัง ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิทยาคุณ วัดโนนสว่าง จังหวัดอุดรธานี ได้กล่าวไว้ชัดเจนเกี่ยวกับท่าทีของพระตาที่แสดงออกถึงการคัดค้านกษัตริย์เวียงจันทน์และพร้อมที่แยกตนเป็นอิสระไม่ยอมอยู่ภายใต้ปกครองของเวียงจันทน์อีกต่อไป ภาพของผู้คัดค้านทรยศถูกนำเสนอผ่านพระตาว่า “ควรกูคุมไพร่น้อยหนีไปให้พ้นเขตแดนเวียง” ซึ่งหมายความว่าไม่อาจจะทนอยู่ในเวียงจันทน์ต่อได้อีกควรที่จะอพยพไปอยู่ที่อื่น ส่วนในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี (ปรีชา พิณทอง (2530) ได้นำเสนอภาพผู้คัดค้านทรยศต่อราชสำนักเวียงจันทน์ในเหตุการณ์ที่พระตาทราบว่าการที่กษัตริย์เวียงจันทน์ต้องการลูกของตนไปเป็นมหาดเล็กและเป็นนางสนม ซึ่งภาพผู้คัดค้านทรยศในเหตุการณ์ดังกล่าวมีความชัดเจนเป็นอย่างมากซึ่งนำเสนอภาพผู้คัดค้านทรยศ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “เหตุใดชิมมาขอเอาลูกกูไปเกลี้ยงคำนี้เคืองใจแท้คือไพลามลวก” พระตาได้แสดงความรู้สึกคัดค้านต่อความต้องการขององค์

กษัตริย์ พร้อมได้เตรียมการอพยพไพร่พลเมืองและครอบครัวออกจากเวียงจันทน์ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “กูจักคุมพวกพ้องที่อยู่ในแขวงหนีไปไกลจากแดนเมืองนี้” หมายความว่าพระตาจะได้คุมไพร่พลและพวกพ้องที่ตนปกครองอพยพออกไปจากเวียงจันทน์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าลักษณะการกล่าวหาว่าเป็นผู้ทรยศของพระวอพระตาสอดคล้องกับการอพยพของผู้คนสองฝั่งโขงอย่าง การอพยพของกลุ่มเจ้าราชครูโพนสะเม็กเมืองจำปาสัก การอพยพของกลุ่มพระยาแลเมืองชัยภูมิ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาทางการเมืองของเวียงจันทน์ในอดีตการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมขนาดใหญ่ย่อมจะต้องมีปัญหาระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนเสมอ ทั้งนี้การที่ปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าวอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับ แต่ไม่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวนั้นได้สื่อให้เห็นว่าการพยายามสร้างภาพแทนของกบฏที่ถูกมองจากเวียงจันทน์เป็นการให้ความหมายจากมุมมองของไทย ในขณะที่สายตาของคนลาวไม่ได้ต้องการที่จะกล่าวถึงการกล่าวหาจากเวียงจันทน์ว่าพระวอพระตาเป็นกบฏอย่างชัดเจนอีกทั้งมีจุดประสงค์ที่จะนำเสนอเฉพาะเรื่องราวของพระวอพระตาที่ไม่ได้เชื่อมโยงเข้ากับการก่อสร้างสร้างเมืองอุบลราชธานี

2) เหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระราชโองการให้เสนาบดีเรียกรวมไพร่พลทั้งหลายโดยมีพระบรมราชโองการให้เมืองแสน เมืองจันเป็นแม่ทัพควบคุมไพร่พลหนึ่งหมื่นคนติดตามปราบกบฏพระวอพระตา จากตัวอย่างเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้คัดค้านทรยศของพระวอพระตาจากนำเสนอของกษัตริย์เวียงจันทน์

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...บัดนี้ จักกล่าวก้า

อันว่าองค์กษัตริย์ไท้

พระก็ทรงทราบแจ้ง

ว่าพระตาพระวอ

พระก็คิดโกรธเข้ม

พระก็มีโองการใช้

คั้นว่ามาฮอดแล้ว

คือว่าเมืองแสนพร้อม

ให้ฮีบถ้วนคุมไพร่น้อย

ให้เร่งไปโดยเร็ว

เวียงจันทน์บ้านเก่า ก่อนแล้ว

ทรงแทนแทนเมืองหลวง

รหัสเหตุภายหลัง

คิดขบถควบคุมคร้าวต้อน

เสียงสะท้อนทั่วโขง

เสนาโดยฮีบ

จำให้เร่งพล

เมืองจันไปเป็นคู่

ประมาณได้หมื่นคน

ฆ่าพระวออย่าไว้...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 4)

จากเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระราชโองการให้เสนาบดีเรียกรวมไพร่พล ทั้งหลายเพื่อปราบปรามพระวอพระตาพบว่ามีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเป็นกบฏของพระวอพระตาว่า กษัตริย์เวียงจันทน์เมื่อได้รู้ข่าวการอพยพของพระวอพระตา พระองค์ก็ให้ความหมายของการอพยพของพระวอพระตาครั้งนี้ว่าเป็นกบฏผู้คิดค้ำนทรยศที่ไม่ทำตามคำสั่งของพระองค์ ดังตัวบทที่ว่า “พระก็ทรงทราบแจ้งรหัสเหตุภายหลังว่าพระตาพระวอคิดขบถควบคุมครัวต้อน” จากตัวบทกล่าวว่า กษัตริย์เวียงจันทน์พระองค์ทรงทราบว่าพระตาพระวอคิดก่อการกบฏควบคุมกองครัวอพยพจากเวียงจันทน์ภายหลังที่พระองค์รู้ว่าพระวอพระตาอพยพกองครัวแล้วก็มีทำที่ที่โกรธแค้น ดังตัวบทที่ว่า “พระก็คิดโกรธเข้มเสียงสะท้อนทั่วโอง” พระองค์ก็ริ้วโกรธเวียงสะท้านไปทั่วท้องพระโรง “คือว่าเมืองแสนพร้อมเมืองจันไปเป็นคูให้ฮีบต่วนคุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นคน” จากตัวบทข้างต้น กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระบรมราชโองการให้เมืองแสน เมืองจัน เป็นแม่ทัพ ควบคุมไพร่พลหนึ่งหมื่นคนติดตามปราบกบฏพระวอพระตา ดังตัวบทที่ว่า “ให้เร่งไปโดยเร็วฆ่าพระวออย่าไว้” จากบทในเหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภาพผู้คิดค้ำนทรยศของพระวอพระตาจากนำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...บัดนี้จักกล่าวเบื้อง

องค์กษัตริย์แจ่มเจ้า

ฮู้เหตุแจ้ง

ว่าพระตาพระวอ

ชนครัวข้าม

พระก็โกรธเข้ม

โองการให้

มาฮอดแล้ว

เมืองแสนพร้อม

คุมไพร่น้อย

ให้ฮีบติดตามฆ่า

ลูกแลเต้า

เวียงจันทน์อนุราช

กรุงกว้างเก่าหลัง

รหัสเหตุมีมา

ควบคุมครัวต้อน

ยาใดบฮู้เมื่อ

เสียงสะท้อนทั่วโอง

หาเสนาเฮวฮีบ

เดินให้เร่งพล

เมืองจันทน์ทั้งคู่

ประมาณได้หมื่นปลาย

พระตานายหมู่

เมียฮ้ออย่าเหลือ...

(ปรีชา พิณทอง (2530: 16-17)

จากเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระราชโองการให้เสนาบดีเรียกรวมไพร่พลทั้งหลาย เพื่อปราบปรามพระวอพระตา พบว่ามีกาให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเป็นกบฏของพระวอพระตาว่า กษัตริย์เวียงจันทน์เมื่อได้รู้ข่าวการอพยพของพระวอพระตาพระองค์ก็ให้ความหมายของการอพยพของพระวอพระตาครั้งนี้ว่าเป็นกบฏผู้คัดค้านทฤษฎีที่ไม่ทำตามคำสั่งของพระองค์ ดังตัวบทที่ว่า “*ฮู้เหตุแจ้งรหัสเหตุมีมาว่าพระตาพระวอควบคุมครัวต้อน*” จากตัวบทกล่าวว่า กษัตริย์เวียงจันทน์ พระองค์ทรงทราบว่าพระตาพระวอคิดก่อการกบฏควบคุมกองครัวอพยพจากเวียงจันทน์ ภายหลังที่พระองค์รู้ว่าพระวอพระตาอพยพกองครัวแล้วก็มีความโกรธแค้นดังตัวบทที่ว่า “*พระก็โกรธเข้มเสียงสะท้อนทั่วโฮง*” พระองค์ก็โกรธเวียงสะท้านไปทั่วท้องพระโรง “*เมืองแสนพร้อมเมืองจันทน์ทั้งคุ่มไพร่น้อยประมาณได้หมื่นปลาย*” จากตัวบทพระองค์มีพระบรมราชโองการให้เมืองแสนเมืองจัน เป็นแม่ทัพ ควบคุมไพร่พลหนึ่งหมื่นคนติดตามปราบกบฏพระวอพระตา ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “*ให้ฮีบติดตามฆ่าพระตานายหมู่ลูกแลเต้าเมียช้อย่าเหลือ*” จากตัวบทเป็นคำสั่งของกษัตริย์เวียงจันทน์ให้ไพร่พลรีบตามฆ่าพระวอพระตาพร้อมลูกเมียมิให้เหลือรอด จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภาพผู้คัดค้านทฤษฎีของพระวอพระตาจากนำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...บัดนี้	จ๊กกล่าวเบื่อง	เวียงจันทน์อนุราช
	องค์กษัตริย์แจ่มเจ้า	กรุงกว้างเก่าหลัง
	ทง (ทรง) ทราบแจ้ง	รหัสเหตุมีมา
	ว่าพระตาพระวอ	กับควบคุมครัวต้อน
	ชนครัวข้าม	ยามใดบฮู้
เมื่อนั้น	พระก็กริ้วโกรธเข้ม	เสียงสะท้อนทั่วโฮง
	โองการให้	หาเสนาโดยฮีบ
กันว่า	มาฮอดแล้ว	ก็เดินให้เหล่ง (เร่ง) พล
	เมืองแสนพร้อม	เมืองจันทั้งคู่
	คุ่มไพร่น้อย	ประมาณได้หมื่นปลาย
	ให้ฮีบติดตามฆ่า	พระตานายหมู่
	ลูกแลเต้า	เมียช้อย่าให้เหลือ
แล้วจึง	ขับครัวต้อน	คืนมาบ้านเก่า
	อย่าได้ยังอยู่ซ้ำ	การนี้ชิล่วงไกล แท้แล้ว...

(อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 90)

จากเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระราชโองการให้เสนาบดีเรียกรวมไพร่พลทั้งหลายเพื่อปราบปรามพระวอพระตา พบว่ามีกาให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเป็นกบฏของพระวอพระตาว่า กษัตริย์เวียงจันทน์เมื่อได้รู้ข่าวการอพยพของพระวอพระตา พระองค์ก็ให้ความหมายของการอพยพของพระวอพระตาครั้งนี้ว่า เป็นกบฏผู้คัดค้านทรยศที่ไม่ทำตามคำสั่งของพระองค์ ดังตัวบทที่ว่า “*ทง (ทรง) ทราบแจ้งรหัสเหตุมีมาว่าพระตาพระวอกับควบคุมครัวด่อน*” จากตัวบทกล่าวไว้ว่า กษัตริย์เวียงจันทน์พระองค์ทรงทราบว่าพระตาพระวอคิดก่อการกบฏควบคุมกองครัวอพยพจากเวียงจันทน์ ภายหลังจากที่พระองค์รู้ว่าพระวอพระตาอพยพกองครัวแล้วก็มีท่าทีที่แสดงความโกรธแค้นดังตัวบทที่ว่า “*พระก็กริ้วโกรธเข้มเสียงสะท้อนทั่วโอง*” พระองค์กริ้วโกรธเสียงสะท้อนไปทั่วท้องพระโรง “*เมืองแสนพร้อมเมืองจันททั้งคู่มไพรน้อยประมาณได้หมื่นปลาย*” จากตัวบทพระองค์มีพระบรมราชโองการให้เมืองแสน เมืองจันท เป็นแม่ทัพ ควบคุมไพร่พลหนึ่งหมื่นคนติดตามปราบกบฏพระวอพระตา ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “*ให้อธิบดีติดตามฆ่าพระตานายหมู่ ลูกแลเต้าเมียชั่วอย่าให้เหลือ*” จากตัวบทเป็นคำสั่งของกษัตริย์เวียงจันทน์ให้ไพร่พลรีบตามฆ่าพระวอพระตาพร้อมลูกเมียมิให้เหลือรอด จากตัวอย่างข้อความในเหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภาพผู้คัดค้านทรยศของพระวอพระตาจากนำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์นี้พบว่านอกจากจะมีการกล่าวหาว่าพระวอพระตาเป็นผู้คัดค้านทรยศต่อเวียงจันทน์ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนิยามความหมายของ “กบฏ” ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับที่ได้นำเสนอความเป็นผู้คัดค้านทรยศต่อกษัตริย์เวียงจันทน์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับได้บรรยายเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ทราบข่าวการอพยพของพระวอพระตา พระองค์กล่าวถึงการอพยพหลบหนีครั้งนี้ว่า เป็นการกบฏ เมื่อกษัตริย์เวียงจันทน์ทราบข่าวการอพยพไปตั้งเมืองที่หนองบัวลุ่มภูของพระวอพระตาก็ได้แสดงอาการไม่พอใจต่อการอพยพของพระวอพระตา จากเหตุการณ์เป็นการสื่อความหมายให้เห็นถึงความขัดแย้งภายในเวียงจันทน์และความหวาดระแวงพระวอพระตาของกษัตริย์เวียงจันทน์ว่าพระตาเมื่อช่องสุ่มกำลังพลและตั้งตนเป็นอิสระแล้วอาจจะไม่ปลอดภัยต่อราชบัลลังก์ของพระองค์

3) เหตุการณ์การส่งสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ไปขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นกบฏของพระวอพระตาที่ถูกลนิยามโดยเวียงจันทน์

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินื่องหนองบัวลำภู

...เมื่อนั้น ราชเจ้า

ไซคำบ่นบอก

ว่าบัดนี้ ราชเจ้า

เวียงจันทน์มีสารบอก

ขอไพร่น้อย

พลกล้าห้าพัน

ไปช่วยกู้เมืองบ้าน

ผาบขบล ว่านา...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินื่องหนองบัวลำภู: 4)

จากเหตุการณ์การส่งสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ไปขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู มีการให้รายละเอียดภาพกบฏผู้คัดค้านทรยศในสาส์นที่กษัตริย์ส่งไปยังเมืองเชียงใหม่ ดังนี้ “ขอไพร่น้อยพลกล้าห้าพันไปช่วยกู้เมืองบ้านผาบขบล” จากตัวบทมีการขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่จำนวน 5 พันคน และมีการใช้ข้อความคำว่าขบล เพื่อนิยามความหมายของการอพยพหลบหนีจากเวียงจันทน์ของพระวอพระตา จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงความเป็นกบฏของพระวอพระตาที่ถูกนิยามโดยเวียงจันทน์

เรื่องประวัตินื่องอุบลราชธานี

...บัดนี้ น้องมีความขัดข้อง

เหลือใจเอ้าอั้ง

เหตุว่าไพร่พากบ้าน

ของพุ้นเกิดขบล

อพยพย้าย

กองครัดันต่วน หนีแล้ว

ขอแก่องค์กษัตริย์ไท้

ภาดาได้ฮู้เหตุ

ขอกำลังไพร่น้อย

พันกล้าแก๊งกัน

ห้าพันพร้อม

โยธาแข็งข่ม

เป็นกองทัพ

ช้อยชูเวียงไว้...

(ปรีชา พิณทอง (2530: 48))

จากเหตุการณ์การส่งสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ไปขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู มีการให้รายละเอียดภาพกบฏผู้คัดค้านทรยศในสาส์นที่กษัตริย์ส่งไปยังเมืองเชียงใหม่ ดังนี้ “น้องมีความขัดข้องเหลือใจเอ้าอั้งเหตุว่าไพร่พากบ้านของพุ้นเกิดขบล” จากตัวบทดังกล่าวเป็นข้อความที่ถูกนำเสนอในสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ส่งไปเมืองเชียงใหม่ มีการกล่าวย้อนถึงความเป็นญาติพี่น้องระหว่างกัน แล้วแจ้งความเป็นมาว่ามีการก่อกบฏเกิดขึ้นที่เวียงจันทน์ “ขอกำลังไพร่น้อยพันกล้าแก๊งกันห้าพันพร้อมโยธาแข็งข่มเป็นกองทัพช้อยชูเวียงไว้” จากตัวบทมีการขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่

จำนวน 5 พันคน เพื่อช่วยทัพเวียงจันทน์ในการปราบกบฏ จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงความเป็นกบฏของพระวอพระตาที่ถูกนิยามโดยเวียงจันทน์

เรือพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

อันนี้	สารของน้อง	ผู้ทงแทนเวียงจันทน์
	มาเจริญไมตรี	ฮอดพระอวนองค์อ้าย
บัดนี้	น้องก็มีขัดข้อง	เหลือพระทัยเอ้าอั้ง
เหตุว่า	พระพากบ้าน	ของพุ้นเกิดขบล
	อภัยพระญาติ	กองคร้วด้นด่วน หนีแล้ว
	บ่อาจตามตีหลบ	ควบคุมคืนได้
	ขอแก่องค์กษัตริย์ให้	ญาติได้ทราบเหตุ
	ขอกำลังไพร่น้อย	พลกล้าแก๊งกัน
	ห้าพันพร้อม	โยธาแข็งข่ม
	เป็นกองทัพ	ช่อยชูเวียงไว้
	ความเคื่องข้อง	ขอขมาเยื่อนยาก
	ช่อยกอบเกื้อ	ปางฮ้ายอิดู บ้างแม่
	อย่าได้ขึ้นขัดข้อง	คำมีตั้งต่อ
	ชูช้อยแก้	การฮ้อนเมื่อพอย (พลอย)

(อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 122-123)

จากเหตุการณ์การส่งสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ไปขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู มีการให้รายละเอียดภาพกบฏผู้คัดค้านทรยศในสาส์นที่กษัตริย์ส่งไปยังเมืองเชียงใหม่ ดังนี้ “สารของน้องผู้ทงแทนเวียงจันทน์มาเจริญไมตรีฮอดพระอวนองค์อ้าย” ข้อความดังกล่าวถูกนำเสนอในสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ส่งไปเมืองเชียงใหม่ มีการกล่าวย่อนความถึงความเป็นญาติพี่น้องระหว่างกัน “น้องก็มีขัดข้องเหลือพระทัยเอ้าอั้ง เหตุว่าพระพากบ้านของพุ้นเกิดขบล” ตัวบทดังกล่าวเป็นการกล่าวถึงความเป็นมาว่ามีการก่อกบฏเกิดขึ้นที่เวียงจันทน์ “ขอกำลังไพร่น้อยพลกล้าแก๊งกันห้าพันพร้อมโยธาแข็งข่มเป็นกองทัพช่อยชูเวียงไว้” โดยการขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่จำนวน 5 พันคน เพื่อช่วยทัพเวียงจันทน์ในการปราบกบฏ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงสัมพันธไมตรีที่เวียงจันทน์จะมีต่อเชียงใหม่ที่จะมีต่อกันในอนาคตข้างหน้า ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “ความเคื่องข้องขอขมาเยื่อนยากช่อยกอบเกื้อปางฮ้ายอิดู” จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงความเป็นกบฏของพระวอพระตาที่ถูกนิยามโดยเวียงจันทน์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการนำเสนอภาพผู้คัดค้านทรยศในเหตุการณ์ที่ กษัตริย์เวียงจันทน์ทราบข่าวการอพยพของพระวอพระตาแล้ว เวียงจันทน์ได้ใช้เหตุการณ์การอพยพ ครั้งนี้สื่อสารกับเชียงใหม่เพื่อขอกำลังไพร่พลมาปราบ ซึ่งในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับได้ กล่าวถึงภาพผู้คัดค้านทรยศของพระวอพระตาคือ การให้ความหมายผู้คัดค้านทรยศจาก น้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์ มีความสอดคล้องกับแนวคิดภาพเหมารวมของ สจ๊วต ฮอล ว่า คือการ ลดลักษณะของบุคคลนั้นลงเป็นเพียงลักษณะคนธรรมดาและตัดยึดลักษณะนี้ไว้อย่างถาวร เพื่อสร้าง ภาพคู่ตรงข้ามให้พระวอพระตาเป็นผู้ร้ายส่วนกษัตริย์เวียงจันทน์เป็นตัวเอก (Stuart Hall อ้างใน ธาม เชื้อสถาปนศิริ, 2550: 28) นอกจากนี้ยังพบว่ามีรายละเอียดเกี่ยวกับการกล่าวอ้างความเป็นเครือญาติของกษัตริย์เวียงจันทน์ต่อกษัตริย์เชียงใหม่เพื่อสร้างความสำคัญในการขอไพร่พลมาปราบปราบ กบฏพระวอพระตาซึ่งชี้ให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของระบบเครือญาติของผู้คนลุ่มน้ำโขงที่มีมาแต่ อดีตทั้งนี้ภาพผู้คัดค้านทรยศในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ล้วนให้รายละเอียดเหตุการณ์ เดียวกันในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่มีคำที่นำเสนอต่างกันเช่น “ว่าพระตาพระวอคิดขบถควบคุม ครัวต้อน” (พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 4) “เหตุว่าไพร่ฟากบ้านของฟุ้นเกิดขบถ” ปรีชา พิณทอง (2530: 48) “เหตุว่าไพร่ฟากบ้านของฟุ้นเกิดขบถ” อรรถพล ธรรมรังสี (2560: 122-123) ซึ่งได้มีการระบุชื่อพระวอพระตาคือการกบฏอย่างเด่นชัด ด้วยเหตุนี้จึงสามารถเชื่อมโยงไปสู่ การเป็นผู้พลัดถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของพระวอพระตา ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

3.2.2 ภาพผู้พลัดถิ่น

ภาพผู้พลัดถิ่น คือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ ขัดต่อคำสั่งของกษัตริย์จึงต้องอพยพ โยกย้ายถิ่นฐาน เรียกว่า ผู้พลัดถิ่น ถือเป็นหนึ่งในภาพที่ถูกนำเสนอเพื่อขบเน้นภาพแทนกบฏ ภาพผู้พลัดถิ่นที่กล่าวมายังเชื่อมโยงกับภาพผู้คัดค้านทรยศของพระวอพระตาต่อราชสำนักเวียงจันทน์ ภาพผู้พลัดถิ่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ มีลักษณะการนำเสนอเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่ามีการคัดลอกต่อกันมาแต่ไม่อาจสรุปได้ว่าเรื่องใดคือต้นฉบับ เนื่องจากแต่ละเรื่อง ก็มีลักษณะเฉพาะที่ต้องการนำเสนอ ทั้งนี้เกิดจากการนำเสนอและให้ความหมายทั้งจากผู้ประพันธ์ และผู้เขียน (ผู้จาร) ที่ได้คัดลอกต่อกันมา ซึ่งพบว่ามีทางเลือกนำเสนอบางเหตุการณ์เพื่อขบเน้นภาพแทนพระวอพระตา โดยมีรายละเอียดจากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์ที่พระตาสั่งให้ลูกชายทั้ง 3 คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม รับคำสั่งจากพระตาแจ้งแก่หัวหน้าไพร่พลแต่ละกลุ่มเพื่อเตรียมตัวอพยพออกจากเวียงจันทน์ โดยให้สำรวจผู้คน และจัดทำบัญชี จากเหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้พลัดถิ่น ดังรายละเอียดจากตัวบทในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับดังนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู

...พากันขึ้น

ฝูงหมู่ 3 พี่น้อง

เที่ยวไปสุดคาม

แล้วจึงมีบัญชีพร้อม

ในบัญชีได้

กับทั้งคนแก่ล้า

อาจจักเป็นทหาร

กับทั้งนายใหญ่ห้าคน

พาซีตีแล่น

ก็เดินย้ายแยกทาง

ทั่วแดนตนแท้

หญิงชายน้อยใหญ่

หญิงชายหมื่นเศษ

องอาจมีอาคม

หมื่นห้าพันจัดไว้

ใจกล้ายิ่งกว่าเสือ...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 2)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากเวียงจันทน์ข้ามแม่น้ำโขงมุ่งหน้าไปทางทิศใต้ของเวียงจันทน์มีการนำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นดังตัวบทที่กล่าวว่า “พากันขึ้นพาซีตีแล่นฝูงหมู่ 3 พี่น้องก็เดินย้ายแยกทาง...เที่ยวไปสุดคามทั่วแดนตนแท้” จากตัวบทที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการนิยามความหมายของภาพผู้พลัดถิ่นจากความจำเป็นที่ต้องเดินทางออกจากเวียงจันทน์ตามคำสั่งของพระตา ซึ่งลูกชายของพระตา 3 คน ได้แก่ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรม เป็นผู้ถูกนำเสนอเป็นผู้นำข่าวสารไปแจ้งต่อไพร่พลในการอพยพออกจากเวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการเตรียมสำรวจจำนวนคนและทำการเตรียมตัวอพยพพร้อมระบุจำนวนคน

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พากันขึ้น

สามพี่น้อง

ต่างไปสุดคาม

จดบัญชีพร้อม

หลายบ่่อยประมาณได้

นับทั้งคนแก่ล้า

พอจักเป็นทหาร

คัดเลือกเล่ม

ให้เป็นนายกองทัพ

พาซีตีแล่น

เดินย้ายแยกทาง

เขตแดนจนเสี่ยง

หญิงชายน้อยใหญ่

ห้าหมื่นปลาย

องอาจมีอาคม

หมื่นห้าพันรวมพร้อม

หาพวกนายกอง

ควบคุมครัวย้าย...

(ปรีชา พิณทอง (2530: 7)

จากเหตุการณ์ภายหลังจากที่พระตาเกิดผิดใจกันกับกษัตริย์เวียงจันทน์แล้วได้เดินทางอพยพครอบครัวไพร่พลออกจากเวียงจันทน์ จะสังเกตได้จากการเลือกใช้คำเพื่อให้ความหมายผู้พลัดถิ่น ที่แตกต่างจากเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติน้องบัวลำภู โดยการใช้คำเชื่อมเช่นคำว่า ก็ ขณะที่ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีไม่ได้ใช้คำว่า ก็ ดังตัวบทว่า “พากันขึ้นพาชิตีแล่นสามพี่น้องเดินย้ายแยกทาง” ซึ่งกล่าวถึงสามพี่น้อง คือพระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิตพรมเดินทางค้นหาที่อยู่จนสุดเขตแดนเวียงจันทน์ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ต่างไปสุดคามเขตแดนจนเลี้ยง” พร้อมมีการควบคุมครอบครัวไพร่พลเดินทางออกจากเวียงจันทน์ว่า “ควบคุมครัวย้าย”

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...จึงพากันขึ้น

สามพี่น้อง

ต่างไปสุดคาม

จึงได้ลงบัญชีพร้อม

นับจำนวนบ่่น้อย

นับทั้งคนแก้วกล้า

อาจจักเป็นทหาร

คัดเลือกเล่ม

ให้เป็นนายกองทัพ

พาชิตีแล่น

ก็เดินย้ายแยกทาง

ทั่วแดนจนเลี้ยง

หญิงชายน้อยใหญ่

ประมาณได้หมื่นปลาย

องอาจมีอาคม

หมื่นห้าพันรวมพร้อม

หาพวกนายกอง

ควบคุมครัวย้าย...

(อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 80)

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณเป็นเอกสารของลาว ได้นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นในเหตุการณ์เดียวกันกับเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย จากตัวบทที่กล่าวว่า “สามพี่น้องก็เดินย้ายแยกทาง” เป็นการกล่าวถึง พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิตพรมที่รับคำสั่งของพระตาเพื่อแจ้งข่าวเตรียมอพยพแก่หัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ มีการนำเสนอภาพของการเดินทางแสวงหาที่อยู่ใหม่ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ต่างไปสุดคามทั่วแดนจนเลี้ยง” นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอภาพการเคลื่อนย้ายครัวเรือนของพระวอพระตาและผู้ติดตามกลุ่มต่าง ๆ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ควบคุมครัวย้าย”

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์ดังกล่าวในเอกสารทั้ง 3 ฉบับ พบว่ามีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่คล้ายกันโดยกล่าวถึงการที่ต้องเตรียมตัวอพยพซึ่งจากเหตุการณ์ผู้ประพันธ์พยายามสื่อให้เห็นว่าพระวอพระตาที่มีความคิดและการปฏิบัติที่แปลกแยกจากเวียงจันทน์อีกทั้งยังสะท้อนสภาพทางการเมืองการปกครองของเวียงจันทน์ในรัชสมัยของพระเจ้าสิริบุญสาร

2) เหตุการณ์ที่พระวอพระตาพาไพร่พลและครอบครัวอพยพออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภู เมื่อทราบข่าวของกำลังไพร่พลจากเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์ด้วยพระตาเกรงว่าจะต้านกำลังทัพที่มีมากกว่าของเวียงจันทน์ไม่ได้ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการร่วมอพยพของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มท้าวนามที่ภูเวียง และกลุ่มหลวงราชโขนันย์ที่ผ้าขาว พันนา โดยมีการเตรียมการหลายอย่าง ทั้งเตรียมเสบียงอาหาร และที่อยู่อาศัย

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภู

....พอประมาณได้

กองครัวพันเขต

จึงค่อยล่า

หนีเลี้ยงหลีกตาม

ทางไกลเหลือ

บ่อาจตามเขาได้

เฮือนเล่าข่าว

ให้เอาไฟเผาจุด

ไว้แต่น้อย

พอเลี้ยงหมูเฮา

สั่งเสร็จแล้ว

อาชญาใหญ่พระตา

คุมกองครัว

ออกเดินวันนั้น

พระวอคุมไพร่น้อย

หกพันไปตันด่าน

ภูเวียงพัน

จัดการโดยฮีบ

เจ้านามคุมกองครัว

ออกเดินวันนั้น

ท้าวเชียงเป็นแม่ทัพ

อยู่คอยระวังบ้าน

พอเมื่อครัวไปพัน

เจ็ดวันเป็นขนาด

ศึกล้านช้าง

ไหลเข้าด่านดง...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภู: 13

ในเหตุการณ์ดังกล่าวมีการนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกับเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภู โดยผู้วิจัยพบว่าในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภูมีการเลือกนำเสนอเฉพาะการอพยพที่ต้องเตรียมเสบียงและเผาขี้ข้าวแต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับผู้คนที่กำลังวุ่นวายกับการเตรียมสิ่งของเพื่ออพยพ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พอประมาณได้กองครัวพันเขต” เพื่อแสดงถึงการอพยพออกจากเขตเมืองหนองบัวลุ่มภู และมีการจัดการเตรียมเสบียงอาหารและทำลายทั้งบ้านเรือนและยุ้งฉางสำหรับเก็บข้าวเปลือก ให้เหลือเฉพาะไว้สำหรับกินตามทางเท่านั้น ดังตัวบทที่ว่า “เฮือนเล่าข่าวให้เอาไฟเผาจุดไว้แต่น้อยพอเลี้ยงหมูเฮา” นอกจากนี้ยังมีการเล่าถึงรายละเอียดเกี่ยวกับหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ที่ร่วมอพยพไปด้วยทั้งท้าวนาม ท้าวเชียง

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...อุกขลุ่ยขุ่น

เก็บหมอนึ่ง

แลงายนูน

เอาแต่พอเป็นยา

พ่องก็ควเคียวได้

เสื่อห่อหุ้ม

พ่องก็เฮฮนฮ้อง

ปบลงชาน

พอกก็จับหวดหม้อ

หาบอีลอนต้อนแต่น

लगคนฟ้าว

ภายลุนเลย

สงสารทารกน้อย

ไลลาหนี

เอาแต่โตรอดเว้น

เวรกุมาร

มานวะผู้พลอย

อันว่าปีตาตน

พลัดพรากข้าง

มีแต่ฮ้องอำให้

คินบ่เห็นแม่แล้ว

กลิ้งเกลือกก้าว

พอแต่คร้วกายพัน

เศิกล้านข้าง

ชนคร้วขักไขว่

มาซ้อนหม้อแกง

จักว่ายามใด

ช้อยชูซีวังไว้

หมอนลายซ้อนเสื่อ

ผืนผ้าปอนใส่ถง

เอิ้นลูกเอาหลาน

เล่นน้ำเทิงให้

เต็งกะบุงซ้อนกะตำ

นำกันหมูผู้ชาย

ถีมลูกจูงหลาน

อ่าวหวนหาลูก

พ่อแม่บปะ

บ่กระสันเงิงน้อย

หนีจากสงสาร

ให้หมู่พลอยทางบ้าน

พรากมารดา

บ่คินมาเอิ้น

หนีหน้าแม่คิงสน้อยนั้น

เสียงแห่งแหบเครื่อ

สลบตนลัมทำว

ทรายฮ้อนเฮียกหา แม่แล้ว

เจ็ดวันเป็นขนาด

ไหลเข้าด่านดง...

(ปริชา พิณทอง (2530: 52)

จากเหตุการณ์การอพยพจากหนองบัวลำภูของพระวอพระตาในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ได้กล่าวถึงภาพผู้พลัดถิ่นจากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากหนองบัวลำภู นำเสนอถึงความยากลำบากของผู้คนที่ต้องอพยพติดตามพระวอพระตาออกมาจากเวียงจันทน์ ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงการขนส่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนต่าง ๆ ออกจากถิ่นที่อยู่

เดิม ดังนี้ “อุกขลุกขุนชนคร้ววกไขว่ เก็บหม้อหนึ่ง มาซ้อนหม้อแกง แลงายนูนจักว่ายามใด เอาแต่ พอเป็นยาช่อยชูชีวังไว้...พ่องก็จับหวดหม้อเต็งกะบุงซ้อนกะต่า หาบอีลอนต้อนแต้นนำกันหมูผู้ชาย” จากตัวบทสื่อให้เห็นถึงความยากลำบากในการเก็บข้าวของเครื่องครัวต่าง ๆ เพื่ออพยพจาก เวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังได้นำเสนอภาพการเก็บเสื่อสาตเครื่องนอนต่าง ๆ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พ่องก็คว่เคี้ยได้หมอนลายซ้อนเสื่อ เสื่อห่อหุ้มผืนผ้าปอนใส่ถง” บ้างก็ร้องเรียกลูกหลานด้วยความ เป็นห่วง ดังตัวอย่างข้อความที่ว่า “พ่องก็เฮอนฮ้องเอิ้นลูกเอาหลาน ปบลงซานเล่นนำเทิงให้” บ้างก็ ทิ้งลูกจูงหลาน ดังตัวอย่างข้อความที่ว่า “ลางคนฟ้าวถีมลูกจูงหลาน ภายลุนเลยอ่าวหวนหาลูก” นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นิยามความหมายของภาพผู้พลัดถิ่นผ่านความพลัดพราก ความโศกเศร้า เสียใจที่เกิดขึ้นของแม่ลูกดังตัวอย่าง “คั้นบ่เห็นแม่แล้วสลดตนลัมท่าว กลิ้งเกลือกกั้วทรายฮ่อน เฮียกหา แม่แล้ว”

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...อุกขลุกขุน	ชนคร้ววกไขว่
เก็บหม้อหนึ่ง	มาซ้อนหม้อแกง
แลงายนูน	จักว่ายามใด
เอาแต่พอเป็นยา	ช่อยชูชีวังไว้
พ่องก็ คว่เคี้ยได้	หมอนลายซ้อนเสื่อ
เสื่อห่อหุ้ม	ผืนผ้าปอนใส่ถง
พ่องก็ เฮอนฮ้อง	เอิ้นลูกเอาหลาน
ปบลงซาน	เล่นนำเทิงให้
พ่องก็ จับหวดหม้อ	เต็งกะบุงซ้อนกะต่า
หาบอีลอนต้อนแต้น	นำกันหมูผู้ชาย
ลางคนถีมลูก	จูงหลานก็มี
ภายลุนเลย	อ่าวหวนหาลูก
สงสารแต่ทারণาน้อยน้อย	พ่อแม่บบปะ
โลลาหนี	บ่กระสันเถิงน้อย
เอาแต่ ไตรอดเว้น	หนีจากสงสาร
เวรกุมาร	ให้อยู่พ้อยทั้งบ้าน
มานะวะ (มานพ)	ผู้พ้อยพรากมารดา
อันว่า บิดาตนพ่อ	บ่คืนมาเอิ้น
พลัดพรากข้าง	หนีหน้าแม่คิง ส่น้อยนั้น

มีแต่ฮ้องฮ้ำให้	เสียงแห่งแหบคอ แท้แล้ว
ค้นบ่เห็นแม่แล้ว	สลบตนล้มท่าว่า
กึ่งเกือกกัว	ชายฮ้อนเฮียกหา แม่แล้ว
พอแต่ ครัวกายพัน	เจ็ดวันเป็นขนาด
เศิกล้านซ่าง	ก็ไหลเข้าด้านดง...

(อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 127))

ภาพผู้พลัดถิ่นในเหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากหนองบัวลุ่มภู เป็นเหตุการณ์เดียวกันกับเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี พระวอพระตาต้องอพยพออกจากหนองบัวลุ่มภูเนื่องจากไม่อาจทนกำลังทัพของเวียงจันทน์ได้ พบว่ามีการเลือกใช้ข้อความว่า “ชั้นครัวคว่าไขว่” เพื่อสื่อให้เห็นถึงผู้พลัดถิ่น นอกจากนี้ยังมีการขยายความหมายของภาพผู้พลัดถิ่น ดังตัวบทที่ว่า “เก็บหม้อหนึ่งมา ซ้อนหม้อแกง แล่งายนั้นจักว่ายามใด เอาแต่พอเป็นยาช่อยชูชีวังไว้” กล่าวถึงอุปกรณ์เครื่องครัวต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นสิ่งของที่จำเป็นสำหรับประกอบอาหารเพื่อประทังชีวิต นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพของผู้พลัดถิ่นผ่านข้อความที่กล่าวถึงการขนย้ายเสื่อสาตอันที่เป็นสิ่งของที่ใช้สำหรับปูเพื่อนั่งและนอน “พ่องก็คว่เขี่ยได้หมอนลายซ้อนเสื่อ เสื่อทอหุ้มผืนผ้าปอนใส่ถง” บ้างก็เรียกลูกเรียกหลาน วิ่งตามกองครัว ดังตัวบทที่ว่า “พ่องก็เฮฮอนฮ้องเอิ้นลูกเอาหลาน ปบลงซานแล่นนำเทิงให้” ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นผ่านการบรรยายการถือหอบอุปกรณ์เครื่องครัววิ่งตามกองครัว เช่น “พ่องก็จับหวดหม้อเต็งกระบุงซ้อนกระต่า หาบอิลอนต้อนแต่นำกันห่มผู้ชาย ” บ้างก็ทิ้งลูกทิ้งหลาน ดังข้อความที่ว่า “ลาวคนถีมลูกจูงหลานก็มี” ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นผ่านการบรรยายข้อความที่กล่าวถึงความพลัดพราก ดังนี้ “พลัดพรากซ่างหนีหน้าแม่คิง” และมีแต่ความโศกเศร้าโดยผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงการร้องไห้ของผู้คนที่ต้องอพยพ ดังข้อความว่า “มีแต่ฮ้องฮ้ำให้เสียงแห่งแหบคอ” หมายถึงอาการร้องไห้ด้วยความทุกข์ใจที่ต้องอพยพเพื่อสื่อความหมายภาพผู้พลัดถิ่น

จากที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นเกี่ยวกับภาพผู้พลัดถิ่นทั้ง 3 ฉบับ ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดภาพผู้พลัดถิ่น คือ การไม่ยอมทำตามความต้องการของเวียงจันทน์ซึ่งปรากฏอยู่ในหัวข้อกบฏผู้คัดค้านทฤษฎีที่ได้กล่าวถึงพระตามีความรู้สึกรู้สึกต่อต้านกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ต้องการลูกของตนเพื่อเป็นนางสนมและมหาดเล็ก จนนำมาสู่การอพยพครอบครัวและไพร่พลออกจากเวียงจันทน์ การกล่าวหาว่าพระวอพระตาเป็นกบฏจากกษัตริย์เวียงจันทน์ภายหลังจากที่พระวอพระตาอพยพไพร่พลและครอบครัวออกจากเวียงจันทน์มาสร้างบ้านเมืองที่หนองบัวลุ่มภู จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากหนองบัวลุ่มภูในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่ามีการกล่าวถึงความยากลำบากของการเดินทาง ความพลัดพรากถิ่นที่อยู่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการนิยามความหมายกบฏจากน้ำเสียงของเวียงจันทน์ที่มองพระวอพระตาว่าเป็นกบฏ ในขณะที่ฝ่ายไทยได้

นำเสนอความเป็นกบฏของพระวอพระตาให้กลายเป็นการกระทำของวีรบุรุษเมืองอุบลราชธานีในเวลาต่อมา

3) เหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพมาถึงเขตเมืองจำปาสัก มีการระบुरะยะเวลาในการเดินทางนานถึง 4 เดือน เพื่อขอพึ่งบารมีพระเจ้าองค์หลวง โดยได้นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นที่อพยพและหยุดพักค้างแรมตามป่า ดังที่มีการนำเสนอผ่านตัวบทต่อไปนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู

...ส่วนพระตานัน

เดินเคลื่อนย้าย

หลายพร้ามือ

ก็จึงไปเถิงก้ำ

หยุดกองคร้ว

พาพลพวกไพร่

ไปทางตวันออก

ประมาณได้สี่เดือน

จำปาสักเมืองใหญ่

พักป่าดงทางพี...

(พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 14)

ภาพของผู้พลัดถิ่นในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภูในเหตุการณ์ที่พระวอพระตาพาครอบครัวและไพร่พลไปขอพึ่งกษัตริย์จำปาสัก มีความชัดเจนเกี่ยวกับ ภาพผู้พลัดถิ่นของพระวอพระตาที่อพยพไปยังเมืองจำปาสัก จากตัวบทที่ว่า “พาพลพวกไพร่...ก็จึงไปเถิงก้ำ...เดินเคลื่อนย้ายไปทางตวันออก...หยุดกองคร้วพักป่าดงทางพี” จากตัวบทดังกล่าวที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการสื่อความหมายของการเคลื่อนย้ายซึ่งนิยามความเป็นผู้พลัดถิ่นของพระวอพระตาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผ่านการเดินทางที่ยากลำบากไปทางทิศตะวันออกมุ่งหน้าไปยังเมืองจำปาสัก แสดงถึงความยากลำบากในการเดินทางของผู้อพยพ ซึ่งขบเน้นภาพแทนผู้พลัดถิ่น

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...ฝ่ายพระตานัน

หยับไคยย้าย

นำคร้วย้าย

พร้อมพร้าถ้วน

ไปจวนใกล้

หยุดกองคร้ว

พาพลพวกไพร่

ก้ำฝ่ายบูรพา

หลายทิวาแลมถ้าย

ประมาณได้สี่เดือน

จำปาเมืองใหญ่

พักภูมาโรงทางพี...

(ปรีชา พิณทอง (2530: 58)

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีได้นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นในเหตุการณ์ที่พระตาพาครอบครัว และไพร่พลไปขอพึ่งกษัตริย์จำปาสัก โดยจะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “พาพลพวกไพร่...หยับเคียนย้ายกำ ฝ่ายบวรพา...นำครัวย้ายหลายทิวาแถมถ่าย...ไปจวนใกล้จำปาเมืองใหญ่...หยุดกองครัวพากฎมาโรงทาง ี่” จากตัวบทดังกล่าวที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการสื่อความหมายของการเคลื่อนย้ายซึ่งนิยามความเป็นผู้ พลัดถิ่นของพระวอพระตาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผ่านการเดินทางที่ยากลำบากไปทางทิศตะวันออกมุ่ง หมายไปยังเมืองจำปาสัก แสดงถึงความยากลำบากในการเดินทางของผู้อพยพ ซึ่งขบเน้นภาพแทนผู้ พลัดถิ่น

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...ฝ่ายพระตานัน

หยับเคียน (เคลื่อน) ย้าย

นาครัวย้าย

พร้อมพร้ามี้อ

ก็จึงไปจวนใกล้

สั่งให้หยุดกองครัว

พาพลพวกไพร่

กำฝ่ายบวรพา

หลายที่แถมถ่าย

ประมาณได้สี่เดือน

จำปาสักเมืองใหญ่

ป่าโล่งทางที่...

(อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 133-134)

ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณก็นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นในเหตุการณ์ที่พระตาพา ครอบครัวและไพร่พลไปขอพึ่งกษัตริย์จำปาสักเช่นเดียวกับเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับ มีการ นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นดังตัวบทว่า “พาพลพวกไพร่” จากตัวบทข้างต้นกล่าวถึงพระตานำพาไพร่พลผู้ อยู่ในปกครองอพยพออกหนองบัวลุ่มภู และการกล่าวถึงว่า “หยับเคียนย้ายกำฝ่ายบวรพา” เป็น การเคลื่อนย้ายไปทางทิศตะวันออกนับจากหนองบัวลุ่มภู นอกจากนี้การนำปากองครัวของพระวอ พระตาและไพร่พลผู้ติดตามเดินทางติดต่อกันหลายวัน ดังตัวบทที่กล่าวว่า “นาครัวย้ายหลายที่แถม ถ่าย” ภายหลังจากการเดินทาง “ก็จึงไปจวนใกล้จำปาสักเมืองใหญ่” ภายหลังจากเมื่อเดินทางถึงเขตเมือง จำปาสักพระวอพระตาได้พาครอบครัวไพร่พลหยุดพักบริเวณลานป่าโล่ง “สั่งให้หยุดกองครัวป่าโล่ง ทางที่”

จากตัวอย่างที่ยกมาสื่อให้เห็นถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของภาพผู้ พลัดถิ่นที่ถูกนำเสนอเพื่อขบเน้นภาพแทนภพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย คือ เรื่อง พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลุ่มภู และ เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีการนำเสนอภาพผู้พลัด ถิ่นมีการเลือกใช้ถ้อยความที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้คำที่ ปรากฏในตัวบทอาจมีความคลาดเคลื่อนและความตั้งใจของผู้บันทึก โดยจะเห็นได้จากบางคำที่

นำมาใช้ในทั้งสองสำนวนมีความแตกต่างกันเป็นระยะ ๆ เช่น ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลำภู ระบุว่า “หยุดกองครัวฟากป่าทางพี” ส่วนในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ระบุว่า “หยุดกองครัวฟากภูมาโรงทางพี” ซึ่งจากการสอบทานทั้งสองสำนวนมีการใช้คำต่างกันเนื่องมาจากการตีความของผู้เขียนในขณะคัดลอกที่เลือกใช้คำ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันจึงมีความแตกต่างกัน มีการระบุชื่อของสถานที่ ระหว่าง ป่า กับ ภูมาโรง (ภูมะโรง) ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีอยู่จริงในบริเวณเมืองปากเซ แขวงจำปาสักในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับภาพผู้พลัดถิ่นในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงรายละเอียดที่แตกต่างกันในแต่ละฉบับเพื่อสนับสนุนข้อเน้นภาพผู้พลัดถิ่น ซึ่งมีใจความสำคัญที่กล่าวถึงความขัดแย้งของพระวอพระตา กับ กษัตริย์เวียงจันทน์จนนำมาสู่การอพยพ ผู้ประพันธ์ได้นิยามความหมายของผู้พลัดถิ่นผ่านกระบวนการประกอบสร้างในเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลำภู และ เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ได้กล่าวถึงสาเหตุของการอพยพว่าเกิดจากความขัดแย้งระหว่างพระวอพระตา กับ กษัตริย์เวียงจันทน์ โดยชนวนเหตุมาจากสาส์นที่ถูกส่งมาลูกของพระตา ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้เกิดการนำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับภาพผู้คัดค้านทฤษฎีซึ่งได้กล่าวไปแล้วด้านบน แม้ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุของความขัดแย้งชัดเจนเท่าใดนัก แต่ก็มีเนื้อหาที่สอดคล้องต้องกันกับเรื่องอื่น ๆ ที่ช่วยทำให้เห็นเค้าเงื่อนของความขัดแย้งระหว่างพระวอพระตา กับ กษัตริย์เวียงจันทน์อันนำมาสู่การเกิดภาพผู้พลัดถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภาพผู้คัดค้านทฤษฎี ซึ่งล้วนข้อเน้นภาพแทนกบฏได้ชัดเจน นอกจากการต้องเป็นผู้พลัดถิ่นแล้วความพ่ายแพ้ของพระวอพระตาต่อเวียงจันทน์ก็ถือเป็นอีกภาพหนึ่งที่อยู่ความหมายของภาพแทนกบฏซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

3.2.3 ภาพผู้พ่ายแพ้

ภาพผู้พ่ายแพ้ คือ ภาพกบฏพระวอพระตาที่พ่ายแพ้ให้กับกองทัพเวียงจันทน์ที่สนามรบเขตเมืองจำปาสัก ความพ่ายแพ้ดังกล่าวนำมาซึ่งความสูญเสียชีวิตของพระวอ ซึ่งภาพผู้พ่ายแพ้ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ได้ให้รายละเอียดต่าง ๆ จากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

- 1) เหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกรับมือกับเจ้าอัคราตแม่ทัพเวียงจันทน์ที่สนามรบเขตเมืองจำปาสัก มีรายละเอียดกล่าวถึงพระวอที่กำลังต่อสู้สงครามด้วยความโหยงแรงอ่อนแอ ซึ่งถูกไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์จับตัวได้แต่ก็มีการต่อสู้จนท้ายที่สุดพระวอก็ได้หมดแรงและเสียชีวิตในสนามรบจากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผู้พ่ายแพ้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมื่องหนองบัวลำภู
 ...เจ้าอักษาด แม่ทัพเวียงจันทน์
 เห็นพระวอหมดกำลัง ฮีบควบคุมคนกล้า
 เมื่อนั้น ทหารเวียงจันทน์ ฮ้องโห่มาแวดล้อมวงไว้
 ฆ่าพระวอเอาหอกง้าว ฟันแทงหนั่งบโปก
 จับกุมปล้ำ โดมีนปานเอียน
 ได้แต่ค้อน ตีเล่นดั่งกลอง
 พระวอหมดแเฮงเอง จิงถูกกุมจับได้
 ทหารกล้า ตามพระวอติดอ่อน
 ตายสองฮ้อย เหลือนั้นแตกคีน
 ยิ่งแต่แก้วท้ายช้าง คนกล้าผู้เดียว
 เห็นเขาจับนายโต บ่อางคีนหลังได้
 กำดาบมัน คะโยงเต้นฝ่าวง
 เถิงพระวอ ยาดชิงเอาได้
 แล้วจิงฟันแทงฆ่า คนตายลัมท่าว
 ให้เขาตกสะเง้อ แล้วพายจ้าวแบกนาย
 กลับคีนหลัง แลนฝ่าวงเมื่อค้าย
 พระวอเจ้า โฮยแเฮงติดอ่อน
 คิงบอบซ้ำ ใจเจ้าขาดเอง...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมื่องหนองบัวลำภู: 17)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกรับมือกับเจ้าอักษาดแม่ทัพเวียงจันทน์ที่สนามรบเขตเมืองจำปาสัก มีรายละเอียดกล่าวถึงพระวอที่กำลังต่อสู้สงครามด้วยความโหยงแรงแงอติดอ่อนจากการต่อสู้ที่ติดพันเป็นเวลาหลายวัน “แม่ทัพเวียงจันทน์เห็นพระวอหมดกำลังฮีบควบคุมคนกล้า” แม่ทัพเวียงจันทน์เมื่อเห็นพระวอกำลังอ่อนแวงก็รีบเข้ามาประชิดโจมตีในทันใด ไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ได้เข้ามาล้อมพระวอเพื่อจะฆ่าดั่งตัวบพว่า “ฆ่าพระวอเอาหอกง้าวฟันแทงหนั่งบโปก” จากตัวบพข้างต้นกล่าวถึงพระวอถูกไพร่พลเวียงจันทน์ใช้อาวุธต่าง ๆ ฟันแทงแต่ไม่ระคายผิวเนื่องจากพระวอมีความหนั่งเหนียวอยู่ยงคงกระพันแต่ด้วยความอ่อนแวงเต็มทีจิงถูกไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์จับตัวได้และใช้อาวุธฟันพระวอ “พระวอเจ้าโฮยแเฮงติดอ่อนคิงบอบซ้ำใจเจ้าขาดเอง” การต่อสู้จนท้ายที่สุดพระวอก็ได้หมดแรงแงและเสียชีวิตในสนามรบ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพผู้พ่ายแพ้

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...เมื่อนั้น

อัศชาติท้าว

เห็นพระวอเหม็ดแอง

ฝูงหมู่ทหารกล้า

มาแวดล้อม

เอาหอกง้าว

คันซิกุมจับป่า

ได้แต่ค้อนแลง้าว

แม่ชีพันแทงฆ่า

พระวอเหม็ดแอง

ฝูงทหารกล้า

ตายเสียตั้งสองฮ้อย

หลบตนเข้า

ยังแต่แก้วท้ายช้าง

เห็นเขาจับเอาได้

กำดาบหมั้น

พันขวาซ้าย

เข้าไปถึงพระวอ

ทิ้งเหล่าพันแทงฆ่า

เห็นเขาตกระเพื่อ

ปบปวงเด็น

หลบตัววคินเมื่อหลัง

พระวอนั้น

คิบบอบข้า

แม่ทัพใหญ่เวียงจันทน์

ควบคุมพลต้อน

เวียงจันทน์ฮ้องไห้

วงไว้ฆ่าพระวอ

พันแทงหนังบ่เบิก

ตัวมันมีน่ปานเอียน

ตีเล่นตั้งอ่ากลอง

ตบโตปัฐบั้น

เขาผูกคุมจับได้

ตามมาก็อดอ่อน

เหลือนั้นแตกคีน

ในครุระวังแวด

คนกล้าอยู่ผู้เดียว

นายตนคิดเคียด

คะโยงเด็นผ่าวง

เฮี้ยวพลันเป็องปิ่น

ยาดชิงเอาได้

คนตายนับบ่ไขว่

พายง้าวแล้วแบกนาย

คะโยงหนีโดยด่วน

แล่นผ่าวงคองค่าย

โอยแองอดอ่อน

ใจเจ้าขาดเอง...

(ปรีชา พิณทอง (2530: 70-71))

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกรับมือกับเจ้าอัศชาติแม่ทัพเวียงจันทน์ที่สนามรบเขตเมืองจำปาสัก ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีรายละเอียดกล่าวถึงพระวอที่กำลังต่อสู้สงครามด้วยความโรยแรงอ่อนแอกจากการสู้รบที่ติดพันเป็นเวลาหลายวัน ดังตัวบทว่า “แม่ทัพใหญ่เวียงจันทน์เห็นพระวอเหม็ดแองควบคุมพลต้อน” แม่ทัพเวียงจันทน์เมื่อเห็นพระวอกำลังอ่อนแรงก็รีบเข้ามาประชิดโจมตีในทันใด ไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ได้เข้ามาล้อมพระวอเพื่อจะฆ่า “มาแวดล้อมวงไว้ฆ่าพระวอเอาหอก

จ้าวพินแห่งหน้บ่เป็ก” จากตัวบทข้างต้นกล่าวถึงพระวอถูกไพร่พลเวียงจันทน์ใช้อาวุธพินแทงแต่ไม่ระคายผิวเนื่องจากพระวอมีความอยู่ยงคงกระพัน แต่ด้วยความอ่อนแรงเต็มที่ของพระวอที่ถูกไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์จับตัวได้และใช้อาวุธพิน “พระวอนั้นโหยแสงอิดอ่อนคืบบอบซ้ำใจเจ้าขาดเอง” มีการต่อสู้อันท้ายที่สุดพระวอก็ได้หมดแรงและเสียชีวิตในสนามรบ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผู้พ่ายแพ้

จากการวิเคราะห์ตัวบทในเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกรับมือกับเจ้าอัคราตแม่ทัพเวียงจันทน์ที่สนามรบเขตเมืองจำปาสักพบว่า เหตุการณ์ดังกล่าวปรากฏอยู่เฉพาะในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ เหตุที่ปรากฏเฉพาะในเรื่องเล่าของไทยผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการให้ความหมายพระวอพระตาจากจากผู้ประพันธ์ที่นำเสนอภาพผู้พ่ายแพ้ของพระวอพระตาจากการตีความเรื่องของการกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์ซึ่งมองว่าเป็นการให้ความหมายจากฝ่ายลาว ส่วนฝ่ายไทยนั้นผู้ประพันธ์ตีความภาพผู้พ่ายแพ้ของพระวอพระตาไปสู่การเชื่อมโยงเข้ากับการก่อกำเนิดเมืองอุบลราชธานี นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอความอยู่ยงคงกระพัน (หนังเหนียว) ของพระวอซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของผู้คนลุ่มน้ำโขงในอดีต มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภาพแทนของสจ๊วตฮอลล์ (Stuart Hall อ้างใน วันชนะ ทองคำเภา, 2554) ที่กล่าวถึงว่าการตีความของผู้ประพันธ์คือการให้ความหมายเสนอไปในทิศทางที่ผู้ส่งสารเข้าใจ ซึ่งมีความทับซ้อนในระดับของการตีความของตัวบท

2) เหตุการณ์ที่พระตาและไพร่พลทราบข่าวการเสียชีวิตของพระวอในสนามรบได้สร้างความโศกเศร้าแก่พระตาและไพร่พลเป็นอย่างมากที่สูญเสียแม่ทัพผู้กล้า ซึ่งเป็นการนำเสนอภาพของผู้พ่ายแพ้ที่ต้องสูญเสียและโศกเศร้า ดังตัวบทต่อไปนี้

พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู

...เมื่อนั้นร้พลกล้า

เสียงให้ฮ้อง

คั้นพระตา

ทั้งพี่น้อง

ทั้งพลเมือง

เป็นที่สังเวชแท้

เสียฮ่อมไม้

เสียพระวอแล้ว

จักชิตายมอดเมียน

พระตาเฒ่า

ทางพระวอเศร้าโศก

สะเทือนค่ายซัวแซว

ได้ยินคำสลดท่าว

ลุงป้าลูกเมีย

ทงคำทุกข์ทวักันเสียอั้ง

เสียงคนไห้จ่ม

เงากว้างฮ่อมเย็น

จิตเฮาบมีเทียง

หรือเป็นข้าพื่นผู้ใด

นอนครางทอดหุ่ย

กุห้ามแล้ว
บัดนี้เสียมือขวา

ใจอ่อนบ่เชื่อฟัง
บ่อาจทำการได้...

(พื้นเมืองอุบล ประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 18)

จากเหตุการณ์ที่พระตาและไพร่พลทราบข่าวการเสียชีวิตของพระวอในสนามรบที่เมือง
จำปาสัก มีรายละเอียดที่กล่าวถึงภาพผู้พ่ายแพ้จากการนำเสนอผ่านตัวบทดังต่อไปนี้

“รีพลก้าทางพระวอเศร้าโศก” ไพร่พลฝ่ายพระวอเศร้าโศก
“เสียงให้อ้องสะเทือนค่ายชั่วคราว” เสียงร้องไห้ของไพร่พลดังไปทั่วทั้งค่าย
“พลเมืองทงคำทุกข์ทั่วกันเสียงอึ้ง” ไพร่พลมีจิตใจที่เศร้าโศกเสียใจต่อการเสียชีวิต
ของพระวอ

“เป็นที่สังเวชแท้เสียงคนให้จ้ม” เป็นที่สลดสังเวชของไพร่พลทั้งค่าย
“คั้นพระตาได้ยีนคำสลับท้าว” เมื่อพระตาได้รู้ข่าวการเสียชีวิตของพระวอถึงกับล้ม
ลงหมดสติ

“เสียพระวอแล้วจิตเฮาบ่มีเที่ยง” สูญเสียพระวอเหมือนดังเสียเสาหลัก
“เสียมือขวาบ่อาจทำการได้” สูญเสียพระวอเหมือนดังเสียมือขวา
“เสียฮ่มไม้เากวางฮ่มเย็น” สูญเสียพระวอเหมือนดังร่มไม้ที่คอยให้ร่มเงา
จากตัวบทที่ยกมาล้วนแสดงให้เห็นถึงภาพผู้พ่ายแพ้ที่สูญเสียพระวอ แม่ทัพผู้กล้าหาญ
เด็ดเดี่ยวที่คอยปกป้องครอบครัวและไพร่พลจากข้าศึกศัตรู

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...เมื่อนั้น รีพลเบื่อง

เสียงอ้องไห้

พระตาได้

ภรรยาแลลูกเต้า

ฝูงพี่น้อง

บัดนี้เสียฮ่มไม้

เสียพระวอแล้ว

จักชิตายมอดเมี้ยน

อันว่าพระตาเต่า

กุหากห้ามใจใจ

โทโสนี้

ทางพระวอเศร้าโศก

สะเทือนค่ายชั่วคราว

ยีนคำสลับท้าว

ใจเศร้าดั่งกัน

ทวยหาญฮ้องจ้ม

โพธิ์กว้างบ่อนเพ็งเย็น แล้วนาย

ชีวังเฮาบ่มีเที่ยง

หรือเป็นข้าพื่นผู้ใด

นอนครางทอดหุ่ย

ใจอ่อนบ่เชื่อฟัง

พาโตตกต่ำ

คำพ่อเว้าจั้นจ้อย
มือขวาเลี้ยงเสียพระวอ

หูน้อยบ่เชื่อความ
เสมอขาดแขนนั้น...
(ปรีชา พิณทอง (2530: 71)

เหตุการณ์ที่พระตาและไพร่พลทราบข่าวการเสียชีวิตของพระวอในสนามรบที่เขตเมืองจำปาสัก มีรายละเอียดที่กล่าวถึงภาพผู้พ่ายแพ้จากการนำเสนอผ่านตัวบทดังต่อไปนี้

“รีพลเบื้องทางพระวอเศร้าโศก” ไพร่พลฝ่ายพระวอเศร้าโศก

“เสียงฮ้องให้ละเทือนค่ายชั่วคราว” เสียงร้องไห้ของไพร่พลดังไปทั่วทั้งค่าย

“ฝูงพี่น้องทวยหาญฮ้องจ่ม” ญาติพี่น้องและไพร่พลทั้งหลายคร่ำครวญ

“เสียพระวอแล้วชิวังเฮาบ่มีเทียง” เสียพระวออันเป็นเสมือนเสาหลักของไพร่พล

“พระตาได้ยินคำลบท้าว” พระตาได้ยินข่าวการเสียชีวิตของพระวอถึงกับหมดสติล้ม

ลง

“มือขวาเลี้ยงเสียพระวอเสมอขาดแขนนั้น” ขาดพระวอเสมือนขาดแขนข้างขวา

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดแสดงถึงความโศกเศร้าของพระตาและไพร่พลเป็นอย่างมาก ที่สูญเสียแม่ทัพผู้กล้าอย่างพระวอ ซึ่งเป็นการนำเสนอภาพของผู้พ่ายแพ้ที่ต้องสูญเสียและโศกเศร้า

จากการวิเคราะห์ตัวบทในเหตุการณ์การสู้รบกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก ที่นำเสนอภาพผู้พ่ายแพ้ของพระวอพระตาด้วยการต่อสู้ติดพันกันหลายวันประกอภกับพระวอผู้เป็นแม่ทัพมีกำลังไพร่พลจำนวนน้อยกว่า เมื่อร่างกายอ่อนเพลียจากการสู้รบจึงทำให้พระวอถูกจับได้และเสียชีวิตในเวลาต่อมา ทั้งนี้พบว่าภาพผู้พ่ายแพ้ดังกล่าวปรากฏเฉพาะในเรื่องเล่าของไทยสองฉบับ ผู้วิจัยเห็นว่าเกิดจากการตีความของผู้ประพันธ์ที่มีการตีความจากมุมมองของฝ่ายลาวที่มองว่าพระวอพระตาเป็นกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์นอกจากนี้การเสียชีวิตของพระวอในเหตุการณ์ดังกล่าวยังมีการเชื่อมโยงเหตุการณ์การเข้ามาใกล้เกลี่ยปยุหาระหว่างพระวอพระตา กับเวียงจันทน์ของพระเจ้ากรุงธนบุรีและกลายเป็นเมืองอุปราชธานีในลำดับต่อไป ทั้งนี้ถือเป็นการดึงเอาลักษณะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มาบรรยายให้ดูเร้าความรู้สึกอ่านประหนึ่งว่าเป็นเหตุการณ์ที่ผู้อ่านได้อยู่ในเหตุการณ์ นอกจากนี้ไม่ปรากฏภาพเหตุการณ์ผู้พ่ายแพ้ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณเนื่องจากเนื้อเรื่องได้มีการเล่าสิ้นสุดที่พระวอพระตามาตั้งบ้านเรือนที่บ้านดู่ บ้านแก ประกอบกับการตีความของฝ่ายลาวที่ต้องการนำเสนอเฉพาะพระวอพระตาโดยไม่ได้สนใจนำเสนอว่าพระวอพระตาจะมีจุดจบของชีวิตอย่างไร หากกล่าวเป็นภาษาปากก็คือ “ต้องการนำเสนอแต่ไม่ต้องการกล่าวถึงว่ากลายเป็นเมืองอุปราชธานีอย่างไร”

บทที่ 4

กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตา

4.1 กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในลักษณะต่าง ๆ

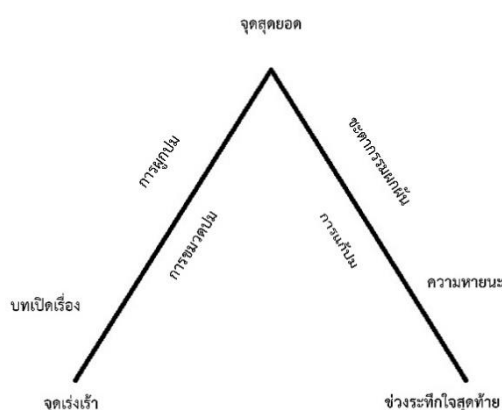
กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงมีความสัมพันธ์กับภาพแทนพระวอพระตาทั้งที่เป็นภาพแทนวีรบุรุษและภาพแทนกบฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง 3 ฉบับประกอบด้วย เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติน้องหนองบัวลำภู เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี และเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ มีรูปแบบกลวิธีการนำเสนอโดยการเล่าเรื่องผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ 2 ลักษณะประกอบด้วย กลวิธีการเล่าเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาผ่านเหตุการณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 กลวิธีการเล่าเรื่อง

แนวคิดการเล่าเรื่อง (narrative theory) ถือเป็นทฤษฎีที่สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ หลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน นวนิยาย สารคดี ภาพยนต์ ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับการเล่าเรื่องประเภทต่าง ๆ มักจะมีองค์ประกอบร่วมกัน เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร แนวคิด ฉาก และอาจรวมถึงผู้เล่าเรื่อง และวิธีการนำเสนอเรื่อง อิรวดี ไตลังคะ (2543) ซึ่งเป็นการนำเสนอเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่งดำเนินเหตุการณ์ไปตามสถานที่และเวลา ซึ่งมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์เริ่มต้นไปสู่สถานการณ์สุดท้าย

กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาผ่านโครงเรื่อง เป็นกลวิธีกลวิธีที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้เพื่อกำหนดโครงเรื่องในการนำเสนอพระวอพระตาให้มีความดึงดูดความสนใจของผู้อ่านมีความสอดคล้องกับ อิรวดี ไตลังคะ (2543: 3) ที่กล่าวว่า ในบรรดาองค์ประกอบของเรื่อง โครงเรื่องจะมีความดึงดูดความสนใจของผู้อ่านมากที่สุดและโครงเรื่องอาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ เพราะ “โครง” ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่ภายในของวัตถุจะเห็นได้ก็ต่อเมื่อลอกเอาส่วนนอกของวัตถุนั้นออกมา นอกจากนี้ (ชวลีอภสกี อ่างใน อิรวดี ไตลังคะ 2543: 6) นักวิเคราะห์หนึ่งในกลุ่มรูปแบบนิมิตส์เซียอธิบายว่า โครงเรื่องเป็นการเล่าเหตุการณ์โดยจัดลำดับของเหตุการณ์ใหม่ ซึ่งในบันเทิงคดีบางเรื่องผู้เล่าไม่ได้เล่าชีวิตของตัวละครตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการเล่าเรียงตามลำดับเวลา แต่ผู้เล่าอาจเปลี่ยนลำดับเรื่องใหม่ เช่น เริ่มต้นจากตอนตายแล้วย้อนไปเล่าตอนวัยกลางคนของชีวิตตัวละครนอกจากนี้

การวิเคราะห์โครงเรื่องของ กุสตาฟ ไพรทาก (Gustav Freytag) ในหนังสือ Technique of the Drama (1984) (อ้างใน อีราวตี ไตลิ่งคะ 2543: 4) ได้แสดงลักษณะโครงเรื่องของโศกนาฏกรรม และโครงเรื่องถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องเล่าเพราะไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่า นวนิยาย ภาพยนตร์ โครงเรื่องจะถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาเสมอ มีการลำดับเหตุการณ์ไว้ 5 ขั้นตอน ทั้งนี้ผู้วิจัย เห็นว่ารูปแบบการศึกษาโครงเรื่องดังกล่าวสามารถนำมาศึกษาใช้ศึกษาโครงเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงได้

ภาพประกอบ 13 แผนภาพพีระมิดของไพรทาก (อ้างใน อีราวตี ไตลิ่งคะ, 2543: 4)

1) การเริ่มเรื่อง (exposition) เป็นการแนะนำตัวละคร ฉาก สถานที่ การชักจูงความสนใจของผู้อ่าน มีการเปิดประเด็นของปมความขัดแย้งการพัฒนาเหตุการณ์ (rising action) การแก้ปม (falling action) จุดสุดยอด (climax) การผูกปม (complication) ชะตาพลิกผัน (reversal) การเริ่มเรื่อง (exposition) ความหายนะ (catastrophe) จุดเรงเร้า (inciting moment) ช่วงระทึกใจสุดท้าย (moment of last) เพื่อให้เรื่องดูน่าติดตามอาจไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับเหตุการณ์ อาจมีการเริ่มจากกลางเรื่องแล้วย้อนกลับไปเริ่มเรื่องก็ได้

2) ความขัดแย้ง (conflict) คือการเป็นศัตรูต่อกันของตัวละคร ทั้งความคิด พฤติกรรม การกระทำ ความขัดแย้งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของโครงเรื่องที่สร้างปมและการหาทางแก้ปัญหา ความขัดแย้งดังกล่าวมีทั้ง ความขัดแย้งระหว่างคนกับคน ความขัดแย้งภายในจิตใจ และความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

3) แก่นเรื่อง (theam) คือสาระสำคัญที่ผู้เล่าต้องการจะเล่าแก่ผู้ฟัง ประกอบด้วย แก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม คือแก่นเรื่องที่จะแนะนำให้ผู้ฟังสนใจเกี่ยวกับศีลธรรม แก่นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตคือแก่นเรื่องที่มีข้อเสนอประสบการณ์ทางธรรมชาติของชีวิตมนุษย์คนหนึ่งกลุ่มหนึ่งให้เป็นตัวแทนของมนุษย์ทั้งหมด แก่นเรื่องเกี่ยวกับการวิพากษ์สังคมเป็นแก่นเรื่องที่มีมุ่งหมายสะท้อนสังคม

4) ตัวละคร (character) เป็นการเสนอบทบาทของตัวละครเกี่ยวกับการสื่อสารแก่นเรื่อง เป็นบทบาทของตัวละครที่จะที่มีผลต่อการดำเนินโครงเรื่องและเป้าหมายภายในบุคคล เป็นส่วนประกอบของโครงเรื่องที่น่าไปสู่การแก้ปัญหา ประกอบด้วย บทเด่น บทเสริม ศัตรู ตัวร้าย บทสนับสนุน บทบาทประกอบ

5) ฉาก (setting) มีความสำคัญในการบ่งบอกความหมายบางอย่างของเรื่องถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเล่าเรื่องทุกประเภท ซึ่งฉากมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของตัวละคร ประกอบด้วย ฉากที่เป็นธรรมชาติ ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย ฉากที่เป็นการดำเนินชีวิตของตัวละคร ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม

จากการศึกษาทฤษฎีการเล่าเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ปรากฏทฤษฎีการเล่าเรื่องผ่านโครงเรื่อง 2 ลักษณะ คือ โครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี และโครงเรื่องแสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตา มีรายละเอียดดังนี้

1. โครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี

โครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง คือการเล่าเรื่องพระวอพระตาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเมืองอุบลราชธานี พบว่า มีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีดังนี้

1. การเริ่มเรื่อง (exposition) เป็นการชักจูงความสนใจให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราว โดยมีการแนะนำตัวละคร แนะนำฉากสถานที่ มีการเปิดประเด็นปัญหา หรือปมของความขัดแย้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...บัดนี้ข้าจักนบอบนี้ถวายบาทนาโถ พุทโธทั้งธัมโมพรา้พระสงฆ์คุณแก้ว สวัสดิ์น้อมในธรรมพุทธบาท คุณพระยกใส่เกล้าโยไว้หว่างเศียร...บัดนี้ข้าจักกล่าวพากษ์พื้นต้นเหตุเมืองอุบล จนมาถึงหมู่เฮาสืบมาปางนี้ เดิมทีจักมาตั้งหญิงชายสามหมื่น...บัดนี้จักกล่าวปฐมเหตุเค้าของพระदानายหมู่ เป็นผู้พาไพร่น้อยมาสร้างสืบเมือง เมืองอุบลนี้คนเวียงจันทน์เกลี้ยฮ้อยฮ้อย เป็นไพร่น้อยตามบ้านเขตแขวง...องค์กษัตริย์ไ้เวียงจันทน์ตนประเสริฐ พระก็ขุนแต่งตั้งลูกชายใหญ่พระตา นามว่าพระวอช้อยการกอนอกพระตาพระวอนั้นคนเกรงขามเดชเหตุว่าพระแผ่นดินล่าทรงตั้งปลูกแปง คันเมืององค์กษัตริย์เวียงจันทน์ตนพ่อ ลดชั่วเมี้ยนเมื่อฟ้าสู่สวรรค์ บุตรราชท้าวทงแทนแทนเมือง... พระก็มีสารใช้ทูตาคันฮอด ถึงพระตาบอกการตามนี้ เขาประสงค์แท้หญิงสาวลูกท่าน

อยากให้ป็นหน่อเหง้าสาวเชื้อผู้ใน ...พระดาฐ์แจ้งคำพระราชเหนือหัว มีใจขมเคียดเค็มคืองแค้น ตั้งแต่กูเป็นข้าองค์พระราชบิดา พระบ่เคยข่มเหงโลกชิงเมียวลูก...คั้นจักคิดต่อสู้กำลังกึ่งองอ่อนเกรงจักเสียไพร่น้อยเมืองบ้านมุ่นวาย กุจักคุมพวกพ้องที่อยู่ในแขวงหนีไปไกลจากแดนเมืองนี้” (ปรีชา พิณทอง, 2530:1-5)

จากตัวบทที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการเปิดเรื่องทีกล่าวถึงฉากที่เป็นเมืองอุบลราชธานีที่มาจากเวียงจันทน์ มีการแนะนำตัวละคร คือพระวอพระตาว่ารับราชการอยู่ที่ราชสำนักเวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังมีการเปิดประเด็นปัญหาว่ามีความขัดแย้งกันระหว่างพระวอพระตา กับ กษัตริย์เวียงจันทน์เรื่องการขอลูกสาวของพระตาไปเป็นสนมใน ทำให้พระตารู้สึกขัดเคืองใจเป็นเหตุทำให้เกิดการอพยพครอบครัวไพร่พลออกจากเวียงจันทน์

1.1 การพัฒนาเหตุการณ์ (Rising action) คือการที่เรื่องราวดำเนินไปอย่างต่อเนื่องสมเหตุสมผล ปมปัญหาหรือข้อขัดแย้งทวีความรุนแรงมากขึ้นซึ่งตัวละครอาจมีความลำบากใจ สถานการณ์อยู่ในช่วงที่ยู่ยาก ในเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ทราบข่าวการอพยพของพระวอพระตาไปตั้งตนเป็นใหญ่ที่หนองบัวลุ่มภู “...บัดนี้จักกล่าวกำเวียงจันทน์บ้านเก่าก่อนแล้ว อันว่าองค์ กษัตริย์ไท้ทงแทนแทนเมืองหลวงพระกัทรงทราบแจ้งรหัสเหตุภายหลัง ว่าพระตาพระวอคิดขบถ ควบคุมครัวต้อน พระกัคิดโกรธเข้มเสียงสะท้านทั่วโอง พระกัมีโองการให้เสนาโดยฮีบ คั้นว่ามาฮอดแล้วจำให้เร่งพล...คือว่าเมืองแสนพร้อมเมืองจันไปเป็นคู่ ให้รีบด่วนคุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นคน ให้เร่งไปโดยเร็วฆ่าพระตาอย่าไว้...” (พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลุ่มภู: 4)

1.2 ภาวะวิกฤต (Climax) จะเกิดขึ้นเมื่อเรื่องราวราวกำลังแตกหัก ตัวละครอยู่ในสถานะที่จะต้องตัดสินใจ จากการศึกโคร่งเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานีพบว่ามีการปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ที่เวียงจันทน์แต่งตั้งพมาปราบปรามพระวอพระตาที่เขตเมืองจำปาสัก พระวอพระตาถูกเวียงจันทน์ล้อมทำให้พระวอพระตาดอกอยู่ในสถานการณ์ที่มีความลำบากและกดดันที่จะต้องตัดสินใจต่อสู้โดยการตีฝักกองทัพของเวียงจันทน์ โดยพระวอได้ตัดสินใจนำทัพออกตีฝักทัพเวียงจันทน์ ดังตัวบทว่า “...เฮาอยากจัดคนกล้ามีอาคมกล้าเก่ง สองพันคนชิตแก้ว โตนค้าย ถือแตง่าวก้าแก้วสองมือ ตะลุมบอนพันให้มีทางยัง จนถึงค้ายเพ่งพันขาด โตนเข้าค้าย พันม้างฝาวง คั้นหากสมความคิดซิม่ามันวันนี้ คั้นบ่สมคิดไว้ตายเสียก็ตามช่าง...พระวอพารี่พลฝักพัน ถางใจ ตัดประตูเข้าเพ่งสมประโยชน์ พากันตามเข้าค้ายพันฆ่าช่วยชิน แม่ทัพกำเวียงจันทน์คุมพวก สองฝายลู้ล่ายง้าวเข้าพัน แล้วแต่เข้าพ้องเท่าอดค้ำ พระวอหมดกำลังอ่อนแสงหิวน้ำ...พระวอเจ้าไฮย แสงอิดอ่อน คิงบอบซำใจเจ้าซาตเอง...” (พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลุ่มภู: 16-17)

1.3 การคลี่คลาย (Falling action) เป็นภาวะหลังจากที่จุดวิกฤตได้ผ่านพ้นไปแล้ว ปมปัญหาและเงื่อนไขได้รับการเปิดเผยหรือถูกขจัดออก ซึ่งการคลี่คลายปรากฏขึ้นภายหลังเหตุการณ์ที่พระวอเสียชีวิตในสนามรบ พระตาได้มีใบบอกเพื่อเข้าสวามิภักดิ์กรุงธนบุรีพร้อมทั้งขอ

กำลังไพร่พลมาช่วยรบ พระเจ้ากรุงธนบุรีได้สั่งให้ เจ้าพระยาจักรีนำกองทัพสองขี้นมาปราบปรามทัพ เวียงจันทน์ที่จำปาสัก ดังตัวบทว่า “...เมื่อนั้นเจ้ากรุงธนบุรีชมชื่น สั่งให้สองพี่น้องลือเดชโลกา คือจักรี สอรลินคนคงกรุงเทพ คุณรีพลกล้าสองพันโดยด่วนฮีบ เถิงปาลักลวงเลยจวนค่าย ปได้เข้าคุมพวกโยธา ตีตัดหลังทัพเวียงยามเช้า จับเอาได้อัครราชเวียงจันทน์ พันคอเสียมอดชีวิตในค่าย...เคิกเวียงลู้บได้พัง ค่ายพ่ายหนีแท้แหละ...เมื่อนั้นราชาเจ้าเวียงจันทน์ฮู้เหตุ เห็นจักลู้บได้มาน้อมอ่อนนยอม ขอเป็นข้าฝ่า รุทธิใต้บาท ขอนำต้นดอกไม้เงินเป็นคู่สามชวบได้นำขึ้นส่วยไฮ เมื่อนั้นกองทัพกรุงศรีเห็นขอบยอมมาไว้ เป็นข้าไพร่เมือง มีปัญหาเร่งเอาของเลิศ พระแก้วเจ้าประเสริฐมรกต กับทั้งนางเขียวค่อมองค์เอก กษัตรา...” (พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 19) จากตัวบทที่ยกมาจะเห็นได้ว่ากรุงธนบุรีได้ เข้ามาคลี่คลายปมปัญหาระหว่างพระวอพระตากับกษัตริย์เวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการ อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเวียงจันทน์สู่กรุงธนบุรี ซึ่งมีเนื้อหาที่พ้องกับเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่ กล่าวถึงการเข้าตีเวียงจันทน์พร้อมกวาดต้อนผู้คนมาอยู่แถบสระบุรี ลพบุรี

1.4 การยุติเรื่องราว (Ending) คือการสิ้นสุดของเรื่องราวทั้งหมด การจบ อาจหมายถึงการสูญเสีย อาจจบแบบมีความสุขหรือทิ้งท้ายไว้ให้ขบคิดก็ได้ ซึ่งการยุติเรื่องราวปรากฏ ในเหตุการณ์ภายหลังที่กรุงธนบุรีเข้าคลี่คลายปมปัญหา พระตาได้สั่งสอนและสั่งเสียลูกหลานพร้อมทั้ง ตั้งให้ท้าวคำผงเป็นผู้นำแทน พระตาสั่งว่าภายหลังที่ตนเสียชีวิตให้ท้าวคำผงพาไพร่พลและครอบครัว อพยพไปตั้งถิ่นฐานที่บริเวณริมแม่น้ำมูลต่อมากลายเป็นเมืองอุบลราชธานี ภายหลังพระตาเสียชีวิตได้ มีการขุดศพพระวอขึ้นมาเผาพร้อมกันบรมรุงกหัสติลิ่งค้อย่างสมเกียรติ ดังตัวบทว่า “...คั้นเมื่อเดือน 4 ขึ้น บ่ทันเพ็ง 11 ค่ำ กำหนดไว้วันนั้นซิแห่ศพ พระตาพระวอชิว่มกันเมมกว้างแล้วจึงเกณฑ์กันสร้าง หลังเมมกลางทุ่งใหญ่ เสรีเรียบร้อยผามล้อมฮอบพระเมม ก็หากดูงามลันคือพระอินทร์มาเป็นช่าง คั้นฮอดมือกำหนดไว้ยามตีเชิญพระโกศ สองพ่อลูกยกขึ้นใส่หลัง หัสติลิ่งคั้นกมึงวงคือข้าง เขาก็ทำตี แล้วปากตางวงหย่อน ดิงวงไปขวาซ้ายเพื่อหางขยับปีก...พากันทำบุญสร้างคิลทานฟังเทศน์ ผุงลูกเต้า ชาวบ้านไพร่เมือง พากันทำกุศลส่งบุญเิงเจ้า... คั้นเสร็จแล้วชวนกันเผาจุด 3 วันจึงแจกข้าวตามเรื่อง แต่ปฐม แล้วจึงก่อธาดูตั้งกวมตุ๊กเป็นเครื่องหมาย จารึกใส่แผ่นศิลาว่าธาดู พระตาพระวอเจ้า...” (พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 21-22)

2. ความขัดแย้ง (conflict) คือการเป็นศัตรูต่อกันของตัวละคร ทั้งความคิด พฤติกรรม การกระทำ ความขัดแย้งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของโครงเรื่องที่สร้าง ปมและการหาทางแก้ปัญหา ความขัดแย้งดังกล่าวมีทั้ง ความขัดแย้งระหว่างคนกับคน ความขัดแย้ง ภายในจิตใจ และความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ จากการศึกษาความ ขัดแย้งในโครงเรื่องดังกล่าวปรากฏความขัดแย้งระหว่างคนกับคน โดยจะเห็นได้จากทั้งความคิดและ พฤติกรรมระหว่างพระวอพระตากับกษัตริย์เวียงจันทน์ซึ่งเป็นคู่ขัดแย้งกัน โดยพบว่าจากเหตุการณ์ที่ กษัตริย์เวียงจันทน์ส่งสาส์นมายังพระตาด้วยหมายจะขอลูกไปเป็นนางสนมและมหาดเล็กในวังได้สร้าง

ความไม่พอใจแก่พระตาดังจะเห็นได้จากการนำเสนอความคิดของพระตาที่มองกษัตริย์เวียงจันทน์ว่าเป็นกษัตริย์ที่ไม่อยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ดังตัวบทว่า “...เหตุว่าองค์กษัตริย์เจ้าป่เป็นธรรมทศราช บ่ควรเสวยอยู่ใกล้เป็นข้าปวยการลูกเอย...” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 2) นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอความขัดแย้งในมุมมองของกษัตริย์เวียงจันทน์ที่กล่าวถึงพระวอพระตาว่า “บัดนี้จักกล่าวกัเวียงจันทน์เต้าไพร่เหตุว่าราชาเจ้ายังแค้นผูกเวร” (พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 9) จะเห็นได้ว่าความคิดของตัวละครทั้งสองฝ่ายมีความขัดแย้งกันซึ่งมีพัฒนาการมาจากปมปัญหาที่ไม่ได้ตามสิ่งของแต่ละฝ่ายต้องการ นำมาสู่การหาหนทางแก้ปมปัญหา พระวอได้แก้ปัญหาโดยการอพยพครอบครัวไพร่พลออกจากเวียงจันทน์ ทั้งนี้การที่พระวอพระตาอพยพดังกล่าวได้สร้างความหวาดระแวงให้กับกษัตริย์เวียงจันทน์ด้วยเกรงว่าราชบัลลังก์จะสั่นคลอนพระองค์ก็ได้หาทางแก้ไขปัญหาโดยการส่งกองทัพไปปราบปราม

3. แก่นเรื่อง (theam) คือสาระสำคัญที่ผู้เล่าต้องการจะเล่าแก่ผู้ฟัง ประกอบด้วย แก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม คือแก่นเรื่องที่แนะนำให้ผู้ฟังสนใจเกี่ยวกับศีลธรรม แก่นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตคือแก่นเรื่องที่มุ่งเสนอประสบการณ์ทางธรรมชาติของชีวิตมนุษย์คนหนึ่งกลุ่มหนึ่งให้เป็นตัวแทนของมนุษย์ทั้งหมด แก่นเรื่องเกี่ยวกับการวิพากษ์สังคมเป็นแก่นเรื่องที่มุ่งหมายสะท้อนสังคม ซึ่งในโครงเรื่องดังกล่าวเป็นการนำเสนอแก่นเรื่องที่พระวอพระตามีคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี ดังจะเห็นได้จากตัวบทว่า “...บัดนี้จักกล่าวปฐมเหตุเค้าของพระตานายหมู่ เป็นผู้พาไพร่น้อยมาสร้างสืบเมือง เมืองอุบลนี้คนเวียงจันทน์เกลียดอ้อยอ้อย เป็นไพร่น้อยตามบ้านเขตแขวง พระตามีเดชกล้าเขาย่องว่าดี” (ปริชา พิณทอง, 2530: 3) นอกจากนี้อาจถือได้ว่าเป็นแก่นเรื่องที่มุ่งหมายสะท้อนสังคมในยุคของพระวอพระตาที่เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในเวียงจันทน์จนต้องอพยพออกมาสร้างเมืองใหม่

4. ตัวละคร (character) เป็นการเสนอบทบาทของตัวละครเกี่ยวกับการสื่อสารแก่นเรื่อง เป็นบทบาทของตัวละครที่จะที่มีผลต่อการดำเนินโครงเรื่องและเป้าหมายภายในบุคคล เป็นส่วนประกอบของโครงเรื่องที่น่าไปสู่การแก้ปัญหา ประกอบด้วย บทเด่น บทเสริม ศัตรู ตัวเร่ง บทสนับสนุน บทบาทประกอบ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า บทเด่นถูกนำเสนอผ่านพระวอพระตา โดยบทบาทของผู้นำ ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวถึงพระตาว่า “...บัดนี้จักกล่าวปฐมเหตุเค้าของพระตานายหมู่ เป็นผู้พาไพร่น้อยมาสร้างสืบเมือง เมืองอุบลนี้คนเวียงจันทน์เกลียดอ้อยอ้อย เป็นไพร่น้อยตามบ้านเขตแขวง พระตามีเดชกล้าเขาย่องว่าดี” (ปริชา พิณทอง, 2530: 3) จากตัวบทที่ยกมาเป็นการกล่าวถึงบทบาทการเป็นผู้นำของพระวอพระตาเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องของการนำเสนอความเป็นมาของเมืองอุบลราชธานี ส่วนบทเสริมพบว่าถูกนำเสนอผ่านตัวละครที่เป็นลูกพระตาและขุนนาง ทั้งท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม หลวงราชโพนชัย ท้าวนาม เป็นต้นซึ่งถือได้ว่าเป็นบทบาทเสริมให้แก่นเรื่องมีองค์ประกอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวบทว่า “...กับทั้งนายใหญ่ 5คนนั้นใจกล้ายิ่งกว่าเสือ คือ

หลวงราชโขนชัย ท้าวทิดชมผู้มีฤทธิ์กล้าให้คุมพวกไพร่น้อยถือด้านฝ่ายขวา ท้าวนาม ท้าวสุน ท้าวหมา ท้าวพลอยถือด้านฝ่ายซ้าย...” (พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 2) จากตัวบทเป็นตัวละครที่ทำหน้าที่เป็นบทเสริมคอยรับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งของพระวอพระตา นอกจากนี้ศัตรูถูกนำเสนอผ่านกษัตริย์เวียงจันทน์ผู้ที่คอยบงการต่าง ๆ ให้พระวอพระตากระทำวีรกรรม ดังตัวบทว่า “...คันทูบได้ฆ่าซุมพระตาเหมิตทั้งโคตร บ่ควรอยู่สืบสร้างเป็นเจ้าอยู่ต่อไป...” (พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 12) ส่วนตัวแรง ถือเป็นตัวแนะนำที่สร้างสถานการณ์หรือนำเสนอข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดการตอบรับจากตัวละครบทเด่นซึ่งถูกนำเสนอผ่านพรานผู้เป็นผู้สืบข่าวความเคลื่อนไหวของฝ่ายเวียงจันทน์ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่กองทัพเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์กำลังเดินทางมุ่งหน้ามายังหนองบัวลุ่มภู ดังตัวบทว่า “...เมื่อนั้นนายพรานเฒ่าเดินดงเคยยิงแฮด เห็นหมู่กองทัพล้านพรานเฒ่าเที่ยวสอดแนม คันทูบอยู่ยังแจ้งตามฮ่อมฟั้งรหัส คันทูบถึงบอกพระตาจนถ้วน...” (ปริชา พิณทอง, 2530: 50) ส่วนบทบาทสนับสนุนถือเป็นบทบาทหนึ่งที่เหมาะสมเพื่อการส่องสว่างและสร้างสีสันให้กับตัวละครบทเด่น เป็นบทที่ช่วยให้รายละเอียดเรื่องภูมิหลังและช่วยในการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต พบว่าถูกนำเสนอผ่านไพร่พลทั้งหลายที่จะสนับสนุนให้พระวอพระตากระทำวีรกรรม ดังตัวบทที่ไพร่พลกล่าวกับพระวอพระตาว่า “...มีแต่อาสาสู้อามันทุกแกมปากบ่ขยาดยันการแท้สิ่งใด อาสาสู้สงครามเถิงขนาด ขาดที่หนีจากบ้านบ่มีย่านหย่อนถ้วน ท่อหากใจประสงค์ตั้งเอาพระตาเป็นที่พึ่ง ลดชั่วช้าสาแล้วจั้งซีซา เป็นเพื่อบุญพระตาได้นำทางใสส่องจูงจ้องให้พลดีแต่ป้อม...” (ปริชา พิณทอง, 2530: 36) นอกจากนี้บทบาทประกอบเป็นบทบาทของคนที่สร้างความจริงของสถานการณ์และจัดให้เกิดเนื้อหาสาระของโครงเรื่องโดยรวม เป็นบทเพิ่มสีสันแต่งเติมและเป็นส่วนประกอบรอบ ๆ พบว่าถูกนำเสนอผ่านบทบาทของไพร่พลที่อพยพติดตามพระวอพระตาในเหตุการณ์การอพยพออกจากเวียงจันทน์ ดังตัวบทว่า “...คันทูบมิได้เจียบเสียงเดือน 5 จึงคอยตามฝูงหมู่กองครัวย้ายกองครัวติดต่อกัน มีมือสืบมือไปหน้าบ่ถอยแท้แท้แล้ว มีแต่กลอยใจช่วยภรรยาชั้นโคกหินแฮ่ เขาก็ช่วยปากกว้างชมเนื้อละมั่งจ้อง...คนก็แซวแซวฮ้องกลางไพร่ก้องสนั่นหาผู้คิดโคกครัวคิงบ้านก็บ่มีมีแต่ความสนุกเล่นตามทางย้ายย้าย ฝูงหมู่บ่าวพี่น้องปองเล่นตั้งแต่ลาว ฝูงหมู่สาวสำน่อยกลอยใจคอยแต่บ่าว มีแต่บังพุ่มไม้บนอนลี้ลี้เบ็งดาว...” (พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 2)

5. ฉาก (setting) มีความสำคัญในการบ่งบอกความหมายบางอย่างของเรื่องถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเล่าเรื่องทุกประเภท ซึ่งฉากมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของตัวละคร ประกอบด้วย ฉากที่เป็นธรรมชาติ ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย ฉากที่เป็นการเดินทางชีวิตของตัวละคร ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม การเล่าพระวอพระตาผ่าน พบว่าเป็นสถานที่บริเวณลุ่มน้ำโขงทั้งสองฝั่ง พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ถูกกล่าวถึงในเรื่องเล่า นอกจากนี้ก็มีความสอดคล้องกับการนิยามความหมายของสถานที่ของ อิราวดี ไตลังคะ (2543: 60) ที่กล่าวว่า ตัวละครที่แสดงบทบาทในบันเทิงคดีย่อมมีตัวตนอยู่ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งใน

ช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งเสมอ ในสถานที่และเวลานั้นๆ ย่อมมีรายละเอียดของชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมปรากฏด้วย สถานที่และเวลา รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมในบันเทิงคดีเรียก รวมกันว่า ฉาก (setting) ทั้งนี้ (เคลลี กริฟฟิธ อังใน อีราวตี ไตลิ่งคะ, 2543: 60) ได้แบ่งฉาก ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพ เป็นธรรมชาติ สถานที่ การ ตกแต่ง บรรยากาศที่เกิดจากประสาทสัมผัส เช่น กลิ่น เสียง ภาพ
2. ฉากที่เป็นเวลา แบ่งออกเป็น 2 แบบคือช่วงเวลา เช่น ฤดูกาล ช่วงเวลาในวัน ช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ระยะเวลา เช่น เรื่องเกิดขึ้นในเวลา 1 ชั่วโมง 1 วัน 1 ปี 30 ปี ฯลฯ
3. ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ใน ครอบครัว ค่านิยม ระบบ การเมือง ชนชั้น เพศ เชื้อชาติ ฯลฯ

ทั้งนี้แต่ละเรื่องให้ความสำคัญเกี่ยวกับฉากไม่เท่ากันแม้จะมีฉากทุกเรื่องก็ตาม บางเรื่องแสดงความขัดแย้งของตัวละครโดยไม่เน้นว่าเรื่องเกิดที่ใดเวลาใด ฉากไม่มีผลต่อตัวเรื่องมากนัก แต่บางเรื่องอาจมีความสำคัญมา เนื่องจากมีผลกับโครงเรื่องและตัวละครโดยตรง อาจเป็นไปได้ในทาง ความสมจริง

1. ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพ

ฉากเมืองอุบลราชธานีถือเป็นฉากเปิดเรื่องของเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับได้นำเสนอฉากของเมืองอุบลราชธานีเป็นฉากเปิดเรื่อง โดยได้กล่าวถึงเมืองอุบลราชธานีว่ามีบรรยากาศที่เต็มไปด้วยชาวเวียงจันทน์ที่อพยพมาอยู่เมื่อคราวอพยพมาพร้อมพระวอพระตา ดังตัวบทที่กล่าวว่า

ข้าจักกล่าวภาคพื้น

จนมาถึงหมู่เฮา

เดิมซิมที่ตั้ง

มียิงชายหมื่นหนึ่ง

เดิมตั้งแต่ตั้ง

สังกัดพันสามฮ้อย

พระยาโสภณดีเป็นผู้มาแต่งตั้ง

ขึ้นกับเมืองหลวงกว้าง

บ่ฮ่อนทุกข่ยากฮ้อน

มีแต่ตกแต่งสร้าง

ต้นเหตุเมืองอุบล

ได้สืบมาทุกวันนี้

เมืองอุบลนั้น

เศษเล็กน้อยพอเว้าสู่ฟัง

ปีมะแมตัดเตียง

สามสิบหกเป็นเขต

เมืองบ้านให้ชุ่มเย็น

กรุงธนพระเจ้าตาก

ประการเจ้าช่วยไส

เมืองบ้านอยู่สบาย

มีแต่ฝูงนักปราชญ์
 อยู่สนุกกระเสริมสร้าง
 บมีทุกซัยกไฮ้
 อยู่ท่าทางลีนค้ำ
 ของบ่แพงลีนลั่น
 อยู่ท่าทางของใช้
 ส่วนหมู่สงฆเจ้า
 ฝูงหมู่สาวบ่าวเล่น
 อยู่ท่าก่บดอกไม้
 ความสนุกสบายลั่น
 อันว่าคนต่างด้าว
 คำนนี้มีพยานแท้
 มีทั้งแขวแกวพร้อม
 ไผผู้มาอยู่แล้ว
 แล้วเหล่าพากันสร้าง
 พากันตั้งตลาดไว้
 จนได้มีเงินล้าน
 ตั้งสนุกลั่นลั่น
 ก็หากหมดบพบนัน
 คราวหน้าพูน
 บัดนี้ จักได้กล่าวบทเหตุเค้
 ผู้มาสี่บสร้าง
 อันว่าเมืองอุบลนี้
 แต่หากเป็นไพร่น้อย

กับทั้งบ้านนักฮ้องพอได้ช่วยไฮ้
 เมืองอุบลตุ้มไพร่
 การซึสร้างไฮ้เนา
 เงินค้มาแลกจ่าย
 หาได้ง่ายตาย
 ทานไปบได้ขาด
 บมีคร้ร้านสูตรเฮียน
 สนุกกันตามช่วง
 มาเอ้หม่ายกัน
 เมืองอุบลลือโลก
 มาเห็นแล้วบ่อยากหนี
 ของจริงมีอยู่
 จีนไทยต่างประเทศ
 เมืองบ้านบ่อ่าวเลิง
 ดึกแถวเดียรดาช
 ประสงค์ซื่อจ่ายขาย
 ค้แสนนับบ่ช่วย
 เมืองฟ้ากึ่งกัน
 เมืองอุบลไว้ก่อน
 ยังซึกกว้างกว่าหลัง
 ของพระตานายหมู่
 แปะบ้านต่อมา
 มีแต่คนเวียงเกลี้ยงอ้อยฮ้อย
 อยู่ตามบ้านเขตแขวง

(พื้นเมืองอุบล ประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 1)

“เมืองอุบลนี้มีแต่คนเวียงเกลี้ยงอ้อยฮ้อย” นอกจากนี้ยังประกอบด้วยนักปราชญ์ราชบัณฑิต
 ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ว่า “มีแต่ฝูงนักปราชญ์” พระสงฆ์ พร้อมทั้งชาวต่างชาติ เช่น แขก
 เวียดนาม ไทย จะเห็นได้จากข้อความที่กล่าวว่า “มีทั้งแขวแกวพร้อมจีนไทยต่างประเทศ” มี
 บรรยากาศของเมืองที่กำลังพัฒนาโดยกล่าวถึงการสร้างตึกราวบ้านช่องต่างๆดังข้อความที่กล่าวว่า
 “แล้วเหล่าพากันสร้างตึกแถวเดียรดาช” และเป็นย่านเศรษฐกิจที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน

อยู่ตลอด ดังข้อความที่กล่าวว่า “พากันตั้งตลาดไว้ประสงค์ซื้อขายจนได้มีเงินล้านค่าแสนนับ
 ปล่อยให้ช่วย” นอกจากนี้ ฉากดังกล่าวยังประกอบด้วยตัวละครที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์คือ ตัวละคร
 เจ้าพระยาราชสุภาวดี หรือเรียกว่า พระยาโสภาวดี ซึ่งเป็นกรมพระราชวังบวรในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่ง
 กรุงรัตนโกสินทร์ ดังข้อความที่กล่าวว่า “พระยาโสภาวดีเป็นผู้มาแต่งตั้งเมืองบ้านให้ชุ่มเย็น” จาก
 ตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์มีลักษณะการนำเสนอฉาก ด้วยกล่าวถึงสถานที่เมือง
 อุบลราชธานีอันเป็นฉากที่เปิดเรื่องของเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย นอกจากนี้คนเวียงจันทน์ที่อพยพมา
 สร้างเมืองอุบลราชธานีหรือเรียกว่าคนลาวเวียงจันทน์นั้นอพยพมาพร้อมกับพระวอพระตาซึ่งมีความ
 เกี่ยวโยงกันในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บนพื้นที่สองฝั่งโขง เมื่อพิจารณาจากชื่อของเอกสารแล้ว
 พบว่าทั้งสองฉบับมุ่งเน้นที่จะเล่าเหตุการณ์นับตั้งแต่เริ่มตนจนคลี่คลายกลายเป็นเมืองอุบลราชธานี
 ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของสยามมาตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าตากสิน แห่งกรุงธนบุรี

ฉากระหว่างการเดินทางจากเวียงจันทน์ถึงหนองบัวลุ่มภู ถือเป็น
 ฉากสำคัญอีกฉากหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในโครงเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ในเอกสารประวัติศาสตร์ได้กล่าวไว้เพียง
 ว่าพระวอพระตานำพาไพร่พลและครอบครัวอพยพออกมาจากเวียงจันทน์ แต่ไม่ได้เล่ารายละเอียด
 เกี่ยวกับฉาก สภาพแวดล้อมรวมถึงสิ่งต่าง ๆ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นฉากแรกที่มีการอพยพออกจาก
 เวียงจันทน์ของพระวอพระตา โดยได้กล่าวถึงธรรมชาติทั้งที่เป็น พืช สัตว์ พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์
 เป็นความหวังของการอพยพ ที่ตัวละครพยายามแสวงหา ทั้งนี้เนื้อหาของฉากในเรื่องเล่าพื้นเมือง
 ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ (เคลลี่ กริฟฟิธ อังโน อีราวดี ไตลิ่งคะ, 2543: 60) ในลักษณะฉากที่มี
 ลักษณะทางกายภาพ ที่บยายธรรมชาติ สถานที่ การตกแต่ง บรรยากาศที่เกิดจากประสาทสัมผัส
 เช่น กลิ่น เสียง ภาพ ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

...ค้นว่ามีดเจียบเสียงเดือน 5

จึงค่อยตาม

ฝูงหมูกองคร้วย้าย

กองคร้วติดต่อ

มือสับมือ

ไปหน้าบ่ถอย แท้แล้ว

มีแต่กลอยใจขวม

ภูผาชันโคกหินแ่

เขาก็ข่วมปากกว้าง

ขมเนื้อมั่งง

ฟุ้งหมู่เสื่อสาธ้าย

กว้างทรายหมู่ช้างป่า

ฝูงหมูลึงคางเต็น

ปลายไม้สิ่งเบ็งคน

คนก็แซวๆฮ้อง

กลางไพร่ก้องสนั่น

หาผู้คิดโคกเศร้า

คิน้ำบ้านก็บ่มี

มีแต่ความสนุกเล่น

ตามทางย้ายย่าง

ฝูงหมูป่าวพี่น้อง

ปองเล่นตั้งแต่สาว

ฝูงหมูสาวสำน่อย

กลอยใจคอยแต่บ่าว

มีแต่บังพุ่มไม้

นอนสิ่งเบิ่งดาว

อยู่ห่างเก็บดอกไม้

ชุมพุ่มก้านเกด

อันมีในปากกว้าง

มาเอ๋ยหม่ายกัน...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภู: 2)

จากตัวอย่างที่ยกมานอกจากจะนำเสนอฉากในลักษณะของสภาพทางกายภาพแล้ว ยังมีฉากที่เป็นลักษณะของเวลา ที่กล่าวถึงฤดูกาล หน้าแล้งในเดือน 5 ดังตัวบทที่กล่าวว่า “*คั่นว่ามิดเจียบเสี้ยงเดือน 5*” ซึ่งเกิดขึ้นในยุคของพระเจ้าสิริบุญสารกษัตริย์เวียงจันทน์ ตรงกับสมัยอยุธยาตอนปลายตามมิติเวลาทางประวัติศาสตร์ ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ยกเว้นจากเวียงจันทน์เกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายภายใน ฉากที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในระหว่างทางเดินจากเวียงจันทน์ถึงหนองบัวลำภูได้กล่าวถึง ป่าไม้ พืชพรรณธรรมชาติต่าง ๆ เช่น “*เขากี่ข่วมปากกว้าง*” และสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ เช่น ละออง ละมั่ง เสือ กวาง ทราบช้าง ลิง ค่าง ดังตัวอย่าง “*ชมเนือมั่งองฟังหมู่เสื่อสาธยายกวางทราบหมู่ช้างป่าฝูงหมู่ลิงค่างเต็น*” นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงบรรยากาศของการเดินทางที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานโดยผู้ประพันธ์ได้บรรยายความสดใสของวัยหนุ่มสาวที่ร่วมมากับขบวนเดินทางดังตัวอย่างข้อความที่กล่าวว่า “*มีแต่ความสนุกเล่นตามทางย้ายอย่างฝูงหมู่ว่าพี่น้องปลอเล่นตั้งแต่สาว ฝูงหมูสาวสำน่อยกลอยใจคอยแต่ป่าว*”

เมื่อพิจารณาจากโครงเรื่องในเรื่องดังกล่าว พบว่า มีการกล่าวถึงพระวอพระตาด้วยน้ำเสียงที่ยกย่องเชิดชูว่าเป็นผู้มีคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี โดยมีการกล่าวถึงการเข้าสวามิภักดิ์ของพระตาและไพร่พลต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี อย่างไรก็ตามแม้การแก้ปมของเรื่องเล่าพื้นเมืองเรื่องนี้จะถูกแก้โดยพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรี แต่ท้ายที่สุดแล้วก็มีการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุครัตนโกสินทร์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพระวอพระตาถูกเล่าด้วยน้ำเสียงของฝ่ายเมืองอุบลราชธานีที่อยู่ภายใต้ปกครองของสยามแล้ว และมีความชัดเจนเป็นอย่างมากเมื่อมีการคลี่คลายกลายเป็นเมืองอุบลราชธานีในเวลาต่อมา ซึ่งพระวอพระตาได้ถูกอธิบายเชื่อมโยงเกี่ยวกับการเป็นบรรพบุรุษของเจ้าเมืองอุบลราชธานี

จากการศึกษาโครงเรื่องดังกล่าว พบว่า บางเหตุการณ์มีความสอดคล้องกับเนื้อหาเอกสารประวัติศาสตร์บ้าง บางเหตุการณ์มีการขยายความและให้รายละเอียดที่มากขึ้น นอกจากนี้จากโครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานีของพระวอพระตา ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี (ปริชา พิณฑทอง (2530) ได้นำเสนอโครงเรื่องที่กล่าวถึงพระวอพระตาในทางยกย่องเช่นกัน ซึ่งโครงเรื่องในเรื่องนี้มีการกล่าวถึงพระวอพระตาเพื่อจะสนับสนุนแก่นเรื่องของเมืองอุบลราชธานี ที่จะเชื่อมโยงไปถึง พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (ท้าวคำผง) ผู้เป็นลูกชายคนที่ 2 ของพระตา จากตัวอย่างโครงเรื่องที่ยกมาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 2 ฉบับ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าของ

ไทย มีการเล่าถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับพระวอพระตาเชื่อมโยงเข้ากับการก่อร่างสร้างเมืองอุบลราชธานี อันอยู่ภายใต้ปกครองของรัฐสยาม ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเรื่อยมาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยผู้ประพันธ์ ได้กล่าวถึงพระวอพระตาด้วยน้ำเสียงที่ยกย่องเชิดชู ในฐานะเป็นบรรพบุรุษของเมืองอุบลราชธานี

จากการศึกษาโครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี พบว่ามีปรากฏอยู่ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีความสอดคล้องกับ (ชดลือฟสกี (Adams) (อ้างใน อิรวาดิ ไตลังคะ, 2543: 6) นักวิเคราะห์ในกลุ่มรูปแบบนิมิตร์เซียที่กล่าวว่า โครงเรื่องเป็นการเล่าเหตุการณ์โดยจัดลำดับของเหตุการณ์ใหม่ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับบันเทิงคดีบางเรื่องที่คุณเขียนไม่ได้เล่าชีวิตของตัวละครจากเกิดไปจนวาระสุดท้ายของชีวิต แต่ผู้เขียนอาจจะเปลี่ยนลำดับเรื่องใหม่ เช่นเริ่มต้นจากตอนตาย แต่การเล่าเรื่องราวพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีการเล่าเรื่องในลักษณะที่แตกต่างไปจากเรื่องราวพระวอพระตาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารประวัติศาสตร์ ซึ่งการที่ผู้ประพันธ์เลือกเอาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มาสร้างเป็นโครงเรื่อง ย่อมมีการตีความและเรียบเรียงโครงเรื่องเพื่อสื่อความหมายในการเชื่อมโยงเหตุและผลของโครงเรื่อง ซึ่งโครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีการลำดับเหตุการณ์การสร้างเมืองอุบลราชธานีว่ามีที่มาจาก การนำพาและคุณูปการของพระวอพระตา

2. โครงเรื่องที่แสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตา

โครงเรื่องแสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตาโดยตรง คือโครงเรื่องที่นำเสนอเฉพาะเรื่องราวของพระวอพระตา นับตั้งแต่อพยพออกจากเวียงจันทน์มาสร้างบ้านเรือนที่หนองบัวลุ่มภู จากนั้นได้อพยพต่อไปยังบ้านดู่บ้านแกในเขตเมืองจำปาสักโดยไม่ได้มีการเชื่อมโยงไปถึงการกำเนิดเมืองอุบลราชธานี และเมืองอื่น ๆ ในแถบลุ่มน้ำโขงตอนล่าง โครงเรื่องดังกล่าวมีความโดดเด่นในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเริ่มเรื่อง (exposition) เป็นการชักจูงความสนใจให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราว โดยมีการแนะนำตัวละคร แนะนำฉากสถานที่ มีการเปิดประเด็นปัญหา หรือปมของความขัดแย้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...บัดนี้ ถวายบังคมฮับว่าโดยโดย ช้าน้อยแล้ว จึงพากันขึ้นพาชีวิตีเล่นสามพี่น้องก็เดินย้ายแยกทาง ต่างไปสุดคามทั่วแดนจนเลี้ยงจึงได้ลงบัญชีพร้อมหญิงชายน้อยใหญ่ นับจำนวนบ่หน้อย ประมาณได้หมื่นปลายคัตเลือกเล่ม หาพวกนายกองให้เป็นนายกองทัพบกคุ้มคร้วย้าย คัดเอาได้หลวงราชโกชนัย กับท้าวชมผู้กล้าให้ถือด้ามกาบฝ่ายขวา ท้าวนามท้าวหมาพร้อมท้าว

เชียงใหม่หนึ่งกำกับด้านฝ่ายซ้ายสามท้าวให้แต่งการอันว่านายใหญ่ 5 กำกับกองคุมพวกฤทธิเ่งกล้า
หาญท้าวกว่าเสือ...กองพระตานนั้นคนหลายมากกว่าหมื่น

จัดขบวนเป็นกองกลางยกไปยามซ้าย...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 1-3)

จากตัวบทที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการเปิดเรื่องที่กำลังกล่าวถึงฉากการนำคำสั่งของ
พระตาไปแจ้งแก่ขุนนางหัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเตรียมตัวอพยพจากเวียงจันทน์ มีการแนะนำ
ตัวละคร คือพระวอพระตาว่าเป็นผู้นำ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม หลวงราชโกษนัย ท้าวนาม นอกจากนี้
ผู้ประพันธ์ไม่ได้กล่าวถึงปมความขัดแย้งว่าพระวอพระตาอพยพออกมาจากเวียงจันทน์อย่างไร แต่มี
การเลือกนำเสนอเฉพาะตอนกำลังเตรียมตัวอพยพออกมา สะท้อนให้เห็นมุมมองการพยายามเลือกสื่อ
ความหมายของลาวเฉพาะการอพยพของพระวอพระตาโดยไม่ได้สนใจว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการ
อพยพมาสร้างเมืองอุบลราชธานีของฝ่ายไทยแต่ประการใด

1.1 การพัฒนาเหตุการณ์ (Rising action) คือการที่เรื่องราวดำเนินไปอย่าง
ต่อเนื่องสมเหตุสมผล ปมปัญหาหรือข้อขัดแย้งทวีความรุนแรงมากขึ้นซึ่งตัวละครอาจมีความลำบากใจ
สถานการณ์อยู่ในช่วงที่ยุ่ยาก ในเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ทราบข่าวการอพยพของพระวอพระ
ตาไปตั้งตนเป็นใหญ่ที่หนองบัวลุ่มภู “...บัดนี้ จักกล่าวเบื้องเวียงจันทน์อนุราชของค์กษัตริย์แจ่มเจ้ากรุง
กว้างเก่าหลังทง(ทรง)ทราบแจ้งรหัทสเหตุมีมาว่าพระตาพระวอกับควบคุมครัวด่อน ขนครัวข้ามยามใดบ
สู๋ เมื่อนั้นพระก็กริ้วโกรธเข้มเสียงสะท้อนทั่วโสง โองการให้หาเสนาโดยฮีบ คั้นว่ามาฮอดแล้วก็เดินให้
เหล่ง(เร่ง)พลเมืองแสนพร้อมเมืองจันททั้งคู่ คุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นปลาย ให้ฮีบติดตามฆ่าพระตา
นายหมู่ ลูกแลเต้าเมียช้อย่าให้เหลือ...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 90)

1.2 ภาวะวิกฤต (Climex) จะเกิดขึ้นเมื่อเรื่องราวกำลังแตกหัก ตัว
ละครอยู่ในสถานะที่จะต้องตัดสินใจ จากการศึกโคร่งเรื่องที่แสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตาพบว่ามี
ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ที่เวียงจันทน์และเชียงใหม่แต่งตั้งพมาปราบปรามพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู
ทำให้พระวอพระตาตกอยู่ในสถานการณ์ที่มีความลำบากและกดดันที่จะต้องตัดสินใจอพยพออกจาก
หนองบัวลุ่มภู ดังตัวบทว่า “...เหตุว่ากองทัพก้ามเวียงจันทน์ยกมามาก สามทัพพร้อมพลตั้งหลังไหล
กับทั้งกองเบื่องเมืองหลวงเชียงใหม่ เขาก็มากลั่นเดินย้ายแยกทาง เสาสามบ้านไปตั้งอยู่ทางใด เขา
จักยกกันตีช้อยกนบได้ทัพแข็งกล้าเหลือแวงเฮาจักต้านต่อ คั้นเฮาช้อยบได้คือฮีบฮั่วแห้วแล้ว คั้นเฮา
ชื่นใจสู้ทานกำลังลองเบ็งเกรงจักเสียรั้พลลูกเมียชวยหน้า...ให้ฮีบพากันเต้าคุมครัวเดินดวน อย่าได้พัก
อยู่ชววันนี้ให้ออกเดิน...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 125-126)

1.3 การคลี่คลาย (Falling action) เป็นภาวะหลังจากที่จุดวิกฤตได้ผ่านพ้น
ไปแล้ว ปมปัญหาและเงื่อนไขได้รับการเปิดเผยหรือถูกขจัดออก ซึ่งการคลี่คลายปรากฏขึ้นใน
เหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากหนองบัวลุ่มภูมุ่งหน้าสู่จำปาสักเนื่องจากฝ่ายเวียงจันทน์
มีทัพเชียงใหม่ตามมาสมทบ ดังตัวบทว่า “...ให้ฮีบพากันเต้าคุมครัวเดินดวน อย่าได้พักอยู่ชววันนี้ให้

ออกเดินลัดหลังข้ามพงไพรป่าไม้ใหญ่ ตัดไล่ปลายลำชีล่องลงทิศใต้...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 126) จากตัวบทที่ยกมาจะเห็นได้ว่าพระวอพระตามีไหวพริบในการประเมินสถานการณ์และประเมินกำลังไพร่พลว่าอาจจะสู้ไม่ไหวจึงอพยพหลบหนีเพื่อไปยังเมืองจำปาสัก

1.4 การยุติเรื่องราว (Ending) คือการสิ้นสุดของเรื่องราวทั้งหมด การจบอาจหมายถึงการสูญเสีย อาจจบแบบมีความสุขหรือทิ้งท้ายไว้ให้ขบคิดก็ได้ ซึ่งการยุติเรื่องราวปรากฏในเหตุการณ์พระวอพระตาทอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านคูบ้านแก ดังตัวบทว่า “...จึงได้พากันตั้งแคมป์ที่บ้านอยู่ปู่สัฏโกลฝั่งห้วยแคมน้ำแม่พะลิน ตั้งเป็นสองหมู่บ้าน พอไปมาฮอดกันง่าย ชื่อบ้านคูบ้านแก ตั้งแต่คราวเดิมพัน...จึงได้พากันสร้างนาสวนบ้านอยู่ อยู่ห่างสุขอยู่ล้น บ่มีได้ช้อยไผ มีแต่ทำบุญสร้างคิลทานฟังเทศน์ อยู่ห่างสาวบ่าวเข้าโฮมช่วงงัน อยู่ห่างเลี้ยงช้างมางวักววยออกลับไขว่บ่ได้ทุกข์ยาก ย้อนการเจ้าผีตเคื่อง ...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 136)

2. ความขัดแย้ง (conflict) คือการเป็นศัตรูต่อกันของตัวละคร ทั้งความคิด พฤติกรรม การกระทำ ความขัดแย้งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของโครงเรื่องที่สร้างปมและการหาทางแก้ปัญหา ความขัดแย้งดังกล่าวมีทั้ง ความขัดแย้งระหว่างคนกับคน ความขัดแย้งภายในจิตใจ และความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ จากการศึกษาความขัดแย้งในโครงเรื่องดังกล่าวปรากฏความขัดแย้งระหว่างคนกับคน โดยจะเห็นได้จากทั้งความคิดและพฤติกรรมระหว่างพระวอพระตากับกษัตริย์เวียงจันทน์ซึ่งเป็นคู่ขัดแย้งกัน โดยพบว่าจากเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ยกกองทัพมาปราบปรามพระวอพระตาด้วยเกรงว่าการอพยพออกไปตั้งตนเป็นใหญ่ของพระวอพระตอาจจะทำให้ราชบัลลังก์สั่นคลอน ดังตัวบทว่า “...กองเฮานี้เวียงจันทน์เพิ่นอาฆาตหมายพาดม้างโคตรเชื้อชินีลี้หลีกไกล...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 133) นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอความขัดแย้งในมุมมองของกษัตริย์เวียงจันทน์ที่กล่าวถึงพระวอพระตาว่า “บัดนี้จักกล่าวถึงราชาเจ้าเวียงจันทน์ก็ตุ้มไพร่ไทล้นข้างคิดซ้ำอ้าคณิง ตั้งแต่เสียไพร่ฟ้าแสนจันอุปราชา พระกัทงโคกเศร้าเคื่องแค้นคั้งมโน นับแต่ทนออกกลัน เกรียมพระทัยได้เจ็ดชวบคิดบ่แล้ววันมื่อถ่ายถอนอยู่แล้ววันคีนบ่ว่างเว้นมาชุนตามือสามเทื่อ

จึงได้ทงโคกเศร้าเคื่องแค้นบ่มในคันกุบได้มาชุนพระดาเหม็ดทั้งโคตร บ่ควรอยู่สืบสร้างเป็นเจ้านั่งเมือง” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 121) จะเห็นได้ว่าความคิดของตัวละครทั้งสองฝ่ายมีความขัดแย้งกันซึ่งมีพัฒนาการมาจากปมปัญหาที่ไม่ได้ตามสิ่งที่แต่ละฝ่ายต้องการ นำมาสู่การหาหนทางแก้ปมปัญหา พระวอได้แก้ปัญหาโดยการอพยพครอบครัวไพร่พลออกจากเวียงจันทน์ ทั้งนี้การที่พระวอพระตาทอพยพดังกล่าวได้สร้างความหวาดระแวงให้กับกษัตริย์เวียงจันทน์ด้วยเกรงว่าราชบัลลังก์จะสั่นคลอนพระองค์ก็ได้หาทางแก้ไขปัญหาโดยการส่งกองทัพไปปราบปราม

3. แก่นเรื่อง (them) คือสาระสำคัญที่ผู้เล่าต้องการจะเล่าแก่ผู้ฟัง ประกอบด้วย แก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม คือแก่นเรื่องที่แนะนำให้ผู้ฟังสนใจเกี่ยวกับศีลธรรม แก่นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตคือแก่นเรื่องที่มุ่งเสนอประสบการณ์ทางธรรมชาติของชีวิตมนุษย์คนหนึ่งกลุ่มหนึ่งให้เป็นตัวแทนของมนุษย์ทั้งหมด แก่นเรื่องเกี่ยวกับการวิพากษ์สังคมเป็นแก่นเรื่องที่มุ่งหมายสะท้อนสังคม ซึ่งในโครงเรื่องดังกล่าวเป็นการนำเสนอแก่นเรื่องที่แสดงวีรกรรมพระวอพระตา ดังจะเห็นได้จากตัวบทว่า “...เมื่อนั้นพระตาพระวอทั้งสองผู้ต้อมไพร่คาดการณ์บ่แพ้แม่แท้บ่มีผิด คือว่า *เดือนสามขึ้นเค็กเวียงมาฮอดเฮาแล้วบ่คาดเฮาอยู่ข้าฮีบเต็นพร้อมล้าความ*” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 107) และยังพบว่าผู้ประพันธ์พยายามที่จะนำเสนอบทบาทของพระวอพระตา สิ้นสุดลงเฉพาะที่กล่าวถึงการมาสร้างบ้านคูบ้านแกที่จำปาสัก สะท้อนให้เห็นว่ามุมมองของคนลาวไม่ต้องการที่จะกล่าวถึงการความเกี่ยวพันกับการสร้างเมืองอุบลราชธานี นอกจากนี้อาจถือได้ว่าเป็นแก่นเรื่องที่มุ่งหมายสะท้อนสังคมในยุคของพระวอพระตาที่เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในเวียงจันทน์จนต้องอพยพออกมาสร้างเมืองใหม่

4. ตัวละคร (character) เป็นการเสนอบทบาทของตัวละครเกี่ยวกับการสื่อสารแก่นเรื่อง เป็นบทบาทของตัวละครที่จะที่มีผลต่อการดำเนินโครงเรื่องและเป้าหมายภายในบุคคล เป็นส่วนประกอบของโครงเรื่องที่น่าไปสู่การแก้ปัญหา ประกอบด้วย บทเด่น บทเสริม ศัตรู ตัวเร่ง บทสนับสนุน บทบาทประกอบ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า บทเด่นถูกนำเสนอผ่านพระวอพระตา โดยบทบาทของผู้นำ ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวถึงพระตาว่า “...นับปีมาตั้งหนองบัวบ่เคยอดยากฮ้อนฝนฟ้าชุ่มเลี้ยงยืนดั่งบุญคุณเจ้าของพระตามาเลื่อม อันว่าฝูงไพร่น้อยก็ย้อยช้อยชูเจ้าเอย...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 121) จากตัวบทที่ยกมาเป็นการกล่าวถึงบทบาทการเป็นผู้นำของพระวอพระตาเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องของการนำเสนอวีรกรรมพระวอพระตาในความเป็นผู้นำและเป็นที่พึ่งของไพร่พล ส่วนบทเสริมพบว่าถูกนำเสนอผ่านตัวละครที่เป็นลูกพระตาและขุนนาง ทั้งท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม หลวงราชโกลนัย ท้าวนาม เป็นต้นซึ่งถือได้ว่าเป็นบทบาทเสริมให้แก่นเรื่องมีองค์ประกอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวบทว่า “...อันว่านายใหญ่ ๕ กำกับกองคุมพวกฤทธิเก่งกล้า *หาญห้าวกว่าเสือ พระตาคำผั่งนั้นให้เป็นพวกกากลางคอยระวังรักษาครอบครัวของใช้พระวอให้ เป็นแม่ทัพคอยทาง ทั้งท้าวพรหมผู้น้องท้าวสุรช้ำช้อยชู ขอมเลศเลี้ยวเวียงจันทน์ขึ้นมาได้เป็นกองหนุนช้อยกันระวังด้าน...*” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 81) จากตัวบทเป็นตัวละครที่ทำหน้าที่เป็นบทเสริมคอยรับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งของพระวอพระตา นอกจากนี้ศัตรูถูกนำเสนอผ่านกษัตริย์เวียงจันทน์ผู้ที่คอยบงการต่าง ๆ ให้พระวอพระตากระทำการวีรกรรม ดังตัวบท “...บัดนี้จักกล่าวถึงราชาเจ้าเวียงจันทน์ก็ต้อมไพร่ไทล้านช้างคิดซ้ำฮ้ำคณิง ตั้งแต่เสียไพร่ฟ้าแสนจันอุปราชา พระก็ทงโคกคร้าเคื่องแค้นคัมโน นับแต่ทนอกกลัน เกรียมพระทัยได้เจ็ดขวบคืดบ่แล้ววันมื่อถ่ายถอนอยู่แล้ว วันคืนบ่ว่างเว้นมาชุนตามือสามเทื่อจึงได้ทงโคกคร้าเคื่องแค้นบ่มในคันกูปได้ฆ่าชุนพระตาเหมิดทั้งโคตร บ่

ควรอยู่สืบสร้างเป็นเจ้านั่งเมือง...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 121) ส่วนตัวเร่ง ถือเป็นตัวแทนนำที่สร้างสถานการณ์หรือนำเสนอข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดการตอบรับจากตัวละครบทเด่นซึ่งถูกนำเสนอผ่านพรานผู้เป็นผู้สืบข่าวความเคลื่อนไหวของฝ่ายเวียงจันทน์ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่กองทัพเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์กำลังเดินทางมุ่งหน้ามายังหนองบัวลุ่มภู ดังตัวบทว่า “...เมื่อนั้น นายพรานเฒ่าเดินดงเคยยิงแฮดเห็นหมูกองทัพล้านพรานเฒ่าเที่ยวสอดแนม คั้นว่าฮู้ทราบแจ้งตามฮ่อมทางรหัสจึงด่วนคืนพลันถึงบอกพระตาจนถ้วน...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 125) ส่วนบทบาทสนับสนุนถือเป็นบทบาทหนึ่งที่เหมาะสมเพื่อการส่องสว่างและสร้างสีสันให้กับตัวละครบทเด่น เป็นบทที่ช่วยให้รายละเอียดเรื่องภูมิหลังและช่วยในการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตพบว่าถูกนำเสนอผ่านไพร่พลทั้งหลายที่จะสนับสนุนให้พระวอพระตากระทำวิกรรม ดังตัวบทที่ไพร่พลกล่าวกับพระวอพระตาว่า “...มีแต่อาสาสู้อำมันทุกแกมปาก บ่ห่อนคิดยาดยันการแท้สิ่งใด อดสาสู้อิงครามถึงขนาด ซาติที่หนีจากบ้านบ่มีย่านย่อนกล้ว ทั้งหลายใจประสงค์แท้เอาพระตาเป็นที่พึ่งลดชั่วซ้ำสาแล้วจิงซีเขาเจ้าเอย อันนี้เป็นเพื่อบุญพระตาได้นำทางใสส่องจ่องจูงให้พลต่อสู้แต่ปฐม...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 109) นอกจากนี้บทบาทประกอบเป็นบทบาทของคนี่สร้างความจริงของสถานการณ์และจัดให้เกิดเนื้อหาสาระของโครงเรื่องโดยรวม เป็นบทเพิ่มสีสันแต่งเติมและเป็นส่วนประกอบรอบ ๆ พบว่าถูกนำเสนอผ่านบทบาทของไพร่พลที่อพยพติดตามพระวอพระตาในเหตุการณ์การอพยพออกจากเวียงจันทน์ ดังตัวบทว่า “...มีแต่ความสนุกเล่นตามทางย้ายย้าย ผุ่งหมู่บ่าวพี่น้องปล่องเล่นหยอกแต่สาว ผุ่งหมู่สาวลำน้อยกอยใจเกี่ยวแต่บ่าว บางพ่องบังพุ่มไม้มนลี้สิ่งเบ็งชาย แล้วเหล่าเก็บดอกไม้ขุมพุ่มการะเกด อันมีในปากกว้างมาเอ้หม่ายกัน มีทั้งหม่อแคนพร้อม หมอลำแกมหมอล่วย บางพ่องเป่าปี่หลู่นำกันหมู่ผู้สาว บางพ่องแซวๆเว้าไสโยถึงบ้านเก่า ก็เหล่าหัวขุมเบียดช้ายสิ่งเบ็งกัน...” (อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 82)

5. ฉาก (setting) มีความสำคัญในการบ่งบอกความหมายบางอย่างของเรื่องถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเล่าเรื่องทุกประเภท ซึ่งฉากมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของตัวละคร ประกอบด้วย ฉากที่เป็นธรรมชาติ ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย ฉากที่เป็นการเดินทางชีวิตของตัวละคร ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม การเล่าพระวอพระตาผ่าน พบว่าเป็นสถานที่บริเวณลุ่มน้ำโขงทั้งสองฝั่ง พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ถูกกล่าวถึงในเรื่องเล่า นอกจากนี้ก็มีความสอดคล้องกับการนิยามความหมายของสถานที่ของ อีราวดี ไตลิ่งคะ (2543: 60) ที่กล่าวว่า ตัวละครที่แสดงบทบาทในบันเทิงคดีย่อมมีตัวตนอยู่ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งเสมอ ในสถานที่และเวลานั้นๆ ย่อมมีรายละเอียดของชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมปรากฏด้วย สถานที่และเวลา รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมในบันเทิงคดีเรียกรวมกันว่า ฉาก (setting) ทั้งนี้ (เคลลี่ กริฟฟิส อังโน อีราวดี ไตลิ่งคะ, 2543: 60) ได้แบ่งฉากออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพ เป็นธรรมชาติ สถานที่ การตกแต่ง บรรยากาศที่เกิด

จากประสาทสัมผัส เช่น กลิ่น เสียง ภาพ 2) ฉากที่เป็นเวลา แบ่งออกเป็น 2 แบบคือช่วงเวลา เช่น ฤดูกาล ช่วงเวลาในวัน ช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ระยะเวลา เช่น เรื่องเกิดขึ้นในเวลา 1 ชั่วโมง 1 วัน 1 ปี 30 ปี ฯลฯ 3) ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว ค่านิยม ระบบ การเมือง ชนชั้น เพศ เชื้อชาติ ฯลฯ ทั้งนี้ความสำคัญเกี่ยวกับฉากที่แสดงความขัดแย้งของตัวละครโดยไม่เน้นว่าเหตุการณ์เกิดที่ใดเวลาใด ฉากไม่มีผลต่อตัวเรื่องมากนัก แต่บางเรื่องอาจมีความสำคัญมา เนื่องจากมีผลกับโครงเรื่องและตัวละครโดยตรง อาจเป็นไปได้ในทางความสมจริง

1. ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพ

ฉากระหว่างทางไปถึงหนองบัวลุ่มภูเป็นฉากเปิดเรื่อง มีบรรยากาศที่เต็มไปด้วยชาวเวียงจันทน์ที่อพยพมาอยู่เมื่อคราวอพยพมาพร้อมพระวอพระตา ดังตัวบทที่กล่าวว่า

มีแต่	คอยใจข้าม	ภูผาชันโคกหินแห่
	อยู่ท่างเข้าปากกว้าง	ชมเนื้อละมั่งฟาน
	ฟังยินเสื่อหม้อฮ้อง	กวางทรายหมู่ช้างป่า
	ฝูงหมู่มิ่งค่างเดิน	ปลายไม้สิ่งเบิ่งคน
	กาเวาฮ้อง	เสียงชะนีปืดปืด
	ลวดเหล่าเห็นฮอกเดิน	กระแต่จ้อนหยอกกัน
	ฟังยินชัวชัวฮ้อง	พะเนาสัตว์ก้องสนั่น
	หาผู้คิดโคกเศร้า	เถิงบ้านก็มี
	มีแต่ความสนุกกลั่น	ตามทางย้ายย่าง

(อรรถพล ธรรมรังษี, 2560: 82)

จากตัวอย่างที่ยกมานอกจากจะนำเสนอฉากที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในระหว่างทางเดินจากเวียงจันทน์ถึงหนองบัวลุ่มภูได้กล่าวถึง ป่าไม้ พืชพรรณธรรมชาติต่างๆ เช่น ละออง ละมั่ง เสื่อ กวาง ทราย ช้าง ลิง ค่าง ดังตัวอย่าง “ฟังยินเสื่อหม้อฮ้องกวางทรายหมู่ช้างป่า ฝูงหมู่มิ่งค่างเดินปลายไม้สิ่งเบิ่งคน กาเวาฮ้องเสียงชะนีปืดปืด ลวดเหล่าเห็นฮอกเดินกระแต่จ้อนหยอกกันฟังยินชัวชัวฮ้อง พะเนาสัตว์ก้องสนั่น” นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงบรรยากาศของการเดินทางที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานโดยผู้ประพันธ์ได้บรรยายความสดใสของวัยหนุ่มสาวที่ร่วมมากับขบวนเดินทาง

จากตัวอย่างโครงเรื่องที่แสดงถึงวีรกรรมของพระวอพระตาโดยตรง จากเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ฉบับหอสมุดแห่งชาติลาว พบว่า มีการนำเสนอโครงเรื่องที่น่าสนใจ ซึ่งการนำเสนอภาพพระวอพระตาที่ปรากฏในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวฉบับนี้ พระวอพระตาไม่ได้อยู่ภายใต้ปกครองของเวียงจันทน์และสยาม ผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอให้เห็นภาพพระวอพระตาที่ตั้งตนเป็นอิสระภายหลังที่อพยพออกจากเวียงจันทน์และก่อนตกอยู่ภายใต้ปกครองของสยาม ซึ่งแตกต่างจากเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับที่มีการกล่าวถึงพระวอพระตาเกี่ยวข้องกับเมืองอุบลราชธานีภายใต้การปกครองของสยามในเวลาต่อมา

เมื่อพิจารณาจากชื่อเรื่องจากต้นฉบับโบราณ เรื่อง “พระวอพระตา” ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวพระวอพระตาโดยตรง จากโครงเรื่องที่นำเสนอแก่นเรื่องแสดงถึงวีรกรรมของพระวอพระตาในเอกสารดังกล่าวได้นำเสนอเหตุการณ์ตั้งแต่พระวอพระตาอพยพไพร่พลและครอบครัวออกจากเวียงจันทน์มายังหนองบัวลุ่มภู แต่ไม่ได้ระบุสาเหตุ ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดมาจากสาเหตุที่พระตาไม่ยอมทำตามความประสงค์ของกษัตริย์เวียงจันทน์ ที่ต้องการลูกพระตามาเป็นมหาดเล็กและเป็นนางสนม นอกจากนี้พระวอพระตาพร้อมไพร่พล ก็ได้รับการอพยพเรื่อยมาจนถึงเขตแดนเมืองจำปาสักสักพร้อมทั้งจับเรื่องอยู่ที่บ้านดู่ บ้านแก ในเขตเมืองจำปาสัก

จากการศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาผ่านโครงเรื่อง พบว่า มีการนำเสนอโครงเรื่องพระวอพระตาใน 2 ลักษณะ คือ โครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ มีการเล่าถึงวีรกรรมของพระวอพระตาส่งผลให้เกิดเมืองอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองอุบลราชธานีในยุคต่อมา จะเห็นได้ว่าการเชื่อมโยงเรื่องเล่าพระวอพระตากับการสร้างเมืองอุบลราชธานีนั้นเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของอุบลราชธานีที่มีการก่อกำเนิดมาจากพระวอพระตา นอกจากนี้โครงเรื่องแสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตา ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ มีการนำเสนอบทบาทพระวอพระตาในเชิงยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษนับตั้งแต่อพยพออกจากเวียงจันทน์มาตั้งที่พสร้างบ้านเรือนที่หนองบัวลุ่มภู มีการเสริมสร้างกำลังทัพที่แข็งแกร่งโดยการขายอำนาจออกไปยังหัวเมืองรายรอบ ทั้งบริเวณผ้าขาวพันนา (หลวงราชโกชนัย) และภูเขียว ภูเวียง (ท้าวนาม) ในระยะนี้มีการนำเสนอภาพพระวอพระตาที่มีการต่อสู้และมีชัยชนะเหนือเวียงจันทน์อยู่หลายครั้ง ซึ่งแม้จะถูกมองว่าเป็นกบฏในสายตาของเวียงจันทน์ แต่สำหรับการต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดและปกป้องดูแลไพร่พลและครอบครัวแล้ว ในทางกลับกันพระตากลับถูกนำเสนอในทางยกย่อง ภายหลังจากที่มีการอพยพมาถึงบ้านดู่ บ้านแกในเขตเมืองจำปาสักก็จบการเล่าเรื่อง

นอกจากนี้การศึกษาทวิวิธีการเล่าเรื่องพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง 3 ฉบับ ประกอบด้วย 1) เรื่องพื้นเมืองอุบล ประวัติน้องบัวลำภู 2) เรื่องประวัติน้องอุบลราชธานี 3) เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ซึ่งพบว่าเอกสารทั้ง 3 ฉบับ มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะเนื้อหาส่วนที่กล่าวถึงพระวอพระตาเท่านั้นมีรายละเอียดทวิวิธีการนำเสนอ ดังนี้

1. ภูมิหลังของเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ

1.1 เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติน้องบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒน์ วิทยาคม

เอกสารเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติน้องบัวลำภู เป็นเอกสารที่ปริวรรตจากโบราณ (เป็นเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์) ต้นฉบับที่ปริวรรตเป็นของพระครูพิพัฒน์วิทยาคม เจ้าอาวาสวัดโนนสว่าง อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี เอกสารฉบับนี้มีความสอดคล้องกับการอพยพของบรรพบุรุษของพระครูพิพัฒน์วิทยาคมและชาวบ้านหนองบัวลำภูที่มีถิ่นฐานเดิมมาจากอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

1.2 เรื่องประวัติน้องอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง

เอกสารเรื่องประวัติน้องอุบลราชธานี เป็นเอกสารที่ปริวรรตจัดพิมพ์จากโบราณ ที่บันทึกด้วยอักษรไทยโดยปรีชา พิณทอง ในปี พ.ศ.2530 ซึ่งจัดพิมพ์ครั้งแรกในโอกาสทำบุญครบรอบอายุของพระราชาธิบดี เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีในขณะนั้น ทั้งนี้มีการจำแนกแยกบทหรือที่เรียกว่าบ้นออกเป็น 232 บ้น โดยมีเนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระวอพระตา ก่อนจะมีการก่อตั้งเมืองอุบลราชธานี

1.3 เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ (ฉบับหอสมุดแห่งชาติลาว)

เอกสารเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ เดิมชื่อพระวอพระตา เป็นฉบับของหอสมุดแห่งชาติลาว อรรถพล ธรรมรังษีเป็นผู้ปริวรรตเรียบเรียงโดยนำสำเนาภาพถ่ายไมโครฟิล์มจากฐานข้อมูลที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ของหอสมุดแห่งชาติลาวมาปริวรรต ซึ่งแต่เดิมเอกสารถูกเก็บรักษาอยู่ที่วัดอำพวัน เมืองโพนทอง แขวงนครจำปาสัก ภายหลังหอสมุดแห่งชาติลาวได้ดำเนินการแปลงภาพไมโครฟิล์มเป็นไฟล์ดิจิทัล ข้อมูลตามใบสำรวจมีจำนวน 6 ผูก 38 แผ่นลาน 76 หน้าลาน ในเนื้อหาทั้ง 6 ผูกนั้น ผู้เรียบเรียงได้ทำการปริวรรต จัดวรรคตอน และแบ่งเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามเนื้อหาออกเป็นบ้น ทั้งหมด 66 บ้น ซึ่งทั้ง 66 บ้น ซึ่งเนื้อหากล่าวถึงเรื่องราวของพระวอพระตาที่อพยพออกจากเวียงจันทน์และสิ้นสุดการบรรยายเรื่องราวอยู่ที่การตั้งบ้านคู่ บ้านแกในเขตเมืองจำปาสัก

2. การสร้างความขัดแย้งเพื่อเสนอแก่นเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง

การสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่อง (them) วันชนะ ทองคำ เภา (2554: 84-85) อธิบายว่าแก่นเรื่อง คือความคิดหลักของเรื่องหรือสารที่แสดงนัยไว้ในงาน ประพันธ์ แก่นเรื่องเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงแก่นเรื่องทั้งสิ้น ส่วนประกอบเหล่านั้นจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแก่นเรื่องโดยตลอด ซึ่งผู้ประพันธ์เรื่องเล่าแต่ละเรื่องนำเหตุการณ์จากประวัติศาสตร์มาแต่งเป็นเรื่องเล่าเพื่อเสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ความคิดที่ต้องการนำเสนอ นั้นคือ แก่นเรื่อง เนื่องจากส่วนประกอบต่าง ๆ ในเรื่องเล่าล้วนสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องทั้งสิ้น การตีความประวัติศาสตร์จึงเป็นไปโดยนัยเพื่อนำเสนอแก่นเรื่อง นอกจากนี้ (กุหลาบ มัลลิกะมาส (2529: 107-108) แก่นเรื่องเป็นจุดมุ่งหมายอันเป็นแก่นกลางหรือแนวคิดหลักของเรื่องซึ่งเป็นทรศนะที่ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ หรือทัศนคติที่ผู้แต่งมีต่อโลก อาจกล่าวได้ว่าแก่นเรื่องคือสาระสำคัญที่ผู้ประพันธ์หรือผู้เขียนต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้และเข้าใจในสิ่งที่สื่อออกมา ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยแบ่งการสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ 1. การสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2. การสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว

การสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับคือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู ฉบับพระครูพิพัฒน์วิฑฒน และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง ปราบกฏการสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องเมื่อ กษัตริย์เวียงจันทน์พระองค์ใหม่ (พระเจ้าสิริบุญสาร) ขึ้นครองราชย์สมบัติพระองค์ได้ส่งสาส์นมาถึง พระตาเพื่อขอลูกพระตาทั้งหมดไปเป็นข้ามหาดเล็กและนางสนมในวัง เป็นเหตุผลทำให้พระตาพร้อม ชักชวนขุนนางกลุ่มอื่น ๆ ที่เคารพนับถือพระตาอพยพครอบครัวไพร่พลออกจากเวียงจันทน์มุ่งหน้ามา สร้างเมืองใหม่ที่หนองบัวลุ่มภู การอพยพมาสร้างเมืองใหม่ที่หนองบัวลุ่มภูได้เป็นชนวนเหตุให้ เวียงจันทน์แต่งตั้งพมาปราบปรามหลายครั้งแต่พระวอพระตาก็สามารถเอาชนะเวียงจันทน์และป้องกัน เมืองด้วยความสามารถกล้าหาญแทบทุกครั้ง นอกจากนี้ยังมีการสร้างความขัดแย้งซ้อนความขัดแย้ง กล่าวคือนอกจากเวียงจันทน์จะไม่สามารถรบชนะพระวอพระตาแล้วเวียงจันทน์ได้ส่งสาส์นขอกำลังทัพ จากเมืองเชียงใหม่เพื่อมาปราบปรามพระวอพระตาโดยอ้างว่าเพื่อปราบกบฏที่หนองบัวลุ่มภู ดังตัวบท ที่ปรากฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับว่า “...บัดนี้บุตราชเจ้าได้ทรงแทนแทนเมือง เหตุใดจึงขึ้นมาข่มเหงเอาลูกกูไปเลี้ยง...เหตุว่าองค์กษัตริย์เจ้าบ่เป็นธรรมทศราช บ่ควรหาอยู่ใกล้เป็นข้าป่วยการ... บัดนี้จักกล่าวจักกล่าวกำเวียงจันทน์บ้านเก่าก่อนแล้ว อันว่าองค์กษัตริย์ให้ทรงแทนแทนเมืองหลวงทรง ทราบแจ้งรหัดเหตุภายหลังว่าพระตาพระวอควบคุมครัวต้อน...พระก็โองการให้เสนาโดยฮีบ ให้ฮีบ บ่ควบคุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นคน ให้เร่งไปโดยเร็วฆ่าพระวออย่าไว้...” พื้นเมืองอุบลประวัติเมือง หนองบัวลำภู: 4-5) “...บัดนี้บุตราชท้าวทรงแทนแทนเมืองเหตุใดขึ้นมาขอเอาลูกกูไปเลี้ยงคำนี้เคื่องใจ

แต่คือไฟลามลุกเพื่อแตกหน้าโคคร้าวอาบหลัง... กุจักคุมพวกพ้องที่อยู่ในแขวงหนีไปไกลจากแดนเมืองนี้...” ปรีชา พิณทอง (2530: 5) “...บัดนี้จักกล่าวเบื้องเวียงจันทน์อนุราชองค์กษัตริย์แจ่มเจ้ากรุงกว้างเก่าหลัง ฮู่เหตุแจ้งรหัสเหตุมีมาว่าพระดาพระวอควบคุมครว้ต้อน...เมืองแสนพร้อมเมืองจันทน์ทั้งคู่ คุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นปลายให้ฮีบติดตามฆ่าพระตานายหมู่ลูกแลเต้าเมียซ้ออย่าให้เหลือ...” ปรีชา พิณทอง (2530: 16-17) จากตัวอย่างที่ยกมาอาจกล่าวได้ว่าการสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับความเก่งกล้าสามารถและชัยชนะของพระวอพระตาเพื่อนำเสนอความยิ่งใหญ่ของเมืองอุบลราชธานีภายใต้ปกครองของสยามในยุคกรุงธนบุรี-กรุงรัตนโกสินทร์ โดยการลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาพร้อมทั้งมีการบรรยายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตามรูปแบบของคันทองถิ่นลุ่มน้ำโขง ผู้วิจัยเห็นว่าความขัดแย้งดังกล่าวเป็นการสะท้อนปัญหาทางการเมืองของเวียงจันทน์ในช่วงเวลาที่มีการผลัดแผ่นดินของกษัตริย์และยังสะท้อนสภาพทางการเมืองบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในช่วงเวลานั้นอีกด้วย

การสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับเรื่องเล่าของไทยเพียงแต่ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ส่งมาถึงพระตา แต่ปรากฏการสร้าง ความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องเมื่อกษัตริย์เวียงจันทน์ (พระเจ้าสิริบุญสาร) ทราบข่าวการอพยพมาสร้างเมืองใหม่ที่หนองบัวลุ่มภูทำให้เวียงจันทน์ต้องแต่งทัพมาปราบปรามหลายครั้งด้วยเกรงว่าจะเป็นภัยแก่ราชบัลลังก์แต่พระวอพระตาก็สามารถเอาชนะเวียงจันทน์และป้องกันเมืองด้วยความสามารถกล้าหาญแทบทุกครั้ง นอกจากนี้ยังมีการสร้างความขัดแย้งซ้อนความขัดแย้งกล่าวคือนอกจากเวียงจันทน์จะไม่สามารถรบชนะพระวอพระตาแล้วเวียงจันทน์ได้ส่งสาส์นกำลังทัพจากเมืองเชียงใหม่เพื่อมาปราบปรามพระวอพระตาโดยอ้างว่าเพื่อปราบกบฏที่หนองบัวลุ่มภู ดังตัวบทที่ว่า “...บัดนี้จักกล่าวเบื้องเวียงจันทน์อนุราช องค์กษัตริย์แจ่มเจ้ากรุงกว้างเก่าหลัง ทรงทราบแจ้งรหัสเหตุมีมา ว่าพระดาพระวอกับควบคุมครว้ต้อน ขนครว้ข้ามยามไต่บู้ เมื่อนั้นพระก็กริ้วโกรธเข้มเสียงสะท้อนทั่วโฮง โองการให้หาเสนาโดย...เมืองแสนพร้อมเมืองจันทน์ทั้งคู่ คุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นปลาย ให้ฮีบติดตามฆ่าพระตานายหมู่ลูกแลเต้าเมียซ้ออย่าให้เหลือ...” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 90) จากตัวอย่างที่ยกมาอาจกล่าวได้ว่าการสร้างความขัดแย้งเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับความเก่งกล้าสามารถและชัยชนะของพระวอพระตาเพื่อนำเสนอความเป็นวีรบุรุษของพระวอพระตาโดยไม่มีการกล่าวถึงการสร้างเมืองอุบลราชธานีแต่อย่างใด อาจกล่าวได้ว่าเป็นการสะท้อนมุมมองทางความคิดและการรับรู้เรื่องราวพระวอพระตาของคนลาว

3. การเสนอมุมมองในการเล่าเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง

การเสนอมุมมอง ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า point of view อีราวตี ไตลิ่งคะ (2543: 28) ได้อธิบายว่า มุมมองคือการเล่าเรื่องจากสายตาหรือจากทัศนะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งแบ่งออกเป็น มุมมองแบบบุรุษที่ 1 มุมมองบุรุษที่ 3 หรือเล่าจากสายตาผู้รอบรู้ มีความสอดคล้องกับนาฏวิภา ชลิตานนท์ (2524: 261) ที่กล่าวว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกนำมาเล่าโดยทัศนะของใครซึ่งมีมุมมองหลายแบบแต่ละแบบอาจนำมาผสมกันได้ จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่าการเสนอมุมมองในการเล่าเรื่องเป็นวิธีในการเล่าเรื่องของผู้เขียนที่ถูกเล่าโดยผ่านสายตาของใครหรือใครเป็นผู้เล่าเรื่อง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกเรื่องเล่าตามแหล่งที่อยู่คือ เรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยและเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว

การเสนอมุมมองในการเล่าเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ ปรากฏมุมมองการรับรู้ของคนอุปราชธานีภายใต้รัฐสยามหรือไทย โดยการกล่าวยกย่องว่าพระตาเป็นผู้นำที่นำพาไพร่พลมาก่อร่างสร้างเมืองอุปราชธานีดังนี้ “...บัดนี้จักได้กล่าวบทเหตุเค้าของพระตานายหมู่ ผู้มาสืบสร้างแปงบ้านต่อมา อันว่าเมืองอุปลันนี้มีแต่คนเวียงเกลี้ยงอ้อยอ้อย แต่หากเป็นไพร่น้อยอยู่ตามบ้านเขตแขวง พระตามีเดชกล้าเขายอ้อยว่าดี...” (พื้นเมืองอุปลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 1) “...บัดนี้จักกล่าวปฐมเหตุเค้าของพระตานายหมู่ เป็นผู้พาไพร่น้อยมาสร้างสืบเมืองเมืองอุปลันคนเวียงจันทน์เกลี้ยงอ้อยอ้อย เป็นไพร่น้อยตามบ้านเขตแขวง พระตามีเดชกล้าเขายอ้อยว่าดี...” ปรีชา พิณทอง (2530: 3) จากตัวบทที่ยกมาจะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับ นำเสนอภาพพระวอพระตาจากมุมมองของคนอุปราชธานีภายใต้รัฐสยามซึ่งมุมมองดังกล่าวยังสัมพันธ์กับชื่อเรื่องที่กล่าวถึงเมืองอุปราชธานีและหนองบัวลำภู

นอกจากนี้ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงการเสนอมุมมองในการเล่าเรื่องในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณปรากฏมุมมองการรับรู้ของคนลาว ที่มองว่าพระวอพระตาเป็นวีรบุรุษที่ปราศจากการกล่าวถึงเมืองอุปราชธานี ในเหตุการณ์ที่พระวอพระตามาสั่งสร้างบ้านคู่ บ้านแกในเขตเมืองจำปาสัก จากตัวบทว่า “...แต่พระตาพามาตั้งบ้านคู่บ้านแก จุลสังกาศราชาได้พันฮ้อยสามสิบถ้วนถ้วนนั้น จ.ศ. 2311 ปีชวดเข้ามาตั้งเที่ยงจริงเจ้าเอย พระก็อดลาฮ้อยแข็งใจลองเบ็ง สิบขวบเข้าปีได้อยู่ลำบายแท้แล้ว เจ้าเอย...” อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 138)

4. การใช้คำเรียกพระวอพระตา

การใช้คำเรียกพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้คำเรียกที่เป็นการพยายามสื่อถึงการให้ความเคารพ การแสดงถึงบทบาทภาพลักษณ์ และแสดงฐานะที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างภาพแทนของพระวอพระตาซึ่งมีความสอดคล้องกับ เสาวณิต วิงวอน (2530: 196-204) ที่กล่าวว่าการใช้คำเรียกกษัตริย์เป็นคำเรียกที่แสดงถึงบทบาทหน้าที่ หน้าที่ในการปกครองอาณาจักร คุ้มครองประชาชน และความเป็นประมุข คำเรียก

ถึงคุณสมบัติและราชทรัพย์ คักดินา ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าจากนิยามคำเรียกชื่อดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์ในการศึกษาวิเคราะห์การให้ความหมายของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงดังนี้

คำที่เรียกที่แสดงถึงความเป็นผู้นำ ฐานะทางสังคมของพระวอพระตา เช่น “พระวอพระตา” เป็นคำเรียกที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้งไทยและลาวอันสะท้อนให้เห็นถึงขนบการเรียกชื่อพ่อและลูกชายคนโต “พระตานายหนู” เป็นชื่อที่ไพร่พลใช้เรียกพระวอพระตาที่แสดงถึงความเป็นผู้นำ “พระวอแม่ทัพใหญ่” “พระวอแม่ทัพหลวง” เป็นชื่อที่ไพร่พลใช้เรียกพระวอผู้เป็นแม่ทัพอันแสดงถึงแม่ทัพผู้มีความกล้าหาญ

การนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระวอพระตามาสร้างให้เป็นตัวละครในเรื่องเล่า ผู้ประพันธ์มีการกำหนดสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอผ่านตัวบท สาระสำคัญดังกล่าวเรียกว่าแก่นเรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่องที่ผู้วิจัยนำมาศึกษามีการตีความที่แตกต่างกัน ทั้งนี้วันชนะ ทองคำเถา (2554: 84) กล่าวว่า การตีความ (Interpretation) หมายถึงการชี้หรือกำหนดความหมาย, ให้ความหมายหรืออธิบาย ซึ่งการตีความดังกล่าวเกิดขึ้นในกระบวนการการประพันธ์เรื่องเล่าที่ตีความจากประวัติศาสตร์ เมื่อผู้ประพันธ์แต่ละคนอ่านข้อมูลประวัติศาสตร์แล้วนำข้อมูลประวัติศาสตร์นั้นมาถ่ายทอดในเรื่องเล่า ผู้ประพันธ์ย่อมจะต้องตีความประวัติศาสตร์เรื่องนั้นหรือให้ความหมายกับข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาถ่ายทอดในตัวบทวรรณกรรมนั้นใหม่ เพื่อให้เกิดเป็นบทประพันธ์ที่สามารถสื่อความหมายถึงประวัติศาสตร์ได้ตามวัตถุประสงค์ของการประพันธ์ ในการอ่านประวัติศาสตร์นิพนธ์ฉบับเดียวกัน ผู้อ่านแต่ละคนย่อมที่จะมีการตีความหมายที่แตกต่างกัน ตามบริบท เวลา สถานที่ อุปนิสัยใจคอ อุดมการณ์ สภาพการรับรู้ ฯลฯ ที่หล่อหลอมให้แต่ละคนมีความแตกต่างกันไป เนื่องจากผู้ประพันธ์ในฐานะผู้อ่านประวัติศาสตร์นำเนื้อหาประวัติศาสตร์ตอนเดียวกันมานำเสนอในรูปแบบเรื่องเล่าพื้นเมือง เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตอนเดียวกันจึงอาจถูกนำเสนอให้แตกต่างกันได้

แก่นเรื่อง (theam) วันชนะ ทองคำเถา (2554: 84-85) อธิบายว่าแก่นเรื่อง คือความคิดหลักของเรื่องหรือสารที่แสดงนัยไว้ในงานประพันธ์ แก่นเรื่องเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงแก่นเรื่องทั้งสิ้น ส่วนประกอบเหล่านั้นจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแก่นเรื่องโดยตลอด ซึ่งผู้ประพันธ์เรื่องเล่าแต่ละเรื่องนำเหตุการณ์จากประวัติศาสตร์มาแต่งเป็นเรื่องเล่าเพื่อเสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ความคิดที่ต้องการนำเสนออันนั้นคือ แก่นเรื่อง เนื่องจากส่วนประกอบต่าง ๆ ในเรื่องเล่าล้วนสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องทั้งสิ้น การตีความประวัติศาสตร์จึงเป็นไปโดยนัยเพื่อนำเสนอแก่นเรื่อง นอกจากนี้พระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงก็ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ผู้ประพันธ์นำเอาบทบาทของบุคคลในประวัติศาสตร์มาตีความเพื่อสนับสนุนแก่นเรื่อง การกำหนดบทบาทของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงจึงถูกควบคุมโดยแก่นเรื่อง ทั้งนี้จากการศึกษาของเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่ามีลักษณะโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกันแต่มีการเปิดเรื่องและการแก้ปมที่แตกต่างกัน ซึ่งโครงเรื่องของเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงมีลักษณะสำคัญ 2

ลักษณะ คือ โครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี และโครงเรื่องแสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตาโดยตรง มีรายละเอียดดังนี้

4.2 กลวิธีการเล่าเรื่องพระวอพระตาผ่านเหตุการณ์

กลวิธีการเล่าเรื่องพระวอพระตาผ่านเหตุการณ์ คือ วิธีการนำเสนอบทบาทของพระวอพระตาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในทางยกย่อง เพื่อขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษ และนำเสนอบทบาทของพระวอพระตาในด้านลบในเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อขับเน้นภาพแทนกบฏ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อการวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่มีความสอดคล้องกับโจทย์ของการวิจัย เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่า มีการนำเสนอเหตุการณ์เพื่อขับเน้นภาพแทนพระวอพระตาอยู่ 2 ลักษณะ ดังนี้ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษ และ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนกบฏ ซึ่งถือเป็นกลวิธีหนึ่งในการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาได้อย่างชัดเจน

4.2.1 เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษ

เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษ คือ เหตุที่กล่าวถึงพระวอพระตาในทางยกย่องเกี่ยวกับการเป็นผู้นำซึ่งถูกนำเสนอผ่านภาพแทนที่มีลักษณะสำคัญ 3 ลักษณะ คือ วีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ วีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า และวีรบุรุษผู้ชนะ ทั้งนี้เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษมักถูกนำเสนอจากการต่อสู้ของพระวอพระตากับเวียงจันทน์โดยแม่ทัพผู้นำทัพมักจะถูกนำเสนอผ่านพระวอ เหตุการณ์ที่ทำให้เห็นภาพแทนวีรบุรุษในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับปรากฏเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทน 4 เหตุการณ์สำคัญคือ เหตุการณ์การเป็นผู้นำ เหตุการณ์การวางแผน เหตุการณ์การต่อสู้ เหตุการณ์การชนะศึก ดังนี้

4.2.1.1 เหตุการณ์การเป็นผู้นำ

เหตุการณ์การเป็นผู้นำคือ การนำเสนอภาพพระวอพระตาในทางยกย่องเกี่ยวกับการเป็นผู้นำไพร่พลและเป็นผู้นำครอบครัว โดยผู้วิจัยได้เลือกนำตัวอย่างเหตุการณ์ที่มีความโดดเด่นมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพระวอพระตาที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ มีรายละเอียดของแต่ละเหตุการณ์ดังนี้

1) เหตุการณ์ที่พระตาธิบดีราชการตำแหน่งนายกองนอกในราชสำนักเวียงจันทน์ เป็นบทบาทแรกในบทเริ่มเรื่องที่มีการกล่าวถึงพระตา ว่ามีตำแหน่งหน้าที่ของพระตาที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำไพร่พลแล้ว ยังมีการขยายความว่าพระตาเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่เคารพและนำเกรงขามต่อไพร่พลและคนทั่วไปดังนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู

...บัดนี้ จักกล่าวบทเหตุเค้า	ของพระदानายหนู
ผู้มาสืบสร้าง	แปงบ้านต่อมา
อันว่า เมืองอุบลนี้	มีแต่คนเวียงเกลี้ยงอ้อยฮ้อย
แต่หากเป็นไพร่น้อย	อยู่ตามบ้านเขตแขวง
พระตามีเดชกล้า	เขายอ้อยงว่าดี
ได้เป็นนายกองนอก	นำขึ้นช้อยเวียง
พระสถิตแห่งห้อง	หินโงมเป็นบ้านใหญ่
เป็นผู้มีเดชกล้า	คนสะดุ้งกระเดื่องดิน...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 1)

จากเหตุการณ์ที่พระตำรับราชการตำแหน่งนายกองนอกในราชสำนักเวียงจันทน์ถือเป็นบทบาทแรกในบทเริ่มเรื่องที่มีการกล่าวถึงพระตา ซึ่งกล่าวถึงตำแหน่งของพระตาที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทผู้นำ มีการขยายความว่าพระตาเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่เคารพยำเกรงต่อไพร่พลและคนทั่วไป ดังตัวบทว่า “จักกล่าวบทเหตุเค้าของพระदानายหนู” จากตัวบทที่ยกมากล่าวถึงพระตาว่าเป็นเจ้านายผู้นำของไพร่ทั้งหลาย ดังตัวบทว่า “นายหนู” หมายถึงเจ้านายผู้ปกครองซึ่งผู้ประพันธ์ยังได้ขยายความคุณลักษณะความเป็นผู้นำของพระตาดังตัวบทว่า “พระตามีเดชกล้าเขายอ้อยงว่าดี...เป็นผู้มีเดชกล้าคนสะดุ้งกระเดื่องดิน” จากตัวบทเป็นการกล่าวถึงพระตาผู้เป็นผู้นำที่มีอาคม มีเดชานุภาพเป็นที่ยกย่อง เคารพเกรงขามของไพร่พลและคนทั่วไป ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงพระตาว่าเป็นผู้มีอำนาจบารมีในลักษณะการกล่าวโวหารอติพจน์ คือการกล่าวเกินจริงประหนึ่งว่าพระตาเป็นคนนำเกรงขามของคนทั่วแผ่นดิน นอกจากนี้ในเหตุการณ์ยังได้กล่าวถึงฉากซึ่งเป็นที่อยู่ของพระตา ดังตัวบทว่า “พระสถิตแห่งห้องหินโงมเป็นบ้านใหญ่” จากตัวบทผู้ประพันธ์มีการเลือกใช้คำว่า “สถิต” เพื่อให้พระตาแลดูเป็นผู้มีลักษณะพิเศษแทนคำว่า “อยู่” ซึ่งฟังดูธรรมดาและใช้การสัมผัสอักษร “แห่งห้อง” เพื่อให้คล้องจองกับคำว่า “หินโงม” ซึ่งเป็นการช่วยเสริมการจดจำสถานที่อยู่ของพระตาแก่ผู้อ่านรวมถึงขับเน้นภาพพระตาในเชิงยกย่อง เหตุการณ์ดังกล่าวยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระตาเป็นผู้นำไพร่พลจนมีการก่อสร้างเมืองอุบลราชธานีในเวลาต่อมา ดังตัวบทว่า “เมืองอุบลนี้มีแต่คนเวียงเกลี้ยงอ้อยฮ้อย” จากตัวบทดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าพระตามีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำที่ถูกนำเสนอผ่านพระตาที่สื่อให้เห็นว่าพระตามีบทบาทการเป็นผู้นำที่มีความสำคัญต่อเมืองอุบลราชธานีในมุมมองของไทย

ให้เจ้าพากันขึ้น	พาซีตีแล่น
ไปเที่ยวเดินไพร่น้อย	ตามบ้านขึ้นหมู่เฮา
จัดแจงให้	เดาตาพร้อมทุกสิ่ง
ข้างและม้า	จัวควายทั้งเปิดไก่อ
จับผูกไว้	คองถ่าอยู่ชู้อัน
คั่นว่าเดือน 3 ขึ้น	วันอังคารมือ 5 ค่ำ
กูจักพาไพร่น้อย	หนีเว้นจากเขตเวียง
ให้สูจัดบัญชีไว้	นายกองทั้งพวกไพร่
กับทั้งคนใหญ่่น้อย	อย่าเว้นว่าท้อใด
มันจักมีท้อใด	ให้มีบัญชีมาพร้อม

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 2)

จากเหตุการณ์ที่พระดาบญชาการให้ลูกของตนและผู้นำไพร่พลของแต่ละกลุ่มสำรวจจำนวนไพร่พลเตรียมความพร้อมเพื่ออพยพออกจากเวียงจันทน์ มีการนำเสนอภาพผู้นำของพระดาดังตัวบทว่า “ให้เจ้าพากันขึ้นพาซีตีแล่นไปเที่ยวเดินไพร่น้อยตามบ้านขึ้นหมู่เฮา” จากตัวบทพระดาสั่งให้ลูกออกแจ้งข่าวไพร่พลที่อยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้ปกครองให้เตรียมพร้อมอพยพออกจากเวียงจันทน์ จะสังเกตเห็นว่าผู้ประพันธ์มีการใช้คำไวพจน์ คือ คำที่มีความหมายเหมือนกันแต่มีรูปต่างกันและอาจมีที่มาจากภาษาต่าง ๆ จากคำว่า “พาซี” ที่หมายถึงม้าเพื่อให้สอดคล้องกับคำว่า “ตีแล่น” เป็นการใช่วิธีสัมผัสสระดังตัวบทว่า “ให้สูจัดบัญชีไว้นายกองทั้งพวกไพร่...มันจักมีท้อใดให้มีบัญชีมาพร้อม” จากตัวบทเป็นคำสั่งของพระดาสั่งให้สำรวจจำนวนไพร่พร้อมทั้งทำบัญชีทั้งบัญชีนายกอง และบัญชีไพร่ “กูจักพาไพร่น้อยหนีเว้นจากเขตเวียง” จากตัวบทเป็นคำกล่าวของพระดาที่กล่าวว่าจะพาไพร่พลทั้งหมดที่ตนปกครองอพยพหนีไปให้พ้นจากเขตแดนเวียงจันทน์ จะเห็นว่ามีการใช้คำว่า “สู” เพื่อแทนคำเรียกไพร่พล มีการใช้คำว่า “กู” แทนตัวพระดา เป็นการสื่อความหมายของผู้นำที่ผู้ประพันธ์ใช้ภาษาอันแสดงให้เห็นวัฒนธรรมการเรียกชื่อแทนตนเองของคนพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำโขง มีความสอดคล้องกับการใช้คำเรียกชื่อแทนตนเองของหลวงพ่อกุณ ปรสิสุโท เจ้าอาวาสวัดบ้านไร่ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมาที่ยังมีการเรียกตัวเองว่ากู จากรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นภาพผู้นำจากคำสั่งของพระดาที่แจ้งไปยังไพร่พลที่ตนปกครอง

ทั้งนี้ในเหตุการณ์การนำคำสั่งของพระดาไปแจ้งยังขุนนางผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มไพร่พลต่าง ๆ ให้ตรวจนับกำลังไพร่พลเพื่อเตรียมออกเดินทางออกจากเวียงจันทน์ มีการนำเสนอภาพผู้นำจากรายละเอียดของคำสั่งพระดาที่สั่งไปยังหลวงราชโกษนัยและท้าวทิดชม ดังตัวบทว่า “คือหลวงราชโกษนัยท้าวทิดชมผู้มีฤทธิกล้า ให้ความคุมไพร่น้อยถือด้านฝ่ายขวา” จากตัวบทเป็นคำสั่งของพระ

ตาที่สั่งให้หลวงราชโขนชัย ท้าวทิตชม ควบคุมไพร่พลกับกับฝ่ายขวา ดังตัวบทว่า “*ท้าวนามท้าวสุน ท้าวหมาท้าวพลอยถือด้านฝ่ายซ้าย*” พระตาสั่งให้ ท้าวนาม ท้าวสุน ท้าวหมา ท้าวพลอย ควบคุมไพร่พลกำกับฝ่ายซ้าย “*พระวอพระตานนั้นเป็นกองกลางช้อยกันระวังด้าน*” จากตัวบทเป็นการระบุตำแหน่งควบคุมไพร่พลของพระวอพระตาว่าอยู่กองกลาง เป็นผู้คอยบัญชาการต่าง ๆ จากรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำจากตำแหน่งแห่งที่ของพระตา ซึ่งการอยู่กองกลางนั้นผู้ประพันธ์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าพระวอพระตาเป็นผู้ควบคุมศูนย์กลางอำนาจ ในการสั่งการที่มีไปถึงหัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...บัดนี้ จักกล่าวปฐมเหตุเค้า

เป็นผู้พาไพร่น้อย

เมืองอุบลนี้

เป็นไพร่น้อย

พระตามีเดชกล้า

เป็นตาแสง

เอาการให้

ตุ้มไพร่น้อย

พระก็สถิตแห่งห้อง

มีเดชกล้า

พากันขึ้น

สามพี่น้อง

ต่างไปสุดคาม

จดบัญชีพร้อม

หลายบ่น้อย

นับทั้งคนแก่กล้า

พอจักเป็นทหาร

...คัดเอาได้

กับท้าวชมผู้กล้า

ท้าวนามท้าวชมพร้อม

กำกับกำฝ่ายซ้าย

ของพระตานายหมู่

มาสร้างสืบเมือง

คนเวียงจันทน์เกลี้ยอ้อยฮ้อย

ตามบ้านเขตแขวง

เขาย่องว่าดี

ว่าการกงนอก

องค์ไทธิราช

นำขึ้นช้อยเวียง

หินโงมบ้านใหญ่

คนย่านกระต๊องแดน...

ปรีชา พิณทอง (2530: 3-4)

พาซีตีแล่น

เดินย้ายแยกทาง

เขตแดนจนเลี้ยง

หญิงชายน้อยใหญ่

ประมาณได้ห้าหมื่นปลาย

องอาจมีอาคม

หมื่นห้าพันรวมพร้อม

หลวงราชโขนชัย

ถือกำฝ่ายขวา

ท้าวเชียงหมวดหนึ่ง

สามท้าวแต่งการ

อันว่านายใหญ่ห้า	กำกับกองคุมพวก
ฤทธิกล้า	หาญห้าวกว่าเสือ
พระตาคำผั่งนั้น	เป็นพวกกอกกลาง
คอยระวังรักษา	ครอบครวของใช้
พระวอให้	เป็นแม่ทัพ
กับท้าวพรหมผู้น้อง	ท้าวสุนขี้ช้อยชู
ซอมเลศเลี้ยว	เวียงจันทน์ซิ่นน้ำไล้
เป็นกอกหนุน	ช้อยกันระวังต้าน
จัดเสร็จแล้ว	คอยฟังคำสั่ง
เดินพี่น้อง	คอยเอื้อนย่าวนำ
	ปรีชา พิณทอง (2530: 7)

ส่วนเหตุการณ์การเป็นผู้นำในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี เป็นการนำเสนอความเป็นผู้นำในเหตุการณ์การเตรียมกำลังไพร่พลเพื่อรับศึกเวียงจันทน์ ซึ่งพบว่ามี การนำเสนอภาพผู้นำที่เป็นผู้บัญชาการสูงสุดของพระตา ส่วนภาพผู้นำไพร่พลในสนามรบถูกนำเสนอผ่านพระวอ จากเหตุการณ์ที่พระตารับราชการตำแหน่งตาแสงทำหน้าที่ว่าการกอกนอก ในราชสำนักเวียงจันทน์ ถือเป็นบทบาทแรกในบทเริ่มเรื่องที่มีการกล่าวถึงพระตาว่าเป็นผู้นำพาไพร่มาสร้างเมืองอุบลราชธานี ดังตัวบทว่า “จ๊กกล่าวปฐมเหตุเค้าของพระตานายหมู่เป็นผู้พาไพร่น้อยมาสร้างสืบเมือง” จากตัวบทผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระตาผู้เป็นผู้นำไพร่อพยพมาสร้างเมือง โดยใช้คำว่า “นายหมู่” เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเป็นผู้นำ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้ระบุตำแหน่งพระตาพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ว่าทำอะไร ดังตัวบทว่า “เป็นตาแสงว่าการกอกนอก...ตุ้มไพร่น้อยนำขึ้นช้อยเวียง” จากตัวบทกล่าวถึงตำแหน่งของพระตาว่าแต่เดิมรับราชการในตำแหน่งตาแสงซึ่งเป็นตำแหน่งผู้นำที่เทียบเท่ากับตำแหน่งกำนัน ในราชสำนักเวียงจันทน์ ผู้ประพันธ์ยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นผู้นำของพระตาที่เป็นที่เคารพยำเกรงต่อคนทั่วไป ดังตัวบทว่า “พระตามีเดชกล้าเขาย่องว่าดี...มีเดชกล้าคนย้านกระเดื่องแดน” จากตัวบทมีการนำเสนอพระตาเป็นผู้มีเดชาภาพ อาคมกล้า เป็นที่เคารพยำเกรงของไพร่พลและคนทั่วแผ่นดิน ซึ่งผู้ประพันธ์เลือกใช้คำว่า “กระเดื่องแดน” ขยายความรู้สึกเกรงอำนาจของพระตาและเพื่อให้กระทบใจของผู้อ่าน นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงพระตาวารักราชการเวียงจันทน์อยู่ที่บ้านหินโงม ดังตัวบทว่า “พระก็สถิตแห่งห้องหินโงมบ้านใหญ่” (ปรีชา พิณทอง, 2530: 3-4) จากตัวบทมีการกล่าวถึงที่อยู่ของพระตาด้วยกลวิธีทางภาษาที่สวยงาม กล่าวคือมีการใช้คำไวพจน์ จากคำว่า “สถิต” ใช้แทนคำว่า “อยู่” และมีการสัมผัสอักษรจากคำว่า “แห่งห้อง” เพื่อให้สอดคล้องกับ “หินโงม” ซึ่งผู้ประพันธ์มีความพยายามที่จะนำเสนอพระวอในทางยกย่อง ดังตัวบทที่ยกมาจากเหตุการณ์ดังกล่าว

ชี้ให้เห็นคุณลักษณะของพระตาว่า เป็นผู้นำไพร่พลในตำแหน่งตาแสง ผู้มีเดชานุภาพเป็นเคารพและเกรงขามต่อไพร่พลและคนทั่วไป

ทั้งนี้จากเหตุการณ์การนำคำสั่งของพระตาแจ้งไปยังหัวหน้าไพร่พลแต่ละกลุ่มในปกครองให้สำรวจไพร่พลเตรียมความพร้อมเพื่ออพยพออกจากเวียงจันทน์ มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำเสนอภาพผู้นำผ่านคำสั่งของพระตา ดังตัวบทว่า “พวกขึ้นพาซิติแล่น” จากตัวบทจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้เลือกใช้คำว่า พาซิติแล่น ซึ่งคำว่า “พาซิติ” ถือเป็นคำไวพจน์ที่นำมาใช้แทนการสื่อความหมายว่าม้า และมีเสียงสระออีที่คล้องจองกับติแล่น นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้คำว่า “คาเม” แทนความหมายว่าบ้าน ดังตัวบทว่า “ต่างไปสุดคาเมเขตแดนจนเสียง” จากตัวบทได้สื่อให้เห็นถึงขอบเขตที่พระตาปกครองและพบว่ามีการใช้คำว่า “เสียง” ที่มีความหมายว่า หมด/หมดสิ้น เพื่ออธิบายการสำรวจไพร่พลทั่วทุกหมู่บ้านจนหมด นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนไพร่พลเมืองที่จะอพยพมากับพระตา ดังตัวบท “จดบัญชีพร้อมหญิงชายน้อยใหญ่...หลายบ่น้อยประมาณได้ห้าหมื่นปลาย” จากตัวบทเป็นคำสั่งพระตาที่สั่งให้ลูกทั้ง 3 คน คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม นำคำสั่งออกแจ้งไปยังขุนนางหัวหน้าไพร่พลในปกครองให้สำรวจและเตรียมไพร่พลเพื่ออพยพ มีการระบุจำนวนไพร่พลทั้งหญิงและชายราว 5 หมื่นกว่าคน ทั้งนี้รวมถึงคนที่มีวิชาอาคมเพื่อเรียกรวมกำลังไพร่พล ดังตัวบทว่า “นับทั้งคนแก่ล้วนล้วนอาจมีอาคมพอจักเป็นทหารหมื่นห้าพันรวมพร้อม” จากตัวบทกล่าวถึงการให้นับคนแก่ล้วนล้วนมีอาคมราว 1 หมื่น 5 พันคนให้รวบรวมเพื่อเตรียมพร้อม นอกจากนี้จากเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกับเหตุการณ์ที่พระตาบัญชาการให้หัวหน้าไพร่พลแต่ละกลุ่มสำรวจไพร่พลเตรียมความพร้อมเพื่อออกเดินทางจากเวียงจันทน์มีรายละเอียดการนำเสนอภาพผู้นำโดยผู้ประพันธ์ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงคำสั่งของพระตาที่มีไปยังขุนนางหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ดังตัวบทว่า “คัดเอาได้หลวงราชโขนัยกับท้าวชมผู้กล้าถือกำฝ้ายขวา” จากตัวบทพระตาสั่งให้หลวงราชโขนัย ท้าวชม ควบคุมไพร่พลกำกับด้านฝ้ายขวา “ท้าวนามท้าวชมพร้อมท้าวเชียงหมวดหนึ่งกำกับกำฝ้ายซ้าย” จากตัวบทพระตาสั่งให้ท้าวนาม ท้าวชม ท้าวเชียง ควบคุมไพร่พลกำกับด้านฝ้ายซ้าย นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังมีการนำโวหารภาพพจน์นามนัยมาบรรยาย ดังตัวบทว่า “อันว่านายใหญ่ห้ากำกับกองคุมพวกฤทธิกล้าหาญหัวกว่าเสือ” จากตัวบทมีการใช้บรรยายถึงไหวพริบความสามารถของผู้นำที่เลือกนายทหารผู้มีฝีมือดีมาควบคุมไพร่พล มีการใช้คำว่า “เสือ” เปรียบเทียบเพื่อบ่งบอกคุณลักษณะทหารที่พระตาได้คัดเลือกจากไพร่พลผู้ที่มีความกล้าหาญยิ่งกว่าเสือ “พระตาคำผั่งนั้นเป็นพวกกองกลางคอยระวังรักษาครอบครัวของใช้” จากตัวบทเป็นการระบุตำแหน่งพระตาและท้าวคำผงควบคุมไพร่พลอยู่กองกลาง คอยบัญชาการ และดูแลครอบครัว นอกจากนี้พระตายังแต่งตั้งให้พระวอเป็นแม่ทัพ จะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวว่า ดังตัวบทว่า “พระวอให้เป็นแม่ทัพ” เป็นการกล่าวถึงบทบาทของพระวอในการเป็นผู้นำครั้งแรก “ท้าวพรหมผู้น้องท้าวสุนชั่วช้อยชู” สั่งให้ท้าวพรหม ท้าวสุน เป็นกองหนุน นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า การที่พระตาเป็นผู้นำควบคุมกองกลางนั้นผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่า

พระตาเป็นผู้ควบคุมศูนย์กลางอำนาจในการสั่งการต่าง ๆ รวมถึงการแต่งตั้งตำแหน่งแม่ทัพให้แก่พระวอ จากตัวอย่างในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำของพระวอพระตา จากคำสั่งที่มีไปยังผู้อยู่ใต้ปกครองและความสัมพันธ์ของหัวหน้าไพร่พลของแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้จากตัวบทที่กล่าวว่า “เดินที่น้องคอยเยื่อนย่าวนำ” (ปรีชา พิณทอง, 2530: 7) เป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติอันสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระบบเครือญาติของผู้คนกลุ่มพระวอพระตาและคนลุ่มน้ำโขงและภาพผู้นำไพร่พลที่ถูกนำเสนอผ่านพระตาในมุมมองของคนไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...บัดนี้	ถวยบังคม	ฮับว่าโดยโดย	ข้าน้อยแล้ว
	จึงพากันขึ้น	พาซีตีแล่น	
	สามพี่น้อง	ก็เดินย้ายแยกทาง	
	ต่างไปสุดคาม	ทั่วแดนจนเสี้ยน	
	จึงได้ลงบัญญัติพร้อม	หญิงชายน้อยใหญ่	
	นับจำนวนบ่หน้อย	ประมาณได้หมื่นปลาย	
	นับทั้งคนแก้วกล้า	องอาจมีอาคม	
	อาจจักเป็นทหาร	หมื่นห้าพันรวมพร้อม...	
	...คัดเอาได้	หลวงราชโขนัย	
	กับท้าวชมผู้กล้า	ให้ถือค้ำกบฝ่ายขวา	
	ท้าวนามท้าวหมาพร้อม	ท้าวเชียงหมวดหนึ่ง	
	กำกับด้านฝ่ายซ้าย	สามท้าวให้แต่งการ	
อันว่า	นายใหญ่ 5	กำกับกองคุมพวก	
	ฤทธิเก่งกล้า	หาญห้าวกว่าเสือ	
	พระตาคำผั่งนั้น	ให้เป็นพวกกองกลาง	
	คอยระวังรักษา	ครอบครัวของใช้	
	พระวอให้	เป็นแม่ทัพคอยทาง	
	ทั้งท้าวพรมผู้น้อง	ท้าวสุรซ้าช้อยชู	
	จอมเลศเลี้ยว	เวียงจันทน์ชีน้ำไล่	
	เป็นกองหนุน	ช้อยกันระวังด้าน	
คั้นว่า	จัดสำเร็จแล้ว	ก็คอยฟังคำสั่ง	
	ตักเตือนผู้พี่น้อง	คอยเยื่อนย่าวนำ...	

จากเหตุการณ์ที่พระดาบญชาการให้พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิตพรหม พร้อมหัวหน้าไพร่พล แต่ละกลุ่มสำรวจไพร่พลเตรียมความพร้อมเพื่ออพยพออกจากเวียงจันทน์ มีรายละเอียดการนำเสนอ ความเป็นผู้นำจากการรับคำสั่งของพระดาบไปแจ้งข่าวยังหัวหน้าไพร่พลกลุ่มอื่น ดังตัวบทว่า “ถวย บังคมฮับว่าโดยโดยข้าน้อยแล้วจึงพากันขึ้นพาซีตีแล่นสามพี่น้องก็เดินย้ายแยกทาง ” จากตัวบท กล่าวถึงการรับคำสั่งของพระดาบจากลูกทั้ง 3 คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิตพรหมนำคำสั่งพระดาบเพื่อ แจ้งข่าวการอพยพแก่หัวหน้ากลุ่มไพร่พลต่าง ๆ ให้มีการสำรวจจำนวนไพร่พลซึ่งพบว่าในตัวอย่าง ดังกล่าวผู้ประพันธ์ได้มีการเลือกใช้คำว่า “พาซีตีแล่น” “พาซี” ถือเป็นคำไวพจน์ที่นำมาใช้แทนการ สื่อความหมายว่าม้าและมีเสียงสระออีที่คล้องจองกับตีแล่น นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้คำว่า “คาเม” แทนความหมายว่าบ้านที่สื่อถึงขอบเขตที่พระดาบปกครอง ดังตัวบทว่า “ต่างไปสุดคาเมทั่ว แดนจนเลี้ยง” ในเหตุการณ์ยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนไพร่พลเมืองที่อพยพตามพระดาบ ดัง ตัวบทว่า “จึงได้ลงบัญชีพร้อมหญิงชายน้อยใหญ่นับจำนวนบ่หน้อยประมาณได้หมื่นปลาย” จากตัวบท ข้างต้นเป็นการนำเสนอคำสั่งของพระดาบให้มีการจัดทำบัญชีไพร่พล ทั้งหญิง ชาย เด็กและผู้ใหญ่ รวมเข้าอีก 1 หมื่น 5 พันคน “นับทั้งคนแก่ลูกสาวอาจมีอาคม อาจจักเป็นทหารหมื่นห้าพันรวม พร้อม” จากตัวอย่างข้อความในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นอำนาจการสั่งการของพระดาบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ เป็นผู้นำไพร่พลได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้จากเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องจากพระดาบ บัญชาการให้หัวหน้าไพร่พลแต่ละกลุ่มสำรวจไพร่พลเพื่อเตรียมความพร้อมออกเดินทางจาก เวียงจันทน์ ยังระบุชื่อขุนนางผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ดังตัวบทว่า “หลวงราชโกชนัยกับท้าวชมผู้กล้า ให้ถือ ด้ามกาบฝ่ายขวา” จากตัวบทข้างต้นกล่าวถึงพระดาบสั่งให้หลวงราชโกชนัยกับท้าวชมให้กำกับไพร่พล ฝ่ายขวา ท้าวนาม ท้าวหมา ท้าวเชียงกำกับไพร่พลฝ่ายซ้าย “ท้าวนามท้าวหมาพร้อมท้าวเชียงหมวด หนึ่งกำกับด้านฝ่ายซ้าย” จากตัวบทกล่าวถึงคำสั่งของพระดาบทั้งให้ท้าวนาม ท้าวหมา ท้าวเชียงกำกับ ไปร่พลฝ่ายซ้าย “พระวอให้เป็นแม่ทัพคอยทาง” ซึ่งกล่าวถึงพระดาบแต่งตั้งให้พระวอเป็นแม่ทัพ “ทั้ง ท้าวพรหมผู้น้องท้าวสุรช้ำช้อยชู” จากตัวบทข้างต้นพระดาบให้ท้าวพรหม ท้าวสุรเป็นกองหนุน จาก คำสั่งที่ระบุถึงชื่อของขุนนางกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวสื่อให้เห็นถึงอำนาจการสั่งการและบทบาทผู้นำของ พระดาบว่าเป็นผู้บัญชาการสูงสุดที่ขบเน้นภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังมีการ นำโวหารนามนัย ดังตัวบทว่า “นายใหญ่ 5 กำกับกองคุมพวกฤทธิเก่งกล้าหาญห้าวกว่าเสือ” เป็นการ ชี้ให้เห็นถึงไหวพริบความสามารถของผู้นำที่เลือกนายทหารผู้มีฝีมือดีมาควบคุมไพร่พล จากการใช้คำ ว่า “เสือ” เป็นการเปรียบเทียบเพื่อบ่งบอกคุณลักษณะทหารที่พระดาบได้คัดเลือกจากไพร่พลผู้ว่า มี ความกล้าหาญยิ่งกว่าเสือ ยังมีการระบุอีกว่าพระดาบ และท้าวคำผง เป็นผู้กำกับไพร่พลกองกลางเป็นผู้ บัญชาการสูงสุดและคอยดูแลครอบครัวของใช้ ดังตัวบทว่า “พระดาบคำผมนั้นให้เป็นพวกกองกลาง” จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นอำนาจการสั่งการของพระดาบที่สะท้อนความเป็นผู้นำจาก คำสั่งที่มีไปยังผู้อยู่ใต้ปกครอง นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับความกล้าหาญ และ

มีฤทธิ์อานุภาพของไพโรพลพระตาซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการสื่อความหมายให้เห็นว่าในมุมมองของคนลาวมีการยกย่องว่าพระตาเป็นวีรบุรุษชนอย่างไทยเพียงแต่ไม่มีการกล่าวเชื่อมโยงพระวอพระตากับการสร้างเมืองอุบลราชธานี

2) เหตุการณ์ที่ไพโรพลผู้อยู่ภายใต้ปกครองของพระตามีความชื่นชมยินดีที่ได้เป็นไพโรพลภายใต้ผู้นำที่มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง มีไหวพริบและความสามารถ แสดงให้เห็นถึงความยอมรับนับถือของไพโรพลที่มีต่อพระตาอย่างชัดเจนมีรายละเอียดจากเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับดังนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู	
เขาก็มีความสุข	ขึ้นบานบ่มีฮ้อน
หาผู้คิดโคกเศร้า	กลัวย่านบ่มี
มีแต่อาสาสู	เอามันสูแกมปาก
เป็นแต่บุญพระตา	จ่องจุงพลต้อ

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 9)

จากเหตุการณ์ที่ไพโรพลกล่าวถึงพระตาผู้เป็นผู้นำในทางยกย่องเชิดชูพบว่าผู้ประพันธ์ใช้วิธีการนำเสนอความเป็นผู้นำของพระตาผ่านมุมมองของไพโรพลผู้ได้บังคับบัญชาที่แสดงความเคารพว่าเมื่ออยู่ภายใต้การนำของพระตาแล้วไพโรพลทั้งหลายล้วนมีจิตใจที่กล้าหาญ มีรายละเอียดการนำเสนอความเป็นผู้นำซึ่งไพโรพลทั้งหลายพร้อมใจกันเอาพระตาเป็นผู้นำเป็นที่พึ่งที่ระลึกทางใจ ดังตัวบทว่า “เป็นแต่บุญพระตาจ่องจุงพลต้อ” ไพโรพลกล่าวถึงพระตาด้วยความเคารพรักและมีความกล้าหาญที่ได้มีผู้นำที่มีความเก่งกล้าสามารถ ดังตัวบทว่า “เขาก็มีความสุขขึ้นบานบ่มีฮ้อน” จากตัวบทเป็นการกล่าวถึงไพโรพลมีจิตใจที่ขึ้นบานและอยู่เย็นเป็นสุข “หาผู้คิดโคกเศร้ากลัวย่านบ่มี” จากตัวบทเป็นการกล่าวถึงว่าไม่มีไพโรพลคนใดเกรงกลัวภัยสงคราม จากตัวอย่างในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้นำของพระวอพระตาผ่านคำสั่งที่มีถึงผู้ใต้ปกครองและภาพผู้นำจากน้ำเสียงของไพโรพลในมุมมองของไทย

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี	
ชาติที่หนีจากบ้าน	บ่มีย่านหย่อนกลัว
ท่อกหากใจประสงค์ตั้ง	เอาพระตาเป็นที่พึ่ง
เป็นเพื่อบุญพระตา	ได้นำทางใสส่อง
จุงจ่องให้	พลตื่นแต่ปฐมพ้นแล้ว

ปรีชา พิณทอง (2530: 35-36)

จากเหตุการณ์ที่ไพร่พลกล่าวถึงพระตาผู้เป็นผู้นำในทางยกย่องเชิดชูพบว่าผู้ประพันธ์ใช้วิธีการนำเสนอความเป็นผู้นำของพระตาผ่านมุมมองของไพร่พลผู้ได้บังคับบัญชาที่แสดงความเคารพว่าเมื่ออยู่ภายใต้การนำของพระตาแล้วไพร่พลทั้งหลายล้วนมีจิตใจที่กล้าหาญ มีรายละเอียดการนำเสนอความเป็นผู้นำ ดังตัวบทว่า “*ท้อหากใจประสงค์ตั้งเอาพระตาเป็นที่พึ่ง*” จากตัวบทกล่าวถึงไพร่พลทั้งหลายพร้อมใจกันเอาพระตาเป็นผู้นำเป็นที่พึ่งที่ระลึกทางใจ ดังตัวบทว่า “*เป็นเพื่อบุญพระตาได้นำทางใส่อง*” จากตัวอย่างตัวบทที่กล่าวมาในเหตุการณ์เป็นภาพวีรบุรุษผู้นำไพร่พลจากมุมมองของไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...ชาติที่หนีจากบ้าน

ทั้งหลายใจประสงค์แท้

ลดชั่วช้า

อันนี้ เป็นเพื่อบุญพระตา

จงจูงให้

บ่มีย่านหย่อนกลัว

เอาพระตาเป็นที่พึ่ง

สาแล้วจิ้งซีซา เจ้าเอย

ได้นำทางใส่อง

พลตั้งแต่ปฐม พันแล้ว...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 109)

จากเหตุการณ์ที่ไพร่พลกล่าวถึงพระตาผู้เป็นผู้นำพบว่าผู้ประพันธ์ใช้วิธีการนำเสนอความเป็นผู้นำของพระตาผ่านมุมมองของไพร่พลผู้ได้บังคับบัญชาที่แสดงความเคารพว่าเมื่ออยู่ภายใต้การนำของพระตาแล้วไพร่พลทั้งหลายล้วนมีจิตใจที่กล้าหาญ ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ไพร่พลกล่าวถึงพระตาว่า “*เป็นเพื่อบุญพระตาได้นำทางใส่อง...ชาติที่หนีจากบ้านบ่มีย่านหย่อนกลัว*” ภายใต้การนำของพระตาไพร่พลทั้งหลายล้วนมีจิตใจที่กล้าหาญ “*ทั้งหลายใจประสงค์แท้เอาพระตาเป็นที่พึ่ง*” ไพร่พลทั้งหลายจะขอเอาพระตาเป็นที่พึ่งที่ระลึก “*ลดชั่วช้าสาแล้วจิ้งซีซา*” แม้นตายก็ไม่คิดเสียดายชีวิต จากการนำเสนอข้อความในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความยอมรับนับถือของไพร่พลที่มีต่อผู้นำอย่างพระตาว่าเป็นที่เคารพรักและยำเกรงของไพร่พลเป็นอย่างมากและเป็นการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พลจากมุมมองของลาวที่คล้ายคลึงกับของไทย สะท้อนให้เห็นว่าในเรื่องเล่าพื้นเมืองชุดดังกล่าวมีการรับรู้ร่วมกันระหว่างของคนไทยและคนลาวที่ตรงกัน

3) เหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก โดยมีรายละเอียดที่กล่าวถึงการนำไพร่พลออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์จำนวนที่มีจำนวนมากว่า ซึ่งพระวอมีความเต็มใจและพร้อมที่จะสู้โดยไม่เสียดายชีวิต จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวและแฝงด้วยความใจร้อนของพระวอ

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินืองหนองบัวลำภู

พระวอจึงปรึกษา

หมูปลทั้งค้าย

แต่เขาต่อสู้นานสองเดือน

ก็บ่เอากันได้

เขาอยากจัดคนกล้า

อาคมกล้าแก่ง

สองพันคน

ชีแตกวงโตนค้าย

ถือแต่จ้าว

กำแก่งสองมือ

ตะลุมบอนพัน

บ่ให้มีทางยั้ง

จนถึงค้าย

เพพังพันขาด

โตนเข้าค้าย

พันม้างฝ้าง

ค้นหาสมความคิด

ชีข้ามวันนี่

ค้นบ่สมคิดไว้

ตายเสียก็ตามช่าง

ไผจักเห็นชอบด้วย

คำเว้าแห่งเขา

(พื้นเมืองอุบลประวัตินืองหนองบัวลำภู: 16)

จากเหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก ผู้ประพันธ์ก็ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงบทบาทของพระวอที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าพระตาในการเป็นผู้นำทัพในการนำทัพต่อสู้ที่สนามรบ ซึ่งมีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นผู้นำของพระวอในการควบคุมและบัญชาการในการรบ ดังต้วบทว่า “เขาอยากจัดคนกล้าอาคมกล้าแก่ง สองพันคนชีแตกวงโตนค้าย” จากต้วบทที่ผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นความเป็นผู้นำของพระวอที่มีจิตใจกล้าหาญเด็ดเดี่ยวจากคำสั่งที่มีต่อไพร่พลว่า “โตนเข้าค้ายพันม้างฝ้าง” หมายความว่าให้ไพร่พลทั้งหลายทะลวงเข้าค้ายเวียงจันทน์หลายให้แตกค้าย นอกจากนี้ภาพความเป็นผู้นำในการวางแผนรบที่แม่แต่ชีวิตก็สามารถสละได้ซึ่งถูกสื่อออกมาจากต้วบทว่า “ค้นหาสมความคิดชีข้ามวันนี่ ค้นบ่สมคิดไว้ตายเสียก็ตามช่าง” จากต้วบทจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้นำเสนอความมีจิตใจที่กล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอกล่าวว่าการทั้งหมดที่วางแผนมาจะสามารถฆ่าและเอาชนะไพร่พลเวียงจันทน์ในคราวนี้ก็จะเป็นการดี แต่ถ้าหากไม่เป็นดังที่วางแผนไว้หากแม่ตายก็ไม่คิดเสียตายชีวิต ในเหตุการณ์ดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นความเป็นผู้นำผ่านคุณลักษณะของพระวอแล้ว ยังแฝงไปด้วยความเด็ดเดี่ยวใจร้อนที่ต้องการนำไพร่พลออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์ ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พลจากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นมุมมองของไทย

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พระวอจึงปรึกษา

เขาต่อสู้อย่าง

นานสองเดือน

เขาอยากจัดคนกล้า

เอาพันคน

ถือแต่ค้อนแล้งาว

สะยานฟันดี

หาซีเป็นหัวหน้า

ตีชนาบเข้า

พากันโตนเข้าค่าย

พันผ่าม้าง

ตีแลฮ้าย

ค้นหากสมความคิด

ค้นบ่สมคิดไว้

ไผจักเห็นชอบด้วย

ไพร่พลทั้งค่าย

เลี้ยวตขิงชัย

บ่อาจเอาชัยได้

แข็งข่มทางอาคม

แหกวงโตนค่าย

กำแก่งสองมือ

บ่มีทางยั้ง

พาพลต้อนไล่

เถิงค่ายบ่ถอย

ไพร่ตั้งท่า

หลบซ่อนเข้าฝ่าวง

ฮ้อนเฮงซีเป็นการอยู่แล้ว

ขนานในวันนี้

ตายเสียก็ตามช่าง

ความเว้าแห่งเฮา

ปรีชา พิณทอง (2530: 66-67)

จากเหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปา ลัก ผู้ประพันธ์ก็ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงบทบาทของพระวอที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าพระตาในการ เป็นผู้นำทัพในการนำทัพต่อสู้ที่สนามรบ ซึ่งมีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นผู้นำของพระวอในการ ควบคุมและบัญชาการในการรบ ดังตัวบทว่า “เขาอยากจัดคนกล้าแข็งข่มทางอาคมเอาพันคนแหกวง โตนค่าย” จากตัวบทผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นความเป็นผู้นำของพระวอที่มีจิตใจกล้าหาญเด็ดเดี่ยวจาก คำสั่งที่มีต่อไพร่พลว่า “พากันโตนเข้าค่ายไพร่ตั้งท่าพันผ่าม้างหลบซ่อนเข้าฝ่าวง” หมายความว่าให้ ไพร่พลทั้งหลายทะลวงเข้าค่ายเวียงจันทน์ทำลายให้แตกค่าย นอกจากนี้ภาพความเป็นผู้นำในการวางแผน การรบที่แม่แต่ชีวิตก็สามารถสละได้ซึ่งถูกสื่อออกมาจากตัวบทว่า “ค้นหากสมความคิด ขนานในวันนี้ค้นบ่สมคิดไว้ตายเสียก็ตามช่าง” จากตัวบทผู้ประพันธ์ได้นำเสนอความมีจิตใจที่ กล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอที่กล่าวว่าหากทั้งหมดที่วางแผนมาจะสามารถฆ่าและเอาชนะไพร่พล เวียงจันทน์ในคราวนี้ก็จะเป็นการดีแต่ถ้าหากไม่เป็นดังที่วางแผนไว้หากแม่ตายก็ไม่คิดเสียตายชีวิต นอกจากจะแสดงให้เห็นความเป็นผู้นำผ่านคุณลักษณะของพระวอแล้ว ยังแฝงไปด้วยความเด็ดเดี่ยว

ใจร้อนที่ต้องการนำไพร่พลออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์ ซึ่งภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พลดังกล่าวเป็นมุมมองของไทย

จากตัวอย่างกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์การเป็นผู้นำในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ พบว่า ผู้ประพันธ์ได้เลือกใช้กลวิธีการนำเสนอภาพผู้นำผ่านโวหารภาพพจน์แบบนามนัย มาเปรียบเทียบโดยการใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งบอกลักษณะหรือคุณสมบัติที่เป็นจุดเด่น ดังเช่นการกล่าวถึงความกล้าหาญของไพร่พลภายใต้การปกครองของพระตาว่า มีความกล้าหาญยิ่งกว่าเสือ นอกจากนี้ยังมีการใช้คำไวพจน์ คือ คำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่มีรูปร่างต่างกันและมีที่มาจากภาษาต่าง ๆ ในที่นี้มีการใช้คำจากภาษาบาลีมาใช้ที่มีรูปร่างต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกัน เช่น พาชี=ม้า, คาเม=บ้าน, สถิต=อยู่ จากข้อมูลดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าผู้ประพันธ์เป็นผู้มีภูมิความรู้เรื่องภาษาบาลีพอสมควร ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าผู้ประพันธ์อาจเป็นพระสงฆ์หรือคฤหัสถ์ผู้มีความรู้เรื่องการแต่งกลอนลำ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์ได้นำเสนอความเป็นผู้นำผ่านตำแหน่งทางการปกครอง คือ ตำแหน่ง ตาแสง เทียบเท่าตำแหน่งกำนันในปัจจุบันและยังพบว่าการนำเสนอความเป็นผู้นำของพระตาจากน้ำเสียงของไพร่พล ซึ่งถือเป็นกลวิธีที่ช่วยให้เห็นภาพผู้นำอีกด้านหนึ่ง

ทั้งนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์ได้นำเสนอความเป็นผู้นำของพระวอจากเหตุการณ์การนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ ซึ่งพบว่ามีวิธีการนำเสนอความเป็นผู้นำของพระวอ ผ่านคนหนุ่มผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวและมีความใจร้อน จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์มีการกลวิธีการนำเสนอความเป็นผู้นำที่หลากหลายวิธีเพื่อจะขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษ

อาจสรุปได้ว่าการนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง หรือทั้งในการรับรู้ของคนไทยและคนลาวมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน เหมือนกันคือ การมองว่าพระวอพระตาเป็นวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ ส่วนที่แตกต่างคือการนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำของพระวอพระตาของไทยมีการนำเสนอที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเมืองอุบลราชธานี แต่การนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำของพระวอพระตาของลาวไม่ได้นำเสนอให้สัมพันธ์กับการสร้างเมืองอุบลราชธานี ซึ่งสื่อให้เห็นถึงการนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษภายใต้สำนักรัฐชาติ

4.2.1.2 เหตุการณ์การวางแผน

เหตุการณ์การวางแผนคือการนำเสนอบทบาทพระวอพระตาเกี่ยวกับภาพผู้นำ การใช้ไหวพริบและความรู้ต่าง ๆ ในการวางแผนการอพยพและต่อสู้กับศึกเวียงจันทน์ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงในทางยกย่อง โดยผู้วิจัยได้เลือกที่จะยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่มีความโดดเด่นมานำเสนอเพื่อให้เห็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพระวอพระตาเกี่ยวกับการวางแผนที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1) เหตุการณ์การวางแผนรับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีตเป็นการวางแผนการรบของพระวอไม่ให้เวียงจันทน์ได้ทันระวังตัว โดยพระวอสั่งไพร่พลทำเครื่องหมายโดยการจุดไฟ พร้อมทั้งนัดแนะการชุมนุมโจมตีต่าง ๆ หลังจากได้ยินเสียงฆ้องสัญญาณจากพระวอ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงไหวพริบและการวางแผนของพระวอ จากรายละเอียดในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับดังนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู	
พระวอนัดไพร่น้อย	ให้ไปลี้ภัยป่าดง
อย่าให้เขาสอดรู้	ระวังเหตุภายเฮา
วันนี้กองทัพ	กำเวียงจันทน์
มีนเมื่อยล้า	ทั้งข้ามน้ำแม่ที่
กับบ่ฮู้เหตุเบื่อง	ว่าเฮาอยู่ทางใด
หากจักพากันนอนเจียบเหงา	ทั้งค่ายประวัง
คั้นว่าเด็กประมาณได้	ยามสามเป็นเขต
ให้สูจัดแจงมัน	ระวังไว้ซู่อัน
ให้สูคาดเครื่องไว้	คงถ่าอยู่ซู่คน
ให้เอาไฟจุดได้	ไว้ผูกเทิงหัว
เป็นเครื่องหมายสัญญาณ	บอกกันควรฮู้
คั้นได้ยินเสียงฆ้อง	ที่เดียวอย่าได้ยาก
ให้สูออกจากที่ลี้	ให้ไปพริ้อยากัน
แล้วจึงตากันเข้า	พันแทงให้สับช่วย
อย่าอยู่ซู่	ตีต้อนให้แตกคั้น

(พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 5)

จากเหตุการณ์การวางแผนรับมือกับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการวางแผนรับมือศึกเวียงจันทน์ของพระวอโดยเริ่มจากการนัดแนะไพร่พลให้หลบซ่อนตัวตามป่าภายหลังที่สืบทราบข่าวการเคลื่อนทัพของเวียงจันทน์กำลังมุ่งหน้ามายังหนองบัวลุ่มภู ดังตัวบทว่า “พระวอนัดไพร่น้อยให้ไปลี้ภัยป่าดง” นอกจากนี้พระวอยังได้คาดการณ์ว่ากองทัพเวียงจันทน์เมื่อเดินทางข้ามแม่น้ำโขงย่อมมีความเหนื่อยล้า ซึ่งธรรมชาติของการเดินทางของผู้เป็นผู้นำจะต้องรู้คือรู้ว่าข้าศึกกำลังทำอะไร เคลื่อนไหวอะไรอยู่จะเห็นได้จากผู้การวางแผนของพระวอดังตัวบทดังต่อไปนี้ “กองทัพกำเวียงจันทน์มีนเมื่อยล้าทั้งข้ามน้ำแม่ที่” จากตัว

บทข้างต้นผู้ประพันธ์ได้เลือกนำเสนอการคาดการณ์ของพระวอว่าเวียงจันทน์ต้องมีความเหน้อยล้าจากการข้ามแม่น้ำโขงแน่นอนซึ่งมีการเลือกใช้คำไวพจน์จากคำว่า “นที” เพื่อเน้นย้ำความหมายของแม่น้ำโขงที่มีขนาดที่กว้างใหญ่ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นถึงแผนการของพระวอที่สั่งให้ไพร่พลปฏิบัติโดยมีการใช้คำว่า “ให้” เพื่อชี้ให้เห็นถึงคำสั่งว่าให้ปฏิบัติตามทันที มีการใช้คำว่า “คั้น” เป็นเงื่อนไขเมื่อได้รับสัญญา และใช้คำว่า “แล้ว” ให้ปฏิบัติเมื่อภายหลังที่ได้รับสัญญา ดังตัวบทว่า “ให้สู้จัดแจงมันระวังไว้ชู้ฮัน” พระวอกกล่าวกับไพร่พลว่าให้จัดเตรียมเครื่องอาวุธทุกอย่างให้พร้อม โดยผู้ประพันธ์ใช้คำเรียกแทนไพร่พลทั้งหลายว่า “สู” เป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 ดังนี้

“ให้สู้คาดเครื่องไว้คองถ่าอยู่ชู้คน” ให้เตรียมชุดแต่งกายพร้อมอาวุธรอสัญญา

“ให้เอาไฟจุดใต้ไว้ผูกเทิงหัว” ให้จุดไฟเพื่อทำเป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นพวกเดียวกัน

“คั้นได้ยินเสียงฆ้องทีเดียวอย่าได้ยาก” ถ้าได้ยินเสียงฆ้องครั้งเดียวอย่าได้ช้า

“แล้วจึงตากันเข้าพันแทงให้สับช่วย” แล้วพากันต่อสู้อย่างเต็มกำลัง

จากตัวอย่างคำสั่งการวางแผนของพระวอที่มีต่อไพร่พลที่ยกมาทั้งหมดเป็นการวางแผนที่ผู้ประพันธ์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าพระวอเป็นผู้นำที่มีไหวพริบในการวางแผนการสู้รบเป็นอย่างดี

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

พระวอสั่งไพร่น้อย

บิให้สู้

อันว่าการณ์ภายใน

วันนี้กองทัพเปื่อง

เหตุว่าเดินเมื่อยล้า

เขาบ่สู้เหตุเปื่อง

หากซิวากันหลับ

เด็กประมาณได้

ให้สู้จัดแจงมัน

ค้อนแลง้าว

ธนูเหล็กแหลม

จัดเสร็จแล้ว

ตกแต่งตั้ง

จุดชุดไว้

เป็นเครื่องหมาย

หนีชั้นป่าดง

รหัสเหตุภายเฮา

อย่าให้เขาเผยสู้

เวียงจันทน์เหน็ดเหนื่อย

ทั้งข้ามแม่น้ำทหิ

เฮาอยู่ทางใด

เงียบเหงาทั้งค่าย

สามยามเป็นเขต

ระวังพร้อมชู้ฮัน

หลาวหอกปืนไฟ

เครื่องรางเคียนมัน

เดาดาคาดเครื่อง

คอยพร้อมพรัมवल

ผูกมัดเคียนหัว

บอกกันพอสู้

ค้นได้ยินเสียงฆ้อง
ให้ฮีบออกจากลิ
พากันเข้า
อย่าได้ซ้ำ

ที่เดียวอย่ายาก
มาพร้อมภายกัน
พันแห่งสับไขว่
ตีต่อนแตกคืน
ปรีชา พิณทอง (2530: 18-19)

จากเหตุการณ์การวางแผนรับมือกับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีตในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการวางแผนรับมือศึกเวียงจันทน์ของพระวอโดยเริ่มจากการนัดแนะไพร่พลให้หลบซ่อนตัวตามป่าภายหลังที่สืบทราบข่าวการเคลื่อนทัพของเวียงจันทน์มุ่งหน้ามายังหนองบัวลุ่มภู จากตัวบทว่า “พระวอสั่งไพร่น้อยหนีขึ้นป่าดง” นอกจากนี้พระวอยังได้คาดการณ์ว่ากองทัพเวียงจันทน์เมื่อเดินทางข้ามแม่น้ำโขงย่อมมีความเหนียวล้าเป็นธรรมดาของการเดินทางซึ่งผู้เป็นผู้นำจะต้องรู้คือ รู้ความเคลื่อนไหวของข้าศึก จะเห็นได้จากผู้ประพันธ์ได้ใช้วิธีการวางแผนของพระวอจากการคาดการณ์เหตุการณ์ว่า “กองทัพเบื้องเวียงจันทน์หนีต่น้อย เหตุว่าเดินเมื่อยล้าทั้งข้ามแม่น้ำที้” จากตัวบทผู้ประพันธ์ได้เลือกนำเสนอการคาดการณ์ของพระวอว่าเวียงจันทน์ต้องมีความเหนียวล้าจากการข้ามแม่น้ำโขง ซึ่งมีการเลือกใช้คำไวพจน์จากคำว่า “น้ทที้” เพื่อเน้นย้ำความหมายของแม่น้ำโขงที่มีขนาดที่กว้างใหญ่ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นถึงแผนของพระวอที่สั่งให้ไพร่พลปฏิบัติตามโดยจะเห็นได้จากคำว่า “ให้” เพื่อชี้ให้เห็นถึงคำสั่งว่าให้ปฏิบัติตามทันที มีการใช้คำว่า “ค้น” เป็นเงื่อนไขเมื่อได้รับสัญญาณแล้วค่อยปฏิบัติ และใช้คำว่า “แล้ว” ให้ปฏิบัติเมื่อภายหลังที่ได้รับสัญญาณแล้ว ดังตัวบทว่า

“ให้สูจัดแจงมันระวังพร้อมซู่อัน” รพวอกล่าวกับไพร่พลว่าให้จัดเตรียมเครื่องอาวุธทุกอย่างให้พร้อม โดยผู้ประพันธ์มีคำที่ใช้เรียกแทนไพร่พลทั้งหลายว่า “สู” เป็นสรรพนามบุรุษที่ 2

“ตกแต่งตั้งคอยพร้อมพร้อมวล” ให้เตรียมชุดแต่งกายพร้อมอาวุธรอสัญญาณ

“จุดชุดไว้ผูกมัดเคียนหัว” ให้จุดไฟเพื่อทำเป็นสัญญาณว่าเป็นพวกเดียวกัน

“ค้นได้ยินเสียงฆ้องที่เดียวอย่ายาก” ถ้าได้ยินเสียงฆ้องครั้งเดียวอย่าได้ซ้ำ

“พากันเข้าพันแห่งสับไขว่” แล้วพากันต่อสู้อย่างเต็มกำลัง

จากตัวอย่างคำสั่งไพร่พลที่ยกมาผู้ประพันธ์ได้พยายามนำเสนอแผนการของพระวอที่สั่งแก่ไพร่พลทั้งหลายให้ปฏิบัติตาม ซึ่งมีส่วนทำให้เห็นเหตุการณ์การวางแผนที่ขบเน้นภาพแทนวีรบุรุษ

	พระวอพระตาในเอกสารโบราณ	
	...พระวอจึงได้นัดไพร่น้อย	หนีซ่อนป่าดง
	อย่าให้เขาส่องรู้	รหัสกายเฮา
อันว่า	การภายใน	อย่าให้เขาเผยรู้
วันนี้	กองทัพเบื่อง	เวียงจันทน์เหน็ดหน่าย
	เหตุว่าเดินเมื่อยล้า	ทั้งข้ามแม่น้ำ
	เขาบ่สู้เหตุเบื่อง	เฮาอยู่ทางใด
	ยังชีพากันหลับ	เงียบเหงาทั้งค่าย
คืนว่า	เด็กประมาณได้	สามยามเป็นเขต
	ให้สูจัดแจงมัน	ระวังพร้อมชูอัน
	ค้อนแล้ง้าว	หลาวหอกปืนไฟ
	ธนูเหล็กแหลม	เครื่องฮางเคียนหมั้น
คืนว่า	จัดสำเร็จแล้ว	เดาเดาคาดเครื่อง
	ตกแต่งตั้ง	คอยพร้อมพร้อมวล
	แล้วเหล่าจูดชูดไว้	ผูกมัดเคียนหัว
	เป็นเครื่องหมายสัญญา	บอกกันเพ็งรู้
	คืนได้ยินเสียงซ้อง	ทีเดียวอย่าได้ยาก
	ให้ฮีบออกจากลี	มาพร้อมภายกัน
	แล้วจึงเอากันเข้า	ฟันแทงสับไขว่
	อย่าได้ยังอยู่ซ้ำ	ตีต้อนให้แตกคืน...

อรุณพล ธรรมรังษี (2560: 92)

จากเหตุการณ์การวางแผนรับมือกับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีตในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการวางแผนรับศึกเวียงจันทน์ของพระวอโดยเริ่มจากการนัดแนะไพร่พลให้หลบซ่อนตัวตามป่าภายหลังที่สืบทราบข่าวการเคลื่อนทัพของเวียงจันทน์มุ่งหน้ามายังหนองบัวลุ่มภู “พระวอจึงได้นัดไพร่น้อยหนีซ่อนป่าดง” นอกจากนี้พระวอยังได้คาดการณ์ว่ากองทัพเวียงจันทน์เมื่อเดินทางข้ามแม่น้ำโขงย่อมมีความเหนื่อยล้า ซึ่งธรรมชาติของการเดินทางของผู้เป็นผู้นำจะต้องรู้ว่าข้าศึกมีการเคลื่อนไหวยังไง ผู้ประพันธ์ได้ใช้วิธีการวางแผนของพระวอจากตัวบทว่า “กองทัพเบื่องเวียงจันทน์เหน็ดหน่าย เหตุว่าเดินเมื่อยล้า ทั้งข้ามแม่น้ำ” จากตัวบทผู้ประพันธ์ได้เลือกนำเสนอการคาดการณ์ของพระวอว่าเวียงจันทน์ต้องมีความเหนื่อยล้าจากการข้ามแม่น้ำโขง ซึ่งมีการใช้คำไวพจน์คำว่า “นที” เพื่อเน้นย้ำความหมายของ

แม่น้ำโขงที่มีขนาดที่กว้างใหญ่ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นถึงแผนการของพระวอที่สั่งให้ไพร่พลปฏิบัติตามโดยมีการใช้คำว่า “ให้” เพื่อชี้ให้เห็นถึงคำสั่งว่าให้ปฏิบัติตามทันที มีการใช้คำว่า “ค้น” เมื่อได้รับสัญญาณเป็นการบอกเงื่อนไข และใช้คำว่า “แล้ว” ให้ปฏิบัติเมื่อภายหลังที่ได้รับสัญญาณ ดังตัวอย่าง

“ให้สู้จัดแจงมันระวังพร้อมชู้ฮั่น” พระวอกกล่าวกับไพร่พลว่าให้จัดเตรียมเครื่องอาวุธทุกอย่างให้พร้อม โดยผู้ประพันธ์มีคำที่ใช้เรียกแทนไพร่พลทั้งหลายว่า “สู” เป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 “ตกแต่งตั้งคอยพร้อมพร้อมวามวล” ให้เตรียมชุดแต่งกายพร้อมอาวุธรอสัญญาณ “แล้วเหล่าจูดชูดไ้วผู้กมัดเคียนหัว” ให้จุดไฟเพื่อทำเป็นสัญญาณว่าเป็นพวกเดียวกัน

“ค้นไต้ยินเสียงฆ้องทีเดียวอย่าไต้ยาก” ถ้าได้ยินเสียงฆ้องครั้งเดียวอย่าได้ช้า

“แล้วจึงเอากันเข้าพันแทงลับไขว่” แล้วพากันต่อสู้พันแทงอย่างเต็มกำลัง

จากตัวอย่างคำสั่งไพร่พลที่ยกมาผู้ประพันธ์ได้พยายามนำเสนอแผนการของพระวอที่สั่งแก่ไพร่พลทั้งหลายให้ปฏิบัติตาม ซึ่งมีส่วนที่ทำให้เห็นความสามารถของผู้นำที่มีไหวพริบซึ่งช่วยขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับเหตุการณ์การวางแผนของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับพบว่ากลวิธีการนำเสนอการวางแผนของเรื่องเล่าทั้งของไทยและของลาวมีการนำเสนอที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ ถูกนำเสนอผ่านการวางแผนของพระวอในเหตุการณ์เดียวกันซึ่งสะท้อนให้เห็นการรับรู้ร่วมกันของคนไทยและลาวเป็นแม่ทัพผู้มีไหวพริบการวางแผนในการรบซึ่งขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษ

2) เหตุการณ์ที่พระวอพระตามีหมายแจ้งไปยังเมืองที่อยู่ในปกครอง คือ ภูเวียง และผ้าขาว พันนา เรียกกรมไพร่พลเพื่อเตรียมความพร้อมรับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 2 นอกจากนี้ ในเหตุการณ์ได้กล่าวถึงว่าพระวอพระตาเป็นผู้นำที่มีความสามารถที่คาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับการยกทัพของเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นอกจากพระวอพระตาจะเป็นผู้นำที่มีความกล้าหาญและเข้มแข็งเป็นที่เกรงขามของไพร่พลและคนทั่วไปแล้ว ยังมีความสามารถที่หลากหลายดังจะเห็นได้จากการคาดการณ์ล่วงหน้าได้อย่างแม่นยำ

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...เมื่อนั้น

พระตาพระวอเจ้า

ทั้งสองคุ้มไพร่

คาดการณ์หากแมนแท้

บ่ผิดด้ามตั้งคิดเห็น

คิดว่าเดือน 3 ขึ้น

ศึกเวียงซิมฮอด

แล้วจึงแต่งไพร่น้อย

แสงดั้นสอดแนม

แล้วให้คนขี่ม้า

ค้นว่าถึงท้าวนามภูเวียง

...ถึงผ้าขาวพันนา

จึงได้อาหมายให้

ถือหมายฮีบตีแล่น

ผู้เป็นนายบ้าน...

บให้นานหลายมือ

หลวงราชโกชนัย...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมื่องหนองบัวลำภู: 9)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตามีหมายแจ้งไปยังเมืองที่อยู่ใต้บังคับบัญชา คือ ภูเวียง และผ้าขาว พันนา เรียกกรมไพร่พลเพื่อเตรียมความพร้อมรับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 2 พบว่ามีการนำเสนอเกี่ยวกับการมีไหวพริบในการวางแผนของพระวอพระตาดังนี้ “เมื่อนั้นพระตาพระวอเจ้าทั้งสองคุมไพร่” จากตัวบทผู้ประพันธ์ได้กล่าวว่าพระวอพระตาผู้เป็นผู้นำไพร่พลมีการคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าว่าไม่นานศึกเวียงจันทน์คงตามมา ดังตัวบทว่า “คาดการณ์หากแม่นแท้บ่ผิดด้ามตั้งคิดเห็นคิดว่าเดือน 3 ขึ้นศึกเวียงขีมาฮอด” จากตัวบทผู้ประพันธ์ได้นำเสนอความมีไหวพริบของพระวอพระตาจากการคาดการณ์สถานการณ์ว่า ในเวลาเดือน 3 ศักเวียงจันทน์จะมาถึงหนองบัวลุ่มภู “แล้วให้คนขี่ม้าถือหมายฮีบตีแล่น” พระตาสั่งให้ไพร่พลไปแจ้งข่าวศึกเวียงจันทน์แก่ผู้นำไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ “ถึงท้าวนามภูเวียงผู้เป็นนายบ้าน...จัดไพร่น้อยโดยด้ามได้ 5 พัน” ให้กลุ่มท้าวนามบริเวณภูเวียง จัดเตรียมไพร่พล 5 พันคน “ถึงผ้าขาวพัน...หลวงราชโกชนัย...ให้เร่งเดินรีพล 5 พันอย่าช้านา” ให้กลุ่มหลวงราชโกชนัยบริเวณผ้าขาว พันนาจัดเตรียมไพร่พล 5 พันคนเช่นกัน จากรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้นำที่มีไหวพริบในการคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับการยกทัพมาของเวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอความพร้อมเพรียงในการเตรียมตัวของไพร่พลฝ่ายหนองบัวลุ่มภู ภูเวียง และผ้าขาว พันนาในการร่วมมือเพื่อสู้ศึกเวียงจันทน์

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

เมื่อนั้น พระตาพระวอเจ้า

คาดการณ์แพ้

คิดว่าเดือนสามขึ้น

บ่ควรเฮาอยู่ช้า

ค้นว่าศึกมาใกล้

บ่เอาไว้เดี๋ยวนี้

ปรึกษากันแล้ว

แต่งไพร่น้อย

เขียนหมายให้

ทั้งสองคุมไพร่

แก้แม่นมิผิด

ศึกเวียงขีมาฮอดเฮาแล้ว

เตรียมพร้อมล่าคอย

จิวเจียหาช่องบ่ทันแล้ว

การฮ้ายชิล่วงเถิง

ทั้งสองพ้อลูก

แสงตื่นสอดแนม

เกณฑ์พลหมวดหมู่

ขึ้นขี่ม้า	มิช้านวนไป
นำความใช้	ของพระตาดั้นสอด
เถิงภูเวียง	มอบท้าวนามมิช้าน...
...เถิงผ้าขาวพันนา	บให้นานหลายมือ
หมายมอบให้	หลวงราชโกชนัย
ฮีบเฮ่งเกณฑโยธา	ห้าพันอย่าช้า...

ปรีชา พิณทอง (2530: 34-35)

เหตุการณ์ที่พระวอพระตาคาดการณ์ว่าในช่วงเดือน 3 เวียงจันทน์จะยกทัพมาตีหนองบัวลุ่มภูครั้งที่ 2 ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีรายละเอียดการนำเสนอความเป็นผู้นำไพร่พลจากตัวบทว่า “เมื่อนั้นพระวอพระตาทองเจ้าทั้งสองผู้คุมไพร่คัดการแพ้แก่แม่บ่มีผิด” ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอความเป็นผู้นำไพร่พลจากคำว่า “ผู้คุมไพร่” ซึ่งหมายถึงผู้คุ้มครองปกป้องไพร่พล “แต่งไพร่น้อยแสงดั้นสอดแนม” พระตาสั่งให้ไพร่พลไปสืบข่าวการเคลื่อนไหวของไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ นอกจากนี้เมื่อทราบข่าวการเตรียมทัพของเวียงจันทน์ที่จะมาตีหนองบัวลุ่มภูแล้ว พระตาได้เขียนหมายเพื่อส่งไปแจ้งข่าวยังหัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ ดังตัวบทที่ว่า “นำความใช้ของพระตาดั้นสอด” การนำคำสั่งของพระตา “เถิงภูเวียงมอบท้าวนามมิช้าน” เพื่อแจ้งข่าวท้าวนามบริเวณภูเวียง “เถิงผ้าขาวพันนา...หมายมอบให้หลวงราชโกชนัย” แจ้งข่าวหลวงราชโกชนัยบริเวณผ้าขาว พันนา จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้นำของพระตาเป็นผู้นำผู้บัญชาการสูงสุดส่วนพระวอเป็นผู้นำไพร่พลในสนามรบซึ่งถูกแต่งตั้งจากพระตา

พระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...เมื่อนั้นพระวอ	ทั้งสองผู้คุมไพร่
คัดการบ่แพ้	แม่บ่มีผิด
คือว่า เดือนสามขึ้น	เคิกเวียงมาสอด เฮาแล้ว
บ่คัดเฮาอยู่ช้า	ฮีบเตินพร้อมล่าความ
คั้นว่า เคิกมาใกล้	สองบ่ทันได้
บ่เอาไว้เดียนนี้	พาลฮ้ายซีลวงเถิง แท้แล้ว
คั้นบ่ลกสาแท้	ทั้งสองพ่อก
จึงแต่งให้ไพร่น้อย	แสงดั้นสอดแนม
แล้วจึงเขียนหมายให้	เกณฑ์รืพลหมวดหมู่
ขึ้นขี่ม้า	บ่มิช้านวนไป

นำความแฉ่ง

ฮอดเถิงภูเวียง

...เถิงผ้าขาวพันนา

หมายมอบให้

ฮีบเฮ่งเกณฑ์โยธา

ของพระตานั่น

มอบทำวามบ่มีข้า...

บ่ให้นานหลายมือ

หลวงราชโกชนัย

ได้ห้าพันเตรียมพร้อม...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 107-108)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาคาดการณ์เกี่ยวกับศึกเวียงจันทน์ที่กำลังจะมาถึง ในเรื่อง พระวอพระตาในเอกสารโบราณ มีการนำเสนอการวางแผนของพระวอพระตาดังนี้ “...พระตาพระวอ ทั้งสองผู้คุ้มไพร่ คาดการณ์บ่แพ้แม่นแท้บ่มีผิด” พระตาได้มีหมายส่งไปแจ้งข่าวศึกเวียงจันทน์ยัง หัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้ปกครองของตน “...นำความแฉ่งของพระตานั่น...” พระตาให้ ไพร่พลแจ้งข่าวแก่หัวหน้าไพร่พลกลุ่มต่าง ๆ “ฮอดเถิงภูเวียงมอบทำวามบ่มีข้า” ทำวามที่ภูเวียง “เถิงผ้าขาวพันนา...หมายมอบให้หลวงราชโกชนัย...” หลวงราชโกชนัยที่ผ้าขาว พันนาเพื่อเรียกรวม ไพร่พลเตรียมความพร้อมรับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 2 จากรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็น ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำที่มีไหวพริบในการคาดล่วงหน้าเกี่ยวกับการยกทัพมาของเวียงจันทน์ นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอความพร้อมเพียงในการเตรียมตัวของไพร่พลฝ่ายหนองบัวลุ่มภู ภูเวียงและผ้าขาวพันนาในความรวมมือเพื่อสู้ศึกเวียงจันทน์

จากตัวอย่างที่ยกมาในเหตุการณ์ที่พระวอพระตามีหมายแจ้งไปยังเมืองที่อยู่ในปกครอง คือ ภูเวียง และ ผ้าขาว พันนา เรียกรวมไพร่พลเพื่อเตรียมความพร้อมรับศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 2 อาจสรุป ได้ว่า กลวิธีการนำเสนอภาพแทนเกี่ยวกับการวางแผนของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่ง โขงทั้งของไทยและลาวมีลักษณะกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันคือกล่าวถึงการมีไหวพริบ ปฏิภาณเกี่ยวกับการคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้า สะท้อนให้เห็นว่าการรับรู้ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำ ร่วมกันของไทยและลาว

4.2.1.3 เหตุการณ์การต่อสู้

เหตุการณ์การต่อสู้คือ การนำเสนอการต่อสู้กันระหว่างไพร่พล 2 ฝ่ายคือ พระวอ พระตากับกษัตริย์เวียงจันทน์ ในที่นี้ผู้วิจัยจะยกเหตุการณ์การต่อสู้ที่มีความโดดเด่นและช่วยขบขันให้เห็นภาพแทนวีรบุรุษ จากการศึกษาพบว่า การต่อสู้ของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์ที่พระวอพระต่านำทัพต่อสู้ศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบ บริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต มีรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กล่าวถึงการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน โดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิต ในเหตุการณ์ยังกล่าวถึงว่ากองทัพของเวียงจันทน์หนีตายเนื่องจากเสียกลศึก จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้นำซึ่งนำเสนอมานการต่อสู้โดยการนำของแม่ทัพพระวอ

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลุ่มภู

...คิดว่าจัดเสร็จแล้ว

จึงได้ตักปีกซ้าย

แล้วจึงเอากันเข้า

ฟังได้ยินเสียงโห่ฮ้อง

บางพ่องถือดาบจ้าว

แล้วคะโยงฟันตัด

लगคนถือดาบกล้า

लगคนถือขวานเพชร

लगคนถือแต่ค้อน

ฟังเสียงตบตบ

อันว่าฝูงช้างมา

พากันตึงตึงปบ

ฝ่ายว่ากองทัพกล้า

จักว่าดินแลฟ้า

เขาก็อลหนฮ้อน

อยู่ทางพวกกล้าพี

เมื่อนั้น เมืองจันทน์พร้อม

ฮู้ว่าเสียกลศึก

อันว่าสองนายฮ่าน

เขือก็ลอยข่มน้ำ

กองทัพพระวอฆ่า

เหลือแต่คนขี้ฮ่าน

ยังแต่ซุ่มข่มฆ่า

นายกองจึงคุมพวก

ขวายิ่งให้พากัน

พันแห่งให้สับช่วย

สนั่นพันท่งเพียง

กำแกว่งสองมือ

ตั้งคนพันไม้

ทิ้งหอกหลาวแทง

ไล่ฟันทั้งฟ้า

สามเหลี่ยมเข้าไล่ตี

นี่นั่นสะเนื่อนพัน

แตกตื่นตกใจ

เหยียบคนเสียงฮ้าง

เวียงจันทน์สตุ้งตื่น

ฟังคว่าบใช้การ

วนกันคือใส่จ้อ

พันเล่นให้ม่วนมือ

เมืองแสนแม่ทัพใหญ่

แตกมุ่นวายพลต้อ

เปลือยโตโดนตะลิ่ง

ของกว้างสะแม้งตาย

ทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ

โตนน้ำเล่นหนี

พันกันจนสว่าง

คืบว่าฮุงแจ่งแล้ว	เศิกก็เสี้ยงขาดมือ แท้แล้ว
เมื่อนั้น พระวอแม่ทัพหลวง	ให้ตรวจพลคนกล้า
ก็ปมีคนล้มตาย	กลางกองแม่ทัพใหญ่
พากันยังอยู่พร้อม	เพรียงหน้าบ่ถึงตาย
เป็นที่อัศจรรย์แท้	หนองบัวลำภูซีได้เป็นเมืองใหญ่
ฝูงหมู่พวกไพร่น้อย	ใจกล้าเก็งกัน...

(พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู: 5)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้ศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองเมืองหนองคายในอดีต มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์ทัพเวียงจันทน์ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอ พร้อมบรรยายการต่อสู้ว่ามีการจัดไพร่พลทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาอย่างพร้อมเพรียง ดังจะเห็นได้จากตัวบทว่า “จึงได้ตักปีกซ้ายขวายังให้พาบกัน” ซึ่งกล่าวถึงการเข้าล้อมโจมตีทัพเวียงจันทน์ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอลักษณะการเข้าต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอพระตาว่า “เอากันเข้าฟันแทงให้สับช่วยฟังได้ยินเสียงโห่ฮ้องสนั่นพื้นท่งเพียง” จากตัวบทกล่าวถึงลักษณะการใช้อาวุธของมีคมต่อสู้ ดังจะเห็นได้จากคำว่า “ฟันแทง, สับช่วย, สนั่นพื้น” เพื่อให้ผู้อ่านได้สัมผัสถึงอารมณ์การต่อสู้พลันให้เกิดจินตนาการจากการจากการต่อสู้ที่ดุเดือดจนเกิดเสียงดังจนสิ้นสะเทือน นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังใช้คำว่า “บาง, ลาง” ใช้ประกอบคำนามเพื่อให้อธิบายความหมาย ดังนี้

“บางพ่องถือดาบบัวกำแกว่งสองมือ” บ้างถือดาบแกว่งไวสองมือ

“ลางคนถือดาบกล้าทั้งหอกหลาวแทง” บางคนถือดาบ หอก แหลม หลาว จะเห็นว่าผู้ประพันธ์ไม่ได้กล่าวถึงดาบที่มีความหมายว่าดาบธรรมดาแต่มีการใช้คำว่า “ดาบกล้า” เพื่อพยายามชี้ให้เห็นถึงความคมและมีพลังความกล้าที่สัมพันธ์กับคนกล้าอย่างพระวอผู้เป็นแม่ทัพ

“ลางคนถือขวานเพชรไล่ฟันทั้งฟ้าว” บางคนถือขวานเพชร ไล่ฟันทั้งอย่างรีบเร่ง คำว่าขวานเพชร ผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นลักษณะของขวานที่แข็งแกร่งประดุจเพชรเพื่อขับเน้นความแข็งแกร่งของอาวุธฝ่ายพระวอ

“ลางคนถือแต่ค้อนสามเหลี่ยมเข้าไล่ตี” บางคนถือค้อนสามเหลี่ยมไล่ตี

นอกจากนี้ยังพบที่มีการใช้โวหารอุปมาเปรียบเทียบการใช้อาวุธต่อสู้ ดังตัวบทว่า “แล้วคะโยงฟันตัดดั่งคนฟันไม้” จากตัวบทมีการขยายอาการของการฟันที่รุนแรงที่พร้อมการกระโดด โดยจะเห็นได้จากคำว่า “คะโยง” นอกจากนี้มีการใช้โวหารอุปมาซึ่งเป็นการกล่าวสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยที่ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรูสึกว่ามีการต่อสู้ที่ดุเดือดวุ่นวายเหมือนใส่จ่อจากตัวบทที่กล่าวว่า “เขาก็ลหนฮ้อนวนกันคือใส่จ่อ” ซึ่งใส่จ่อเป็นลักษณะของกระดังงาด้วยดอก

ไม่ได้ใช้ในการเลี้ยงตัวหนอนไหม “จักว่าดินแลฟ้าพังคว่ำใบไ้การ” จากตัวบทเป็นโวหารอุปลักษณ์เปรียบเทียบว่าการต่อสู้เสมือนดินและฟ้าถล่มทลายซึ่งผู้ประพันธ์ได้นำเสนอลักษณะการสู้รบของฝ่ายเวียงจันทน์ที่มีความไม่พร้อมและผิดพลาดในการทำสงคราม นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอว่าเป็นการต่อสู้ที่ได้เปรียบและง่ายตายโดยจะเห็นได้จากตัวบทว่า “อยู่ห่างพวกกำฟ้าพื้นเลนให้ม่วนมือ” จากคำว่าม่วนมือ หมายถึงต่อสู้พินกันอย่างสนุกมือ ถูกยกมาใช้ในการต่อสู้ของฝ่ายพระวอซึ่งช่วยขับเน้นภาพไพร่พลฝ่ายพระวอและเน้นย้ำภาพแทนวีรบุรุษ

การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน โดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด “กองทัพพระวอฆ่าทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษเหลือแต่คนชี้ย่านโตนน้ำแล่นหนี” ฝ่ายพระวอฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ตายราวห้าพันเศษเหลือคนที่ขลาดกลัวกระโดดลอยข้ามแม่น้ำโขง กองทัพของเวียงจันทน์หนีตายเนื่องจากเสียกลศึก นอกจากนี้ยังนำเสนอการมีกำลังใจที่เข้มแข็งของไพร่พลฝ่ายพระวอพระตา จากตัวบทที่ว่า “เป็นที่อัศจรรย์แท้หนองบัวลุ่มภูชีได้เป็นเมืองใหญ่ ผูกหมู่พวกไพร่น้อยใจกล้าแก่งกัน” ซึ่งเน้นย้ำความมีกำลังใจที่เข้มแข็งนำเสนอผ่านไพร่พลโดยมีพระวอเป็นผู้นำที่เป็นดั่งขวัญกำลังใจและเป็นตัวอย่างผู้นำที่กล้าหาญแก่ไพร่พลที่พร้อมต่อสู้เพื่อชัยชนะ “อันว่าสองนายย่านเปลือยโตนตะลิ่ง” จากตัวบทที่ยกมาเป็นการกล่าวถึงการหนีเอาตัวรอดของแม่ทัพเวียงจันทน์ที่ไม่เหลือแม้กระทั่งเสื้อผ้าถือเป็นการพ่ายแพ้อย่างหมดสภาพของแม่ทัพเวียงจันทน์ นอกจากนี้พระวอยังถูกยกย่องจากคำเรียกขานในความเป็นแม่ทัพผู้ยิ่งใหญ่ว่า “พระวอแม่ทัพหลวง” จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการขับเน้นภาพวีรบุรุษซึ่งนำเสนอผ่านพระวอในมุมมองของไทย

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

จัดเสร็จแล้ว

ตกปีกซ้าย

เอากันเข้า

เสียงโห่ฮ้อง

บางฟองถือดาบกล้า

คะโยงฟันตัด

लगคนถือดาบกล้า

บางคนถือขวานเพชร

लगคนมีแต่ไม้

ดั่งตุ่มตาม

นายกองคุมพวก

ขวาล้อมพาบกัน

พันแทงสับไขว่

ดั่งกิ่งฟิงเพื่อน

กำแกว่งสองมือ

ดั่งคนกลางไม้

กำแกว่งสองมือ

ไล่ฟันทั้งฟ้า

สามเหลี่ยมกุมตี

มีนันสะเทือนพื้น

ฝูงช้างม้า	แตกตื่นตกใจ
ตึงตังปบ	เหยียบคนเสียดัง
ฝ้ายวากองทัพกำ	เวียงจันทน์สตุ้งตั้น
จักว่าดินและฟ้า	พังคว่าใช่การ
อลหนเอ้า	วนกันคือใส่จ่อ
อยู่ห่างพวกกำฟ้า	พินเล่นม่วนมื่อ
...เมื่อนั้นเมืองแสนพร้อม	เมืองจันทน์แม่ทัพใหญ่
เสียดลศึก	แตกกระบวนเพม้าง
สองนายย่าน	บปเป็องโตนฝั่ง
ลอยข่วมน้ำ	ของเป็องสะแม้งตาย
พวกพระวอฆ่า	เวียงจันทน์ห้าพันเศษ
เหลือแต่คนขี้ยาน	โตนน้ำเล่นหนี
นับแต่ซุลมุนฆ่า	พินกันจนสว่าง
คั้นฮุ้งเข้า	หนีลี้ลือกไกล
พระวอให้	บัญชาการนับตรวจ
ก็หากยังอยู่พร้อม	เพรียงหน้าบตาย
เป็นที่อัศจรรย์แท้	หนองบัวลุ่มภูมิโชค
ฝูงไพร่น้อย	ใจกล้าเก่งกัน...

ปรีชา พินทอง (2530: 20-21)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้ศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองเมืองหนองคายในอดีตในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีมีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับ เมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอพร้อมบรรยายการต่อสู้ที่มีการจัดไพร่พลทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาอย่างพร้อมเพรียงกัน ดังจะเห็นได้จากตัวบทว่า “ตักปีกซ้ายขวาล้อมพาบกัน” ซึ่งกล่าวถึงการเข้าล้อมโจมตีทัพเวียงจันทน์ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอลักษณะการเข้าต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอพระตาอย่างกล้าหาญว่า “เอากันเข้าพันแทงลับไขว่เสียดงโหยงดั่งก้องฟุ้งเพือน” จากตัวบทกล่าวถึงลักษณะการใช้อาวุธของมีคมต่อสู้ดังจะเห็นได้จากการใช้คำว่า “พันแทงให้ลับไขว่” เพื่อให้ผู้อ่านได้สัมผัสถึงอารมณ์การต่อสู้พลันให้เกิดจินตนาการ จากการเลือกใช้คำว่า “เสียดงโหยงดั่งก้องฟุ้งเพือน” ว่ามีการต่อสู้ที่ดุเดือดจนเกิดเสียงดังจนสิ้นสะเทือน นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังใช้คำว่า “บาง, ลาง” ใช้ประกอบคำนามเพื่อให้อธิบายความหมาย ดังนี้

“บางพ่องถือดาบกล้ากำแกว่งสองมือ” บ้างถือดาบแกว่งไวสองมือ

“लगคนถือดาบกล้ากำแกว่งสองมือ” บางคนถือดาบกล้าจะเห็นว่าผู้ประพันธ์ไม่ได้ใช้คำ ว่าดาบที่มีความหมายว่าดาบธรรมดาแต่ใช้คำว่า “ดาบกล้า” เพื่อชี้ให้เห็นถึงความคมความมีพลัง ความกล้าที่สื่อถึงพระวอแม่ทัพ

“लगคนถือขวานเพชรไล่ฟันทั้งฟ้าว” บางคนถือขวานเพชรไล่ฟันอย่างรีบเร่ง คำว่า ขวานเพชร ผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นลักษณะของขวานที่แข็งแกร่งประดุจเพชรเพื่อขับเน้นความ แข็งแกร่งของอาวุธฝ่ายพระวอ “लगคนมีแต่ไม้สามเหลี่ยมภูมิ” บางคนถือค้อนสามเหลี่ยมไล่ตี

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้โวหารอุปมาเปรียบเทียบการใช้อาวุธต่อสู้ ดังตัวบทว่า “คะโยงฟันตัดตั้งคนถางไม้” จากคำว่า “ตั้งฟันถางไม้” และมีการขยายอาการฟันที่มีการกระโดดโดย จะเห็นได้จากคำว่า “คะโยง” นอกจากนี้มีการใช้โวหารอุปลักษณ์ซึ่งเป็นการกล่าวถึงสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่ง หนึ่งโดยที่ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่ามีการต่อสู้ที่ดุเดือดและโกลาหล เหมือนใส่จ่อ จากตัวบทที่กล่าวว่า “อลหนเข้าวนกันคือใส่จ่อ” ใส่จ่อเป็นของกระด้างสานด้วยตอกไม้ไผ่ เป็นช่องยาวม้วนเป็นวงกลมใช้ในการเลี้ยงตัวหนอนไหม นอกจากนี้ยังมีโวหารอุปลักษณ์เปรียบเทียบ ว่าการต่อสู้เสมือนดินและฟ้าถล่มทลายซึ่งผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอลักษณะการสู้รบของฝ่าย เวียงจันทน์ที่มีความไม่พร้อมและผิดพลาดในการทำสงคราม ดังตัวบทว่า “จักว่าดินและฟ้าพังคว่ำไซ่ การ” นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอว่า เป็นการต่อสู้ที่ได้เปรียบและง่ายด้ายโดยจะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “อยู่ห่างพวกกั้วที่ฟันเล่นม่วนมือ” จากคำว่าม่วนมือ หมายถึงการฟันคู่ต่อสู้อย่างสนุกมือซึ่งช่วยขับเน้นภาพไพร่พลฝ่ายพระวอ

การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน โดยที่ไพร่พล หนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด “พวกพระวอฆ่าเวียงจันทน์ห้าพันเศษ เหลือแต่คนขี้ยานโดน น้ำแล่นหนี” กองทัพพระวอฆ่าฟันเข้าศึกฝ่ายเวียงจันทน์ตายราวห้าพันคนและคนที่พลาดกลัวกระโดด ลอยข้ามแม่น้ำโขงหนีตาย ซึ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่านอกจากพระวอจะเป็นผู้มีชัยชนะในการรบแล้ว ยังสร้างความหวาดกลัวให้กับไพร่พลทางฝ่ายเวียงจันทน์ประดุจเป็นการข่มขวัญกำลังใจของคู่ต่อสู้ดัง จะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “สองนายย่านบเปื่องโดนฝั่ง” เป็นการนำเสนอความหวาดกลัวของไพร่พล ฝ่ายเวียงจันทน์ “พระวอให้บัญชาการนับตรวจก็หากยังอยู่พร้อมเพรียงหน้าบ่ตาย” จากตัวบทกล่าวถึง ไปร่พลฝ่ายพระวอไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอความมีกำลังใจที่ดีมี ความกล้าหาญของไพร่พลจากการมีแม่ทัพที่กล้าหาญคือพระวอ โดยจะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “เป็นที่ อัศจรรย์แท้หนองบัวลุ่มภูมิใช่คนผู้ไพร่บ่อยใจกล้าแก๊งกัน” จากตัวอย่างตัวบททั้งหมดที่ยกมาจากร เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการขับเน้นภาพวีรบุรุษ ซึ่งนำเสนอผ่านการนำทัพของพระวอใน มุมมองของไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...จัดเสลาดีถ้วน

ตกปีกซ้าย

เอากันเข้า

ฟังแต่เสียงโห่ฮ้อง

บางฟ่องถือดาบกล้า

คะโยงฟันตัด

กลางคนถือดาบกล้า

กลางคนถือขวานเพชร

กลางคนมีแต่ค้อน

ฟังเสียงดังค้อนต้าม

ฝูงช้างม้า

ตั้งต้างปบแล่น

ฝ่ายว่ากองทัพกำม

จักว่าดินแลฟ้า

อลหลเอ้า

อยู่ท่ามกลางพี

เมื่อนั้น เมืองแสนพร้อม

รู้ว่าเสียพลศึก

สองนายย้าน

เชือกก็ลอยข้ามน้ำ

พวกพระวอฆ่า

เหลือแต่คนขี้ย้าน

ตั้งแต่ตะลุมบอน

คันท้าสู้แจ้งแล้ว

เมื่อนั้นพระวอให้

ฝูงไพร่น้อย

นายกองจึงคุมพวก

ขวารอบกายกัน

ฟันแทงสับไขว่

สะเทือนพื้นผิ่เพื่อน

กำแกว่งสองมือ

ดั่งหมู่คนถางไม้

กำแกว่งสองมือ

ไล่ฟันทั้งฟ้า

แลไม้สามเหลี่ยมกุมตี

หมิ่นน้สสะเทือนพื้น

ก็แตกตื่นตกใจ

เหยียบคนเสียงอั้ง

เวียงจันทน์สะดุ้งตื่น

ฟังขว่มาก็ใส่การ

วนกันคือใส่จ่อ

ฟันเล่นม่วนมือ แท้แล้ว

เมืองจันแม่ทัพใหญ่

แตกขบวนเพม้าง

ปบเบื่องโตนตลิ่ง

ของเบื่องสะแม้งตาย

ทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ

โตนน้ำแล่นหนี

ฆ่าฟันกันจนสว่าง

ศึกก็เสีียงขาดมือแท้แล้ว

บัญชาการนับตรวจ

พลกล้าหมู่กำลัง

ก็ปมไผ่ล้ม

พากันยังพร้อม

เป็นที่อัครรรยแท้

ฝูงหมู่พวกไพร่น้อย

ตายกลางกองทัพใหญ่

เพียงหน้าปลีกตาย

หนองบัวลุ่มภูมีชัยใหญ่

ใจก็กล้าแก่งกัน...

(อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 93))

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้ศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองเมืองหนองคายในอดีตในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณมีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอ พร้อมบรรยายการต่อสู้ว่ามีการจัดไพร่พลทั้งชายและชวอย่างพร้อมเพรียง ดังจะเห็นได้ดังตัวบทว่า “ตกปีกซ้ายขวารอบกายกัน” จากตัวบทกล่าวถึงการเข้าล้อมโจมตีทัพเวียงจันทน์ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอลักษณะการเข้าต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอพระตาว่า “เอากันเข้าฟันแทงสับไขว่ฟังกแต่เสียงโห้อ้องสะเทือนพื้นผั่งเพื่อน” จากตัวบทกล่าวถึงลักษณะการใช้อาวุธของมีคมต่อสู้จากการใช้คำว่า “ฟันแทงให้สับไขว่” เพื่อให้ผู้อ่านได้สัมผัสถึงอารมณ์การต่อสู้ปล้นให้เกิดจินตนาการจากการเลือกใช้คำว่า “สะเทือนพื้นผั่งเพื่อน” ว่ามีการต่อสู้ที่ดุเดือดจนเกิดเสียงดังจนสั่นสะเทือน และประพันธ์ยังใช้คำว่า “บาง, ลาง” ประกอบเพื่อให้อธิบายความหมายดังนี้

“บางพ่องถือดาบกล้ากำแกว่งสองมือ” บางถือดาบแกว่งไวสองมือ

“ลางคนถือดาบกล้ากำแกว่งสองมือ” บางคนถือดาบ หอก แหลม หลาว จะเห็นว่าผู้ประพันธ์ไม่ได้กล่าวดาบที่มีความหมายว่าดาบธรรมดาแต่มีการใช้คำว่า “ดาบกล้า” เพื่อพยายามสื่อให้เห็นถึงความคม ความมีพลังที่กล้าหาญที่สะท้อนไปถึงพระวอผู้เป็นแม่ทัพ

“ลางคนถือขวานเพชรไล่ฟันทั้งฟ้า” บางคนถือขวานเพชร ไล่ฟันทั้งอย่างรีบเร่ง คำว่าขวานเพชร ผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นลักษณะของขวานที่แข็งแกร่งประดุจเพชรเพื่อขับเน้นความแข็งแกร่งของอาวุธฝ่ายพระวอ “ลางคนมีแต่ค้อนแลไม้สามเหลี่ยมมุกดี” บางคนถือค้อนสามเหลี่ยมโล่ตี

นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้โวหารอุปมาเปรียบเทียบการใช้อาวุธต่อสู้ว่า “คะโยงฟันตัดดังหมู่คนถางไม้” จากคำว่า “ดังคนฟันถางไม้” และมีการขยายลักษณะการฟันที่มีการกระโดด โดยจะเห็นได้จากคำว่า “คะโยง” นอกจากนี้มีการใช้โวหารอุปลักษณ์ซึ่งเป็นการกล่าวสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยที่ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพเหมือนมีการต่อสู้ที่ดุเดือดโกลาหลเหมือนใส่จ่อ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “อลหลเอ้าวานกันคือใส่จ่อ” ซึ่งใส่จ่อเป็นลักษณะของกระดิ่งสานด้วยตอกไม้ไผ่ทำเป็นช่องขดยาวเป็นวงกลมใช้ในการเลี้ยงตัวหนอนไหม ทั้งนี้มีการโวหารอุปลักษณ์

เปรียบเทียบว่าการต่อสู้เสมือนดินและฟ้าถล่มทลายซึ่งผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอลักษณะการสู้รบของฝ่ายเวียงจันทน์ที่มีความไม่พร้อมและผิดพลาดในการทำสงคราม “จักว่าดินแลฟ้าพังช่วยก็ไล่การ”

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการต่อสู้ของไพร่พลฝ่ายพระวอว่าเป็นการต่อสู้ที่ได้เปรียบและง่ายด้วยโดยจะเห็นได้ดังตัวบทที่ว่า “อยู่ทางคนกำมที่พื้นเลน่ม่วนมือ” จากคำว่าม่วนมือ หมายถึง การฟันคู่ต่อสู้อย่างสนุกมือถูกยกมาใช้ในการต่อสู้ของฝ่ายพระวอซึ่งช่วยขับเน้นภาพไพร่พลฝ่ายพระวอในทางยกย่อง เหตุการณ์ครั้งนี้ยังกล่าวถึงการนำทัพของพระวอที่สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน โดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิต “พวกพระวอฆ่าทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ เหลือแต่คนขี้ยานโตนน้ำแล่นหนี” ฝ่ายพระวอฆ่าเวียงจันทน์ตายราวห้าพันเศษ เหลือคนที่ขลาดกลัวกระโดดลอยข้ามแม่น้ำโขงกลับเวียงจันทน์ กองทัพของเวียงจันทน์หนีตายเนื่องจากเสียกลศึก มีการกล่าวถึงไพร่พลฝ่ายพระวอว่าไม่มีคนเสียชีวิตแต่อย่างใด ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ก็บ่มีไผ่ล้มตายกลางกองทัพใหญ่ พวกกันยังพร้อมเพียงหน้าบ่ถึกตาย...สองนายย่านบบเบื่องโตนตลิ่ง” จากตัวบทที่ยกมาเป็นการกล่าวถึงการหนีเอาตัวรอดของแม่ทัพเวียงจันทน์ที่ไม่เหลือแม่กระทั้งเสื้อผ้า เป็นการพ่ายแพ้อย่างหมดสภาพของแม่ทัพเวียงจันทน์ จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมาจากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการขับเน้นภาพวีรบุรุษ ซึ่งนำเสนอผ่านการนำทัพของพระวอ

จากเหตุการณ์เหตุการณ์ที่พระวอพระदानำทัพต่อสู้ศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต ในกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 เรื่องกล่าวคือทั้งเรื่องเล่าของไทยและลาวพบว่ามี การนำเสนอเหตุการณ์เดียวกันมีรายละเอียดการนำเสนอเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันคือการกล่าวถึงพระวอพระदानในเชิงยกย่องซึ่งขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษ นอกจากนี้จากเหตุการณ์ดังกล่าวยังสื่อให้เห็นถึงว่าทั้งไทยและลาวมีการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์เพื่อขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระदान

2) เหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก โดยมีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอที่นำไพร่พลออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์ที่มีจำนวนไพร่พลมากกว่าฝ่ายพระวอ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการต่อสู้ที่กล้าหาญของแม่ทัพ

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...คันทว่าสั่งน้องแล้ว

ถือดาบมัน

พากันเข้า

เสียงสนั่นพื้น

อุมคะลุมเต๋น

คุมรีพลโดยฮีบ

ชาวชัยชูคน

พันแทงฮ้องโห่

ดินฟ้าฟุ้งเฟือน

คะโยงพันชินช่วย

พลก้ำพูน	เหลือสู้แล้วแตกคืน
หลุ่มเข้าค่าย	อัดประตูดันช่อง
พระวอพาริพล	ฝ่าฟันถางไถ้
ตัดประตูเข้า	เพพังสมประโยชน์
พากันตามเข้าค่าย	ฟันฆ่าช่วยชิน
แม่ทัพก้ำ	เวียงจันทน์คุมพวก
สองฝ่ายสู้	ลายง้าวเข้าฟัน
แล้วแต่เข้า	พองายจนฮอดค้ำ...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 17)

จากเหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก มีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่นำไพร่พลออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์ที่มีจำนวนไพร่พลมากกว่า ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพพระวอผู้เป็นแม่ทัพว่าพาไพร่พลบุกโจมตีทัพเวียงจันทน์ว่า “พระวอพาริพลฝ่าฟันถางไถ้” จากตัวบทมีการใช้คำว่า “ฝ่าฟันถางไถ้” เพื่อชี้ให้ผู้อ่านเห็นภาพการใช้อาวุธเข้าต่อสู้ฟันฆ่ากันเหมือนกับการถางป่า นอกจากนี้ยังมีการใช้โวหารอุปมาอุปไมยเพื่ออธิบายเปรียบเทียบโดยการกล่าวถึงการต่อสู้มีเสียงดังสะเทือนฟ้าดิน ดังตัวบทว่า “เสียงสนั่นพื้นดินฟ้าฟังก้องเพ็ญ” ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังได้บอกลักษณะการต่อสู้ต่างจากตัวบทดังต่อไปนี้ “พากันเข้าฟันแทงฮ้องโห้...อุมคะลุมเต้นคะโยงฟันชินช่วย...หลุ่มเข้าค่ายอัดประตูดันช่อง” จากตัวบทที่ยกมา จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการต่อสู้ส่วนใหญ่ว่ามีการใช้อาวุธของมีคมในการต่อสู้ดังจะเห็นได้จากมีการนำเสนอคำว่า ฟัน, แทง นอกจากนี้ยังมีการปิดประตูค่ายเพื่อต่อสู้ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอให้เห็นการต่อสู้ของทั้งฝ่ายว่ามีการต่อสู้กันจากเช้าจนถึงค่ำดังตัวบทว่า “แล้วแต่เข้าพองายจนฮอดค้ำ” พร้อมทั้งชี้ให้เห็นชั้นเชิงที่ได้เปรียบในการรบของไพร่พลฝ่ายพระวอว่า “พระวอพาริพลฝ่าฟันถางไถ้ตัดประตูเข้าเพพังสมประโยชน์พากันตามเข้าค่ายฟันฆ่าช่วยชิน” นอกจากนี้ยังได้นำเสนอการสู้รบที่เสียเปรียบของไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ว่า “พลก้ำพูนเหลือสู้แล้วแตกคืน” จากตัวบทแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์กล่าวด้วยน้ำเสียงที่เป็นฝ่ายพระวอพระตาโดยจะเห็นได้จากคำว่า “พลก้ำพูน” ซึ่งหมายถึงเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการต่อสู้ที่กล้าหาญของแม่ทัพพระวอ ซึ่งเป็นการกล่าวถึงการสู้รบในเชิงยกย่องว่ามีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่ช่วยขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษในมุมมองของไทย

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

คอม่าบรววนแล้ว

ถือน้ำมัน

พากันเข้า

เสียงสนั่นก้อง

กุ่มกันฆ่า

พลก้ำพุ้น

หลบเข้าค่าย

พระวอคุมรีพล

ตัดปีกตุเข้า

พากันนำเข้าค่าย

ฝ่ายแม่ทัพก้ำ

สองต่อสู

แล้วแต่เข้า

คุมรีพลโดยด่วน

ขวายครบมือ

พันแทงฮ้องโห่

ดินฟ้าฟุ้งเฟือน

คะโยงฟันขึ้นไขว่

เหลือสู้แล้วแตกคืน

ปิดปีกตุตันช่อง

ผ่าฟันถางไ้

เพพังสมประโยชน์

ฟันฆ่าไขว่ขึ้น

เวียงจันทน์คุมพวก

ลายง้าวดาบเขน

พองายฮอดค้ำ

ปริชา พิณทอง (2530: 69-70)

เหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอที่นำไพร่พลออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์ที่มีจำนวนไพร่พลมากกว่าฝ่ายพระวอ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพพระวอผู้เป็นแม่ทัพว่าพาไพร่พลบุกโจมตีทัพเวียงจันทน์ว่า “พระวอคุมรีพลผ่าฟันถางไ้” จากตัวบทมีการใช้คำว่า “ผ่าฟันถางไ้” เพื่อชี้ให้เห็นภาพการใช้อาวุธเข้าต่อสู้ฟันฆ่ากัน เหมือนกับการกลางป่า นอกจากนี้ยังมีการใช้โวหารอุปมาอุปไมยเพื่ออธิบายเปรียบเทียบโดยการกล่าวเป็นนัยให้เข้าใจจากตัวบทว่า “เสียงสนั่นก้องดินฟ้าฟุ้งเฟือน” ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังได้บอกลักษณะการต่อสู้ต่างจากตัวบทดังต่อไปนี้ “พากันเข้าพันแทงฮ้องโห่...กุ่มกันฆ่าคะโยงฟันขึ้นไขว่...หลบเข้าค่ายปิดปีกตุตันช่อง” จากตัวบทที่ยกมาจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการต่อสู้ส่วนใหญ่ว่ามีการใช้อาวุธของมีคมในการต่อสู้ดังจะเห็นได้จากคำว่า ฟัน, แทง นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอให้เห็นการต่อสู้ของทั้งฝ่ายเวียงจันทน์และหนองบัวลุ่มภูว่าการต่อสู้กันจากเช้าจนถึงค่ำดังตัวบทว่า “แล้วแต่เข้าพองายฮอดค้ำ” พร้อมทั้งชี้ให้เห็นชั้นเชิงที่ได้เปรียบในการรบของไพร่พลฝ่ายพระวอว่า “พระวอคุมรีพลผ่าฟันถางไ้ตัดปีกตุเข้าเพพังสมประโยชน์พากันนำเข้าค่ายฟันฆ่าไขว่ขึ้น” นอกจากนี้ยังได้นำเสนอการสู้รบที่เสียเปรียบของไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ว่า “พลก้ำพุ้นเหลือสู้แล้วแตกคืน” จากตัวบทแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์กล่าวด้วยน้ำเสียงที่เป็นฝ่ายพระวอพระตาโดยจะเห็นได้จากคำว่า “พลก้ำพุ้น”

ซึ่งหมายถึงเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการต่อสู้ที่กล้าหาญของแม่ทัพพระวอ ซึ่งเป็นกรกล่าวถึงการสู้รบในเชิงยกย่องว่ามีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่ช่วยขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษในมุมมองของไทย

จากตัวอย่างที่ยกมาถือเป็นเหตุการณ์การต่อสู้ที่มีความโดดเด่นของการต่อสู้ระหว่างหนองบัวลุ่มภูกับเวียงจันทน์ จากการศึกษาจากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้ศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองเมืองหนองคายในอดีต มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ ในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่ามีการนำเสนอเหตุการณ์การต่อสู้ที่มีความคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังพบว่าในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลุ่มภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีการเล่าเหตุการณ์ที่พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำทัพออกรับมือกับเวียงจันทน์ที่สนามรบเมืองจำปาสัก โดยมีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระวอที่นำไพร่พลออกรับมือกับศึกเวียงจันทน์ที่มีจำนวนไพร่พลมากกว่าฝ่ายพระวอ เนื่องจากเนื้อหาในเอกสารทั้ง 2 ฉบับ มีการกล่าวถึงรายละเอียดของเหตุการณ์การต่อสู้จนถึงการสร้างเมืองอุบลราชธานีทั้งนี้การต่อสู้ทั้งสองเหตุการณ์พบว่า มีการใช้กลวิธีทางภาษาเกี่ยวกับการใช้โวหารภาพพจน์ นำเสนอเหตุการณ์และขับเน้นบางข้อความเพื่อสร้างความกระตือรือร้นและทำให้เกิดภาพในใจผู้อ่าน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงการสู้รบของฝ่ายพระวอและไพร่พลในเชิงยกย่องเป็นการเน้นย้ำให้เห็นภาพวีรบุรุษในมุมมองของไทย ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ปรากฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวด้วยเหตุผลที่ว่าฝ่ายลาวต้องการนำเสนอเฉพาะเรื่องราวของพระวอพระตาที่ดำเนินเรื่องมาถึงบ้านคู้ บ้านแกโดยไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของเมืองอุบลราชธานี ทั้งนี้อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยและลาวมีการกลวิธีเล่าเรื่องภายใต้แนวคิดรัฐชาติ

4.2.1.4 เหตุการณ์การชนะศึก

เหตุการณ์ที่มีความโดดเด่นเกี่ยวกับการชนะศึกของพระวอพระตาพบว่า ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์โดยการชนช้าง (ยุทธหัตถี) ซึ่งมีรายละเอียดที่กล่าวถึงความเป็นทหารกล้าของพระวอในการบังคับช้างต่อสู้กับอุปราชจนสามารถเอาชนะได้ แสดงถึงความกล้าหาญในการรบที่สมเกียรติโดยมีช้างเป็นพาหนะ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังตั้งข้อสังเกตว่าเหตุการณ์การสู้รบเกี่ยวกับการชนช้างมีความคล้ายคลึงกับเหตุการณ์การทำยุทธหัตถีของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา คือ สมเด็จพระนเรศวร ซึ่งเป็นที่สนใจและเป็นที่ยกย่องในวงนักวิชาการไทย ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อย่างไรก็ตามนอกจากเหตุการณ์การชนะศึกด้วยการชนช้างแล้ว ยังมีเหตุการณ์การชนะศึกเหตุการณ์อื่น ๆ ที่ช่วยเน้นย้ำให้เห็นภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง มีรายละเอียดของแต่ละเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์การสู้รบกับเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต มีรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กล่าวถึงการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน โดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิต ในเหตุการณ์ยังกล่าวถึงว่า กองทัพของเวียงจันทน์หนีตาเนื่องจากเสียกลศึก จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์การชนะศึกที่มีความโดดเด่นซึ่งช่วยขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษ

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภู

...เมื่อนั้น เมืองจันทน์พร้อม

รู้ว่าเสียกลศึก

อันว่าสองนายข้าน

เขือกก็ลอยข่มน้ำ

กองทัพพระวอฆ่า

เหลือแต่คนขี้ข้าน

ยังแต่ข่มข่มฆ่า

คั้นว่าอยู่แจ่งแล้ว

เมื่อนั้น พระวอแม่ทัพหลวง

ก็มีคนล้มตาย

พากันยังอยู่พร้อม

เป็นที่อัศจรรย์แท้

ฝูงหมู่พวกไพร่น้อย

เมืองแสนแม่ทัพใหญ่

แตกมุ่นวายพลต้อ

เปลือยโตโดนตลิ่ง

ของกว้างสะแม้งตาย

ทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ

โดนน้ำแล่นหนี

พินกันจนสว่าง

ศึกก็เสียงขาดมือ แท้แล้ว

ให้ตรวจพลคนกล้า

กลางกองแม่ทัพใหญ่

เพรียงหน้าบ่ถึงตาย

หนองบัวลุ่มภูซีได้เป็นเมืองใหญ่

ใจกล้าเก็งกัน...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภู: 5)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีตในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลุ่มภู มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ การนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน โดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด ดังตัวบทว่า “กองทัพพระวอฆ่าทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษเหลือแต่คนขี้ข้านโดนน้ำแล่นหนี” จากตัวบทที่ยกมา กล่าวถึงการต่อสู้ของพระวอว่าฝ่ายพระวอฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ตายราวห้าพันเศษ ส่วนคนที่พลาดกลัวกระโดดลอยข้ามแม่น้ำโขง นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพไพร่พลของเวียงจันทน์ว่ามีความฉลาดกลัวจากคำว่า “ขี้ข้าน” ซึ่งเป็นการลดทอนภาพลักษณ์ของไพร่พลเวียงจันทน์ขณะที่กล่าวถึงไพร่พลฝ่ายพระวอในเชิงยกย่องเชิดชู นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอภาพแม่ทัพเวียงจันทน์ในลักษณะของผู้

พ่ายแพ้ว่า “อันว่าสองนายย่านเปลือยโตโดนดลิ่ง” จากตัวบทที่ยกมาเป็นการกล่าวถึงการหนีเอาตัวรอดของแม่ทัพเวียงจันทน์ที่ไม่เหลือแม่กระทั่งเสื้อผ้าเป็นการพ่ายแพ้อย่างหมดสภาพของแม่ทัพเวียงจันทน์ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังมีการนำเสนอเหตุการณ์การสู้รบของกองทัพของเวียงจันทน์ที่มีการหนีตายเนื่องจากเสียกลศึกให้กับฝ่ายพระวอ นอกจากนี้ยังนำเสนอภาพผู้ชนะศึกตั้งตัวบทที่ว่า “เป็นที่อัศจรรย์แท้หนองบัวลำภูซีได้เป็นเมืองใหญ่ ผูกหมู่พวกไพร่น้อยใจกล้าแก่งกัน” จากตัวบทเป็นการเน้นย้ำความเป็นผู้มีชัยชนะที่ถูกนำเสนอผ่านไพร่พลโดยมีพระวอเป็นผู้นำที่เป็นดั่งขวัญกำลังใจและเป็นตัวอย่างความกล้าหาญแก่ไพร่พลที่พร้อมต่อสู้ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอภาพการชนะศึกของพระวอจากคำเรียกขานในความเป็นแม่ทัพผู้ยิ่งใหญ่ว่า “พระวอแม่ทัพหลวง” ซึ่งมักจะปรากฏข้อความดังกล่าวมาจากการได้ชัยชนะและเป็นทหารผู้กล้า จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพวีรบุรุษผู้ชนะ ซึ่งนำเสนอผ่านพระวอในมุมมองของไทย

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...เมื่อนั้นเมืองแสนพร้อม

เสียกลศึก

สองนายย่าน

ลอยข่มน้ำ

พวกพระวอฆ่า

เหลือแต่คนขี้ยาน

นับแต่ซุลมุนฆ่า

คั่นชั่งเข้า

พระวอให้

ก็หากยังอยู่พร้อม

เป็นที่อัศจรรย์แท้

ฝูงไพร่น้อย

เมืองจันทน์แม่ทัพใหญ่

แตกกระบวนแพ้วาง

บปเป็องโตนฝั่ง

ของเป็องสะแม้งตาย

เวียงจันทน์ห้าพันเศษ

โตนน้ำแล่นหนี

พันกันจนสว่าง

หนีลี้หลีกไกล

บัญชาการนับตรวจ

เพรียงหน้าป๋ตาย

หนองบัวลุ่มภูมีโชค

ใจกล้าแก่งกัน...

ปรีชา พิณทอง (2530: 20-21)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีต ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ ในการนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคน โดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากตัวบทว่า “พวกพระวอฆ่าเวียงจันทน์ห้าพันเศษเหลือแต่คนขี้ยานโตนน้ำแล่นหนี” จากตัวบทที่ยกมา

กล่าวถึงการต่อสู้ของพระวอว่าฝ่ายพระวอฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ตายราวห้าพันเศษ เหลือคนที่ขลาดกลัวกระโดดลอยข้ามแม่น้ำโขง นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพไพร่พลของเวียงจันทน์ว่ามีความขลาดกลัวจากคำว่า “ซี้ย่วน” ซึ่งเป็นการลดทอนภาพลักษณ์ของไพร่พลเวียงจันทน์ขณะที่กล่าวถึงไพร่พลฝ่ายพระวอในเชิงยกย่องเชิดชู นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอภาพแม่ทัพเวียงจันทน์ในลักษณะของผู้พ่ายแพ้ว่า “สองนายย่านปบเปื่องโตนฝิ่ง” จากตัวบทที่ยกมาเป็นการกล่าวถึงการหนีเอาตัวรอดของแม่ทัพเวียงจันทน์ที่ไม่เหลือแม้กระทั่งเสื้อผ้าเป็นการพ่ายแพ้อย่างหมดสภาพของแม่ทัพเวียงจันทน์ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอเหตุการณ์การสู้รบของกองทัพของเวียงจันทน์ว่ามีการหนีตายเนื่องจากเสียกลศึกให้กับฝ่ายพระวอ นอกจากนี้ยังนำเสนอภาพผู้ชนะศึกดังตัวบทที่ว่า “เป็นที่อัศจรรย์แท้หนองบัวลุ่มภูมิโซค ผุงไพร่น้อยใจกล้าเก็งกัน” จากตัวบทเป็นการเน้นย้ำความเป็นผู้มีชัยชนะที่ถูกนำเสนอผ่านไพร่พลโดยมีพระวอเป็นผู้นำที่เป็นดั่งขวัญกำลังใจและเป็นตัวอย่างความกล้าหาญแก่ไพร่พลที่พร้อมต่อสู้ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอภาพการชนะศึกของพระวอว่าไพร่พลทั้งหลายยังอยู่พร้อม “พระวอให้บัญชาการนับตรวจจึกหากยังอยู่พร้อมเพรียงหน้าบ่ตาย” จากตัวบทเป็นการนำเสนอชัยชนะที่ดูเกินจริง การต่อสู้ในครั้งนี้ไพร่พลฝ่ายพระวอว่าไม่มีใครได้รับบาดเจ็บล้มตายแต่อย่างใด จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพวีรบุรุษผู้ชนะซึ่งนำเสนอผ่านพระวอในมุมมองของไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...เมื่อนั้น เมืองแสนพร้อม

ฮู้ว่าเสียพลศึก

สองนายย่าน

เขือกก็ลอยข้ามน้ำ

พวกพระวอฆ่า

เหลือแต่คนซี้ย่วน

ตั้งแต่ตะลุมบอน

คินว่าฮู้แจ้งแล้ว

เมื่อนั้นพระวอให้

ผุงไพร่น้อย

ก็ปมีไผล้ม

พากันยังพร้อม

เป็นที่อัศจรรย์แท้

ผุงหมู่พวกไพร่น้อย

เมืองจันแม่ทัพใหญ่

แตกขบวนเพม้าง

ปบเปื่องโตนตลิ่ง

ของเปื่องสะแม้งตาย

ทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ

โตนน้ำแล่นหนี

ฆ่าฟันกันจนสว่าง

ศึกก็เสียงขาดมือแท้แล้ว

บัญชาการนับตรวจ

พลกล้าหมู่กำลัง

ตายกลางกองทัพใหญ่

เพียงหน้าบ่ถึกตาย

หนองบัวลุ่มภูมิชัยใหญ่

ใจก็กล้าเก็งกัน...

เหตุการณ์ที่พระวอพระตาชนะศึกเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ที่สนามรบบริเวณที่ตั้งเมืองหนองคายในอดีตในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำทัพของพระวอสู้รบกับเมืองแสน เมืองจันทน์แม่ทัพเวียงจันทน์ ซึ่งการนำทัพของพระวอครั้งนี้สามารถฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ได้ราว 5 พันคนโดยที่ไพร่พลหนองบัวลุ่มภูไม่มีการเสียชีวิตแต่อย่างใด ดังตัวบทว่า “พวกพระวอฆ่าทางเวียงจันทน์ห้าพันเศษ เหลือแต่คนชี้ย่านโตนน้ำแล่นหนี” จากตัวบทที่ยกมากล่าวถึงการต่อสู้ของพระวอว่าฝ่ายพระวอฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ตายราวห้าพันเศษ เหลือคนที่ขลาดกลัวกระโดดลอยข้ามแม่น้ำโขง นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพไพร่พลของเวียงจันทน์ที่มีความขลาดกลัวจากข้อความว่า “ชี้ย่าน” ซึ่งเป็นการลดทอนภาพลักษณ์ของไพร่พลเวียงจันทน์ขณะที่กล่าวถึงไพร่พลฝ่ายพระวอในเชิงยกย่องเชิดชู นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอภาพแม่ทัพเวียงจันทน์ในลักษณะของผู้พ่ายแพ้ว่า “สองนายย่านรบเบื้องตลิ่ง” จากตัวบทที่ยกมาเป็นการกล่าวถึงการหนีเอาตัวรอดของแม่ทัพเวียงจันทน์ที่ไม่เหลือแม้กระทั่งเสื้อผ้าเป็นการพ่ายแพ้อย่างหมดสภาพของแม่ทัพเวียงจันทน์ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังมีการนำเสนอเหตุการณ์การสู้รบของกองทัพของเวียงจันทน์ที่มีการหนีตายเนื่องจากเสียกลศึกให้กับฝ่ายพระวอ นอกจากนี้ยังนำเสนอภาพผู้ชนะศึกดังตัวบทที่ว่า “เป็นที่อัศจรรย์แท้หนองบัวลุ่มภูมีชัยใหญ่ ผุงหมู่พวกไพร่น้อยใจก็กลัวแก่กัน” จากตัวบทเป็นการเน้นย้ำความเป็นผู้มีชัยชนะที่ถูกนำเสนอผ่านไพร่พลโดยมีพระวอเป็นผู้นำที่เป็นดั่งขวัญกำลังใจและเป็นตัวอย่างความกล้าหาญแก่ไพร่พลที่พร้อมต่อสู้ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอภาพการชนะศึกของพระวอจากบท “พระวอให้บัญชาการนับตราจฝูงไพร่น้อยพลกล้าหมู่กำลัง ก็บมีไหล้มตายกลางกองทัพใหญ่ พวกเขายังพร้อมเพียงหน้าบ่ถึกตาย” เป็นการนำเสนอชัยชนะที่ดูเกินจริงในการต่อสู้ครั้งนี้ของไพร่พลฝ่ายพระวอว่าไม่มีใครได้รับบาดเจ็บล้มตายแต่อย่างใด จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพวีรบุรุษผู้ชนะซึ่งนำเสนอผ่านพระวอในมุมมองของลาว

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับเหตุการณ์การชนะศึกดังกล่าวในเรื่องเล่าทั้งไทยและลาวมีการนำเสนอเหตุการณ์เดียวกันซึ่งมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันโดยมีสาระสำคัญที่กล่าวถึงชัยชนะของพระวอพระตา อาจกล่าวได้ว่าในเหตุการณ์การชนะศึกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระตาในมุมมองของไทยและลาว

2) เหตุการณ์การสู้รบกับเวียงจันทน์ครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภูโดยการนำทัพโดยพระวอ ได้พาไพร่พลตีฝ่าทัพหน้าของเวียงจันทน์จับเมืองแสน เมืองจันทน์ผู้เป็นแม่ทัพมาฆ่าเสียทำให้ไพร่พลเวียงจันทน์เสียขวัญกำลังใจ การได้ชัยชนะดังกล่าวคลี่คลายมาจากการชนะศึกครั้งแรกจากเหตุการณ์การวางแผนการรับมือกับศึกเวียงจันทน์ด้วยความรอบคอบรัดกุมของพระวอพระตา เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพผู้ชนะที่ช่วยขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษ

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...พระก็คุมทหารเข้า

จับเอาได้เมืองแสน

บให้ยังอยู่ได้

เมื่อนั้น รี้พลกล้า

เหตุว่าเสียผู้เฒ่า

เขาก็อลหม่นตัน

ใจเสียบ่อาจยัง

มีแต่พระวอฆ่า

ฝ่าวงกอนหน้า

เมืองจันแม่ทัพใหญ่

ฟันฆ่ามอดชีวัง

เวียงจันทน์แตกตื่น

ใจตั้งก็เหล่าพัง

หลบคีนทางเก่า

พลตื่นแตกคีน

ฟันตายชินช่วย...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 8)

เหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบกับเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภูในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู พระวอเป็นแม่ทัพนำทัพด้วยความกล้าหาญตีฝ่าวงกอนหน้าของเวียงจันทน์จนถึงตัวแม่ทัพแล้วจับแม่ทัพฆ่าเสีย ผู้ประพันธ์ได้ให้รายละเอียดของการชนะศึกดังจะเห็นได้ดังตัวบทว่า “พระก็คุมทหารเข้าฝ่าวงกอนหน้า” จากตัวบทผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระวอว่ามีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่คุมไพร่พลตีฝ่าวงกอนหน้าของทัพเวียงจันทน์แล้วกล่าวถึงการเข้าจับแม่ทัพเวียงจันทน์คือเมืองแสน เมืองจันว่า “จับเอาได้เมืองแสนเมืองจันแม่ทัพใหญ่บให้ยังอยู่ได้ฟันฆ่ามอดชีวัง” จากตัวบทกล่าวถึงพระวอฆ่าเมืองแสน เมืองจันแม่ทัพเวียงจันทน์ จะเห็นได้ว่าการใช้คำไวพจน์เพื่อย้ำให้เห็นการตายของแม่ทัพเวียงจันทน์ว่า “ฟันฆ่ามอดชีวัง” หมายถึงการฟันฆ่าจนเสียชีวิต “มีแต่พระวอฆ่าฟันตายชินช่วย” จากตัวบทชี้ให้เห็นว่าพระวอผู้เป็นแม่ทัพได้ฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ล้มตายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ไพร่พลเวียงจันทน์เมื่อรู้ว่าแม่ทัพเสียชีวิตแล้วก็เกิดรู้สึกเสียขวัญกำลังใจเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ดังตัวบทที่ว่า “รี้พลกล้าเวียงจันทน์แตกตื่นเหตุว่าเสียผู้เฒ่าใจตั้งก็เหล่าพัง” จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการชนะศึกจากความกล้าหาญของผู้นำและการมีขวัญกำลังใจที่ดีของไพร่พลซึ่งเป็นมุมมองของฝ่ายไทย

เรื่องประวัติเมืองหนองบัวลำภู

...พระวอเจ้า

เมืองแสนหลบบ่มม

เมืองจันเจ้า

บให้ช้า

รี้พลเบื่อง

ใจกระสันตันเข้าใส่

คมจ้าวปายคอ

จับมาฟันฟาด

พระวอฆ่ามอดชีวัง

เวียงจันทน์แตกตื่น

เหตุว่าเสียผู้เค้
 เขาก็อลหนฟ้า
 ใจเสียบ่ออาจยัง
 กองพระวอฆ่า
 นับบได้

ใจเศร้าตั้งบ่ฟัง
 หลบคีนทางเก่า
 พลตื่นแตกคีน
 ฟันตายเหลืออ่าน
 เหลือลั่นอเนกนอง...
 ปรีชา พิณทอง (2530: 28)

จากเหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบกับเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี พระวอเป็นแม่ทัพนำทัพด้วยความกล้าหาญตีฝ่ากองทัพหน้าของเวียงจันทน์จนถึงตัวแม่ทัพแล้วจับแม่ทัพฆ่าเสีย ผู้ประพันธ์ได้ให้รายละเอียดของการชนะศึกว่า “พระวอเจ้าใจกระสันตื่นเช้าใส่” จากตัวบทผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระวอว่ามีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวถึงขั้นกระหายในการสงครามโดยการฝ่ากองทัพหน้าของเวียงจันทน์ แล้วกล่าวถึงการเข้าจับแม่ทัพเวียงจันทน์คือเมืองแสน เมืองจัน “เมืองแสนหลบบ่มีคมง้าวปายคอกเมืองจันเจ้าจับมาพันฟาด บให้เข้าพระวอฆ่ามอดชีวัง” จากตัวบทกล่าวถึงพระวอฆ่าเมืองแสนโดยการใช้ง้าวฟันที่คอ ส่วนเมืองจันก็ถูกฆ่าตายโดยการฟันด้วยง้าวเช่นกัน จะเห็นได้ว่ามีการใช้คำไวพจน์เพื่อย้ำให้เห็นการตายของแม่ทัพเวียงจันทน์ว่า “ฟันฆ่ามอดชีวัง” ซึ่งหมายถึงการฟันฆ่าจนเสียชีวิต “กองพระวอฆ่าฟันตายเหลืออ่าน” จากตัวบทชี้ให้เห็นว่าพระวอผู้เป็นแม่ทัพได้ฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ล้มตายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ไพร่พลเวียงจันทน์เมื่อรู้ว่าแม่ทัพเสียชีวิตแล้วก็เกิดรู้สึกเสียขวัญกำลังใจเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ดังตัวบทที่ว่า “รู้พลเบื้องเวียงจันทน์แตกตื่นเหตุว่าเสียผู้เค้ใจเศร้าตั้งบ่ฟัง” จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการชนะศึกจากความกล้าหาญของผู้นำและการมีขวัญกำลังใจที่ดีของไพร่พลซึ่งขับเน้นภาพแทนวีรบุรุษจากมุมมองของไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารใบลาน

...เมื่อนั้นพระวอเจ้า

เมืองแสนหลบบ่มี

เมืองจันเจ้า

บให้อยู่ซ้ำ

ฝูงหมู่วีรพลเมือง

เหตุว่าเสียผู้เค้

เขาก็หันหลังเข้า

ใจเสียบ่ออาจยัง

ใจกระสันตื่นเช้าใส่

คมง้าวปายคอก

จับเอามาพันฟาด

พระวอฆ่ามอดชีวัง

เวียงจันทน์ก็แตกตื่น

ใจเศร้าตั้งบ่ฟัง

ฟ้าวหลบคีนทางเก่า

พลตื่นก็แตกคีน

กองพระวอฆ่าฟันตาย

เหลือคณา

อ่านเหลือล้น

อเนกนอง...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 101-102)

เหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบกับเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ พระวอเป็นแม่ทัพนำทัพด้วยความกล้าหาญตีฝាកองทัพหน้าของเวียงจันทน์จนถึงตัวแม่ทัพแล้วจับแม่ทัพฆ่าเสีย ผู้ประพันธ์ได้ให้รายละเอียดของการชนะศึก ดังจะเห็นได้ดังตัวบทว่า “พระวอเจ้าใจกระสันเดินเข้าไล่” จากตัวบทผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระวอว่ามีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวถึงขั้นกระหายสงครามโดยการฝีกกองทัพหน้าของเวียงจันทน์แล้วกล่าวถึงการเข้าจับแม่ทัพเวียงจันทน์คือเมืองแสน เมืองจันทว่า “เมืองแสนหลบบ่มมคมง้าวปายคอ เมืองจันทเจ้าจับเอามาฟันฟาดบ่ให้อยู่ช้า พระวอฆ่ามอดชีวิต” จากตัวบทกล่าวถึงพระวอฆ่าเมืองแสนโดยการใช้ง้าวฟันที่คอ ส่วนเมืองจันทก็ถูกฆ่าตายโดยการฟันด้วยง้าวเช่นกัน จะเห็นได้ว่าการใช้คำไวพจน์เพื่อย้ำให้เห็นการตายของแม่ทัพเวียงจันทน์ว่า “ฟันฆ่ามอดชีวิต” ซึ่งหมายถึงการฟันฆ่าจนเสียชีวิต “กองพระวอฆ่าฟันตายเหลือคณา” จากตัวบทชี้ให้เห็นว่าพระวอผู้เป็นแม่ทัพได้ฆ่าไพร่พลเวียงจันทน์ล้มตายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ไพร่พลเวียงจันทน์เมื่อรู้ว่าแม่ทัพเสียชีวิตแล้วก็เกิดรู้สึกเสียขวัญกำลังใจเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ดังตัวบทที่ว่า “ฝูงหมูรีพลเมืองเวียงจันทน์ก็แตกตื่น เหตุว่าเสียผู้เค้าวใจคร่ำตั้งบ่ฟัง” จากตัวบทในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการชนะศึกจากความกล้าหาญของผู้นำและการมีขวัญกำลังใจที่ดีของไพร่พล

จากเหตุการณ์ที่พระวอเป็นแม่ทัพสู้รบกับเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 2 ที่สนามรบหนองบัวลุ่มภู ซึ่งนำเสนอเหตุการณ์ผู้ชนะศึกในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับทั้งเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยและลาวมีการนำเสนอเหตุการณ์เดียวกันสะท้อนให้เห็นการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการชนะศึก

3) เหตุการณ์ที่พระวอนำทัพออกต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเหตุการณ์เดียวกันกับเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองหนองบัวลุ่มภูที่มีเนื้อหาพ้องกัน มีรายละเอียดที่กล่าวถึงความป็นทหารกล้าของพระวอ ในการบังคับช้างเพื่อต่อสู้กับอุปราชจนสามารถเอาชนะได้ แสดงถึงความกล้าหาญในการรบที่สมเกียรติโดยมีช้างเป็นพาหนะ นอกจากนี้ยังได้มีการเหตุเรื่องเชื่อมโยงกับเมืองอุบลราชธานี

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู

...พระวอเห็นดีเต็มที

เจ้าก็ขึ้นขี่ช้าง

แล้วจึงคุมไพร่น้อย

สองฝ่ายพันแทงฆ่า

เจ้าอุปราษยับได้

พระวอเห็นเต็มที

สองก็ถอยข้างเข้า

ข้างต่อข้าง

ข้างพลายพระวอไว้

ข้างอุปราษเสียที

พระวอก็ลุกขึ้นถือง้าว

พระวอจับหอกได้

อุปราษยับได้

เสียทีนายกองทัพ

ตั้งตนคะเนไว้

ตัวพลายจากาคดเครื่อง

ให้ตีต้อนควบชิง

ตีกันเสียงสนั่น

ไล่ช้างเข้าฝ่าวง

ก็หลีกถอยขับช้าง

ชิงชนข้างต่อ

แทงงัดต่องา

ขีดคางในก็เปิด

จนซีลัมเกือกไป

เงียดฟันควาญช้างที่เดียวคอขาด

แทงเจ้าผู้อยู่เชื่อน

ก็พลาดท่าต๋อออก

ขาดซีวังเดียววนั้น...

(พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 11)

จากเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราษแม่ทัพของเวียงจันทน์ครั้งที่ 3 ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภูได้นำเสนอการชนะศึกด้วยความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว จากการที่พระวอชนข้างต่อสู้กับอุปราษเวียงจันทน์จนสามารถฆ่าแม่ทัพได้ ทั้งนี้มีการนำเสนอภาพวีรบุรุษทหารผู้กล้าผ่านพระวอ จากการนำเสนอทักษะการควบคุมช้างและกำกับไพร่พลในการรบว่า “เจ้าก็ขึ้นขี่ช้างตัวพลายจากาคดเครื่อง แล้วจึงคุมไพร่น้อยให้ตีต้อนควบชิง” ดังตัวบทกล่าวถึงพระวอผู้เป็นผู้นำทัพ โดยการควบคุมช้างพร้อมกำกับไพร่พลเข้าต่อสู้กับเวียงจันทน์เป็นสามารถ มีการเลือกใช้คำว่า “ตีต้อนควบชิง” ซึ่งเป็นลักษณะของการควบบังคับสัตว์ใหญ่ในการชิงชัย “สองฝ่ายพันแทงฆ่าตีกันเสียงสนั่น” ทั้งสองฝ่ายใช้อาวุธต่อสู้กันอย่างเต็มกำลัง “พระวอลุกขึ้นถือง้าวเงียดฟันควาญช้างที่เดียวคอขาด” เมื่อสบโอกาสพระวอใช้ของง้าวฟันลงที่คอกควาญช้างที่เดียวจนคอขาด “พระวอจับหอกได้แทงเจ้าผู้อยู่เชื่อน” แล้วพระวอก็จับหอกแทงเข้าที่ลำตัวของอุปราษเวียงจันทน์จนถึงแก่ความ จากตัวอย่างข้างต้นที่ยกมาจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้พยายามนำเสนอการต่อสู้ของพระวอในเชิงยกย่องโดยจะสังเกตได้จากการมีลูกกล่อลูกชนในการบังคับช้างที่เหนือกว่าแม่ทัพเวียงจันทน์ นอกจากนั้นยังมีความชำนาญในการใช้อาวุธ ดังจะเห็นได้หลังจากที่พระวอใช้ง้าวฟันควาญช้างสำเร็จ ในรายละเอียดที่ต่อเนื่องกันนั้น

พระวอได้จับหอกแทงอุปราชบนหลังช้างจนเสียชีวิต อาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำชัยชนะที่ขบเน้นภาพแทนวีรบุรุษในมุมมองของไทย

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พระวอเห็นเป็นการ

ขึ้นขี่ช้าง

คุมพลหาญ

สองหาญเข้า

อุปราชจับได้

พระวอหวนเห็นเบื่อง

สองท้าวไสเสือกเข้า

พลายสารช้าง

ช้างต่อช้าง

พลายโง่พระวอไ้

ช้างอุปราชฮับได้

พระวอซ้ำ

พระวอเห็นแมนแม้ง

เอาดาบฟันควาญช้าง

คะลาดจับหอกได้

อุปราชฮับได้

เสียทีนายกองทัพ

ตั้งตนคะเนไว้

พลายโง้งคาดเครื่อง

ด้อยตีตันต้อน

ฟันแทงเสียงสนั่น

ไสช้างเข้าผ่าวง

เชิงดีไสช้างคววน

ชนช้างต่องา

ตกมันทั้งคู่

ชนงั้แกว่งงา

ชนสารถือส่วงต่อ

เลยล้มเกือกไป

แทงนำตามไล่

ไสช้างส่งเถิง

ทีเดียวคอขาด

แทงเจ้าผู้อยู่เซ็น

เสียท่าต้ออก

ขาดชีวังเดียนั้น...

ปรีชา พิณทอง (2530: 42-43)

เหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ครั้งที่ 3 ได้นำเสนอการชนะศึกด้วยความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว จากการที่พระวอชนช้างต่อสู้กับอุปราชเวียงจันทน์จนสามารถฆ่าแม่ทัพได้ ทั้งนี้มีการนำเสนอภาพวีรบุรุษทหารผู้กล้าผ่านพระวอ จากการนำเสนอทักษะการควบคุมช้างและกำกับไพร่พลในการรบดังนี้

“ขึ้นขี่ช้างพลายโง้งคาดเครื่อง” พระวอกระโดดขึ้นขี่ช้างชื่อพลายโง้ง ซึ่งประดับด้วยเครื่องตกแต่งและอาวุธ

“พลายโง้งพระวอไ้ชนสารถือส่วงต่อ” พลายโง้งจัดช้างอุปราชเวียงจันทน์

“พระวอเห็นแมนแม้งไสช้างส่งเถิง” พระวอไสช้างเข้าประชิดช้างอุปราช

“พระวอหวนเห็นเบื่องเชิงดีไสข้างด่วน” พระวอเห็นชั้นเชิงข้างศัตรูจึงไส
ข้างเข้าต่อสู้

จากตัวบทกล่าวถึงพระวอผู้เป็นผู้นำทัพโดยการควบคุมช้างพร้อมกำกับไพร่พลเข้าต่อสู้กับเวียงจันทน์เป็นสามารถว่า “คุณพลหาญต่อยตีต้นต้อน” มีการเลือกใช้คำว่า “ต่อยตีต้นต้อน” จากตัวบทเป็นลีลาการใช้ภาษาในการสัมผัสอักษรเพื่อให้เห็นลักษณะการควบคุมช้างและไพร่พลต่อสู้ ซึ่งเป็นลักษณะของการควบคุมบังคับสัตว์ใหญ่ในการชิงชัย “สองหาญเข้าฟันแทงเสียงสนั่น” ทั้งสองฝ่ายใช้อาวุธต่อสู้กันอย่างเต็มกำลัง “พระวอเห็นแมนแมนไสข้างส่งเถิงเอาดาบฟันควานข้างที่เดียวคอกขาด” เมื่อสบโอกาสพระวอใช้ของ้าวฟันลงที่คอควานข้างที่เดียวจนคอกขาด “คะลาดจับหอกได้แทงเจ้าผู้อยู่เซ็น” แล้วพระวอก็จับหอกแทงเข้าที่ลำตัวของอุปราชเวียงจันทน์จนถึงแก่ความตาย จากตัวอย่างข้างต้นที่ยกมาจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้พยายามนำเสนอการต่อสู้ของพระวอในเชิงยกย่องโดยจะสังเกตได้จากการมีลูกต่อลูกชนในการบังคับช้างที่เหนือกว่า นอกจากนั้นยังมีความชำนาญในการใช้อาวุธ ดังจะเห็นได้หลังจากที่พระวอใช้ของ้าวฟันควานข้างเสร็จในรายละเอียดที่ต่อเนื่องกันนั้นพระวอได้จับหอกแทงอุปราชบนหลังข้างจนเสียชีวิต อาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำชัยชนะที่ขบั่นภาพแทนวีรบุรุษในมุมมองของไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...พระวอเห็นเป็นการ

ก็จึงขึ้นขี่ช้าง

แล้วจึงคุมทวยหาญ

สองหาญเข้า

เจ้าอุปราชจึงบ่ได้

พระวอเหลียวเห็นเบื่อง

ด่วนด่วนท้าวใส่เค็กเข้า

อันว่าพลายพิช้าง

สุดแต่ข้างต่อข้าง

พลายโง้งพระวอโง้ง

ข้างอุปราชจึงบ่ได้

พลายพระวอซ้ำ

พระวอเห็นแมนแมน

เอาดาบฟันควานข้าง

ดังกลคะเนไว้

พลายโง้งโตคาคเครื่อง

ออกต่อตีต้นต้อน

ฟันแทงกันเสียงสนั่น

ไสข้างเข้าผ่าวง

เชิงดีไสข้าง

ชนข้างต่อขา

ตกว่ามันทั้งคู่

ก็ชนโง้งแกว่งงา

ขวิดชนถือส่างต่อ

เลยล้มเกือกไป

แทงนำตามไล่

ก็ไสข้างส่งเถิง

ที่เดียวจนคอกขาด

คะลาดจับหอกได้

อุปราชฮับปได้

เสี้ยที่นายกองทัพ

เลยแพงเจ้าผู้อยู่เขื่อน

พระลาด (พลาด) ท่าต๋ากอก

ขาดซีวังเดียนั้น...

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 116-117)

เหตุการณ์ที่พระวอนำทัพต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพของเวียงจันทน์ครั้งที่ 3 ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณได้นำเสนอการชนะศึกด้วยความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวจากการที่พระวอชนช้างต่อสู้กับอุปราชเวียงจันทน์จนสามารถฆ่าแม่ทัพได้ ทั้งนี้มีการนำเสนอภาพวีรบุรุษทหารผู้กล้าผ่านพระวอจากการนำเสนอทักษะการควบคุมช้างและกำกับไพร่พลในการรบดังนี้

“จึงขึ้นขี่ช้างพลายโง้งโตคาดเครื่อง...คุมทวยหาญออกต่อสู้ตีต้นต้อน” พระวอกระโดดขึ้นขี่ช้างชื่อพลายโง้ง ซึ่งประดับด้วยเครื่องตกแต่งและอาวุธ พร้อมทั้งคุมไพร่พลผู้กล้าออกต่อสู้

“พลายโง้งพระวอโง้งวัดชนถือส่วงต่อ” พลายโง้งจัดช้างอุปราชเวียงจันทน์

“พระวอเห็นแมนแมงก็ไล่ช้างส่งเถิง” พระวอไล่ช้างเข้าประชิดช้างอุปราช

“พระวอหวนเห็นเบื่องเชิงดีไล่ช้างด่วน” พระวอเห็นชั้นเชิงช้างศัตรูจึงไล่ช้างเข้าต่อสู้

“พลายพระวอข้า้แทงนำตามไล่” ช้างพลายของพระวอใช้งาไล่แทงช้างอุปราช

เวียงจันทน์

จากตัวบทกล่าวถึงพระวอผู้เป็นผู้นำทัพโดยการควบคุมช้างพร้อมกำกับไพร่พลเข้าต่อสู้กับเวียงจันทน์เป็นสามารถมีการเลือกใช้คำว่า “ต่อสู้ตีต้นต้อน” ซึ่งเป็นลักษณะของการควบคุมบังคับสัตว์ใหญ่ในการชิงชัย “สองหาญเข้าฟันแทงกันเสียดสนั่น” ทั้งสองฝ่ายใช้อาวุธต่อสู้กันอย่างเต็มกำลัง “เอาดาบฟันความขี้ช้างที่เดียวจนคอขาด” เมื่อสบโอกาสพระวอใช้ของงาวฟันลงที่คอความขี้ช้างที่เดียวจนคอขาด “คะลาดจับหอกได้เลยแพงเจ้าผู้อยู่เขื่อน อุปราชฮับปได้พระลาดท่าต๋ากอก” แล้วพระวอก็จับหอกแทงเข้าที่ลำตัวของอุปราชเวียงจันทน์จนถึงแก่ความตายจากตัวอย่างข้างต้นที่ยกมาจะเห็นว่าผู้ประพันธ์ได้พยายามนำเสนอการต่อสู้ของพระวอในเชิงยกย่องโดยจะสังเกตได้จากการมีลูกต่อลูกชนในการบังคับช้างที่เหนือกว่า นอกจากนั้นยังมีความชำนาญในการใช้อาวุธ ดังจะเห็นได้หลังจากที่พระวอใช้งาวฟันความขี้ช้างเสร็จ รายละเอียดที่ต่อเนื่องกันนั้นพระวอได้จับหอกแทงอุปราชบนหลังช้างจนเสียชีวิต ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำชัยชนะที่ขบั่นแน่นภาพแทนวีรบุรุษในมุมมองของลาวที่นำเสนอภาพวีรบุรุษของพระวอพระตาเหมือนกันกับฝ่ายไทยแต่ไม่มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ของการเกิดเมืองอุบลราชธานีซึ่งชี้ให้เห็นการนำเสนอภาพวีรบุรุษของพระวอพระตาภายใต้แนวคิดรัฐชาติ

4.2.2 เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนกบฏ

เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนกบฏ คือ การถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้คัดค้านที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครอง ผู้ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างและไม่ต้องการอยู่ภายใต้กฎระเบียบของของผู้ปกครอง ซึ่งพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ มีการให้ความหมายว่าเป็น “กบฏ” ผ่านน้ำเสียงของเวียงจันทน์ ซึ่งถูกนำเสนอจาก เหตุการณ์ผู้คัดค้านทรยศ เหตุการณ์การอพยพ เหตุการณ์การแพ้ศึก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.2.1 เหตุการณ์การคัดค้านทรยศ

เหตุการณ์การคัดค้านทรยศ คือ ผู้ที่คัดค้านไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของกษัตริย์ ซึ่งภาพผู้ทรยศเป็นหัวข้อย่อยของภาพแทนกบฏที่ปรากฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ โดยได้กล่าวถึงว่าพระตาไม่ยอมถวายลูกให้เป็นมหาดเล็กและนางสนมตามที่กษัตริย์เวียงจันทน์ต้องการ แล้วอพยพมาสร้างเมืองใหม่ที่หนองบัวลุ่มภู การขนานนามผู้คัดค้านทรยศดังกล่าวถูกให้ความหมายผ่านน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์ ที่ได้กล่าวถึงว่าพระวอพระตาเป็นผู้คัดค้านทรยศต่อราชสำนักเวียงจันทน์ มีรายละเอียดจากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์ที่พระตาได้รับสาสน์ที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ มีเนื้อความกล่าวว่า กษัตริย์เวียงจันทน์ต้องการลูกพระตาไปเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจต่อพระตาเป็นอย่างมา ทำให้คิดจะเตรียมอพยพออกจากเวียงจันทน์ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุให้ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏจากน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการกลายเป็นกบฏของพระวอพระตา

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลำภู

...บัดนี้ บุตรราชเจ้า

เหตุใดจึงขึ้นมาข่มเหง

คั้นจ๊กคิดต่อสู้

เกรงจักเสียไพร่น้อย

ควรกุมไพร่น้อย

ได้ทงแทนแทนเมือง

เอาลูกกูไปเกลี้ย

กำลังกูก็ยังอ่อน

เมืองบ้านขิมูนวาย

หนีไปให้พันเขตแดนเวียง...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินี้เมืองหนองบัวลำภู: 1)

จากเหตุการณ์ที่พระตาได้รับสาสน์ที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ต้องการลูกพระตาไปเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง มีการนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับท่าทีและการกระทำของพระวอพระตาที่เวียงจันทน์ได้นิยามความเป็นกบฏ จากรายละเอียดดังต่อไปนี้ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอท่าทีของพระตาว่ามีความรู้สึกคัดค้านต่อความต้องการของกษัตริย์เวียงจันทน์ ด้วยเหตุผลที่พระตารักและห่วงลูกมาก จากตัวอย่างข้อความที่กล่าวว่า “เหตุใดจึงชิม่าข่มเหงเอาลูกกูไปเกลี้ย” ภายหลังจากขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วพระตากล่าวว่าเหตุใดกษัตริย์เวียงจันทน์จึงจะข่มเหงตนและลูก ซึ่งผู้ประพันธ์ได้ให้รายละเอียดของน้ำเสียงพระวอที่รู้สึกต่อการส่งสาสน์มาขอลูกของตนจากกษัตริย์เวียงจันทน์ด้วยคำว่า “ข่มเหง” นอกจากนี้ถ้อยคำที่พระตาได้เอ่ยออกมาเพื่อแสดงความเป็นพ่อคือ “ลูกกู” ด้วยท่าทีและน้ำเสียงดังกล่าวที่แสดงออกมาแสดงให้เห็นถึงแรงต่อต้านที่เกิดขึ้นจากความต้องการของกษัตริย์เวียงจันทน์และได้กล่าวต่ออีกว่า “คันจักคิดต่อสู้อำลึงกูก็ยงอ่อนเกรงจักเสียไพร่น้อยเมืองบ้านชิม่นวาย” จากตัวบทระบุว่าหากพระตาขึ้นต่อสู้อกับเวียงจันทน์ในเวลานี้ก็เกรงจะเป็นอันตรายต่อครอบครัวและไพร่พลที่ตนปกครองและสมควรที่จะพาไพร่พลและครอบครัวหนีออกจากเวียงจันทน์ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “ควรกูคุมไพร่น้อยหนีไปให้พ้นเขตแดนเวียง” จากตัวบทที่ยกมาพระตาคิดวางแผนที่จะอพยพครอบครัวและไพร่พลหนีไปให้พ้นเขตเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวที่ยกมาจะเห็นได้ว่าพระตามีท่าทีที่ไม่พอใจต่อคำสั่งของกษัตริย์เวียงจันทน์อย่างชัดเจนทำให้คิดจะเตรียมอพยพออกจากเวียงจันทน์ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ลูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏจากน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการกลายเป็นกบฏผู้คัดค้านทรยศที่ในมุมมองของไทย

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...บัดนี้บุตรราชท้าว

ทรงแห่นแทนเมือง

เหตุใดชิม่าขอเอา

ลูกกูไปเกลี้ย

คำนี้เคืองใจแท้

คือไฟลามลุก

เหื่อแตกหน้า

โคคร้าวอาบหลัง

อดสาตั้ง

กลอยมโนบปาก

อูกอ้งเ้า

ปานค้อนตอยหัว

คันจักคิดต่อสู้อ

กำลังกูยงอ่อน

เกรงจักเสียไพร่น้อย

เมืองบ้านม่นวาย

กูจักคุมพวกพ้อง

ที่อยู่ในแขวง

หนีไปไกล

จากแดนเมืองนี้...

ปรีชา พิณทอง (2530: 5)

จากเหตุการณ์ที่พระตาได้รับสาสน์ที่ส่งมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ต้องการลูกพระตาไปเป็นมหาดเล็กและนางสนมในวัง มีการนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับท่าทีและการกระทำของพระวอพระตาที่เวียงจันทน์ได้นิยามความเป็นกบฏ จากรายละเอียดดังต่อไปนี้ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอท่าทีของพระตาว่ามีความรู้สึกคัดค้านต่อความต้องการของกษัตริย์เวียงจันทน์ ด้วยเหตุผลที่พระตารักและห่วงลูกมาก จากตัวอย่างข้อความที่กล่าวว่า “เหตุใดจึงมาขอเอาลูกกูไปเกลี้ย” ภายหลังจากขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วพระตากล่าวว่าเหตุใดกษัตริย์เวียงจันทน์จึงจะข่มเหงตนและลูก ซึ่งผู้ประพันธ์ได้ให้รายละเอียดของน้ำเสียงพระวอที่รู้สึกต่อการส่งสาสน์มาขอลูกของตนจากกษัตริย์เวียงจันทน์ ด้วยคำว่า “ข่มเหง” นอกจากนี้ถ้อยคำที่พระตาได้เอ่ยออกมาเพื่อแสดงความเป็นพ่อคือ “ลูกกู” ด้วยท่าทีและน้ำเสียงดังกล่าวดังที่แสดงออกมาแสดงให้เห็นถึงแรงต่อต้านที่เกิดขึ้นจากความต้องการของกษัตริย์เวียงจันทน์ ในการแสดงให้เห็นท่าทีความไม่พอใจของพระตา ผู้ประพันธ์มีการใช้โวหารอุปมาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นภาพของความไม่พอใจต่อคำสั่งของพระตา โดยการใช้คำว่า “คือ” และ “ปาน” ดังตัวบทที่กล่าวว่า “คำนี้เคืองใจแท้คือไฟลามลุก” จากตัวบทกล่าวถึงความคำสั่งที่ต้องการลูกของพระตาว่าเหมือนดังไฟลวกจนหัวใจ “อุกอึ้งเอาปานค้อนต่อยหัว” เจ็บปวดเหมือนดังเอาค้อนฟาดลงที่หัวของพระตา และได้กล่าวต่ออีกว่า “คืนจักคิดต่อสู้อำลางยังอ่อนเกรงจักเสียไพร่น้อยเมืองบ้านมุ่นวาย” จากตัวบทระบุหากพระตาขึ้นต่อสู้กับเวียงจันทน์ในเวลานี้ ก็เกรงจะเป็นอันตรายต่อครอบครัวและไพร่พลที่ตนปกครอง และสมควรที่จะพาไพร่พลและครอบครัวหนีออกจากเวียงจันทน์ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “กูจักคุมพวกพ้องที่อยู่ในแขวงหนีไปไกลจากแดนเมืองนี้” จากตัวบทที่ยกมาพระตาคิดวางแผนที่จะอพยพครอบครัวและไพร่พลหนีไปให้พ้นเขตเวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวที่ยกมาจะเห็นได้ว่าพระตามีท่าทีที่ไม่พอใจต่อคำสั่งของกษัตริย์เวียงจันทน์อย่างชัดเจน ทำให้คิดจะเตรียมอพยพออกจากเวียงจันทน์ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ลูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏจากน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการกลายเป็นกบฏผู้คัดค้านทรยศ

จากเหตุการณ์ดังกล่าวที่ยกมาพบว่าปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับ ซึ่งกล่าวถึงการเป็นผู้คัดค้านทรยศของพระวอพระตาจากน้ำเสียงของเวียงจันทน์ กล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์ใช้เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นสร้างเป็นปมปัญหาเพื่อเสนอแก่นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเมืองอุบลราชธานี นอกจากนี้ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณไม่ปรากฏการนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจเป็นการหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงเวียงจันทน์ที่กล่าวหาพระวอพระตาว่าเป็นกบฏเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของเวียงจันทน์

2) เหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระราชโองการให้เสนาบดีเรียกกรมไพร่พลทั้งหลาย โดยให้เมืองแสน เมืองจันทน์เป็นแม่ทัพควบคุมไพร่พลหนึ่งหมื่นคนติดตามปราบกบฏพระวอพระตา ซึ่งเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องกับเหตุการณ์การอพยพ จากตัวอย่างเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการคัดค้านทรยศของพระวอพระตาจากน้ำเสียงของกษัตริย์เวียงจันทน์

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู	
...บัดนี้ จักกล่าวก้า	เวียงจันทน์บ้านเก่า ก่อนแล้ว
อันว่าองค์กษัตริย์ไท้	ทรงแทนแทนเมืองหลวง
พระก็ทรงทราบแจ้ง	รหัสเหตุภายหลัง
ว่าพระตาพระวอ	คิดขบถควบคุมครัวต้อน
พระก็คิดโกรธเข้ม	เสียงสะท้อนทั่วโฮง
พระก็มีโองการใช้	เสนาโดยฮีบ
กันว่ามาฮอดแล้ว	จำให้เร่งพล
คือว่าเมืองแสนพร้อม	เมืองจันทน์ไปเป็นคู่
ให้ฮีบควบคุมไพร่น้อย	ประมาณได้หมื่นคน
ให้เร่งไปโดยเร็ว	ฆ่าพระวออย่าไว้...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 4)

จากเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระบรมราชโองการให้เสนาบดีเรียกกรมไพร่พลทั้งหลายเพื่อปราบปรามพระวอพระตาพบว่า มีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการกล่าวหาว่าพระวอพระตาเป็นกบฏ ภายหลังจากที่กษัตริย์เวียงจันทน์ได้รู้ข่าวการอพยพของพระวอพระตา พระองค์ก็ได้ให้ความหมายของการอพยพของพระวอพระตาครั้งนี้ว่าเป็นการคัดค้านทรยศต่อคำสั่งของพระองค์ ดังตัวบทที่ว่า “พระก็ทรงทราบแจ้งรหัสเหตุภายหลังว่าพระตาพระวอคิดขบถควบคุมครัวต้อน” จากตัวบทกล่าวถึงภายหลังที่พระองค์ทรงทราบว่าพระตาพระวอคิดก่อการกบฏควบคุมกองครัวอพยพจากเวียงจันทน์ก็มีท่าทีที่แสดงความโกรธแค้นดังตัวบทว่า “พระก็คิดโกรธเข้มเสียงสะท้อนทั่วโฮง” พระองค์ก็รีบโกรธเสียงสะท้อนไปทั่วห้องพระโรง พร้อมทั้งสั่งเสนาบดีให้รีบนำไพร่พลออกติดตามเพื่อปราบปรามพระวอพระตาว่า “คือว่าเมืองแสนพร้อมเมืองจันทน์ไปเป็นคู่ให้ฮีบควบคุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นคน” จากตัวบทพระองค์มีพระบรมราชโองการให้เมืองแสน เมืองจันทน์เป็นแม่ทัพควบคุมไพร่พลหนึ่งหมื่นคนติดตามปราบกบฏพระวอพระตา “ให้เร่งไปโดยเร็วฆ่าพระวออย่าไว้” จากตัวอย่างในเหตุการณ์ดังกล่าวผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่านอกจากพระวอพระตาจะมีความรู้สึกที่ต่อต้าน

คัดค้านต่อกษัตริย์เวียงจันทน์แล้ว ผู้ประพันธ์ก็ได้นำเสนอคำสั่งและการนิยามการอพยพไพร่พลออกจากเวียงจันทน์ของพระวอพระตาว่า เป็นการก่อกบฏสมควรถูกปราบปราม

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

บัดนี้จักกล่าวเบื่อง

องค์กษัตริย์แจ่มเจ้า

ฮู่เหตุแจ้ง

ว่าพระตาพระวอ

ชนคร้าวข้าม

พระก็โกรธเข้ม

โองการให้

มาฮอดแล้ว

เมืองแสนพร้อม

คุมไพร่น้อย

ให้อีบติดตามฆ่า

ลูกแลเต้า

เวียงจันทน์อนุราช

กรุงกว้างเก่าหลัง

รหัสเหตุมีมา

ควบคุมคร้าวต้อน

ยาโคบฮู่เมื่อ

เสียงสะท้อนทั่วโอง

หาเสนาเฮวฮีบ

เดินให้เร่งพล

เมืองจันทน์ทั้งคู่

ประมาณได้หมื่นปลาย

พระดานายหมู่

เมียฮ้ออย่าเหลือ

ปรีชา พิณทอง (2530: 16-17)

จากเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระบรมราชโองการให้เสนาบดีเรียกกรมไพร่พลทั้งหลายเพื่อปราบปรามพระวอพระตา ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีพบว่า มีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการกล่าวหาว่าพระวอพระตาเป็นกบฏภายหลังที่กษัตริย์เวียงจันทน์ได้รู้ข่าวการอพยพของพระวอพระตาพระองค์ก็ได้ให้ความหมายของการอพยพของพระวอพระตาครั้งนี้ว่าเป็นการคัดค้านทรยศต่อคำสั่งของพระองค์ ดังตัวบทว่า “ฮู่เหตุแจ้งรหัสเหตุมีมาว่าพระตาพระวอควบคุมคร้าวต้อน” จากตัวบทมีใจความว่าภายหลังพระองค์ทรงทราบว่พระตาพระวอคิดก่อกบฏควบคุมกองคร้าวอพยพจากเวียงจันทน์ก็มีท่าทีที่แสดงความโกรธแค้น ดังตัวบทว่า “พระก็โกรธเข้มเสียงสะท้อนทั่วโอง” พระองค์ก็ริ้วโกรธเสียงสะท้อนไปทั่วท้องพระโรง พร้อมทั้งสั่งเสนาบดีให้รับนำไพร่พลออกติดตามเพื่อปราบปรามพระวอพระตา ดังตัวบทว่า “เมืองแสนพร้อมเมืองจันทน์ทั้งคู่คุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นปลาย” พระองค์มีพระบรมราชโองการให้เมืองแสน เมืองจันทน์เป็นแม่ทัพ ควบคุมไพร่พลหนึ่งหมื่นคนติดตามปราบกบฏพระวอพระตาว่า “ให้อีบติดตามฆ่าพระดานายหมู่ลูกแลเต้าเมียฮ้ออย่าเหลือ” จากตัวอย่างในเหตุการณ์ดังกล่าวผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่านอกจากพระวอพระตาจะมีความรู้สึกที่ต่อต้านคัดค้านต่อกษัตริย์เวียงจันทน์แล้ว ผู้ประพันธ์ก็ได้นำเสนอคำสั่งและการนิยาม

ความหมายการอพยพไพร่พลออกจากเวียงจันทน์ของพระวอพระตาว่า เป็นการก่อกบฏสมควรที่จะ ถูกปราบปราม ภาพเหตุการณ์ดังกล่าวในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับเป็นการมองจากมุมมอง ของไทยที่มองว่าพระวอพระตาเป็นกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ		
บัดนี้	จักกล่าวเบื้อง องค์กษัตริย์แจ่มเจ้า ทง (ทรง) ทราบแจ้ง ว่าพระตาพระวอ ชนคร้วข้าม	เวียงจันทน์อนุราช กรุงกว้างเก่าหลัง รหัสเหตุมีมา กับควบคุมคร้วต้อน ยามใดบ่อยู่
เมื่อนั้น	พระก็กริ้วโกรธเข้ม โองการให้	เสียงสะท้อนทั่วโอง หาเสนาโดยฮีบ
คั้นว่า	มาฮอดแล้ว เมืองแสนพร้อม คุมไพร่น้อย ให้ฮีบติดตามฆ่า	ก็เดินให้เหล่า (เร่ง) พล เมืองจันทั้งคู่ ประมาณได้หมื่นปลาย พระดานายหมู่
แล้วจึง	ลูกแลเต้า ขับคร้วต้อน อย่าได้ยั้งอยู่ซ้ำ	เมียช้ำอย่าให้เหลือ คืนมาบ้านเก่า การนี้ซิล่วงไกล แท้แล้ว

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 90)

จากเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์มีพระบรมราชโองการให้เสนาบดีเรียกรวมไพร่พล ทั้งหลายเพื่อปราบปรามในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ พบว่า มีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการกล่าวหาว่าพระวอพระตาเป็นกบฏ ภายหลังจากที่กษัตริย์เวียงจันทน์ได้รู้ข่าวการอพยพของพระวอพระตาพระองค์ก็ได้ให้ความหมายของการอพยพของพระวอพระตาครั้งนี้ว่าเป็นการคิดค้ำทฤษฎต่อ คำสั่งของพระองค์ ดังตัวบทที่ว่า “*ฮู้ว่าพระตาพระวอกับควบคุมคร้วต้อน*” จากตัวบทกล่าวหาว่า ภายหลังจากพระองค์ทรงทราบว่าพระตาพระวอคิดก่อกบฏควบคุมกองคร้วอพยพจากเวียงจันทน์ก็มี ท่าทีที่แสดงความโกรธแค้นว่า “*พระก็กริ้วโกรธเข้มเสียงสะท้อนทั่วโอง*” พระองค์กริ้วโกรธเสียง สะท้อนไปทั่วท้องพระโรง พร้อมทั้งสั่งเสนาบดีให้รีบนำไพร่พลออกติดตามเพื่อปราบปรามพระวอพระ ตา ดังตัวบทที่กล่าวว่า “*เมืองแสนพร้อมเมืองจันทั้งคู่ คุมไพร่น้อยประมาณได้หมื่นปลาย*” จากตัวบท พระองค์มีพระบรมราชโองการให้เมืองแสน เมืองจันเป็นแม่ทัพควบคุมไพร่พลหนึ่งหมื่นคนติดตาม

ปราบกบฏพระวอพระตา จะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “ให้สืบติดตามฆ่าพระตานายหมู่ ลูกแลเต้าเมียชั่วอย่าให้เหลือ” จากตัวอย่างในเหตุการณ์ดังกล่าวผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่านอกจากพระวอพระตาจะมีความรู้สึกที่ต่อต้านคัดค้านต่อกษัตริย์เวียงจันทน์แล้ว ผู้ประพันธ์ก็ได้นำเสนอคำสั่งและการนิยามความหมายการอพยพไพร่พลออกจากเวียงจันทน์ของพระวอพระตาว่าเป็นการก่อกบฏสมควรที่จะถูกปราบปราม จากตัวอย่างในเหตุการณ์ดังกล่าวในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวเป็นเหตุการณ์เดียวกันกับที่ถูกนำเสนอในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องภาพแทนกบฏของพระวอพระตา

3) เหตุการณ์การส่งสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ไปขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นกบฏของพระวอพระตาที่ถูกนิยามโดยเวียงจันทน์ มีการนำเสนอรายละเอียดของเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงแต่ละฉบับดังนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลุ่มภู	
...เมื่อนั้น ราชาเจ้า	ไซคำปนบอก
ว่าบัดนี้ ราชาเจ้า	เวียงจันทน์มีสารบอก
ขอไพร่น้อย	พลกล้าห้าพัน
ไปช้อยกู่เมืองบ้าน	ผาบขบล ว่านา...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลุ่มภู: 4)

จากเหตุการณ์การส่งสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ไปขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู มีการให้รายละเอียดภาพกบฏผู้คัดค้านทรยศในสาส์นที่กษัตริย์ส่งไปยังเมืองเชียงใหม่ ดังนี้ “ขอไพร่น้อยพลกล้าห้าพันไปช้อยกู่เมืองบ้านผาบขบล” จากตัวบทมีการขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่จำนวน 5 พันคนเพื่อปราบปรามพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้ข้อความคำว่า “ขบล” เพื่อนิยามความหมายของการอพยพหลบหนีจากเวียงจันทน์ของพระวอพระตา จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงความเป็นกบฏของพระวอพระตาที่ถูกนิยามด้วยน้ำเสียงของเวียงจันทน์จากมุมมองของไทยที่มองว่าเวียงจันทน์กำลังมีความขัดแย้งทางการเมือง

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...บัดนี้ น้องมีความขัดข้อง

เหตุว่าไพร่พากบ้าน

อพยพย้าย

ขอแก่องค์กษัตริย์ให้

ขอกำลังไพร่น้อย

ห้าพันพร้อม

เป็นกองทัพ

เหลือใจเอ้าอั้ง

ของพุ้นเกิดขบถ

กองคร้วด้้นด้วน หนีแล้ว

ภาดาได้ฮู้เหตุ

พั่นกล้าแก๊งกัน

โยธาแข็งข่ม

ช่อยชูเวียงไว้...

ปรีชา พิณทอง (2530: 48)

จากเหตุการณ์การส่งสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ไปขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภูในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีการให้รายละเอียดภาพกบฏผู้คัดค้านทรยศในสาส์นที่กษัตริย์ส่งไปยังเมืองเชียงใหม่ ดังนี้ “น้องมีความขัดข้องเหลือใจเอ้าอั้งเหตุว่าไพร่พากบ้านของพุ้นเกิดขบถ” จากตัวบทเป็นข้อความที่ถูกลำเสนอในสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ส่งไปเมืองเชียงใหม่ มีการกล่าวอ้างถึงความเป็นเครือญาติระหว่างกันแล้วแจ้งความเป็นมาว่ามีการก่อกบฏเกิดขึ้นที่เวียงจันทน์ “ขอกำลังไพร่น้อยพั่นกล้าแก๊งกันห้าพันพร้อมโยธาแข็งข่มเป็นกองทัพช่อยชูเวียงไว้” จากตัวบทมีการขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่จำนวน 5 พันคนเพื่อช่วยทัพเวียงจันทน์ในการปราบกบฏ จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงความเป็นกบฏของพระวอพระตาที่ถูกลำเอียงด้วยน้ำเสียงของเวียงจันทน์ในมุมมองของไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

อันนี้ สารของน้อง

มาเจริญไมตรี

บัดนี้ น้องก็มีขัดข้อง

เหตุว่า พระพากบ้าน

อภัยพระญาติ

บ่อาจตามตีหลบ

ขอแก่องค์กษัตริย์ให้

ขอกำลังไพร่น้อย

ห้าพันพร้อม

เป็นกองทัพ

ผู้ทงแทนเวียงจันทน์

ฮอดพระอวนองค์อ้าย

เหลือพระทัยเอ้าอั้ง

ของพุ้นเกิดขบถ

กองคร้วด้้นด้วน หนีแล้ว

ควบคุมคืนได้

ญาตาได้ทราบเหตุ

พลกล้าแก๊งกัน

โยธาแข็งข่ม

ช่อยชูเวียงไว้

ความเคื่องข้อง
ช้อยกอบเกื้อ
อย่าได้ขึ้นขัดข้อง
ชูช้อยแก้

ขอขมาเยื้อนยาก
ปางฮ้ายฮืดู บ้างแม่
คำมีตั้งต่อ
การฮ้อนเมื่อพอย (พลอย)

อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 122-123)

จากเหตุการณ์การส่งสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ไปขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู มีการให้รายละเอียดการคัดค้านทรยศในสาส์นที่กษัตริย์ส่งไปยังเมืองเชียงใหม่ ซึ่งผู้ประพันธ์ได้มีวิธีการนำเสนอโดยกล่าวถึงว่าเวียงจันทน์และเชียงใหม่เป็นเครือญาติเดียวกันดังตัวบทที่กล่าวว่า “*สารของน้องผู้ทงแทนเวียงจันทน์มาเจริญไมตรีฮอดพระอวนองค์ฮ้าย*” จากตัวบทที่มีการการลำดับเครือญาติโดยใช้กลวิธีทางภาษาเกี่ยวกับการสัมผัสอักษรคำว่า “*อวนองค์ฮ้าย*” ซึ่งเป็นคำเรียกแทนกษัตริย์เชียงใหม่ และคำว่า “*น้อง*” ใช้เรียกแทนกษัตริย์เวียงจันทน์เพื่อให้ดูสนิทสนมเป็นกันเองมากขึ้น “*ขอกำลังไพร่น้อยพลกล้าเก่งกันห้าพันพร้อมโยธาแข็งข่มเป็นกองทัพช้อยชูเวียงไว้*” จากตัวบทเป็นข้อความที่ถูกนำเสนอในสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ส่งไปเมืองเชียงใหม่มีการกล่าวถึงความเป็นญาติพี่น้องระหว่างกัน แล้วแจ้งความเป็นมาว่ามีการก่อกบฏเกิดขึ้นที่เวียงจันทน์ว่า “*ขอกำลังไพร่น้อยพันกล้าเก่งกันห้าพันพร้อมโยธาแข็งข่มเป็นกองทัพช้อยชูเวียงไว้*” จากตัวบทมีการขอไพร่พลเมืองเชียงใหม่จำนวน 5 พันคน เพื่อช่วยทัพเวียงจันทน์ในการปราบกบฏ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงสัมพันธไมตรีที่เวียงจันทน์จะมีต่อเชียงใหม่ที่จะมีต่อกันในอนาคตข้างหน้า ดังจะเห็นได้จากตัวบทว่า “*ความเคื่องข้องขอขมาเยื้อนยากช้อยกอบเกื้อปางฮ้ายฮืดู*” จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงความเป็นกบฏของพระวอพระตาที่ถูกนิยามด้วยน้ำเสียงของเวียงจันทน์ในมุมมองของลาวที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในเวียงจันทน์ในช่วงเวลานั้น

ทั้งนี้ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ ได้นำเสนอภาพผู้คัดค้านทรยศในเหตุการณ์ที่พระตาไม่ทำตามที่กษัตริย์เวียงจันทน์ต้องการ คือขอลูกพระตาเพื่อมาเป็นมหาดเล็กและเป็นนางสนมในวังในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลุ่มภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิทยาคุณ วัดโนนสว่าง จังหวัดอุดรธานี ได้กล่าวไว้ชัดเจนเกี่ยวกับท่าทีของพระตาที่แสดงออกถึงการคัดค้านต่อกษัตริย์เวียงจันทน์และพร้อมที่แยกตนเป็นอิสระไม่ยอมอยู่ภายใต้ปกครองของเวียงจันทน์อีกต่อไปควรที่จะอพยพไปอยู่ที่อื่น ส่วนในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ปรีชา พิณทอง (2530) ได้นำเสนอการคัดค้านทรยศต่อราชสำนักเวียงจันทน์ในเหตุการณ์ที่พระตาทราบว่ากษัตริย์เวียงจันทน์ต้องการลูกของตนไปเป็นมหาดเล็กและเป็นนางสนม ซึ่งการคัดค้านทรยศใน

เหตุการณ์ดังกล่าวมีความชัดเจนเป็นอย่างมาก พระตาได้แสดงความรู้สึกรู้สึกคัดค้านต่อความต้องการขององค์กษัตริย์ พร้อมได้เตรียมการอพยพไพร่พลเมืองและครอบครัวออกจากเวียงจันทน์

นอกจากนี้จากการกล่าวหาว่าพระวอพระตาเป็นผู้คัดค้านทรยศต่อเวียงจันทน์ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนิยามความหมายของ “กบฏ” ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ได้นำเสนอการคัดค้านทรยศต่อกษัตริย์เวียงจันทน์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินเมืองหนองบัวลำภูได้บรรยายเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ทราบข่าวการอพยพของพระวอพระตา พระองค์กล่าวถึงการอพยพหลบหนีครั้งนี้ว่า เป็นการก่อกบฏ พร้อมทั้งแสดงอาการไม่พอใจต่อการอพยพของพระวอพระตา

จากการนำเสนอภาพผู้คัดค้านทรยศในเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ทราบข่าวการอพยพของพระวอพระตาแล้ว เวียงจันทน์ยังใช้เหตุการณ์การอพยพครั้งนี้สื่อสารกับเชียงใหม่เพื่อขอกำลังไพร่พลมาปราบปราม ซึ่งเนื้อหาบางส่วนในสาส์นที่กษัตริย์เวียงจันทน์กล่าวถึงพระวอพระตาว่าเป็นผู้ก่อกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์ ซึ่งเนื้อความที่บันทึกในสาส์นของกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ส่งถึงเจ้าเมืองเชียงใหม่มีลักษณะโน้มน้าวให้ช่วยเหลือโดยอ้างว่าพระวอพระตาเป็นกบฏ ส่วนในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ก็ได้นำเสนอเหตุการณ์กษัตริย์เวียงจันทน์ส่งสาส์นขอกำลังไพร่พลจากเมืองเชียงใหม่เพื่อปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู ซึ่งเวียงจันทน์ให้เหตุผลของการขอกำลังไพร่พลจากเมืองเชียงใหม่เพื่อมาปราบพระวอพระตาผู้ก่อกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์ ส่วนเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว ได้นำเสนอการคัดค้านทรยศ ในเหตุการณ์ที่กษัตริย์เวียงจันทน์ส่งสาส์นขอกำลังไพร่พลสนับสนุนจากเมืองเชียงใหม่เพื่อปราบปรามพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู โดยกล่าวถึงพระวอพระตาว่าเป็นกบฏจึงขอให้ช่วยส่งไพร่พลมาเสริมกองทัพเพื่อปราบปรามพระวอพระตาเช่นกัน

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมาเกี่ยวกับการนำเสนอเหตุการณ์การคัดค้านทรยศในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่าเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับมีการนำเสนอปัญหาที่ก่อให้เกิดการอพยพของพระวอพระตาจากสาเหตุการขอลูกพระตาของกษัตริย์เวียงจันทน์ซึ่งสะท้อนการรับรู้ในมุมมองของไทยที่มองว่าพระวอพระตาถูกบีบบังคับจากกษัตริย์เวียงจันทน์ ส่วนในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณไม่ปรากฏการนำเสนอเหตุการณ์เดียวกันกันเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยเนื่องจากอาจไม่ต้องการกล่าวถึงภาพลักษณ์ของเวียงจันทน์ด้านลบ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการกลวิธีการนำเสนอผ่านเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพผู้คัดค้านทรยศมีการแฝงแนวคิดเรื่องรัฐชาติของไทยและลาวที่ต่างพยายามมองในมุมมองของตน

4.2.2.2 เหตุการณ์การอพยพ

เหตุการณ์การอพยพ คือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ ขัดต่อคำสั่งของกษัตริย์จึงต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน เรียกว่า ผู้พลัดถิ่น ถือเป็นหนึ่งในภาพที่ถูกนำเสนอเพื่อขบเน้นการเกิดภาพกบฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ภาพผู้พลัดถิ่นที่กล่าวมายังมีความเชื่อมโยงกับภาพผู้คัดค้านทรยศของพระวอพระตาต่อราชสำนักเวียงจันทน์ โดยมีรายละเอียดจากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์ที่พระตาสั่งให้ลูกชายทั้ง 3 คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวทิตพรหมนำคำสั่งจากพระตาแจ้งแก่หัวหน้าไพร่พลแต่ละกลุ่มเพื่อเตรียมตัวอพยพออกจากเวียงจันทน์ โดยให้สำรวจผู้คนและจัดทำบัญชี จากเหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้พลัดถิ่น

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู

...คันเถิงเดือนสามขึ้น

ก็ได้สู่มังคละฤกษ์แล้ว

หลวงราชโภชนัยแต่งให้เป็นกองหน้า

ท้าวนามคุมไพร่น้อย

พระตานัน

จัดขบวนเป็นกองหนุน

...ฝูงหมูกองคร้วย้าย

มือสืบมือ

มีแต่กลอยใจข่วม

เขาก็ข่วมปากกว้าง

ฟังหมู่เสื่อสาธยาย

ฝูงหมูลิงค่างเดิน

...ความที่อดเมื่อยฮ้อน

คั้นว่าฮอดทำน้ำ

...เขาก็แซวแซวเว้า

หลายพรำมือ

ก็จึงไปถึงห้อง

มันก็เป็นท่ากว้าง

วันอังคารมือห้าค่ำ

ให้ตีฆ้องปาวเดิน

พารี่พลหมื่นเศษ

ตามกันหมื่นปลาย

คนหลายมากกว่าหมื่น

แล้วก็ไปทางซ้าย...

กองคร้วติดต่อ

ไปหน้าบ่ถอย แท้แล้ว

ภูผาชันโคกหินแฮ่

ขมเนื่อละมั่งอง

กวางทรายหมู่ช้างป่า

ปลายไม่สิ่งเบิ่งคน...

ตามทางบ่เตื้องต่อ

ข้าล่งเล่นหยอกกัน

เดินทางติดต่อ

ประมาณได้ขวบเดือน

หนองบัวเป็นบึงใหญ่

ภูชั้นเขตด่านเวียง...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 2-3)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากเวียงจันทน์ข้ามแม่น้ำโขงมุ่งหน้าไปทางทิศใต้ของเวียงจันทน์ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอกลุ่มคนที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ทั้งหมด 3 กลุ่มคือ กลุ่มพระวอ

กลุ่มท้าวนามและกลุ่มหลวงราชโกชนัย ดังตัวบทที่ว่า

“หลวงราชโกชนัยแต่งให้เป็นกองหน้าพารี้พลหมื่นเศษ”

“ท้าวนามคุมไพร่น้อยตามกันหมื่นปลาย”

“พระตานั้นคนหลายมากกว่าหมื่น”

จากตัวบทที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงผู้คนที่อพยพมาพร้อมกับพระวอพระตา นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอความยากลำบากของการอพยพในครั้งนี้ว่า

“ฝูงหมูกองครว้ย้ายกองครว้ติดต่อมือสืบมือไปหน้าบ่ถอย” กองครว้ที่อพยพเดินทางติดต่อกันหลายวัน

“มีแต่กลอยใจข้ามภูผาชันโคกหินแฮ่” การเดินทางที่ต้องเดินเท้าข้ามภูผา โคกหินกรวด

“เขาก็ข้ามปากกว้างขมเนื้อละมั่งอง” ข้ามเขตปากกว้างที่มีทั้งสัตว์ป่า

“ความที่อดเมื่อยฮ้อนตามทางบ่ตั้งต่อ” ด้วยเดินทางติดต่อกันหลายวันไพร่พลเริ่มมีอาการเหนื่อยล้า

“หลายพร้ามือประมาธได้ขบเดือน” จากตัวบทหากนับจากเวียงจันทน์จนถึงหนองบัวลุ่มภูใช้เวลาในการเดินทางราว 1 เดือน

จากตัวอย่างเหตุการณ์การอพยพข้างต้นผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่ามีการอพยพของผู้คนจำนวนมากที่ติดตามมากับพระวอพระตาและความเหนื่อยล้าและยากลำบากในการเดินทางซึ่งสะท้อนภาพแทนกบฏที่ต้องอพยพออกจากเวียงจันทน์

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...พอเมื่อเดือนสามขึ้น

ได้คุมมิ่งค์เลิศล้ำ

หลวงราชโกชนัยทัพหน้า

ออกจากบ้าน

ท้าวนามคุมไพร่น้อย

กองพระตานั้น

เป็นกองกลาง

...กองครว้ย้าย

มือสืบมือ

วันอังคารมือห้าคำ

ตีฆ้องป่าวเดิน

พารี้พลหมื่นเศษ

ยามเข้าก่อนนาย

ตามหันหมื่นปลาย

คนหลายมากกว่าหมื่น

ยกไปยามซ้าย...

เดินทางติดต่อ

เมือหน้าบ่ถอย

กลอยใจข้ม	ผาชันโคกหินแฮ่
อยู่ห่างเข้าป่าไม้	ชมเนื้อละมั่งฟาน
ฟังยินเสียงหมีฮ้อง	กวางทวยช้างป่า
ลิงค่างเดิน	ปลายไม้สิ่งเบิ่งคน...
ความที่อดเมื่อยล้า	ตามทางบ่ต้องต่อ
ฮอดทำน้ำ	ลงเล่นหยอกสาว...
เขาก็แซวแซวว่า	แยงทางติดต่อ
หลายพร้าว่มือ	ประมาณได้ขบเดือน
ก็จึงไปเล็งห้อง	หนองบัวลุ่มภูบึงใหญ่
เป็นท่ากว้าง	ภูชั้นเขตด่านเวียง...

(ปรีชา พิณทอง (2530: 7-10)

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากเวียงจันทน์ข้ามแม่น้ำโขงมุ่งหน้าไปทางทิศใต้ของเวียงจันทน์ ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอกลุ่มคนที่อพยพออกมาจากเวียงจันทน์ทั้งหมด 3 กลุ่มคือ กลุ่มพระวอ กลุ่มท้าวนาม และกลุ่มหลวงราชโกชนัย ดังตัวบทว่า

“หลวงราชโกชนัยทัพหน้าพารี้พลหมื่นเศษ”

“ท้าวนามคุมไพร่น้อยตามหันหมื่นปลาย”

“กองพระตานั้นคนหลายมากกว่าหมื่น”

จากตัวบทที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงผู้คนจำนวนมากที่อพยพมาพร้อมกับพระวอพระตา นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอความยากลำบากของการอพยพในครั้งนี้ว่า “กองครว้ย้ายเดินทางติดต่อมือลิบมือเมือหน้าบ่ถอย” กองครว้ที่อพยพเดินทางติดต่อกันหลายวัน

“กลอยใจข้มผาชันโคกหินแฮ่” การเดินทางที่ต้องเดินเท้าข้ามภูผาโคกหินกรวด

“อยู่ห่างเข้าป่าไม้ชมเนื้อละมั่งฟาน” ข้ามเขตป่ากว้างที่มีทั้งสัตว์ป่า

“ความที่อดเมื่อยล้าตามทางบ่ต้องต่อ” ด้วยเดินทางติดต่อกันหลายวันไพร่พลเริ่มมีอาการเหนื่อยล้า “หลายพร้าว่มือประมาณได้ขบเดือน” จากตัวบทหากนับจากเวียงจันทน์จนถึงหนองบัวลุ่มภูใช้เวลาราว 1 เดือน จากตัวอย่างเหตุการณ์การอพยพข้างต้น ผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่ามีการอพยพของผู้คนจำนวนมากที่เดินทางด้วยความเหนื่อยล้าและยากลำบาก

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

มีแต่

...พอถึงเดือนสามขึ้น

ได้สู่มังคละล้ำ

หลวงราชโกชนัยเป็นทัพหน้า

ออกจากบ้าน

ท้าวนามคุมไพร่น้อย

กองพระตานัน

จัดขบวนเป็นกองกลาง

...ฝูงหมู่กองครว้ย้าย

มือสืบมือ

คอยใจข้าม

อยู่ท่างเข้าปากกว้าง

ฟังยินเสื่อหมีอ้อง

ฝูงหมู่ลิงค่างเดิน

...ความที่เหน็ดเหนื่อยฮ้อน

ค้นไปฮอดทำน้ำ

ฝูงหมู่อาหารลัน

อยู่ท่างตัดต่อนต์ม

...หลายพรรำมือ

ก็จึงไปถึงห้อง

เป็นท่ากว้าง

วันอังคารมือห้าค่ำ

ตีซ้องป่าวเดิน

พารี่พลหมื่นเศษ

ยามเข้าก่อนงาย

ตามหันหมื่นปลาย

คนหลายมากกว่าหมื่น

ยกไปยามซ้าย...

เดินทางติดต่อ ไปนั้น

เมื่อหน้า บ่ถอย แท้แล้ว

ภูผาชันโคกหินแห่

ชมเนื้อละมั่งฟาน

กวางทรายหมู่ซ่างป่า

ปลายไม้สิ่งเบ็งคน...

ตามทางบ่เดือนต่อ

ซ้างเล่นหยอกสาว

ปูปลาทั้งเนื้อป่า

แกงส้มซุบยำ...

ประมาณได้ขบเดือน

หนองบัวลุ่มภูบึงใหญ่

ภูซันเขตด่านเวียง...

(อรรถพล ธรรมรังษี (2560: 80-83))

เหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากเวียงจันทน์ข้ามแม่น้ำโขงมุ่งหน้าไปทางทิศใต้ของเวียงจันทน์ ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอกิจกรรมที่อพยพออกมาจากเวียงจันทน์ทั้งหมด 3 กลุ่มคือ กลุ่มพระวอ กลุ่มท้าวนาม และกลุ่มหลวงราชโกชนัย ดังตัวบทที่ว่า

“หลวงราชโกชนัยเป็นทัพหน้าพารี่พลหมื่นเศษ”

“ท้าวนามคุมไพร่น้อยตามหันหมื่นปลาย”

“กองพระตานันคนหลายมากกว่าหมื่น”

จากตัวบทที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงผู้คนจำนวนมากที่อพยพมาพร้อมกับพระวอพระตา นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอความยากลำบากของการอพยพในครั้งนี้ว่า “*ฝูงหมู่กงคร้วย้ายเดินทางติดต่อกันนั้นมือสืบมือเมื่อน้ำบ่ล้น*” กงคร้วที่อพยพเดินทางติดต่อกันหลายวัน

“*มีแต่คอยใจข้ามภูผาชั้นโคกหินแห่*” การเดินทางที่ต้องเดินเท้าข้ามภูผา โคกหินกรวด

“*อยู่ท่างเข้าปากกว้างชมเนื้อละมั่งฟาน*” ข้ามเขตปากกว้างที่มีหิ้งสัตว์ป่า

“*ความที่เหน็ดเหนื่อยฮ้อนตามทางบ่เตื้อนต่อ*” ด้วยเดินทางติดต่อกันหลายวันไพร่พลเริ่มมีอาการเหนื่อยล้า “*หลายพรั้มมือประมาณได้ซวบเดือน*” จากตัวบทหากนับจากเวียงจันทน์จนถึงหนองบัวลุ่มภูใช้เวลาเดินทางราว 1 เดือน ผู้ประพันธ์ยังชี้ให้เห็นว่ามีการอพยพของผู้คนจำนวนมาก ที่เดินทางด้วยความเหนื่อยล้าและยากลำบาก

จากเหตุการณ์ดังกล่าวปรากฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้งไทยและลาวซึ่งกล่าวถึงการเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามฝั่งแม่น้ำโขงจากเวียงจันทน์สู่พื้นที่ภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นหลักฐานความทรงจำเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายผู้คนครั้งสำคัญในบริเวณลุ่มน้ำโขง นอกจากนี้จากเหตุการณ์ดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นการรับรู้ร่วมกันในมุมมองของไทยและลาวเกี่ยวกับการอพยพของพระวอพระตา

2) เหตุการณ์ที่พระวอพระตาพาไพร่พลและครอบครัวอพยพออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภู เมื่อทราบข่าวกำลังไพร่พลจากเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์ด้วยพระตาเกรงว่าจะต้านกำลังทัพที่มีมากกว่าของเวียงจันทน์ไม่ได้ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการร่วมอพยพของขุนนางกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มท้าวนามที่ภูเวียง และกลุ่มหลวงราชโขนชัยที่ผ้าขาว พันนาโดยมีการเตรียมการหลายอย่าง ทั้งเตรียมเสบียงอาหารและที่อยู่อาศัย ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดของแต่ละฉบับดังนี้

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลุ่มภู

....พอประมาณได้

จึงค่อยล่า

ทางไกลเหลือ

เฮือนเล้าข้าว

ไว้แต่น้อย

สั่งเสร็จแล้ว

คุมกงคร้ว

พระวอคุมไพร่น้อย

ภูเวียงพัน

กงคร้วพันเขต

หนีเลียงหลีกตาม

บ่อาจตามเขาได้

ให้อาไฟเผาจุด

พอเลียงหมู่เขา

อาชญาใหญ่พระตา

ออกเดินวันนั้น

หกพันไปตันด่าน

จัดการโดยฮีบ

เจ้านามคุมกองครัว	ออกเดินวันนั้น
ท้าวเชียงเป็นแม่ทัพ	อยู่คอยระวังบ้าน
พอเมื่อครัวไปพัน	เจ็ดวันเป็นขนาด
เศิกล้านช้าง	ไหลเข้าด่านดง...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 13)

เหตุการณ์ที่พระวอพระตาพาไพร่พลและครอบครัวอพยพออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภู เมื่อทราบข่าวกำลังไพร่พลจากเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์ด้วยพระตาเกรงว่าจะต้านกำลังทัพที่มีมากกว่าของเวียงจันทน์ไม่ได้ในพื้นที่เมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู ซึ่งผู้ประพันธ์ได้ให้รายละเอียดความยากลำบากของการอพยพว่ามีทั้งการเผาเรือนและเผาขี้ข้าว ดังตัวบทว่า “*เฮือนแล้วข้าวให้เอาไฟเผาจุดไว้แต่น้อยพอเลี้ยงหมูเฮา*” จากตัวบทกล่าวถึงการเผาเรือนและขี้ข้าว เหลือไว้เพียงเล็กน้อยพอกินประทังชีวิตในการอพยพ นอกจากนี้ยังมีการให้รายละเอียดการเดินทางโดยการควบคุมดูแลของพระวอพระตาดังตัวบทว่า “*คุมกองครัวออกเดินวันนั้น*” นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการร่วมอพยพของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มท้าวนามที่ภูเวียงและกลุ่มหลวงราชโกษณีย์ที่ผ้าขาว พันนาโดยมีการเตรียมการหลายอย่างทั้งเตรียมเสบียงอาหารและที่อยู่อาศัย ดังตัวบทว่า “*ภูเวียงพันจัดการโดยฮีบเจ้านามคุมกองครัวออกเดินวันนั้น*”

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...อุกขลุกขุ่น	ชนครัวขวกไขว่
เก็บหม้อหนึ่ง	มาซ้อนหม้อแกง
แลงายนูน	จักว่ายามใด
เอาแต่พอเป็นยา	ช้อยชูชิงไว้
พ่องก็ควเคียดได้	หมอนลายซ้อนเสื่อ
เสื่อห่อหุ้ม	ผืนผ้าปอนใส่ถง
พ่องก็เฮฮนฮ้อง	เอ็นลูกเอาหลาน
ปบลงชาน	เล่นน้ำเทิงให้
พอกก็จับหวดหม้อ	ตั้งกะบุงซ้อนกะต่า
หาบอีลอนต้อนแต่น	นำกันหมูผู้ชาย
लगคนฟ้าว	ถีมลูกจูงหลาน
ภายลุนเลย	อ่าวหวนหลาก
สงสารทารกน้อย	พ่อแม่บบปะ

โลลาหนี	บ่กระสันถึงน้อย
เอาแต่โตรอดเว้น	หนีจากสงสาร
เวรกุมาร	ให้หมู่พลอยทางบ้าน
มานวะผู้พลอย	พรากมารดา
อันว่าปีตาตน	บ่คืนมาเอิ้น
พลัดพรากข้าง	หนีหน้าแม่คิงสน้อยนั้น
มีแต่ฮ้องฮ้ำให้	เสียงแห่งแหบเครือ
คั่นบ่เห็นแม่แล้ว	สลบตนล้มท่าว
กลิ้งเกลือกกั้ว	ทรายฮ้อนเฮียกหา แม่แล้ว
พอแต่คร้วกายพัน	เจ็ดวันเป็นขนาด
เคิกล้านข้าง	ไหลเข้าด้านตง...
	(ปรีชา พิณทอง (2530: 52))

จากเหตุการณ์ที่พระวอพระตาพาไพร่พลและครอบครัวอพยพออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภู เมื่อทราบข่าวของกำลังไพร่พลจากเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์ด้วยพระตาเกรงว่าจะต้านกำลังทัพที่มีมากกว่าของเวียงจันทน์ไม่ได้ ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอถึงความยากลำบากของผู้คนที่ต้องอพยพติดตามพระวอพระตาออกมาจากเวียงจันทน์ ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงการขนส่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนต่าง ๆ ออกจากถิ่นที่อยู่เดิม ดังนี้ “อุกขลุกขุ่นนคร้วขวกไขว่ เก็บหม้อหนึ่ง มาซ้อนหม้อแกง แลงงายนูนจักว่ายามใด เอาแต่พอเป็นยาช่วยชูชีวิไว้...พอกี้จับหวดหม้อเต็งกะบุงซ้อนกะต่า หาบ้อล่อนต้อนแต่นำกันหมู่ผู้ชาย” จากตัวบทสื่อถึงความยากลำบากในการเก็บข้าวของเครื่องใช้รวมถึงเครื่องครัวต่าง ๆ เพื่ออพยพจาก หนองบัวลุ่มภู นอกจากนี้ยังได้นำเสนอภาพการเก็บเสื่อเสาดเครื่องนอนต่าง ๆ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พ่องกี้ควี้เคี้ยได้หมอนลายซ้อนเสื่อ เสื่อห่อหุ้มผืนผ้าปอนใส่ถง” บ้างก็ร้องเรียกลูกหลานด้วยความเป็นห่วง ดังบทที่ว่า “พ่องกี้เฮฮอนฮ้องเอิ้นลูกเอาหลาน ปบลงซานแล่นนำเทิงให้” บ้างก็ทิ้งลูกหลาน ดังตัวบทว่า “ลาจคนฟ้าวถีมลูกจูงหลาน ภายลุนเลยอ่าวหวนหาลูก” นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นิยามความหมายของการอพยพจากความพลัดพราก ความโศกเศร้าเสียใจที่เกิดขึ้นของแม่และลูกดังตัวบทว่า “คั่นบ่เห็นแม่แล้วสลบตนล้มท่าว กลิ้งเกลือกกั้วทรายฮ้อนเฮียกหา แม่แล้ว”

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...อุกขลุกขุ่น	ชั้นคร้วคว่าไขว่
เก็บหม้อนี้	มาซ้อนหม้อแกง
แลงายนั่น	จักว่ายามใด
เอาแต่พ่อเป็นยา	ช้อยชูชีวังไว้
พ่องก็ คั่วเขี้ยได้	หมอนลายซ้อนเสื่อ
เสื่อห่อหุ้ม	ผืนผ้าปอนใส่ถง
พ่องก็ เฮฮนฮ้อง	เอิ้นลูกเอาหลาน
ปบลงซาน	เล่นนำเทิงให้
พ่องก็ จับหวดหม้อ	เต็งกระบุงซ้อนกะต่า
หาบอิลอนต้อนแต่น	นำกันหมูผู้ชาย
กลางคนถ่มลูก	จุงหลานก็มี
ภายลุนเลย	อ่าวหวนหาลูก
สงสารแต่ทারণน้อยน้อย	พ่อแม่บปะ
ไลลาหนี	บกระสันเงิงน้อย
เอาแต่โตรอดเว้น	หนีจากสงสาร
เวรกุมาร	ให้อยู่พ้อยทั้งบ้าน
มานะวะ (มานพ)	ผู้พ้อยพรากมารดา
อันว่า บิดาตนพ่อ	บคีนมาเอิ้น
พลัดพรากข้าง	หนีหน้าแม่คิง สน่อยนั้น
มีแต่ฮ้องอำให้	เสียงแห่งแหบคอ แท้แล้ว
คั้นบเห็นแม่แล้ว	สลับตนลุ่มท่าว
กึ่งเกือกแก้ว	ชายฮ้อนเฮียกหา แม่แล้ว
พอแต่ คร้วกายพัน	เจ็ดวันเป็นขนาด
เศ็กล้านข้าง	ก็ไหลเข้าด้านดง...

อรุณพล ธรรมรังษี (2560: 127)

เหตุการณ์ที่พระวอพระตาพาไพร่พลและครอบครัวอพยพออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภู เมื่อทราบข่าวกำลังไพร่พลจากเมืองเชียงใหม่มาสมทบกับเวียงจันทน์ด้วยพระตาเกรงว่าจะด่านกำลังทัพที่มีมากกว่าของเวียงจันทน์ไม่ได้ ในเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ พบว่า มีการเลือกใช้ข้อความว่า “ชั้นคร้วคว่าไขว่” เพื่อสื่อถึงผู้พลัดถิ่นนอกจากนี้ยังมีการขยายความหมายของภาพผู้พลัดถิ่นจาก

ตัวบทที่ว่า “เก็บหมอนิ่งมาซ้อนหมอนแวง แลงายนั้นจักว่ายามใด เอาแต่พอเป็นยาช่วยชูชีพไว้” กล่าวถึงอุปกรณ์เครื่องครัวต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นสิ่งของที่จำเป็นสำหรับประกอบอาหารเพื่อประทังชีวิต นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพของผู้พลัดถิ่นผ่านตัวบทที่กล่าวถึงการขนย้ายเสื่อเสาดสิ่งของที่ใช้สำหรับปูเพื่อนั่งและนอนว่า “พ่องก็ควี่เขี่ยได้หมอนลายซ้อนเสื่อ เสื่อทอหุ้มผืนผ้าปอนไล่ถอง” บ้างก็เรียกลูกเรียกหลานวิ่งตามกองครัว ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า “พ่องก็เฮฮอนฮ้องเอิ้นลูกเอาหลาน ปบลงซานแล่นนำเทิงให้” นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพการอพยพผ่านการบรรยายการถือหอบ อุปกรณ์เครื่องครัววิ่งตามกองครัว เช่น “พ่องก็จับหวดหม้อเต็งกระบุงซ้อนกระต่า ทาบอิลอนต้อนแต่นำกันหมู่ผู้ชาย” บ้างก็ทิ้งลูกทิ้งหลาน ดังตัวบทที่ว่า “ลาวคนถืมลูกจูงหลานก็มี” ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพการอพยพผ่านการบรรยายข้อความที่กล่าวถึงความพลัดพราก ดังนี้ “พลัดพรากข้างหนีหน้าแม่คิง” และมีแต่ความโศกเศร้าร้องไห้ของผู้คนที่ต้องอพยพย้ายที่อยู่ ดังตัวบทว่า “มีแต่ฮ้องฮ้ำให้เสียงแห่งแหบคอ” หมายถึงอาการร้องไห้ความทุกข์ใจที่ต้องอพยพ

จากเหตุการณ์การอพยพในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ทั้งของไทยและลาว เป็นการนำเสนอจากเหตุการณ์เดียวกันที่มีรายละเอียดคล้ายคลึงกัน คือกล่าวถึงการเป็นผู้อพยพออกจากหนองบัวลุ่มภูเนื่องจากมีจำนวนไพร่พลน้อยจึงไม่อาจต่อสู้ศึกกับเวียงจันทน์ที่มีเชียงใหม่มาสมทบ นอกจากนี้ในเหตุการณ์ดังกล่าวในเรื่องเล่าทั้ง 3 ฉบับยังได้นำเสนอมุมมองของผู้ประพันธ์ที่เหมือนกัน คือการกล่าวถึงฝ่ายเวียงจันทน์ว่าล้านช้างซึ่งคำว่า “เศิกล้านช้าง” สื่อความหมายที่เป็นทั้งรัฐ กลุ่มคน จารีต ศิลปะและวัฒนธรรม ในที่นี้ถูกใช้สื่อความหมายถึงเวียงจันทน์ไม่มีการเหมารวมหรือกล่าวถึงพระวอพระตาว่าเป็นคนกลุ่มล้านช้างซึ่งสะท้อนถึงมุมมองความเป็นอื่นและยังสัมพันธ์กับการให้ความหมายของผู้ประพันธ์กับพระวอพระตาว่าเป็นหนึ่งเดียวกันที่มีความแปลกแยกและเป็นอื่นจากเวียงจันทน์ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าจากเหตุการณ์ดังกล่าวมีการรับรู้ร่วมกันทั้งสองกลุ่มทั้งมุมมองของไทยและลาวที่มองว่าพระวอพระตามีความแปลกแยกเป็นอื่นจากเวียงจันทน์ในขณะที่เรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวมีการบรรยายข้ามบ้างเหตุการณ์ที่อาจมีการกล่าวถึงภาพลักษณ์ของเวียงจันทน์ในด้านลบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะแนวคิดรัฐชาติหรือสำนักลาว

3) เหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพมาถึงเขตเมืองจำปาสักเพื่อขอพึ่งบารมีพระเจ้าองค์หลวง มีการระบุระยะเวลาในการเดินทางนานถึง 4 เดือน โดยได้นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นที่อพยพและหยุดพักค้างแรมตามป่า

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู

...ส่วนพระตานัน

เดินเคลื่อนย้าย

หลายพรำมือ

ก็จึงไปเถิงกำ

หยุดกองคร้ว

พาพลพวกไพร่

ไปทางตวันออก

ประมาณได้สี่เดือน

จำปาสักเมืองใหญ่

พากป่าดงทางพี...

(พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 14)

เหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพมาถึงเขตเมืองจำปาสัก มีการระบุระยะเวลาในการเดินทางนานถึง 4 เดือน เพื่อขอพึ่งบารมีพระเจ้าองค์หลวง ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอการอพยพและหยุดพักค้างแรมตามป่ากระทั่งถึงเมืองจำปาสัก ซึ่งจะสังเกตได้จากตัวบทดังต่อไปนี้ “พาพลพวกไพร่” “ก็จึงไปเถิงกำ...เดินเคลื่อนย้ายไปทางตวันออก...หยุดกองคร้วพากป่าดงทางพี” จากตัวบทดังกล่าวที่ยกมาสื่อความหมายของการเคลื่อนย้ายที่ผู้ประพันธ์ได้นิยามความหมายการอพยพของพระวอพระตาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผ่านการเดินทางที่ยากลำบากไปทางทิศตะวันออกมุ่งหน้าไปยังเมืองจำปาสัก การอพยพดังกล่าวขบขันภาพแทนกบฏที่ต้องพลัดถิ่น

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...ฝ่ายพระตานัน

หยับเคียนย้าย

นำคร้วย้าย

พร้อมพรำถ้วน

ไปจวนใกล้

หยุดกองคร้ว

พาพลพวกไพร่

กำฝ่ายบูรพา

หลายทิวาแลมถ่าย

ประมาณได้สี่เดือน

จำปาเมืองใหญ่

พากฎมาโรงทางพี...

ปรีชา พิณทอง (2530: 58)

จากเหตุการณ์ที่พระตาพาครอบครัวและไพร่พลไปขอพึ่งกษัตริย์จำปาสักในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ได้นำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นในโดยจะเห็นได้จากตัวบทว่า “พาพลพวกไพร่...หยับเคียนย้ายกำฝ่ายบูรพา...นำคร้วย้ายหลายทิวาแลมถ่าย...ไปจวนใกล้จำปาเมืองใหญ่...หยุดกองคร้วพากฎมาโรงทางพี” จากตัวบทดังกล่าวที่ยกมาสื่อความหมายของการเคลื่อนย้ายที่ผู้ประพันธ์ได้นิยามความหมายการอพยพของพระวอพระตาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผ่านการเดินทางที่ยากลำบากไป

ทางทิศตะวันออกมุ่งหน้าไปยังเมืองจำปาสัก การอพยพดังกล่าวขบขันภาพแทนกบฏที่ต้องพลัดถิ่นใน มุมมองของไทย

เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ

...ฝ่ายพระตานัน

หยับเคียน (เคลื่อน) ย้าย

นาคร้วย้าย

พร้อมพรำมือ

ก็จึงไปจวนใกล้

สั่งให้หยุดกองครัว

พาพลพวกไพร่

ก้ามฝ่ายบัวร์พา

หลายที่แถมถ่าย

ประมาณได้สี่เดือน

จำปาสักเมืองใหญ่

ป่าโล่งทางพี...

อรุณพล ธรรมรังษี (2560: 133-134)

จากเหตุการณ์ที่พระตาพาครอบครัวและไพร่พลอพยพไปขอพึ่งกษัตริย์จำปาสัก ในเรื่อง พระวอพระตาในเอกสารโบราณซึ่งเป็นเหตุการณ์เดียวกันกับเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินเมือง หนองบัวลำภู และ เรื่องประวัตินเมืองอุบลราชธานี มีการนำเสนอภาพการอพยพของพระวอพระตา ดัง จะเห็นได้จากตัวบทว่า “พาพลพวกไพร่ จากตัวบทพระตานำพาไพร่พลผู้อยู่ในปกครองอพยพออก หนองบัวลุ่มภูและการกล่าวถึงว่า “หยับเคียน (เคลื่อน) ย้ายก้ามฝ่ายบัวร์พา” เป็นการเคลื่อนย้ายไป ทางทิศตะวันออกนับจากหนองบัวลุ่มภู นอกจากนี้การนำพาครอบครัวอพยพของพระวอพระตาและ ไพร่พลผู้ติดตามเดินทางติดต่อกันหลายวันโดยจะเห็นดังตัวบทที่กล่าวว่า “นาคร้วย้ายหลายที่แถมถ่าย ...ก็จึงไปจวนใกล้จำปาสักเมืองใหญ่” ภายหลังเมื่อเดินทางถึงเขตเมืองจำปาสักพระวอพระตาได้พา ครอบครัวไพร่พลหยุดพักบริเวณลานป่าโล่ง “สั่งให้หยุดกองครัวป่าโล่งทางพี”

เหตุการณ์การอพยพในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ทั้ง 3 ฉบับ มีลักษณะการ นำเสนอเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าอาจมีการคัดลอกต่อกันมาแต่ไม่อาจสรุปได้ ว่าคัดลอกจากฉบับใด เนื่องจากแต่ละเรื่องก็มีลักษณะเฉพาะที่ต้องการนำเสนอแตกต่างกัน ทั้งนี้เกิด จากการนำเสนอและให้ความหมายทั้งของผู้ประพันธ์และผู้เขียน (ผู้จาร) ที่ได้คัดลอกต่อกันมา ซึ่ง พบว่ามีการเลือกนำเสนอบางเหตุการณ์เพื่อขบขันภาพแทนพระวอพระตา ในหัวข้อนี้เป็นการ กล่าวถึงภาพผู้อพยพของพระวอพระตา ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับ การนิยามความหมายของภาพแทนกบฏ ที่ต้องอพยพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงให้พ้นเขตแดนเวียงจันทน์

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดสื่อให้เห็นถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของเหตุการณ์การอพยพที่ถูกนำเสนอเพื่อขับเน้นภาพแทนกฎ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู และ เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีการนำเสนอภาพผู้พลัดถิ่นโดยการเลือกใช้ถ้อยความที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้คำที่ปรากฏในตัวบทอาจมีความคลาดเคลื่อนและความตั้งใจของผู้บันทึก โดยจะเห็นได้จากบางคำที่นำมาใช้ในทั้งสองสำนวนมีความแตกต่างกันเป็นระยะ ๆ เช่น ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู ระบุว่า “หยุดกองครัวพากป่าทางพี” (พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 14) ส่วนในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ระบุว่า “หยุดกองครัวพากฎาโรงทางพี” ปรีชา พิณทอง (2530: 58) ซึ่งจากการสอบทานทั้งสองสำนวนมีการใช้คำต่างกันเนื่องมาจากการตีความของผู้เขียนในขณะคัดลอกที่เลือกใช้คำ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันจึงมีความต่างกัน มีการระบุชื่อของสถานที่ ระหว่าง ป่า กับ กฎาโรง (กฎมะโรง) ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีอยู่จริงในบริเวณเมืองปากเซ แขวงจำปาสักในปัจจุบัน ทั้งนี้ในเหตุการณ์ดังกล่าวมีการนำเสนอที่แตกต่างกันกับเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู โดยพบว่าในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภูมีการเลือกนำเสนอเฉพาะการอพยพที่ต้องเตรียมเสบียงและเผาเล่าข้าว แต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับผู้คนที่กำลังวุ่นวายกับการเตรียมสิ่งของเพื่ออพยพ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดดังตัวบทที่กล่าวว่า “พอประมาณได้กองครัวพันเขต” (พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 13) เพื่อแสดงถึงการอพยพออกจากเขตเมืองหนองบัวลำภู และมีการจัดการเตรียมเสบียงอาหารและทำลายทั้งบ้านเรือนและยุ้งฉางสำหรับเก็บข้าวเปลือก ให้เหลือเฉพาะไว้สำหรับกินตามทางเท่านั้น ดังตัวบทที่ว่า “เฮือนเล่าข้าวให้เอาไฟเผาจุดไว้แต่น้อยพอเลี้ยงหมู่เฮา” (พื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู: 13) นอกจากนี้ยังมีการเล่าถึงรายละเอียดเกี่ยวกับหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ที่ร่วมอพยพไปด้วยทั้งท้าวนาม ท้าวเซียง

4.2.2.3 เหตุการณ์การแพ้ศึก

เหตุการณ์การแพ้ศึก เกิดจากความเสียเปรียบในด้านไพร่พลที่มีจำนวนน้อย ในเหตุการณ์คราวที่พระวอนำทัพสู้รบกับเวียงจันทน์ที่บริเวณบ้านตู บ้านแกในเขตเมืองจำปาสัก เหตุการณ์ดังกล่าวมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่นำมาสู่การเข้าสวามิภักดิ์ต่อกรุงธนบุรีในเวลาต่อมา การสู้รบครั้งนี้พระวออาสาเป็นแม่ทัพนำกำลังไพร่พลออกต่อสู้ ซึ่งพระวอได้ต่อสู้เต็มกำลังจนตนเองหมดแรงและเสียชีวิต

เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู

...เจ้าอัคฮาด

เห็นพระวอหมดกำลัง

เมื่อนั้น ทหารเวียงจันทน์

แม่ทัพเวียงจันทน์

ฮีบควบคุมคนกล้า

ฮ้องให้มาแวดล้อมวงไว้

ฆ่าพระวอเอาทองคำ

จับกุมปล้ำ

ได้แต่ค้อน

พระวอหมดแสงเอง

ทหารกล้า

ตายสองฮ้อย

ยังแต่แก้วท้ายช้าง

เห็นเขาจับนายโต

กำดาบมัน

เถิงพระวอ

แล้วจึงฟันแทงฆ่า

ให้เขาตกสะเง้อ

กลับคืนหลัง

พระวอเจ้า

คิงบอบข้ำ

...เมื่อนั้นรีพลก้ำ

เสียงให้ฮ้อย

คั้นพระดา

ทั้งพี่น้อง

ทั้งพลเมือง

เป็นที่สังเวชแท้

เสียฮ้อมไม้

เสียพระวอแล้ว

จักชิตายมอดเมี้ยน

พระดาเฒ่า

กูห้ามแล้ว

บัดนี้เสียมือขวา

ฟันแทงหนังบโปก

โตมีนปานเอียน

ตีเล่นตั้งกลอง

จึงถูกกุมจับได้

ตามพระวอติดอ่อน

เหลือนั้นแตกคีน

คนกล้าผู้เดียว

บ่อาจคืนหลังได้

คะโยงเต้นฝ่าวง

ยาดชิงเอาได้

คนตายลัมท่าว

แล้วพายจ้าวแบกนาย

แลนฝ่าวงเมื่อค้าย

โฮยแสงติดอ่อน

ใจเจ้าขาดเอง...

ทางพระวอเศร้าโศก

สะเทือนค้ายชั่วแหว

ได้ยีนคำสลบท่าว

ลุงป้าลูกเมีย

ทงคำทุกข์ทวักันเสียงอั้ง

เสียงคนให้จ่ม

เงากว้างฮ้อมเย็น

จิตเฮาบมีเที่ยง

หรือเป็นข้าพื่นผู้ใด

นอนครางทอดหุ่ย

ใจฮ้อยบ่เชื่อฟัง

บ่อาจทำการได้...

(พื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู: 17-18)

จากเหตุการณ์การสู้รบกับเวียงจันทน์ที่สนามรบบริเวณเมืองจำปาสัก ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพพระวอผู้เป็นแม่ทัพมีความเสียเปรียบต่อเวียงจันทน์ทั้งด้านจำนวนไพร่พลที่น้อยกว่าและร่างกายที่อ่อนแรง ทั้งนี้จุดที่ชี้ให้เห็นว่าพระวอมีจำนวนไพร่พลที่น้อยกว่าการที่ไพร่พลมีความอ่อนเพลียจากการสู้รบติดพันกันหลายวัน ดังจะเห็นได้จากตัวบทว่า “ทหารกล้าตามพระวอติดอ่อนตายสองฮ้อยเหลือนั้นแตกคั้น” นอกจากนี้ความเสียเปรียบเรื่องจำนวนไพร่พลทำให้พระวอโดนแวดล้อมไปด้วยไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่กล่าวว่า “เมื่อนั้นทหารเวียงจันทน์ฮ้อยโหม่มาแวดล้อมวงไว้” จากตัวบทจะเห็นได้ว่าไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์เห็นว่าพระวอมีจำนวนที่น้อยกว่าจึงเห็นเป็นโอกาสอันดีได้เข้ามาปิดล้อมพระวอในลักษณะของการล้อมเป็นวงกลม ดังตัวบทว่า “แวดล้อมวงไว้” นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอภาพความอ่อนแรงของพระวอจนถูกฝ่ายเวียงจันทน์จับได้ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พระวอเจ้าโฮยแสงติดอ่อนพระ...วอหมดแสงเองจึงถูกกุมจับได้” ภายหลังพระวอถูกจับแล้วยังได้กล่าวถึงการถูกไพร่พลฝ่ายเวียงจันทน์ฆ่าด้วยวิธีการต่าง ดังนี้

“ฆ่าพระวอเอาหอกง้าวฟันแทงหนังโปก”

“จับกุมปล้ำโตมื่นปานเอียน”

“ได้แต่ค้อนตีเล่นดั่งกลอง”

การที่พระวอแสดงอาการอ่อนแรงนี้มีผลกระทบต่อขวัญกำลังใจของไพร่พลเป็นอย่างมาก เมื่อเจ้าอัครชาติเห็นพระวอหมดแรงยิ่งทำให้ฝ่ายเวียงจันทน์เห็นจุดอ่อนจึงได้รับเข้าต่อสู้ในคราวเดียวกันผู้ประพันธ์ได้นำความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ความอยู่ยงคงกระพันมาสอดแทรกเพื่อให้เห็นความเชื่อท้องถิ่น ภาพความเสียเปรียบของพระวอคือสู้จันตนเองหมดแรง ดังจะเห็นได้ดังตัวบทที่กล่าวว่า “พระวอหมดแสงเองจึงถูกกุมจับได้” ซึ่งนอกจากความเสียเปรียบด้านกำลังพลและหมดแรงแล้วเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้พระวอแม่ทัพเสียชีวิตจากการสู้รบครั้งนี้ด้วย “พระวอเจ้าโฮยแสงติดอ่อนคิงบอบซ้ำใจเจ้าชาติเอง”

เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี

...เมื่อนั้นอัครชาติ

เห็นพระวอหมดแสง

ฝูงหมู่ทหารกล้า

มาแวดล้อม

เอาหอกง้าว

คั้นชิกุมจับป่า

ได้แต่ค้อนแลง้าว

แม่ทัพใหญ่เวียงจันทน์

ควบคุมพลด่อน

เวียงจันทน์ฮ้อยโหม่

วงไว้ฆ่าพระวอ

ฟันแทงหนังโปก

ตัวมันมื่นปานเอียน

ตีเล่นดั่งฮ้ำกลอง

แม่ชีพันแทงฆ่า

พระวอเหมิดแเฮง

ฝูงทหารกล้า

ตายเสียตั้งสองฮ้อย

หลบตนเข้า

ยังแต่แก้วท้ายข้าง

เห็นเขาจับเอาได้

กำดาบหมั้น

พันขวาซ้าย

เข้าไปเถิงพระวอ

ทิ้งเหล่าพันแทงฆ่า

เห็นเขาตกระเพื่อ

ปบปวงเต้น

หลบตัวคืนเมื่อหลัง

พระวอนั้น

คืบบอบซ้ำ

อัศขาดท้าว

เห็นพระวอเหมิดแเฮง

ฝูงหมู่ทหารกล้า

มาแวดล้อม

เอาหอกง้าว

คันซิกุมจับป่า

ได้แต่ค้อนแล้งาว

แม่ชีพันแทงฆ่า

พระวอเหมิดแเฮง

ฝูงทหารกล้า

ตายเสียตั้งสองฮ้อย

หลบตนเข้า

ยังแต่แก้วท้ายข้าง

เห็นเขาจับเอาได้

กำดาบหมั้น

ตนโตบู้ฮู้บั้น

เขาผูกคุมจับได้

ตามมาก็ถืออ่อน

เหลือนั้นแตกคืน

ในคุระวังแหวด

คนกล้าอยู่ผู้เดียว

นายตนคิดเคียด

คะโยงเต้นผ่าวง

เหี่ยวลั่นเปื่องปิ่น

ยาดชิงเอาได้

คนตายนับไขว่

พาย้ง้าวแล้วแบกนาย

คะโยงหนีโดยด่วน

แล่นผ่าวงคูดาย

โหยแองถืออ่อน

ใจเจ้าขาดเอง...

แม่ทัพใหญ่เวียงจันทน์

ควบคุมพลต้อน

เวียงจันทน์ฮ้อยโท

วงไว้ฆ่าพระวอ

พันแทงหนึ่งบ่เบิก

ตัวมันมีน่ปานเอียน

ตีเล่นตั้งฮ้างลอง

ตนโตบู้ฮู้บั้น

เขาผูกคุมจับได้

ตามมาก็ถืออ่อน

เหลือนั้นแตกคืน

ในคุระวังแหวด

คนกล้าอยู่ผู้เดียว

นายตนคิดเคียด

คะโยงเต้นผ่าวง

...เมื่อนั้น

พจนานุกรมศัพท์โต

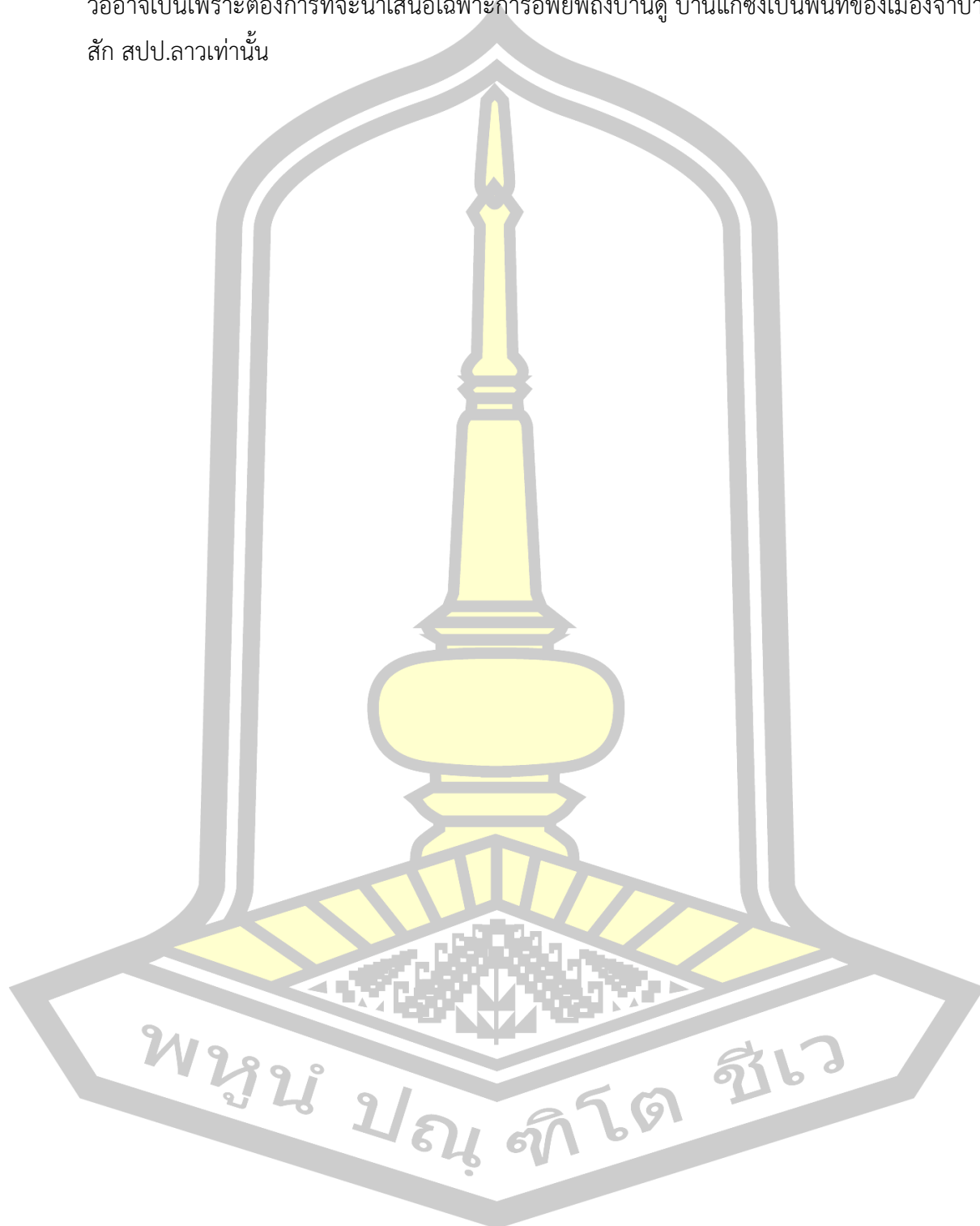
พินชวาซ้าย	เฮี้ยวลันเป็งปิ่น
เข้าไปเถิงพระวอ	ยาดชิงเอาได้
ทิ้งเหล่าพินแทงฆ่า	คนตายนับบ่ไขว่
เห็นเขตกสะเพื่อ	พาย้ง้าวแล้วแบกนาย
บปบ่วงเต็น	คะโยงหนีโดยด่วน
หลบตัววคินเมื่อหลัง	แล่นผ่าวงคุงค่าย
พระวอนั้น	โไฮแองอิดอ่อน
คืบบอบซ้ำ	ใจเจ้าขาดเอง...

(ปรีชา พิณทอง (2530: 70-71))

จากเหตุการณ์ผู้เสียเปรียบด้านกำลังไพร่พลของพระวอในตอนเดียวกันกับเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภู โดยได้กล่าวถึงความเสียเปรียบหลาย ๆ ด้านในการรบที่เห็นได้ชัดเจนคือ ด้านกำลังกายและกำลังพล เพราะมีการสู้รบหลายวันติดต่อกัน จากตัวอย่างที่ยกมาในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ได้นำเสนอภาพผู้เสียเปรียบของพระวอ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “แม่ทัพใหญ่เวียงจันทน์เห็นพระวอเหิมตแองควบคุมพลด่อน มาแวดล้อมวงไว้ฆ่าพระวอ” ทั้งนี้ตัวบทที่นำเสนอถึงความเสียเปรียบแก่เวียงจันทน์ ด้านกำลังไพร่พลและความเหนื่อยล้าของแม่ทัพ ดังจะเห็นได้ดังตัวบทที่ว่า “ฝูงทหารกล้าตามมาก็อิดอ่อนตายเสียตั้งสองฮ้อยเหลือนั้นแตกคิน” อีกทั้งขวัญกำลังใจที่ไพร่พลที่ระส่ำระสายเมื่อเห็นพระวอผู้เป็นแม่ทัพได้รับบาทเจ็บก็ส่งผลต่อจิตใจไพร่พลขาดให้ขาดขวัญกำลังใจที่ดี และจะเห็นได้ว่าสุดท้ายพระวอได้เสียชีวิตในเวลาต่อมา ดังจะเห็นได้ดังตัวบทที่ว่า “พระวอนั้นโไฮแองอิดอ่อนคืบบอบซ้ำใจเจ้าขาดเอง” จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอให้เห็นถึงการพ่ายแพ้ศึกครั้งนี้จากความใจร้อนของพระวอ

เหตุการณ์การแพ้ศึกในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ปรากฏในเหตุการณ์ที่พระวอนำทัพที่มีจำนวนไพร่พลน้อยกว่าออกต่อสู้กับเวียงจันทน์ซึ่งพบว่าเรื่องเล่าพื้นเมือง 2 เรื่องมีลักษณะการนำเสนอเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันคือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตเมืองหนองบัวลำภูและเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ทั้งนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันว่าอาจเกิดจากการคัดลอกต่อกันมาแต่ไม่อาจสรุปแน่ชัดได้ว่าคัดลอกจากฉบับใด เนื่องจากแต่ละเรื่องก็มีลักษณะเนื้อหาที่พ้องกันและแตกต่างกัน ทั้งนี้เกิดจากการตีความหรือให้ความหมายชั้นแรกจากผู้ประพันธ์ ชั้นที่สองเกิดจากการตีความและให้ความหมายของผู้เขียน (ผู้จาร) ที่ได้คัดลอกต่อกันมา ซึ่งพบว่ามีกรณีการเลือกนำเสนอบางเหตุการณ์เพื่อขบเน้นภาพแทนพระวอพระดา นอกจากนี้เหตุการณ์ดังกล่าวมีปรากฏเฉพาะอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย แต่ไม่มีปรากฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวเกี่ยวกับการเสียชีวิตของพระดา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในมุมมองของไทยมีการนำเสนอว่าพระวอเสียชีวิตเพื่อจะได้บรรยายเชื่อมโยงการ

ก่อร่างสร้างเมืองอุบลราชธานี ส่วนในมุมมองของลาวไม่มีการกล่าวถึงเหตุการณ์การเสียชีวิตของพระวออาจเป็นเพราะต้องการที่จะนำเสนอเฉพาะการอพยพถึงบ้านคู่ บ้านแกซึ่งเป็นพื้นที่ของเมืองจำปาสัก สปป.ลาวเท่านั้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

วิทยานิพนธ์เรื่อง ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง เป็นวิทยานิพนธ์เชิงคุณภาพที่มุ่งหมายที่จะวิเคราะห์ภาพแทนพระวอพระตาและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงที่อยู่ในการรับรู้ทั้งคนไทยและลาว ประกอบด้วย เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี เรื่องพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยการกำหนดโครงสร้างการวิจัย การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย ประกอบด้วย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระวอพระตา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดภาพแทน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอภาพแทน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ภาพแทนและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนการศึกษาภาพแทนและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลที่ได้จากการศึกษา อภิปรายผลโดยการนำแนวคิดทฤษฎีมาวิเคราะห์ ซึ่งผลของการศึกษาสามารถนำเสนอได้ดังนี้

จากการศึกษาเรื่องภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ผู้วิจัยจำแนกผลการสรุปออกเป็น 2 ประเด็นตามจุดประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. ภาพแทนพระวอพระตาที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี และเรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ พบว่า มีการนำเสนอเหตุการณ์ทั้งที่พ้องกับเอกสารประวัติศาสตร์และไม่พ้องกับเอกสารประวัติศาสตร์ ส่วนที่ปรากฏพ้องกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ คือ เหตุการณ์การอพยพจากเวียงจันทน์ การสร้างเมืองหนองบัวลุ่มภู และการอพยพเข้าสู่เขตจำปาสัก ส่วนที่ไม่พ้องกับเอกสารประวัติศาสตร์ คือ เหตุการณ์ที่พระตามีชีวิตรอดไม่ได้ถูกฆ่าตายที่หนองบัวลุ่มภู ฯลฯ ทั้งนี้พบว่าการเกิดจากการศึกษาเนื้อหาและการตีความของผู้ประพันธ์ นอกจากนี้ยังเกิดจากการคัดลอกและตีความของผู้เขียน (ผู้จาร) อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ มีการกล่าวถึงสาเหตุการอพยพออกจากเวียงจันทน์ของพระวอพระตา และให้รายละเอียดเหตุการณ์การเสียชีวิตของพระวอพระตาที่จำปาสัก ในขณะที่เรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ เลื่อนนำเสนอเหตุการณ์เกี่ยวกับพระวอพระตาโดยตรง ไม่มีการกล่าวอ้างถึงการสร้างเมืองอุบลราชธานี

อย่างเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย ทั้งนี้ผลการศึกษาพบว่าปรากฏภาพแทนพระวอพระตาใน 2 ลักษณะ คือ ภาพแทนวีรบุรุษ และภาพแทนกบฏ

ภาพแทนวีรบุรุษ ประกอบด้วย ภาพแทนวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัว ภาพวีรบุรุษทหารกล้า ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ

ภาพแทนวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พล พบว่า มีความโดดเด่นโดยเฉพาะในเอกสารของไทย 2 ฉบับ คือเรื่องพื้นเมืองอุบล ประวัติเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒนวิทยาคุณ วัดโนนสว่าง จังหวัดอุดรธานี และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ฉบับของปรีชา พิณทอง ในเหตุการณ์ตอนที่กล่าวถึงพระตำรับราชการอยู่ในเวียงจันทน์ ก่อนจะอพยพมายังหนองบัวลุ่มภู ทั้งนี้ยังมีการกล่าวอ้างถึงว่าพระตาเป็นผู้นำที่มีคุณูปการอย่างมากต่อการก่อสร้างเมืองอุบลราชธานีในเวลาต่อมา โดยกล่าวถึงพระวอพระตาอย่างชัดเจนในทางยกย่องประดุงวีรบุรุษ

นอกจากนี้ในเอกสารของลาว เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ได้นำเสนอภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำไพร่พลผ่านพระวอพระตา โดยพบว่ามีคำแนะนำผ่านพระตาว่าเป็นผู้นำในการบัญชาการสูงสุด ดังจะเห็นได้จาก เหตุการณ์ที่พระตาพระตาสั่งให้ขุนนางกลุ่มต่าง ๆ สืบตรวจเตรียมจำนวนไพร่เพื่ออพยพออกจากเวียงจันทน์ นอกจากนี้ในเหตุการณ์ที่ไพร่พลทั้งหลายกล่าวถึงพระตาว่า ไพร่พลทั้งหลายจะขอเอาพระตาเป็นที่พึ่งแม้ตายก็ไม่คิดเสียดายชีวิต ส่วนการนำเสนอความเป็นผู้นำผ่านพระวอนั้น พบว่า มีการกล่าวถึงพระวอเป็นแม่ทัพผู้นำในการสู้รบ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์การสู้รบกับกองทัพเวียงจันทน์ที่ยกมาปราบปรามหลายครั้ง

ภาพวีรบุรุษผู้เป็นผู้นำครอบครัว พบว่า มีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ผ่านตัวละครพระตา โดยนำเสนอออกมา 2 ลักษณะ คือ พ่อผู้ห่วงใยลูก และ พ่อผู้สั่งสอนลูก ซึ่งคุณลักษณะของผู้นำครอบครัว พระตาปรารถนาเห็นครอบครัวได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตาและปลอดภัยจากภัยสงคราม ซึ่งถูกนำเสนอออกมาจากบุคลิกลักษณะ พฤติกรรม ความคิด ผ่านบทบาทพระตา

ภาพพ่อผู้ห่วงใยลูก มีความโดดเด่นในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ ในเหตุการณ์ที่พระตาได้รับรู้ถึงความหมายในสาส์นจากกษัตริย์เวียงจันทน์ที่ต้องการลูกของตนไปเป็นมหาดเล็กและนางสนม พระตาเห็นว่าสาส์นดังกล่าวเป็นการเหยียดหยามนำใจของตนในฐานะข้าราชการคนหนึ่งในราชสำนักเวียงจันทน์ พระตาแสดงออกถึงพฤติกรรมของพ่อผู้มีความห่วงใยลูกออกมา ซึ่งเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู และ เรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี กล่าวพ้องกันว่า กษัตริย์เวียงจันทน์ทรงส่งสาส์นมาขอลูกของพระตาเพื่อเข้าไปเป็นนางสนมและเป็นมหาดเล็ก

พ่อผู้สั่งสอนลูก มีความโดดเด่นในเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ ในเรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระตาทัดทานพระวอด้วยความห่วงใยในการนำทัพต่อสู้กับฝ่ายเวียงจันทน์เนื่องจากมีจำนวนไพร่พลที่น้อยกว่า นอกจากนี้ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานียังได้นำเสนอภาพพระตาสั่งสอนลูก โดยได้กล่าวถึงการ

เปรียบเทียบว่าหญ้าแพรกเส้นเล็ก ๆ หลายเส้นมัดรวมกันสามารถผูกข้างสารได้ดีกว่าหญ้าแพรกเพียงเส้นเดียว นั่นหมายความว่า พระตากำลังสอนลูกว่า หากกระทำสิ่งใดเพียงคนเดียวก็อาจจะไร้ความสำเร็จ นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระตาเป็นผู้นำผู้ทรงภูมิความรู้ และรู้จักควบคุมสติอารมณ์ได้เป็นอย่างดี

ภาพวีรบุรุษผู้เป็นทหารกล้า พบว่า มีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ซึ่งนำเสนอผ่านตัวละครพระวอ ในเหตุการณ์การสู้รบกับฝ่ายเวียงจันทน์หลายครั้งผู้ที่นำทัพออกรบ ล้วนถูกนำเสนอผ่านตัวละครพระวอแทบทั้งสิ้น โดยเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ได้นิยามความหมายภาพแทนวีรบุรุษผ่านการนำเสนอความเป็นทหารกล้า จากเหตุการณ์ที่พระวอชนช้างต่อสู้กับมหาอุปราชาเวียงจันทน์แล้วได้ชัยชนะ เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยว

ภาพวีรบุรุษผู้ชนะ พบว่า มีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ซึ่งนำเสนอจากเหตุการณ์การสู้รบชนะเวียงจันทน์ มักจะมีชัยชนะโดยการนำทัพของพระวอ การได้รับชัยชนะหลายครั้งก็มักมาจากการเตรียมทัพและการเลือกทำเลที่ตั้งทัพหรือมีชัยภูมิที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งที่ขบเน้นให้ภาพของวีรบุรุษผู้ชนะมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และแสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพความเป็นผู้นำผู้มีไหวพริบและสติปัญญาที่ดี

ภาพแทนภพในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ประกอบด้วย ภาพผู้คัดค้านทรยศ ภาพผู้พลัดถิ่น ภาพผู้พ่ายแพ้

ภาพผู้คัดค้านทรยศ มีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ ซึ่งนำเสนอผ่านพระตา ในเหตุการณ์ที่พระตาไม่ยอมทำตามที่กษัตริย์เวียงจันทน์ขอ ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินองบัวลำภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ได้กล่าวไว้ชัดเจนเกี่ยวกับท่าทีของพระตาที่แสดงออกถึงการคัดค้านกษัตริย์เวียงจันทน์และพร้อมที่แยกตนเป็นอิสระไม่ยอมอยู่ภายใต้ปกครองของเวียงจันทน์อีกต่อไป

ภาพผู้พลัดถิ่น ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ มีความโดดเด่นในเหตุการณ์ที่พระวอพระตา พาไพร่พลและครอบครัวอพยพออกจากเวียงจันทน์ ผู้ประพันธ์ได้นิยามความหมายของผู้พลัดถิ่นผ่านความจำเป็นของการเดินทางออกจากเวียงจันทน์ตามคำสั่งของพระตา นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้บรรยาย เหตุการณ์ที่พระวอพระตาอพยพออกจากเมืองหนองบัวลุ่มภูไปขอพึ่งกษัตริย์เมืองจำปาสัก เพื่อเน้นย้ำให้เห็นภาพผู้พลัดถิ่นชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพผู้พ่ายแพ้ มีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ ซึ่งมีการนิยามความหมายผู้พ่ายแพ้จากเหตุการณ์การปรากฏของเวียงจันทน์ ทำให้พระวอพระตาต้องโยกย้ายถิ่นที่อยู่ โดยได้นำเสนอภาพความเป็นผู้พ่ายแพ้ของพระวอพระตาที่เด่นชัดผ่านเหตุการณ์ที่พระวอเสียชีวิตในสนามรบในเขตเมืองจำปาสัก สาเหตุการพ่ายแพ้สงครามประการหนึ่ง มาจากความเป็นคนใจร้อนที่ต้องการนำไพร่พลที่มีจำนวนน้อยกว่าออกรบ ซึ่งในการสู้รบดังกล่าวฝ่ายเวียงจันทน์มีเจ้าอัคราเป็น

แม่ทัพมีกำลังไพร่พลจำนวนมากและมีความได้เปรียบฝ่ายพระวอทั้งกำลังไพร่พลและกำลังกายเป็นอย่างมาก นอกจากความเสียเปรียบแล้วก็นำมาซึ่งความสูญเสียแม่ทัพคนสำคัญคือพระวอ

จะเห็นได้ว่าจากข้อมูลในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ปรากฏข้อมูลทั้งที่พ้องกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวถึงเพื่อความสมจริงของเนื้อเรื่องและการสร้างเหตุการณ์ที่สอดคล้องกับเอกสารทางประวัติศาสตร์เพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงเสมือนภาพแทนของพระวอพระตาเป็นจริง และการผสมผสานกับจินตนาการ การอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดของพระวอพระตา ตัวละครอื่น ๆ รวมถึงเหตุการณ์ สถานที่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเรื่องราวพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองที่มีทั้งการเล่าเหตุการณ์พ้องตามเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และการเล่าขยายรายละเอียดที่แตกต่างไปจากเอกสารประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นข้อถกเถียงที่มีความขัดแย้งกับประวัติศาสตร์กระแสหลัก

2. กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง
 กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ผู้วิจัยได้ศึกษา 2 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการการเล่าเรื่องผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาผ่านเหตุการณ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า รูปแบบของเรื่องเล่าพื้นเมืองมีส่วนกำหนดกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาที่ผู้ประพันธ์พยายามสื่อออกมาถึงผู้อ่าน จะเห็นได้ว่ากลวิธีการนำเสนอภาพแทนของพระวอพระตา มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าพื้นเมืองที่คล้ายคลึงกับวรรณกรรมประวัติศาสตร์อย่างเรื่องพื้นเวียง ที่เล่าเกี่ยวกับประวัติและเหตุการณ์ของเวียงจันทน์ในอดีต ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เรื่องราวพระวอพระตามีความสอดคล้องกับเรื่องพื้นเวียงที่พยายามเล่าเรื่องราวของเวียงจันทน์อีกแง่มุมหนึ่ง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเอกสารเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 2 แบบ คือเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ และเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว 1 ฉบับ

ทั้งนี้พบว่า กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาทั้ง 3 เรื่อง มีกลวิธีการนำเสนอภาพแทนใน 2 ลักษณะคือ กลวิธีการนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษ และกลวิธีการนำเสนอภาพแทนกบฏ ซึ่งในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษผ่านผู้นำไพร่พล ผู้นำครอบครัว ผู้เป็นทหารกล้า ผู้มีชัยชนะจากการต่อสู้กับเวียงจันทน์ และภาพแทนกบฏถูกนำเสนอผ่าน ผู้คัดค้านทรยศ ผู้ปลัดถิ่น และผู้พ่ายแพ้ ซึ่งการให้ความหมายกบฏนี้มาจากมุมมองและน้ำเสียงของเวียงจันทน์ทั้งสิ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้จำแนกเรื่องเล่าให้สอดคล้องกับความหมายของเรื่องเล่าสองฝั่งโขง ดังนี้ เรื่องเล่าของไทย 2 ฉบับ พบว่า มุ่งเน้นที่จะนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาภายใต้แนวคิดวีรบุรุษของเมืองอุบลราชธานี และเป็นกบฏต่อราชสำนักเวียงจันทน์ แต่ในเรื่องเล่าของลาว 1 ฉบับ มีกลวิธีนำเสนอภาพแทนวีรบุรุษของพระวอพระตาโดยไม่ได้สนใจว่าจะเป็นวีรบุรุษของเมืองใดเมืองหนึ่งไม่ว่าจะเป็นหนองบัวลำภู หรืออุบลราชธานีก็ดี แต่มุ่งเน้นที่จะนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาโดยตรง โดยให้รายละเอียดเรื่องเล่าพระวอพระตาสิ้นสุดที่การตั้งถิ่นฐานที่บ้านดู่ บ้านแก ในเขตเมืองจำปาสัก

ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องพระวอพระตาผ่านโครงเรื่อง พบว่า มีการนำเสนอโครงเรื่องใน 2 ลักษณะ ดังนี้

โครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี พบว่ามีปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู ฉบับของพระครูพิพัฒน์ วิทยาคม และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ซึ่งชื่อเรื่องมีส่วนสำคัญในการกำหนดโครงเรื่อง มีการเริ่มเรื่อง (exposition) ที่กล่าวถึงการแนะนำตัวละครเอกคือพระวอพระตาพร้อมทั้งนำเสนอปัญหา ความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์เวียงจันทน์กับพระวอพระตาแล้วมีการพัฒนาเหตุการณ์ไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงยุ่งยากจนนำมาสู่การอพยพออกจากนครของเวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงภาวะวิกฤตที่กล่าวถึงความขัดแย้งจะกระทั่งต้องตัดสินใจต่อสู้กัน จนกระทั่งเรื่องราวดำเนินมาถึงจุดคลี่คลายโดยการเข้ามาคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งทั้งหมดของกรุงธนบุรี และการยุติเรื่องราวด้วยการตายของพระวอพระตาเชื่อมโยงเข้ากับการก่อสร้างเมืองอุบลราชธานีในยุคท้าวคำผง นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอถึงตัวละครต่าง ๆ ที่สื่อสารถึงแก่นเรื่อง ประกอบด้วย ประกอบด้วย บทเด่น บทเสริม ศัตรู ตัวร้าย บทสนับสนุน บทบาทประกอบซึ่งล้วนแต่เป็นการสื่อถึงพระวอพระตาผู้มีคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี

โครงเรื่องแสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตา พบว่ามีความโดดเด่นในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาว เรื่องพระวอพระตาในเอกสารโบราณ ฉบับของหอสมุดแห่งชาติลาว ซึ่งชื่อเรื่องมีส่วนสำคัญในการกำหนดโครงเรื่อง โดยมุ่งเน้นเสนอแก่นเรื่องแสดงถึงวีรกรรมของพระวอพระตา เรื่องเล่าดังกล่าวได้นำเสนอเหตุการณ์ตั้งแต่พระวอพระตาอพยพไพร่พลและครอบครัวออกจากเวียงจันทน์มายังหนองบัวลุ่มภู และอพยพจากหนองบัวลุ่มภูต่อไปยังบ้านดู่ บ้านแกในเขตเมืองจำปาสัก โดยไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในลำดับต่อไปอย่างเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับ

จากการนำเสนอเหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่า มีการนำเสนอเหตุการณ์ 2 ลักษณะ คือ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษ และเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนกบฏ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทน ประกอบด้วย 4 เหตุการณ์สำคัญคือ เหตุการณ์การเป็นผู้นำ เหตุการณ์การวางแผน เหตุการณ์การต่อสู้ เหตุการณ์การชนะศึก ส่วนเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนกบฏ ประกอบด้วย 3 เหตุการณ์สำคัญคือ เหตุการณ์ผู้คัดค้านทรยศ เหตุการณ์การอพยพ เหตุการณ์การแพ้ศึก ซึ่งเหตุการณ์ทั้ง 2 ลักษณะที่ผู้วิจัยกล่าวมานี้ ได้ผ่านกระบวนการตีความจากผู้ประพันธ์ และให้ความหมายพระวอพระตาผ่านกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ ที่มีรายละเอียดที่แตกต่างไปจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ โดยเหตุการณ์ที่เน้นย้ำภาพวีรบุรุษของพระวอคือเหตุการณ์การต่อสู้กับอุปราชแม่ทัพเวียงจันทน์ด้วยการชนช้าง (ยุทธหัตถี) ซึ่งพระวอเป็นแม่ทัพ ได้อาชนะอุปราชเวียงจันทน์โดยการใช้ออกแทงบนหลังช้างจนเสียชีวิต

จากการศึกษาการนำเสนอเหตุการณ์กบฏในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงทั้ง 3 ฉบับ พบว่า พระวอพระตาถูกให้ความหมาย “กบฏ” ผ่านมุมมองและน้ำเสียงของเวียงจันทน์ โดยเหตุการณ์ที่เด่นชัด คือ เหตุการณ์ที่พระวอพระตาคิดแยกตนออกจากการปกครองของเวียงจันทน์ ถือเป็นกรณีความคิดคัดค้านทรยศ เนื่องมาจากสาเหตุที่ไม่ยอมทำตามคำสั่งของกษัตริย์ ด้วยคิดว่าตนถูกข่มเหงจากผู้ปกครอง ด้วยสาเหตุดังกล่าวกษัตริย์เวียงจันทน์ก็ได้กล่าวถึงการหลบหนีของพระวอพระตาครั้งนี้ว่าเป็นการก่อกบฏ และจะต้องได้รับการลงโทษ นอกจากนี้เหตุการณ์ที่เน้นย้ำและช่วยให้เวียงจันทน์สร้างความชอบธรรมในการปราบกบฏคือ การกล่าวอ้างว่าพระวอพระตាក่อการกบฏ เวียงจันทน์ได้ใช้ข้ออ้างดังกล่าวขอกำลังไพร่พลเสริมจากเมืองเชียงใหม่เพื่อมาปราบกบฏพระวอพระตาที่หนองบัวลุ่มภู

ทั้งนี้จากการนิยามความหมายการเป็นกบฏของพระวอพระตาจึงถูกขับเคลื่อนผ่านเหตุการณ์กบฏ ผู้คัดค้านทรยศที่ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง และนำมาสู่การประกอบสร้างเพื่อขับเคลื่อนภาพแทนของกบฏ นอกจากนี้ยังพบว่ากลวิธีในการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาทั้งภาพแทนวีรบุรุษ และภาพแทนกบฏมีการนำกลวิธีทางภาษามาใช้บรรยายเพื่อสุนทรียารมณ์ให้กระทบใจผู้อ่านประดุจได้รับรู้การเคลื่อนไหวภายในตัวบท จากการใช้ทั้ง โวหารภาพพจน์ การอุปมา อุปลักษณ์ อติพจน์ การซ้ำคำ การสรรคำ การใช้คำไวพจน์ และการสัมผัสอักษร ฯลฯ เพื่อกล่าวและนำเสนอถึงภาพแทนของพระวอพระตาทั้งที่เป็นภาพแทนวีรบุรุษและภาพแทนกบฏ

การรับรู้ภาพแทนวีรบุรุษในเอกสารฝ่ายไทยจำนวน 2 ฉบับ คือ เรื่องพื้นเมืองอุบลประวัตินี้ เมืองหนองบัวลุ่มภู และเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี มีการกล่าวถึงเหตุการณ์พระวอพระตาที่คล้ายคลึงกัน แม้ในเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานีจะมีการเล่ารายละเอียดขยายออกไปถึงช่วงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เนื้อหาที่กล่าวถึงพระวอพระตาจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิตนั้นก็มีความคล้ายคลึงกัน จะเห็นได้ว่าการเชื่อมโยงการเข้าสวามีภักดีของพระตาต่อกรุงธนบุรีภายหลังที่พระวอเสียชีวิต มีผลต่อกระบวนการสร้างภาพแทนวีรบุรุษเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของฝ่ายไทยที่มองว่าพระวอพระตาเป็นวีรบุรุษเมื่อเชื่อมโยงเข้ากับการก่อกำเนิดเมืองอุบลราชธานีในเวลาต่อมา ซึ่งเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทยทั้ง 2 ฉบับ ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า วีรกรรมพระวอพระตาได้ถูกสร้างขึ้นภายหลังการก่อสร้างเมืองอุบลราชธานีแล้ว เมื่อพิจารณาจากชื่อเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงชื่อเมืองอุบลราชธานีทั้ง 2 ฉบับ พบว่า มีการเกริ่นกล่าวเรื่องราวพระวอพระตาก่อนจะคลี่คลายเข้าสู่เมืองอุบลราชธานี ซึ่งช่วง พ.ศ. 2312 ฝ่ายเวียงจันทน์เมื่อเห็นการกระทำของพระวอพระตาที่เข้าสวามีภักดีกับกรุงธนบุรี ถือว่าเป็นการทรยศต่อเวียงจันทน์ ยิ่งทำให้พระเจ้าสิริบุญสารทวีความโกรธแค้นเป็นอย่างมาก พระเจ้าสิริบุญสารได้ส่งกองทัพไปล้อมจับจนกระทั่งจับพระวอและฆ่าเสีย ทำให้กรุงธนบุรีเข้ามาใกล้เคียง เป็นเหตุให้เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนบนพื้นที่สองฝั่งโขงระลอกหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์และความทรงจำของผู้คนบนภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้การรับรู้ภาพแทนวีรบุรุษในเรื่องเล่าพื้นเมืองของลาวจำนวน 1 ฉบับ เรื่อง พระวอพระตาในเอกสารโบราณ ฉบับจากหอสมุดแห่งชาติลาว ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อพิจารณาจากชื่อเรื่องแล้วพบว่าผู้จาร (ผู้เขียน) ต้องการที่จะนำเสนอภาพพระวอพระตาโดยเฉพาะ จึงไม่มีการบรรยายยืดยาวถึงการคลี่คลายกลายเป็นเมืองอุบลราชธานีอย่างเรื่องเล่าพื้นเมืองของไทย 2 ฉบับ นอกจากนี้เรื่องพระวอพระตาฉบับนี้ไม่มีการเกริ่นกล่าวสาเหตุที่พระวอพระตาผัดใจกันกับกษัตริย์เวียงจันทน์เพราะอะไร แต่เริ่มเรื่องจากการอพยพครอบครัวไพร่พลเมืองที่ตนปกครองออกจากเวียงจันทน์ มุ่งหน้าลงมาทางทิศใต้กระทั่งถึงหนองบัวลุ่มภู แล้วจึงสร้างบ้านเรือนที่นั่น

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีภาพแทนมาศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตา และกลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตามี

1. ภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงมีความสัมพันธ์การทำให้ความหมายว่าภาพแทนดังกล่าวถูกมองจากฝ่ายใด หรือนำเสนอโดยใคร ซึ่งมีความสอดคล้องกับการนิยามความหมายภาพแทนของ นพพร ประชากุล (2552: 415) อธิบายว่า ภาพแทน (representation) คือการคัดเลือกเอาคุณลักษณะบางอย่างมาขบขันแล้วนำเสนอออกมาประหนึ่งว่าเป็นตัวแทนของทั้งหมด และวันชนะ ทองคำเกา (2554:18) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เช่น มนุษย์คนหนึ่งอาจจะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่การนำเสนอภาพตัวแทนมนุษย์คนดังกล่าวอาจจะเลือกเฉพาะด้านดีมานำเสนอให้เป็นวีรบุรุษ หรืออาจจะเลือกเฉพาะด้านที่ไม่ดีมานำเสนอให้เป็นผู้ร้ายก็ได้ จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าภาพแทนพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงปรากฏภาพแทน 2 ลักษณะคือภาพแทนวีรบุรุษและภาพแทนกบฏ ซึ่งภาพแทนวีรบุรุษผู้วิจัยพบว่ามีการให้ความหมายผ่านมุมมองของทั้งคนไทยและคนลาว ซึ่งฝ่ายไทยมองว่าพระวอพระตาเป็นวีรบุรุษผู้มีความสัมพันธ์อย่างมากกับการสร้างเมืองอุบลราชธานีภายใต้การปกครองของไทย ส่วนมุมมองของฝ่ายลาวได้นำเสนอเฉพาะภาพวีรบุรุษของพระวอพระตาที่สิ้นสุดการดำเนินเรื่องอยู่ที่บ้านคูบ้านแก อันเป็นพื้นที่ที่ของ สปป.ลาว ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามีความพยายามของแต่ละฝ่ายที่พยายามช่วงชิงการสถาปนาความชอบธรรม นอกจากนี้มีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาว่าเป็นวีรบุรุษคู่ มีความสอดคล้องกับการให้ความสำคัญในระบบครอบครัวของคนลาว-อีสานในอดีตที่มักมีการเรียกชื่อพ่อกับลูกคนโตเข้าด้วยกัน มีความสอดคล้องกับวีรบุรุษคู่ที่ตัวละครเอกเป็นคนครอบครัวเดียวกันอย่าง พระลักพระลาม ท้าวฮุ่งขุนเจือง นอกจากนี้ภาพแทนพระวอพระตายังปรากฏมุมมองวีรบุรุษไทยกับกบฏลาวที่สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องเล่าท้าวสุรนารีฯ ของ ณัฐกฤตา นามมนตรี (2558) ที่กล่าวว่าท้าวสุรนารีเป็นวีรสตรีของชาวโคราช ของประเทศไทย ที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมนอก ทั้งนี้ภาพแทนพระ

วอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงยังเป็นตัวยืนยันการมีตัวตนของพระวอพระตาในมุมมองของ
ด้านดีและด้านลบอันสะท้อนให้เห็นมุมมองของคนไทยและลาวว่ามองพระวอพระตาอย่างไร

นอกจากนี้ยังพบว่าเหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงมีความสอดคล้องกับเอกสาร
ประวัติศาสตร์ เช่นเหตุการณ์การอพยพของพระวอพระตาจากเวียงจันทน์มายังเมืองหนองบัวลุ่มภู
จากหนองบัวลุ่มภูได้อพยพตามลำน้ำชี ลำน้ำมูล พร้อมทั้งมีการตั้งบ้านเรือนรายทาง จนถึงเขตเมือง
จำปาสัก ทั้งนี้ได้มีการปะทะต่อสู้กับเวียงจันทน์ จนมีการเข้าสวามิภักดิ์ต่อกรุงธนบุรี ทั้งนี้ยังพบว่า
เนื้อหาเหตุการณ์ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงมีความแตกต่างไปจากเนื้อหาในเอกสารประวัติศาสตร์
กล่าวคือ มีการกล่าวถึงว่าพระตาไม่ได้เสียชีวิตที่สนามรบหนองบัวลุ่มภูอย่างเอกสารประวัติศาสตร์ แต่
กลับมารายละเอียดว่าพระตามีชีวิตและร่วมเดินทางอพยพลงมาทางใต้กระทั่งมาเสียชีวิตที่เมืองจำปา
สัก นอกจากนี้ยังถือได้ว่าเป็นข้อมูลอีกชุดหนึ่งที่ได้กล่าวถึงพระวอพระตาว่าเป็นบุคคลสองคน ซึ่งม
ีความแตกต่างจากเอกสารประวัติศาสตร์บางฉบับที่กล่าวว่าพระวอพระตาคือพระวรปิตาซึ่งเป็นบุคคล
คนเดียวกัน

จากการศึกษาเนื้อหาของพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงพบว่า มีการให้
รายละเอียดเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของพระวอพระตาว่า พระตา มีบุคลิกลักษณะความเป็นผู้นำที่มี
ความกล้าหาญ อดทน นอกจากนี้บุคลิกในการเป็นผู้นำครอบครัว จะมีลักษณะของพ่อผู้ห่วงใย และสั่ง
สอนลูก ซึ่งพระตาเป็นคนที่รู้จักควบคุมสติอารมณ์ และเป็นผู้ทรงภูมิความรู้ในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้
บุคลิกลักษณะของพระวอ ซึ่งเป็นแม่ทัพผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว มีไหวพริบ ด้วยความเป็นคนหนุ่ม
พระจึงส่งผลให้มีอารมณ์ที่ค่อนข้างร้อน และมีการควบคุมสติอารมณ์ได้น้อยกว่าพระตา จากที่กล่าว
มาข้างต้นถือได้ว่าเป็นข้อค้นพบใหม่เกี่ยวกับมโนภาพเกี่ยวกับพระวอพระตาที่มีอยู่ในความเข้าใจของ
คนทั่วไป

นอกจากนี้ยังพบว่าภาพแทนพระวอพระตาที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง
นอกจากนี้ยังมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับงานการศึกษาภาพแทนพระเจ้าตากสินมหาราช ของวรรณญา
อัจฉริยบดี (2554) โดยได้ศึกษาเรื่องเล่าและภาพแทนของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชใน
วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ และนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ทั้งในด้านกลวิธีการนำเสนอ เรื่องเล่าและ
ภาพแทน จากการศึกษาพบว่า เรื่องราวสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ
และนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สร้างขึ้นจากประวัติศาสตร์และจินตนาการ เรื่องราวในวรรณกรรมทั้ง
สองประเภท แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ เรื่องราวที่แสดงการยกย่องสรรเสริญ เรื่องราวที่แสดงถึง
การวิพากษ์วิจารณ์ และเรื่องราวที่เสนอความจริงที่แตกต่าง ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ประพันธ์และ
ประเภทของวรรณกรรม เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชปรากฏภาพแทน 2 ลักษณะ ซึ่งม
ีความขัดแย้งกัน ได้แก่ ภาพวีรบุรุษผู้กอบกู้ชาติไทย และภาพกษัตริย์ผู้ล้มเหลว ปัจจัยสำคัญที่ส่งผล
ต่อเรื่องเล่าและภาพแทนสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมทั้งสองประเภทคือ แนวคิดเรื่อง

ชาติไทย แนวคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ และแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ ซึ่งกับการศึกษาภาพแทนพระวอพระตาในด้านกลวิธีมีการนำเสนอภาพแทนที่มีการสร้างเรื่องราวจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และจินตนาการ มีทั้งการนำเสนอด้านยกย่องเพื่อให้เห็นภาพแทนวีรบุรุษและนำเสนอด้านไม่ดีเพื่อให้เห็นภาพแทนกบฏ

2. กลวิธีการนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาผู้วิจัยได้นำแนวคิดกลวิธีการเล่าเรื่องมาวิเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านโครงเรื่องมี 2 ลักษณะคือ โครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี และโครงเรื่องที่แสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตา ซึ่งมีความสอดคล้องกับ อีราวตี ไตลังคะ (2543: 3) ที่กล่าวว่า ในบรรดาองค์ประกอบของเรื่อง โครงเรื่องจะมีความดึงดูดความสนใจของผู้อ่านมากที่สุดและโครงเรื่องอาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ เพราะ “โครง” ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่ภายในของวัตถุจะเห็นได้ก็ต่อเมื่อลอกเอาส่วนนอกของวัตถุนั้นออกมา จากการวิเคราะห์โครงเรื่องทั้งสองลักษณะพบว่ามีกรพยายามสื่อความหมายภายใต้แนวคิดเรื่องชาติ กล่าวคือ โครงเรื่องที่แสดงถึงคุณูปการต่อการสร้างเมืองอุบลราชธานี พยายามนำเสนอภาพแทนพระวอพระตาเชื่อมโยงเข้ากับเมืองอุบลราชธานีของไทย ส่วนโครงเรื่องที่แสดงถึงวีรกรรมพระวอพระตาพบว่ามีความพยายามนำเสนอเฉพาะภาพพระวอพระตามีการเริ่มเรื่องที่ไม่ได้กล่าวถึงปมความขัดแย้งที่จะเชื่อมโยงไปยังการสร้างเมืองอุบลราชธานีแต่ประการใด นั้นแสดงให้เห็นว่าในมุมมองของลาวมีความพยายามที่จะไม่กล่าวถึงหรือพาดพิงถึงสยามหรือไทยแต่เลือกที่จะนำเสนอเรื่องราวให้สิ้นสุดในเฉพาะบ้านดู่บ้านแกอันเป็นพื้นที่ของ สปป.ลาว

ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องพระวอพระตาผ่านเหตุการณ์ คือการนำเสนอบทบาทของพระวอพระตาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในทางยกย่อง เพื่อขบขันภาพแทนวีรบุรุษ และนำเสนอบทบาทของพระวอพระตาในด้านลบในเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อขบขันภาพแทนกบฏ ซึ่งพบว่า มีการนำเสนอเหตุการณ์เพื่อขบขันภาพแทนพระวอพระตาอยู่ 2 ลักษณะ ดังนี้ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนวีรบุรุษ และเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาพแทนกบฏ ทั้งนี้มีความสัมพันธ์กับภาพแทนที่พยายามสื่อความหมายว่าพระวอพระตาถูกมองจากมุมมองของไทยหรือลาว

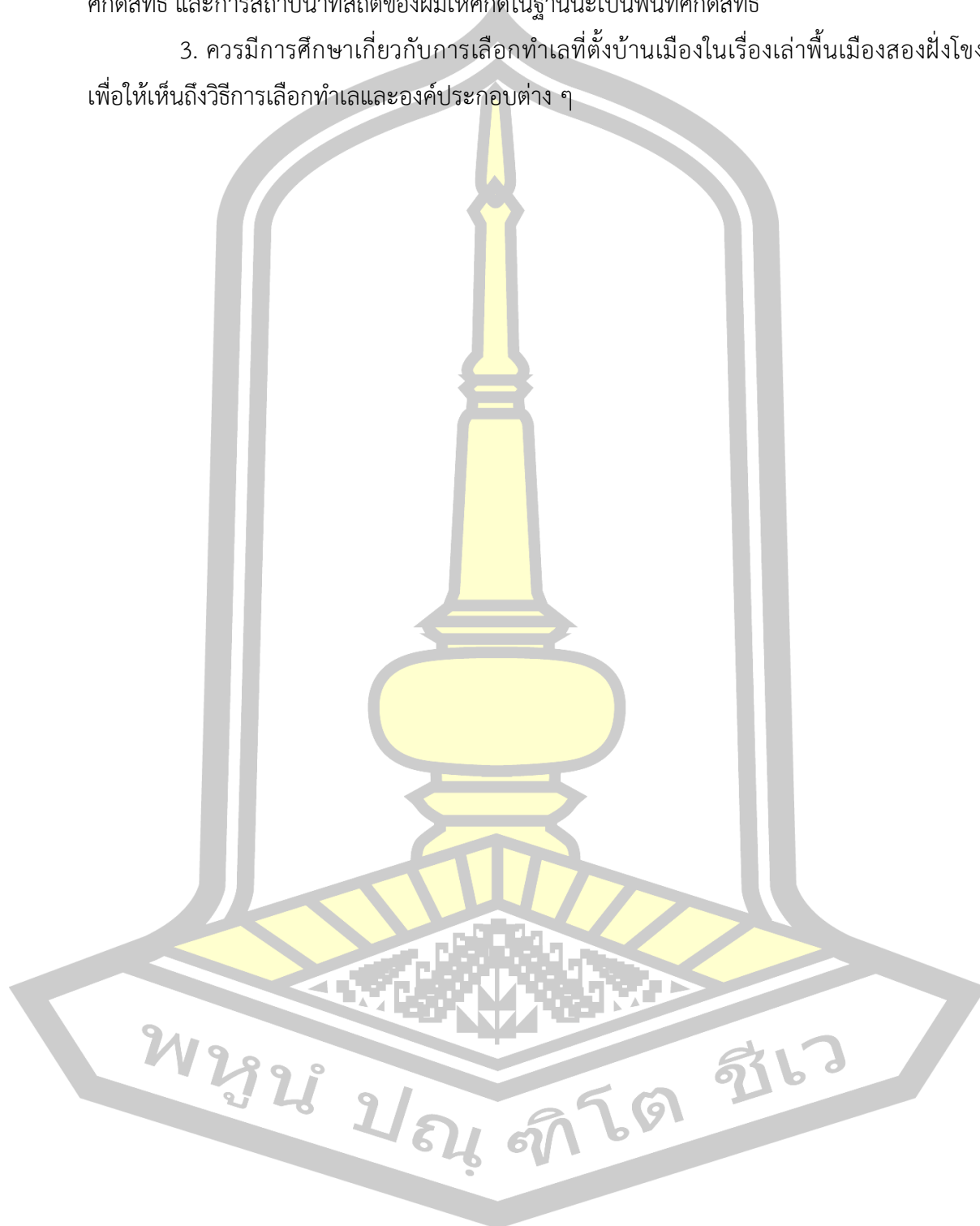
5.3 ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระวอพระตาในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ในประเด็นของภาพแทนและกลวิธีการนำเสนอภาพแทน ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาเรื่องพระวอพระตาในประเด็นอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

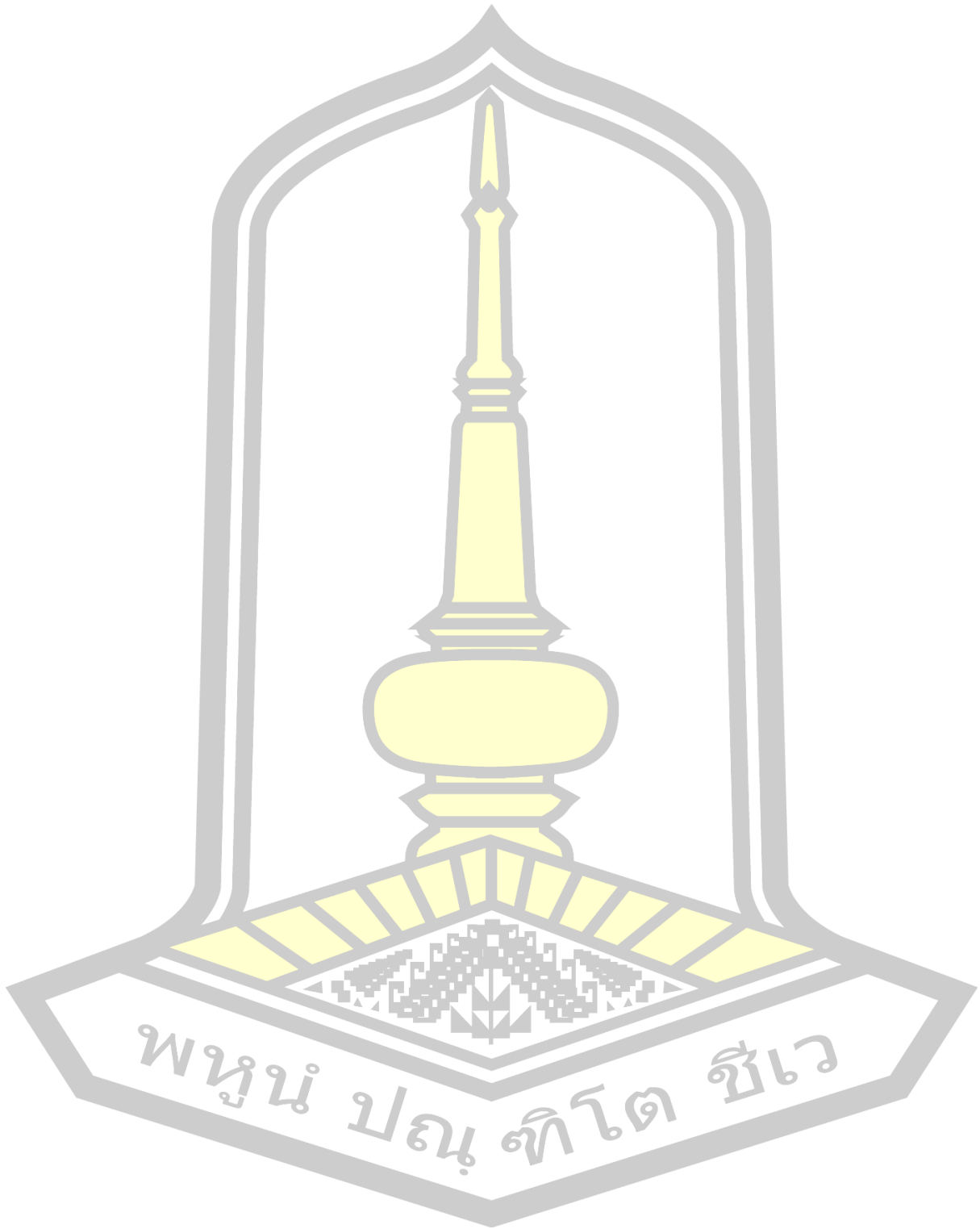
1. ควรมีการศึกษาแผนที่เส้นทางการเดินทางในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขงเพื่อให้เห็นเส้นทางคมนาคมของผู้คนที่อาจมีการเชื่อมโยงกับเส้นทางเศรษฐกิจเรื่องการค้าระหว่างเมือง

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพระวอพระตาจากบุคคลในประวัติศาสตร์ที่กลายมาเป็นบุคคล ศักดิ์สิทธิ์ และการสถาปนาที่สถิตของผิมเทศ์กดีในฐานนะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการเลือกทำเลที่ตั้งบ้านเมืองในเรื่องเล่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง เพื่อให้เห็นถึงวิธีการเลือกทำเลและองค์ประกอบต่าง ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กษริน วงศ์กิตติชวลิต. (2552). **ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย**. อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2528). **วรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คะนิงชัย วิริยะสุนทร. (2557). **กลวิธีทางภาษาและบทสะท้อนวิถีคิดท้องถิ่นในสำนวนอีสาน**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2548). **อยุธยา ประวัติศาสตร์ และ การเมือง**. กรุงเทพฯ.
- ณัฐกฤตา นามมนตรี. (2558). **เรื่องเล่าท้าวสุรนารี : การสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชาวไทยโคราช จังหวัดนครราชสีมาในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัย**. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2530). **ประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). **แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อินทนิล.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2538). **ภาพตัวแทน แทนสิ่งที่แทนไม่ได้**. จุลสารไทยคดีศึกษา.
- ชาม เชื้อสถาปนศิริ. (2550). **อคติ/ภาพตัวแทนในละครชีวิตคอม**. กรุงเทพฯ.
- ธิดา สาระยา. (2539). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- นพพร ประชากุล. (2552). **การวิจารณ์ในแนวหลังอาณานิคม อวูธที่ถูกเมินในกระแสวิชาของโลกที่สาม**. **ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: เอช เอ็น กรู๊ป.
- นันทนภัส พิมพ์นิตย์. (2553). **กลวิธีการนำเสนอและมุมมองทางสังคมในนวนิยายรักของพนมเทียน**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2527). **ปากไต่กับใบเรือ**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2536). **ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.5**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- บำเพ็ญ ณ อุบล. (2542). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน**. กรุงเทพฯ: สยามเพรสแมเนจเม้นท์ จำกัด.

- บำเพ็ญ ณ อุบล. (2545). **เล่าเรื่องเมืองอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- บุญมี เทบสีเมือง. (2556). **ความเป็นมาของชนชาติลาว**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ ตาตาพับลิเคชั่น จำกัด.
- ปฐม คนจร. (2506). **พงศาวดารหัวเมืองอีสาน. 2506, ประชุมพงศาวดารภาค 4 และประวัติท้องถิ่นจังหวัด มหาสารคาม**. มหาสารคาม: งานพระราชทานเพลิงศพพระสารคามมุนี.
- ปฐมพงษ์ ลิ้มเจริญ. (2558). **หมอธรรม : ประวัติศาสตร์ความเชื่อและเครือข่ายทางสังคมในภาคอีสาน**. สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปรีชา พิณทอง. (2530). **ประวัติเมืองอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี: ศิริธรรมคอมพิวเตอร์กราฟิค แอนด์ ดีไซน์.
- พระครูพิพัฒน์วิทยาคม. (ม.ป.ป). **พื้นเมืองอุบลประวัติเมืองหนองบัวลำภู**. อุบลราชธานี: ม.ป.พ.
- มัทนา นาคบุตร. (2523). **ศิลปะการแต่งผู้ชนะเลิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง**. ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- มานิตย์ โสภค้อ. (2556). **สุนทรียภาพในวรรณกรรมเรื่อง “ประวัติเมืองอุบลราชธานี” ฉบับร้อยกรองอีสาน ปวีรรตโดย ดร.ปรีชา พิณทอง**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 4(2).
- มารศรี สอทิพย์. (2551). **เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช : กลวิธี การเล่าเรื่อง กับการสร้างภาพลักษณ์**. ปริญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรุณญา อัจฉริยบดี. (2554). **สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติและนวนิยายอิง ประวัติศาสตร์ไทย : เรื่องเล่าและภาพแทน**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันชนะ ทองคำเกา. (2554). **ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท วี.พรีนท์ (1991).
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี. (2540). **อุบลราชธานี : งามล้ำเทียนพรรษา**. อุบลราชธานี: อุบลกิจจ่อฟเซทการพิมพ์.
- สัญญา ชิวประเสริฐ. (2557). **ความทรงจำเกี่ยวกับดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขงในประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์ลาว**. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 17.

สายพิน แก้วงามประเสริฐ. (2537). **ภาพลักษณ์ท้าวสุรนารีในประวัติศาสตร์ไทย**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2555). **อุบลราชธานีมาจากไหน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่คำผาง.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2551). **วาทกรรม ภาพแทน และอัตลักษณ์**. วารสารอักษรศาสตร์.

เสนาะ เจริญพร. (2552). **ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทอง**. กรุงเทพฯ: มติชน.

เสาวณิต วิงวอน. (2530). **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ**. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถ นันทจักร. (2536). **นกหัสดีลิงค์**. ภาพลึนธ: ประสานการพิมพ์.

อรรถพล ธรรมรังษี. (2560). **พระวอพระตาในเอกสารโบราณ**. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.

อิรวดี ไตลังคะ. (2543). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอี่ยมกมล จันทะประเทศ. (2538). **สถานภาพเจ้านายพื้นเมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ. 2425-2476**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ต่อม วงสกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถพล ธรรมรังษี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านดู่ เมืองโพนทอง
แขวงจำปาสัก สปป.ลาว เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2557.

น้อย กุลมิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถพล ธรรมรังษี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านดู่ เมืองโพนทอง
แขวงจำปาสัก สปป.ลาว เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2557.

สมชาย ทองไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถพล ธรรมรังษี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 64
หมู่ที่ 4 บ้านค้อ ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2557.

สุภาพ ศรีกุลวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถพล ธรรมรังษี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีคุณเมือง
บ้านกลาง ตำบลลำภู อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2558.

ข้อมูลดิจิทัล

ภาพแผนที่หมู่บ้าน บ้านดู่บ้านแก เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว [ออนไลน์จาก] Google
Map. Retrieved from

<https://www.google.co.th/maps/@15.1075021,105.6548589,1345a,35y,39.05t/data=!3m1!1e3?hl=th&authuser=0> สืบค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายอรรถพล ธรรมรังษี
วันเกิด	วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2530
สถานที่เกิด	อำเภอโนนสัง จังหวัดอุดรธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 2 บ้านกุดตุ้ม ตำบลกุดตุ้ม อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู รหัสไปรษณีย์ 39140
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิชาการศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2545 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกุดตุ้มพิทยาคม อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2548 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. 2553 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2554 ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2562 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทุนวิจัย	ทุนอุดหนุนการวิจัยสำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

พูน ปรณ ทิโต ชีเว